Apare la 1 a fiecărei luni.

CONVORBIRI LITERARE

No. 1. Bucuresti, 1 Aprilie 1889. **Anul XXIII.**

MITURILE LUNARE: VIRCOLACII

STUDIU DE ETNOLOGIE ŞI DE MITOLOGIE COMPARATĂ

(Conferinţă ţinută la Ateneul român la 14 Aprilie 1888)

Domni şi Doamne,

ine e atăt de frumoasă şi de plăcută ca dinsa? De cănd e lumea, şi căt va fi vreodată, ce inimă tinerească nu i-a spus şi nu-i spune tainicele-i focuri? Care poet n'a desmerdat-o cu cele mai dulci epitete? Una e puternica zină a pădurilor[1]) şi singurătăţilor, una regina astrelor[2]) făclia şi podoaba nopţii[3]) cu faţă albă ca ninsoarea, cu priviri duioase, cu raze de argint pe-o frunte de mărgăritari[4]). Căţi nu i s'au inchinat, căţi n'o adoră ăncă, chemănd-o in ajutor,

---

1) «Silvarum potens». Horaţii *Carmen seculare.*

2) «Siderum regina bicornis». Idem eod. loco.

3) Lucidum cœli decus». Idem eod. loco.

4) Carul soarelui era considerat ca de aur, din causa razelor lui focoase şi gălbui, asemĕnate aurului, pe cănd dulcea şi bălaia lumină a lunei s'a asemĕnat cu argintul. In ghicitorile noastre populare, găsim oarecare amintiri despre aceste vechi credinţe, căci soarele este simbolizat printr'un «bulgăre de *aur*» (care «joacă p'o piele de *taur*»), pe cănd Luna-Ecată, care rătăceşte noaptea prin toate locurile, se aseamĕnă cu o «*vacă bălaie*», care «umblă noaptea prin gunoaie». A se vedea culegerea mea de *Poesii populare române* (Bucureşti, 1885).

unii pentru iubire, alţii pentru sănătate, mulţi pentru neasemĕnata-i frumuseţă?

Şi, cu toate astea, i se găsesc până şi ei oarecare neajunsuri: ba că are pete [1]), ba că prea e schimbătoare, ba că o latră cănii, ba că uneori o mănăncă vircolacii! Nemulţumiţi de noi inşine, dorim perfecţiunea in tot ce ne inconjoară, uitănd adesea să ne perfecţionăm propria-ne fiinţă!

Mi-am luat dar voia... şi vĕ rog a-mi da şi buna d-voastră voie... nu să vĕ plimb prin lună, ci cu toţii s'o privim de pe intunecata noastră sferă, făcĕnd cunoştinţă cu feluritele mituri sau povestiri, legende şi credinţe superstiţioase, inchipuite despre lună de către mai toate generaţiunile trecute şi actuale.

Conformăndu-mĕ obiceiului romănesc de a incepe orice lucru cu «Doamne ajută» şi potrivind versurile căntăreţului nostru popular [2]), voiu face următoarea invocaţiune:

Luniţă luminătoare
şi stele strălucitoare
licăriţi mai cu tărie
prelungita-mi vorbărie.
Daţi lumini mai infocate
conferinţei incurcate,
să vĕd calea spre-a ajunge
la conclusiunea dulce,
pe care lumea deşteaptă
de pe-acuma o aşteaptă.

I.

Insemnătatea etnologiei şi etnografiei

Primii oameni, abia scăpaţi de starea-le primitivă, n'au putut avea mai mare frică decăt groaza ce le inspiră ploaia

1) Cel dintăi astronom al anticităţii, care a susţinut că petele lunei sunt văi şi munţi, a fost Anaxagora (născut la Clazomena din Ionia pe la anul 500 inainte de era noastră). A se vedea Origene, *Philosoph.* I, VII cit. ap. Hoefer, *Histoire de l'astronomie* (Paris. 1873, pag. 103).

2) Anton Pann, *Spitalul amorului*.

şi frigul, vijiitul vĕntului, urlătul torentelor, sgomotul tunetului, sclipirea fulgerului şi arzĕtorul foc al trăsnetului. Ca nişte copii, decurĕnd eşiţi din măna naturii, s'au infiorat de intuneric şi s'au inveselit de vederea luminii. Singura lor petrecere, unica-le privelişte era universul, cu nenumĕratele-i candele, unele mai resărite, altele mai mĕrunte, schimbăndu-şi locul şi intorcĕndu-se fără incetare.

Era dar in firea lucrurilor ca aceşti indepărtaţi strămoşi să fi fost impresionaţi cu putere de cele douĕ mari globuri, dintre care unul le da căldura şi viaţa, altul le aducea răcoarea şi, prin blănda-i lumină, gonea umbrele nopţii. Ce zei mai binefăcĕtori putea să conceapă mintea lor ăncă şovăitoare? Deaceea soarele şi luna au fost primele divinităţi ale omenirii. Popoarele inapoiate le adoră pănă in zioa de astăzi.

Cu timpul, cănd imaginaţiunea incepù să li se desvolte, cănd din selbatici ajunserĕ in starea de vĕnători şi de păstori, atunci admiserĕ esistenţa unor puteri creatoare; personificarĕ — după chipul şi asemĕnarea omului — forţele şi fenomenele naturii, recunoscĕndu-le puteri supraumane şi dăndu-le atribute deosebite. Intinzĕnd această procedere la tot ce vedeau şi inchipuiau, ei deterĕ naştere unui şir ordinat de credinţe, şi de mituri, care au format mitologia, apoi unor sisteme artistice de religiune şi de filosofie.

Multe dintr'insele au dispărut cu totul, multe nu se mai găsesc decăt in basme, in ieresurile populare, in vechile legende care se uită pe toată zioa. Deşi recunoaştem că ele nu representă realitatea, totuş noi modernii nu le ştergem nici din cărţi, nici din memorie, pentrucă ne incăntă spiritul, pentrucă printr'insele intrevedem adesa faptele care le-au produs odinioară. Astfel le intilnim pe alocurea esprese cu inţeles real, fără ca termenii intrebuinţaţi pentru dinsele să fi devenit metafore sau locuţiuni glumeţe.

Continuăm a zice că *«s'a supĕrat sfintul Ilie»*, ori de căte ori tună cu trăsnete, reinoind credinţa greco-romană, care atribuea lui Joe asemenea fenomene, pe care Australianii le dau ăncă lui Baiama.

Zicem despre cineva că *«are peri de lup»*, când e rĕu vĕzut şi huiduit de pretutindeni, intocmai ca lupul.

«A pune la muşcătură pĕr de la cânele care te-a muşcat» nu e numai o simplă zicĕtoare, ci o adevĕrată reţetă medicală, in vigoare nu numai la ţară, ci şi prin oraşe, păstrând ăncă in aplicaţiune doctrina omeopatică, multe secule practicată şi după care *«similia similibus curantur»* 1).

Intrebuinţarea verbului *suflare* cu inţelesul de «a lua răpede şi făr' de veste» (ca in frasa «i-a suflat punga») aminteşte practicele vrăjitoreşti şi intrebuinţarea suflării peste partea bolnavă, care iea boala ca prin minune, ca in descântecele noastre.

A-şi *«pune măna in foc»* pentru cineva, cu inţelesul de a-i garanta onestitatea, nevinovăţia, şi *«a lua foc in gură»* ca incredinţare despre spunerea adevĕrului, amintesc nu numai povestirile lui Titu Liviu despre Muciu Scevola, dar şi practicele din evul mediu, cunoscute sub generica numire de «judecata lui Dumnezeu 2).

Studiul acestor moravuri, datine, credinţe şi povestiri face obiectul *etnologiei* şi *etnografiei*, care — ajutate de archeologie şi filologie comparativă — a realisat cea mai preţioasă cucerire: demonstrarea că mai toate moravurile, datinele, povestirile şi credinţele basate pe superstiţiune sunt remăşiţele unor idei determinate, unor fapte reale, care au avut insemnătate la nişte societăţi de mult dispărute şi pe care popoarele şi le-au transmis (adesea in mod inconscient) din generaţiune in generaţiune.

Eată din ce ramură fac parte cercetările ce voiu avea onoare a espune.

---

1) Espresiunea «pĕrul cânelui ii vindecă muşcătura» se găseşte şi in *Eddas* scandinave. *Hămavul* v. 138 apud. M. Edward B. Tylor, *Civilisation primitive*, trad. par Mme Pauline Brunet (Paris. 1876, tom. I, p. 99).

2) «Adesea unele datine, care odinioară au avut un obiect determinat şi practic, au ajuns să fie amintite printr'un proverb, printr'o vorbă, pentrucă — dispărĕnd ceremonia-i primitivă — au ajuns un obiceiu absurd, fiind transportat intr'o nouă stare socială, in care i s'a perdut cu totul insemnarea originară». Tylor, ibidem.

Ş'acum, mai nainte de-a intra in tratarea multiplelor cestiuni, ce subiectul presentă, eu unul — care ca şi colegii mei, consider *Ateneul* ca instituţiune menită să aducă publicului nu numai petreceri, ci să-i infiltre şi cunoştinţe folositoare — nu stau la indoieală să proced in mod cam didactic, incunoştiinţănd că voiu espune miturile lunare din trei puncte de privire, reportăndu-se la:

I° Luna considerată singură.

II° Luna ca dualitate, in relaţiune cu soarele.

III° Luna in diferitele-i fase şi in eclipse.

II.

Luna considerată singură

Mai toate popoarele, prin urmare şi cele clasice, Grecii şi Romanii, au adorat luna sub trei diferite acspecte:

a) ca divinitate celestă,

b) ca divinitate terestră,

c) ca divinitate infernală.

Din causa acestor intreite funcţiuni, i s'a dat porecla de «tripla zeiţă», «zina cu trei forme», *Trivia*.

Pare-se că această credinţă fusese moştenită de la Fenicieni, care considerau luna, sub numele de Astartea, ca divinitate bună (*bona coelestis*) şi ca divinitate rea (*inferna coelestis*)[1].

a) Luna ca divinitate celestă.

Ca divinitate cerească, Grecii o cunoşteau sub numele de *Selena*[2] şi *Artemida*[3], Romanii sub numele de *Luna*[4], *Diana*[5] şi *Feba*[6].

1) Ferd. Hoefer, *Histoire de l'astronomie*. (Paris. 1877) pag. 78.

2) *Σελήνη*.

3) *Ἄρτεμις*.

4) «*Luna bicornis*» e numită de Oraţiu *Carmen seculare*, fiindcă imnul acesta se cănta in primele zile ale lunei. Dacier.

5) Despre numele soarelui *Di-ianus* (la Romani *Ianus*) şi al lunei *Di-iana* (*Iana*) să se vadă in ale mele «*Incercări critice* asupra unor credinţe, datine şi moravuri ale poporului român» (Bucureşti. 1874). Greceşte *Ἥλιος* (*Ἡλία*).

6) Soarele sau Apolline *Φοῖβος* (*φοίβη*). — Numirile de *Febus* şi *Feba*,

Fiică a lui Joe, ea fusese născută, cu frate-sĕu Apoline, in insula Delos 1). Vĕzĕnd durerile mumei sale Latona, mitologia spune că s'a hotărit a cere lui Joe darul să remănă pururea fecioară şi să ocrotească pe femei in momentul de-a naşte, ceeace i se dăruì fără impotrivire.

Conservăndu se castităţii, Diana işi alese vĕnătoarea, ca ocupaţiunea cea mai in stare s'o ferească de privirile profane. Inconjurată de nimfe, care trebueau s'o urmeze şi s'o imiteze in toate privinţele (căci cele mai mici abateri, chiar involuntare, erau aspru pedepsite), ea devenì zeiţa virginităţii. Nicio fată nu se mărita fără să-i aducă sacrificii 2).

In satul Bravron din Atica, se ţineau — in onoarea Dianei — serbările numite Bravonii, celebrate de fete in etate de la 5 până la 10 ani, toate imbrăcate cu rochii de coloarea safranului. Acest obiceiu provenise dintr'o imprejurare curioasă. In menţionata localitate, se găsea un urs domesticit, consacrat Dianei. Intr'o zi o fetiţă vru să se joace cu dinsul: animalul se'nfuriâ şi o făcù fărime, ear fraţii ei, infuriaţi, il omorirĕ. Imediat se ivì pestilenţa, care desolâ intregul ţinut. Oamenii alergarĕ la oracul şi — din ordinul lui — mai multe copile furĕ nu sacrificate, ci consacrate Dianei. Apoi o lege oprì ca fetele să se mărite mai nainte de-a fi indeplinit funcţiunea de preotese in templul zinei 3).

---

purtate de Apoline şi Diana, pentru lumina ce respăndesc asupra pămĕntului veneau de la muma Latonei, fiica pămĕntului, numită *Feba*, de la care moşteniserĕ un oracul, aflat la poalele muntelui Parnas. D'aci profeţiile lui Apoline in templul de la Delfi.

1) De unde şi epitetul de «*Delia*», ca pentru Apoline «*Delius*».

2) Fetele, care se măritau, spre a se concilia cu Diana, ii consacrau incingĕtoarea, de unde i se şi dete numele de *Tisifona* (*Τισιφόνη*, descingĕtoare). *Mythologie comparée avec l'histoire* pag. 196. — Preller, *Les dieux* etc. pag. 208.

3) *Arabesques mythologiques* pag. 95. — Diana avea un templu măreţ la Efes, de unde i se şi da porecla *efesia* sau *efesiana*. Acest monument perì in zioa cănd se născù Alexandru-cel-mare, dar amintirea ii remase nemuritoare, ca şi numele incendiatorului Erostrate. Deşi un decret dat de popor oprise pronunţarea numelui desonorat al criminalului, totuş istoria, inregistrănd faptul, l'a transmis posterităţii ca tip de perversitate. *Arabesques mythologiques* tom. I, pag. 97. — Un alt templu, in onoarea Dianei, se afla in Chersonesul tauric (Crimea de astăzi), unde poporaţiunile barbare ofereau zinei chiar victime umane.

Devotarea pentru castitate se făcea cu oarecare ceremonii mistice. Numai la implinirea funcţiunii — adică la vĕrsta pubertăţii — tinerii puteau să-şi tundă pĕrul. Această epocă coincida, pentru fete, cu vĕrsta căsătoriei: deaceea, in ajunul acestui pas, işi tăiau cosiţele, oferindu-le Dianei şi Parcelor, pe când băieţii işi consacrau chica lui Ipolit, devotat Dianei, care niciodată nu se căsătorise. In Siciona, pĕrul tăiat se oferea Igdiei, zina tinereţii şi a bunei sănătăţi; in Argos şi Atena, obiceiul era să se consacre Minervei. Prin alte localităţi, aceeaşi onoare se făcea lui Apoline, lui Bachus sau lui Esculap[1]).

D'aci se născù credinţa că tăiarea pĕrului e un act insemnat pentru durata vieţei, pentru puterile şi pentru starea socială a persoanei care se supunea tunderii. Istoricul şi fasele acestui obiceiu pot forma subiectul unui anume studiu: deaceea mĕ limitez să amintesc că tăiarea pĕrului şi unghiilor, in anticitate, erau modelate după credinţe superstiţioase. Intr'o corabie, ele se tăiau numai in momente de pericol; pe uscat, numai in momente de doliu. Femeele işi depuneau coadele tăiate pe mormĕntul părinţilor, soţilor sau amicelor, bărbaţii pe urmele funerare ale fiinţelor iubite[2]).

Aceleaşi credinţe ne-au remas şi nouĕ, in mod inconscient poate. Şi aci trebue căutată originea obiceiului de a se tăia pĕrul celor ce intră in diferitele grade ale clerului, mai cu seamă in schisma monacală, precum şi ceremoniile tradiţionale practicate la tăiarea *«moţului»* (pĕrului din fruute) al copiilor la implinirea vĕrstei de trei ani.

Ca toate divinităţile vechei mitologii, conforme stării primitive a societăţilor de odinioară, Diana ni se presentă, sub toate formele, ca zină crudă, resbunătoare.

Nenorocitul Acteone, condus de inimica familiei ei Junona, pĕtrunde fără să vrea in peştera retrasă, unde Diana

---

1) *Arabesques mythologiques* pag. 97, tom. I.

2) Ibidem. p. 97, tom. I.

se scălda impreună cu nimfele. Măniată, ea il metamorfosează in cerb, ca astfel proprii lui căni să-l sfăşie [1]).

Apoi, deşi frumuseţa erea un atribut special şi esclusiv al Venerii, totuş Diana nu se credea mai puţin frumoasă, (ca toate fetele nemăritate) ea, căreia toţi muritorii ii recunoşteau această calitate. Fiindcă dar Chiona, fiica lui Dedalione [2]), cutezase a se da ca mai frumoasă decăt dinsa, nemiloasa zină o ucise cu săgeata [3]), intocmai cum in basmele noastre muma vitregă persecută şi omoară pe fiica vitregă a bărbatului, a cărei mare vină este de-a fi mai frumoasă decăt sluta copilă a nemiloasei babe.

Un alt mit spune că, Diana ar fi iubit pe Endimione, simplu păstor din Caria după unii [4]), rege al Elidei după alţii; că in toate nopţile se da jos din caru-i argintiu, ca să-l vază in peştera din munţii Cariei. Aceasta se explică prin faptul că lui Endimione, inclinat către astronomie şi in special către observarea mişcărilor lunei, ii plăcea să se retragă in Latma, o peşteră din munţii Cariei, unde adesea petrecea nopţile, ceeace a dat naştere mitului cu visitele Dianei. Aplicarea-i constantă la studiu şi nesimţirea către plăceri făcù să se zică că dobăndise de la Joe darul de-a dormì in eternitate [5]).

Legenda Pasifaei [6]), fiica soarelui şi soţia lui Minos,

1) *Arabesques mythologiques* par Mme de Genlis (Paris. 1810 tom. I, pag. 93).— L. Preller, *Les dieux de l'ancieme Rome*, trad. par. L. Dietz. (Paris. 1866, pag. 208.)

2) Fiul Venerii (representată pe cer de steaoa numită *a serii* şi *a diminetii*, la Romani *Lucifer*, luceafĕr).

3) *Arabesques mythologiques* ed. cit. pag. 94.

4) Ibidem. pag. 96.

5) *Mythol. comp. av. l'hist.* pag. 198. — «Princeps omnium Endymion siderum contemplationi operam dedit, quamobrem noctu vigilabat, plurimum dormiebat interdiu atque idcirco ejus amore Luna capta esse dicebatur. Ita etiam Apollod. *De diis* lib. I; Tzetzes *Chiliad.* 2 v. 877; Fulgent. *Mythol.* lib. II cap. ult.; Hesychius pag. 325 — «Quae singula in luna deprehendit hominum primus Endymion et ob id amore ejus captus fama traditur». C. Plinii secundi *Hist natur.* lib II, cap. VI (edit. Lemaire. Paris. 1827, vol. I).

6) Despre Pasifae să se consulte Virgilii *Aineid.* lib. VI, v. 24, *Bucolic* VI v. 46, nota 46, in tom. I, pag. 60 edit Benoist (Paris) — Ovidii *Metamorph.* lib. VIII vers. 136.—Preller, *Griech. Mythol.* tom. II, p. 136 ap. eumd.

care naşte pe aşa numitul Minotaur, e un mit lunar, care ne arată cum oamenii primitivi au imaginat felurite naraţiuni din constanta contemplare a cerului. De oare ce cuvĕntul grec *κένταυρος* — *centaur*, monstru jumĕtate om şi jumĕtate cal, sau jumĕtate om şi jumĕtate femee — nu insemnează decăt «nor gol» după etimologia espresiunii sanscrite *cavantara*, e probabil că minotaurul şi mitul Pasifaiei nu represență decăt cuprinderea lunei de cătră nori, in mersu-i aparinte pe nemărginitul firmament.

Aci e locul, cred, să amintesc un fapt neindoios; că omul de ştiinţă, indată ce-a putut să facă vre-o prevestire — mai cu seamă despre eclipsele soare şi de lună — a trecut in ochii mulţimii inculte ca un semizeu, ca fiinţă superioară capabili să cunoască trecutul şi viitorul. Astfel s'a intimplat cu Chaldeianii, preoţi babilonieni, consideraţi ca părinţi ai astrologiei şi ca cei mai renumiţi prooroci ai anticităţii [1]). Aprofundănd arta ghicitoriei, basată pe mersul stelelor şi pe influenţa ce le atribueau asupra destinelor umane, ei posedau (spune Diodor Sicilianul) ştiinţa augurală, mijlocul de-a interpreta visele, semnele şi arătările de tot felul, prevesteau viitorul şi prin espieri, sacrificie sau descăntece, se nevoeau să alunge nenorocirea şi să o schimbe in fericire; căci, prin indelunga observare a stelelor, prin esacta cunoaştere a mişcării şi influenţei fiecăreia dintr'insele, cu care covirşeau pe toţi muritorii, prevesteau oamenilor multe din căte aveau să li se intimple [2]).

Dar cea mai mare consideraţiune şi eficacitate o atribueau celor cinci astre, zise planete, cărora le dau numele de «interprete» ale voinţei divine. Inaintea tuturor insă puneau pe Eliu, Saturn, de Greci numit Chronos, pentrucă,

1) «*Μεγίστην δόξαν ἔχοντες ἐν ἀστρολογίᾳ*» Diod. Sicul. lib. II §. 29.

2) «*Ἀντέχονται δ'ἐπὶ πολὺ καὶ μαντικῆς, ποιούμενοι προῤῥήσεις περὶ τῶν μελλόντων, καὶ τῶν μὲν καθαρμοῖς, τῶν δὲ θυσίαις, τῶν δ'ἄλλαις τισὶν ἐπῳδαῖς ἀποτροπὰς κακῶν καὶ τελειώσεις ἀγαθῶν πειρῶνται πορίζειν. Ἐμπειρίαν δ'ἔχουσι καὶ τῆς διὰτῶν οἰωνῶν μαντικῆς, ἐνυπνίων τε καὶ τεράτων ἐξηγήσεις ἀποφαίνονται*». Diod. Sicul. lib. II § 29.

fiind mai aparinte, prevestea lucruri mai mari şi mai numeroase. Celorlalte, ca şi astrologii posteriori, le dau numirile de Marte, Venerea, Mercuriu şi Jupiter.

Căt despre porecla de «interprete», le-o dau pentru motivul că — pe când mai toate celelalte stele, fără să rătăcească in spaţiu, au constant una şi aceeaşi circumvoluţiune, printr'o regulată mişcare — ele singure, urmănd un drum propriu, revelă viitorul şi anunţă sau interpretă oamenilor voinţa divinităţii; de oare ce unele prin resărirea, altele prin apunerea, altele earăş prin colorile lor prevestesc intimplările viitoare, vijeliile aduse de vĕnturi, mărimea ploilor şi schimbările de temperatură, uneori ivirea cometelor, eclipsele de soare şi de lună, cutremurele de pămĕnt, infine toate prefacerile produse de aerul ce ne inconjoară, fie bune, fie rele, atăt pentru popoare şi ţări, căt şi pentru domnitori şi particulari 1).

Astfel se născù astrologia, amestec de falsităţi şi de adevĕruri, de oare ce Babilonienii atribueau fiecărei planete o mişcare proprie, afirmănd că influenţează in bine sau in rĕu asupra naşterii oamenilor, hotărindu-le o soartă rea ori bună. Chaldeanii ghiciserĕ viitorul mai multor regi, care-i consultaserĕ; apoi lui Alexandru-cel-mare 2), care infrănse pe Dariu, şi urmaşilor lui, Antigone şi Seleuc Nicatore. Reali-

---

1) «*Τῶν δ' ἄστρων πολυχρονίους παρατηρήσεις πεποιημένοι καὶ τὰς ἑκάστου κινήσεις τε καὶ δυνάμεις ἀκριβέστατα πάντων ἀνθρώπων ἐπεγνωκότες, πολλὰ τῶν μελλόντων συμβαίνειν προλέγουσι τοῖς ἀνθρώποις. Μεγίστην δέφασιν εἶναι θεωρίαν καὶ δύναμιν περὶ τοὺς πέντε ἀστέρας τοὺς πλάνητας καλουμένους, οὓς ἐκεῖνοι κοινῇ μὲν ἑρμηνεῖς ὀνομάζουσιν, ἰδίᾳ δὲ τὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Κρόνον ὀνομαζόμενον, ἐπιφανέστατον δὲ καὶ πλεῖστα καὶ μέγιστα προσημαίνοντα, καλοῦσιν ἡλίου τοὺς δ' ἄλλους τετταρας ὁμοίως τοῖς παρ' ἡμῖν ἀστρολόγεις ὀνομάζουσιν Ἄρεος, Ἀφροδίτης, Ἑρμοῦ, Διός. Δία τοῦτο δ' αὐτοὺς ἑρμηνεῖς καλοῦσιν, ὅτι τῶν ἄλλων ἀστέρων ἀπλανῶν ὄντων καὶ τεταγμένῃ πορείᾳ μίαν περιφορὰν ἐχόντων οὗτοι μόνοι πορείαν ἰδίαν ποιούμενοι τὰ μέλλοντα γίνεσθαι δεικνύουσιν, ἑρμηνεύοντες τοῖς ἀνθρώποις τὴν τῶν θεῶν ἔννοιαν. Τά μὲν γάρ δία τῆς ἀνατολῆς, τὰ δὲ δία τῆς δύσεως, τινὰ δὲ δία τῆς χρόας προσημαίνειν φασὶν αὐτοὺς τοῖς προσέχειν ἀκριβῶς βουληθεῖσι*». Diod. Sicul. lib. II § 29 tom. I, pag. 104 ed. Didot. Paris. 18. — Hoefer, *Histoire de l'astronomie*, pag. 75.

2) Mort in anul 324 inainte de era creştină.

sarea acestor prevestiri, precum și ale celor spuse la mulțime de particulari, respăndirĕ credința in astrologie și deterĕ astrologilor o nediscutată reputațiune in tot orientul, știința lor fiind considerată ca o minune mai presus de orice bănuealăi [1].

Fenicianii, asociănd cultul soarelui cu al lunei, instituirĕ celebrarea, la inceputul fiecărei luni, a unor serbări religioase — numite la Greci *neomene* (*νεομήναι* [2]) — și atribuirĕ lunei felurite influențe asupra oamenilor, unele rele, altele bune, după diferitele-i fase.

Fiindcă dar astrologia tuturor vechelor popoare orientale atribuea planetelor și in special lunei, enumerată printre dinsele, o decisivă și inevitabilă inriurire asupra persoanelor născute sub auspiciele lor, determinăndu-le durata vieței, croindu-le o soartă rea ori bună. De aci iși luarĕ originea credințele in *zodii* și despre *lunatici*.

Pănă azi zodiașii iși esercită arta de-a ghicì trecutul și viitorul, de-a pune la stele, de-a descănta și vindeca pe cei ce cred intr'insa. Arătăndu-i-se anul, luna și zioa cănd s'a născut o persoană oarecare, astrologul ii caută zodia sau planeta corespunzĕtoare și, prin calcule curioase, ii spun mai intăi numele, apoi ii arată evenimentele insemnate din trecut, infine ii prevestește viitorul, spuindu-i că la etatea cutare va zăcea de boală, că-i convine imbrăcămintea de cutare coloare, că va trăì pănă la atățea ani, că are cutare inclinări sau particularități.

In special pentru lună, chiar de la inceput astrologii imprăștiarĕ credința — devenită cu timpul generală — că persoanele născute in zodia ei sau in zioa de Luni vor avea caracterele atribuite lunei ca divinitate: vor fi oameni cănd buni, cănd rĕi, cănd blănzi și liniștiți, cănd irascibili; sfiicioși și schimbători ca luna; vor evita căsătoria, preferind a trăì

1) Diod. Sicil. lib. II, cap. 31. — Hoefer *Hist. de l'astron.* pag. 76.

2) După Feniciani și Greci, soarele era representat ca fiind purtat intr'un car tras de patru cai, ear carul lunei inhămat cu boi să se compare numĕrul cailor de 4 cu cele 4 sĕptĕmăni ale lunei, cu cele 4 stagiuni ale anului și cu cele 4 epoce ale virstei omului.—Hoefer. *Hist. de l'astron.* pag. 78.

ca misantropi şi misogeni, de-o fire melancolică, c'o tendinţă pronunţată spre poesie, spre contemplare.

Apoi, fiindcă luna n'are o continuă durată sub una şi aceeaşi formă, de aci se deduse că persoanele născute sub influenţa lunei vor avea o viaţă nu numai sbuciumată, ci şi foarte scurtă.

La Romani, această superstiţiune, alterăndu-se, dete naştere credinţei că luna influenţează asupra facultăţilor mentale: deci cuvěntul *lunaticus* devenì sinonim cu estravagant, sărit, smintit, neinţeles in purtare şi schimbător ca luna. Sub influenţe biblice, termenul de *lunatic* insemnâ nebun, cuprins de spirite rele, indrăcit. Evangelistul Mateiu confirmă această insemnare, cănd citează cuvintele unui nenorocit părinte, care zice lui Christos: «Doamne fie-ţi milă de fiul meu, care e lunatic» 1). Chiar la noi, despre un om ciudat se zice că e «cam lunatic», «se schimbă după lună»; «are luna in cap» sau «e cu capul in lună».

Superstiţiunea astrologică despre influenţa lunei asupra ursitei şi vieţei oamenilor s'a intemeiat la Greci, apoi la vechii Romani, prin autoritatea faimosului medic grec Ipocrate, care — basăndu-se pe credinţe in influenţa lunei asupra noilor născuţi — conchidea că doi fraţi, care s'ar fi bolnăvit deodată, trebueau să fie gemeni 2). Astrologul Posidoniu, discutănd aceeaşi teorie, susţinea că cei doi fraţi trebueau să fie *lunatici*, adică născuţi in aceeaşi lună, sub aceeaşi constelaţiune.

Aceste vechi credinţe s'au păstrat şi au dat naştere, la noi Romănii, datinei despre lunatici.

Sub această numire, azi se inţeleg fraţii care se nasc in aceeaşi lună, şi obiceiul e că, la actele insemnate, precum naştere, căsătorie şi moarte, fratele să se deslege, să se des-

---

1) Evangelia Sf. Mateiu, XVII. 14. — Littré *Dictionnaire de la langue française*. tom. III p. 359 (Paris. 1877).

2) Cicero, *De divinatione* I; Lucian, *De astrologia*; Cornelius Agrippa, *De occulta philosophia*; Sibly, *Occult. sciences* ap. Tylor ibidem pag. 152, not. 2.

facă de fratele sau de sora-i lunatică, alegĕndu-şi un frate sau o soră dintre străini. Deaceea, in asemenea ocasiuni, cei doi fraţi născuţi in aceeaşi lună sunt legaţi c'un lanţ, ori c'o frănghie ale cărei capete se incuie c'un lacăt; apoi un tĕnĕr sau o tĕnĕră cam deaceeaşi etate intervine să-i deslege, ş'atunci lunaticul zice: «mĕ leapăd de fratele ori de sora mea (cutare) şi in locu-i iau pe (cutare) ca frate ori ca soră» 1).

Aceasta se numeşte, in genere, *frăţia de cruce*.

Tot ca divinitate cerească, luna — prin mişcările şi fasele ei — a servit la mĕsurarea timpului şi la stabilirea divisiunilor principale 2).

Perioadei de 30 de zile 3), căt trece de la o lună nouă sau plină 4) i s'a dat numele lunei, cum se vede din mai toate limbile: greceşte *μὴν* (*μεν*); latineşte *men-s-is;* englezeşte şi germăneşte *month, Monat* din *Moon, Mond* lună; franţuzeşte *mois* şi *lune; lună* atăt pentru intervalul de timp, căt şi pentru corpul ceresc.

Dar chiar subimpărţirea perioadei de 30 zile era de sine indicată prin trecerile lunei noui la primul pătrar, deaci la lună plină, apoi la ultimul pătrar şi de la dinsul earăş la lună-nouă. In decursul celor 30 de zile, erau dar patru divisiuni naturale şi ecuale. Fiindcă insă numĕrul 30 nu se putea impărţi esact cu patru, se adoptâ numĕrul şeapte ca resultat al divisiunii, din causa celor şeapte planete. Prin urmare, din cea mai adăncă vechime a patra parte a lunei de zile se

1) Despre *Frăţia de cruce* a se vedea Hasdeu. *Bul. instr. publice.*

2) «Mişcările lunei pe cer au format divisiunea timpului in luni, eară ale soarelui au format anul; căci, din cea mai adăncă anticitate ambele astre au fost obiectul unor studii constante, fiindcă ele au fost şi sunt minuturale marelui orologiu al universului, arătănd tuturor muritorilor trebuinţa de-a mĕsura timpul». Hoefer, *Histoire de l'astronomie* (Paris. 1883 pag. 133).

3) Acest numĕr s'a adoptat pentru facilitarea calculelor, căci in realitate o revoluţiune lunară se efectuâ in 30 zile şi căteva ore.

4) Revoluţiunea lunară, care avea ca punct de plecare luna-nouă, s'a numit *neomenie* (lună-nouă); cănd se admite luna-plină, revoluţiunea se zice *sinodică*, ear cănd se iea ca punct de plecare o stea oarecare, se zice revoluţiune *siderală*.

numì după numĕrul şeapte: greceşte *ἑβδομάς*, latineşte *septimana*. Eată pentru ce in toate limbile romanice intilnim aceeaşi espresiune derivată din latinul *septimana* 1): italieneşte *settimana*, franţuzeşte *semaine* (pentru *sept-maine*), romăneşte *sĕptĕmănă*, etc.

Şi fiindcă de la inceput se admisese o strinsă relaţiune intre planete şi zilele sĕptĕmănei, deaceea fiecărei zile i se consacrâ una din aceste deosebite stele, şi i se dete chiar numele, incepĕnd cu cele mai strălucitoare, *soarele* şi *luna*, şi terminăndu-se cu *Saturn*, considerat ca cel mai din urmă in spaţiu. Astfel se zise:

1. *Solis dies* (in limba germană *Son-tag*, englezeşte *Sun-day*). Sub creştinismu, numele *soarelui* se inlocuì cu al *Domnului*, devenind *Domini* sau *dominica dies*, de unde italieneşte *Domenica*, romăneşte *Duminecă*, franţuzeşte *Dimanche*.

2. *Lunae dies*, zioa Lunei (Luni) fr. *Lun-di*, it. *Lune-di*.

3. *Martis dies*, zioa lui Marte (Marţi) fr. *Mar-di*, it. *Marte-di*.

4. *Mercurii dies*, zioa lui Mercuriu (Mercuri) fr. *Mercre-di*, it. *Mercole-di*.

5. *Jovis dies*, zioa lui Joe (Joui) fr. *Jeu-di*, it. *Giove-di*.

6. *Veneris dies*, zioa Venerii (Vineri) fr. *Vendre-di*, it. *Vener-di*.

7. *Saturni dies*, zioa lui Saturn (englezeşte *Satur-day*). Insă pentru această din urmă zi, s'a adoptat termenul ebraic *Şabuah* 2), care desemna perioada regulată de şeapte zile, şi astfel zioa a şeaptea s'a numit *sabbath*, (greceşte *σάββατον*),

1) In greceşte (*ἑβδομας ἑβδόματος*).

2) *Şabuah* (Schabouah) era la Ebrei sĕptĕmăna, adică perioda regulată de şeapte zile. *Sămbătă* dar insemnează «zioa a *şeaptea*». Deşi aveau dese relaţiuni cu Chaldeanii, totuş Ebreii au remas mai cu totul străini de cunoştinţele astronomice. Calendarul lor, basat mai cu seamă pe observări agronomice, era cu totul imperfect. La dinşii, divisiunile orare ale zilei şi nopţii nu erau constante, perioadele lunare foarte defectuoase. Căt despre vechia-le cunoştinţă, relativă la impărţirea anului in 365 zile, e foarte probabil că ea era de importaţiune egipteană. — F. Hoefer, *Histoire de l'astronomie* (Paris. 1873) pag. 81.

de unde românește *Sămbătă*, italienește *Sabatto*, franțuzește *Same-di* 1).

Infine, din aceeași rădăcină, din care s'a derivat *luna*, limba latină posede un insemnat număr de cuvinte, multe adoptate și păstrate in limbile romanice 2).

b) *Luna ca divinitate terestră.*

Ca divinitate terestră, luna purta numele de *Dictea* sau Dictina, de *Trivia*, *Artemida* și *Diana*, de *Proserpina (Persefona)* și de *Libera*, de *Ilitia*, de *Lucina*.

Prima poreclă ii venia de la o nimfă mult iubită de dinsa, pentrucă adusese omenirii căteva importante servicie, inventănd arta de-a țese și de-a face plase, adică mijlocul de-a se imbrăca și de-a se nutrì cu pescuirea 3).

Ca *Trivia*, era onorată de vechii păstori, care-i puseseră imagina pe la răpăntiile satului *(tres viae)*, unde se adunau cu toții, spre a-i cănta imnuri, insoțite de flaut mulțumindu-i — ca și Cererii — pentru fertilitatea ogoarelor 4).

Ca zină a vĕnătoriei, *Artemida* Grecilor și *Diana* Latinilor trecea drept o falnică fecioară. Cu arcul in mănă, cu

1) Ferd. Hoefer, *Histoire de l'astronomie*. (Paris. 1873, pag. 38).

2) Din rădĕcina *luc* (noțiunea de *lucire)* s'au derivat: verbul *lucere* (lucire) cu compusele și derivatele lui *(collucere*, *elucere*, *illucere*, *relucere*, *lucescere* și *illucescere)*, substantivele *Luna* (pentru *lucna*, lucitoarea) și *Lucina* (divinitatea ce presidă la nașterea copiilor, care vĕd pentru prima oară lumina), apoi vorbele *lunaris*, *lunare*, *lunaticus*, *lunula* etc., *lux* (lumina soarelui zioa și a lunei noaptea), *lucerna* (lampă, luminare), *lumen* (pentru *lucmen*, lumina, de unde românescul *lume)*, *lucubrare* (a lucra la lumină, a veghia), *lucus* (dumbravă cu arbori rari, prin care străbate lumina); adiectivele *lucidus* (lucitor) din care apoi *luciditas* (insușirea de-a fi lucitor), *lubricus (lucbricus*, a fi lucios, alunecos), *lubricare* (a netezi, lustruì, face alunecos) și *lubricitas* (proprietatea d'a fi alunecos), *lucifer* (purtător de lumină, românește *luceafĕr*, nume dat stelei Venerea, zisă de Latini *lux divina* și *Lucifer)*, *lustrum* (sacrificiu și spațiu de patru ani), *lustrare* (a vedea la lumina zilei și a curățì prin sacrificie), *lustratio* (sacrificiu de purificare) etc. Comparănd rădăcina *luc* cu *λυκ*, prin urmare pe *λύκος* cu *lucpus*, se pare că *lupus* ar insemna animal cu ochi lucitori».

3) *Mythologie comparée avec l'histoire* par l'abbé de Tressan (Paris 1803 tom. I, pag. 193).

4) *Œuvres de Virgile* par E. Benoist (Paris. 1876) *Eglog* III, pag. 26 nota 26 vol. I).

tolba de săgeţi pe spate, insoţită aci de o ciută selbatică, aci de un căne (emblema tovarăşului nedespărţit al vĕnătorului),

ea poartă 'n frunte o stea divină: 1)

cornul lunei noue, şi era urmată de 60 nimfe, fiicele Oceanului, şi alte 20 fete, care-i ingrijau carul de regină, tras de ciute selbatice 2).

Nemiloasă şi sub această formă, mitologia reportă mitul unui vĕnător din Posidonia, care promisese, printr'un fel de jurămĕnt, să consacre Dianei capul şi picioarele tuturor animalelor ce-ar putea să vĕneze. Intr'o zi, omorind un mare mistreţ, oferì Dianei numai capul, pe care-l agăţâ de ramura unui arbore şi se culcâ de desubt ca să se odihnească. Zina, supărată, destăcù capul mistreţului, care, căzĕnd peste vĕnător, il ucise. Să nu vĕ grăbiţi, domni şi doamne, a considera pe Diana ca prea supărăcioasă. Din această nenorocită imprejurare — datorită intimplării — preoţii, cu nepricepuţii noştri strămoşi, traserĕ o conclusiune caracteristică şi invăţămĕntului folositor că omul nu trebue să caute a inşăla niciodată pe zei, fiindcă plăteşte scump o asemenea incercare.

Artemida la Greci şi Diana la Romani, considerată ca zeiţă a vĕnătoriei, avea pe căni sub imediata-i protecţiune 3), fiindcă de la inceput omul pare a-şi fi asociat acest animal pentru domesticirea, prinderea sau uciderea altor vieţuitoare. De-aci resultâ o serie de mituri şi de credinţe religioase.

Mai intăi, Dianei i se aducea ca victimă un căne negru şi in toate operele artistice era representată avĕnd lăngă dinsa pe credinciosul tovarăş al omului.

1) V. Alecsandri, *Imnul gintei latine.*

2) L. Peller, *Les dieux de l'ancienne Rome* trad. par Dietz (Paris. 1866, pag. 208).

3) E. Benoist, *Œuvres de Virgile* (Paris. 1876, vol. I, pag. 30, Egl. III not. 67.

De căte ori apoi se ivia vre-o iarnă aspră, când bieţii căni, lihniţi de foame, lătrau ridicănd capul spre cer, se zicea că se adresează ocrotitoarei lor, spre a-i cere demăncare. E adevĕrat că acea protectoare era prea departe ca să-i audă, insă credinţa populară s'a mănţinut in decursul veacurilor. Când azi noi zicem, ca şi alte popoare «*latră ca cănii la lună*», proferim o zicĕtoare, prin care dăm a se inţelege că cel rugat sau injurat n'aude vocea celui ce-l roagă sau injură. Proverbul insă are drept origine o veche legendă, in care anticitatea a crezut tot aşa de sincer, cum bĕtrănele noastre cred ăncă in puterea descăntecului, in minunile moaştelor, in eficacitatea semnului crucii.

Ca *Libera* şi *Proserpina*, luna asigura oamenilor abundanţa şi prosperitatea.

După o lungă experienţă, primii oameni băgarĕ de seamă că această lumină a universului, departe de-a usca şi arde ca soarele, aduce cu sine rĕcoarea, umiditatea. Ea fù dar la inceput considerată ca principiu, ca sorgintea acelei reveneli, care inviorează şi fără de care plantele, in special cele nutritoare, nu se pot desvolta şi coace.

Deaceea, cu timpul, se imaginarĕ douĕ divinităţi feminine, propice agriculturii: *Proserpina* (Persefona), răpită de Plutone (zeul avuţiei şi al infernului) şi *Cererea*, regina inventatoare a semĕnării cerealelor. Cea dintăi representă forţa misterioasă, ascunsă sub pămĕnt, care face ca iarba şi plantele să incolţească şi să fie mănate afară. Odată apoi ivite la suprafaţa solului, ele treceau sub ocrotirea Cererii, muma Proserpinei. Era dar natural ca luna să fie considerată, de o potrivă cu soarele, ca simbol de norocire, de abundanţă, de sănătate [1].

Vroiţi probe din credinţele populare? Am păstrat şi noi căteva resturi, ca să nu mai amintesc despre alte popoare.

---

1) Miturile antice o dau ca resbunătoare şi sub această formă. Astfel un oarecare Eneu neglesese să-i ofere premiţiele ogoarelor, şi atunci zina, supărată, ii scoase inainte din pădurea Calidon un mare mistreţ, care devastă tot ţinutul. *Arabesques mythologiques* pag. 94.

Cine n'a auzit despre invăţămĕntul ce ne-a transmis vechimea, că e bine să se pună cloşca pe ouĕ numai la inceputul lunei, cel puţin intre luna nouă şi primul pătrar, dar că scoaterea pomilor şi a buturugilor e priincioasă cănd luna dă indărăt şi totdeauna după amiazi?

Cine, avĕnd aface sau vorbind c'un grădinar de la ţară, n'a aflat de la dinsul că resadurile, butăşirile, altoiurile şi alte mijloace de propagarea plantelor merg bine, cănd au fost practicate la inceputul lunei?

Cine nu ştie earăş obiceiul, aflat ăncă in toată vigoarea, de-a se rupe căteva ramuri de vişin, zarzăr, pĕr, mĕr şi alţi arbori fructiferi, care — puse in apă in zioa sfăntului Andreiu — infloresc pănă la 1 Ianuarie 1)? Aceasta se basează asemenea pe influenţa lunei asupra fiinţelor vieţuitoare, prin urmare ş'a plantelor, fiindcă zioa sfăntului Andreiu, 30 Noemvrie, coincide in genere cu sfirşitul sĕptĕmănei de lună nouă şi inceputul primului pătrar.

Cine nu cunoaşte vechia datină (pe care mulţi dintre d-voastre o practicaţi ca şi mine) de a-şi atinge fruntea cu monete, cu bani de argint ori de aur, la ivirea cornului subţire al lunei noui, cănd il zăreşte pe cer cu oare-care bucurie? In asemenea ocasiuni, mii de voci resună de trei ori, cu ochii ţintiţi spre dinsa:

Sănătoşi ne-ai găsit,
sănătoşi să ne laşi;
cu bani ne-ai găsit,
cu bani să ne laşi!

Pentru ce?

Pentrucă superstiţiunea populară afirmă lucruri foarte grozave: că-i merge bine toată luna omului pe care luna nouă l'a găsit voios şi cu bani, că-i merge rĕu in casul contrar 2).

---

1) A se vedea ale mele *Incercări critice*.

2) Apoline şi Diana erau *dii averunci* (*ἀλεξίκακοι*, alungători de rele); deaceea Virgiliu ii invoacă in favoarea agriculturei, ca pe cele mai strălucitoare lumini ale lunii *(clarissima lumina mundi)* in *Georgice* (cart. I). — A se vedea Dacier in notele lui Oraţiu, edit. Alfr. de Wailly (Paris).

Ştiţi că mai acelaş lucru se spune despre cântecul cucului, pe care nu trebue să-l auzi pentru prima oară pe nemâncate, şi cu oarecare modificări despre vederea unui fluture alb ori roş, unui miel alb ori negru, in timpul primăverei.

Şi de oare ce ne aflăm tocmai in stagiunea primăverei, apoi cel puţin cu atât siliţi-vĕ să compensaţi timpul ce perdeţi ascultându-mĕ, ca să profitaţi de amintire la prima ocasiune, când veţi auzì cucul, când veţi vedea miei şi fluturi!

Ce să vĕ mai spun? Ştiţi toţi câtă adoraţiune a provocat luna nouă la vechile popoare orientale şi cum Turcii au adoptat-o ca simbol religios, ca emblemă naţională.

In mitologia greco-romană, cornul lunei incepĕtoare era cornul abundanţei 1), asemĕnat cornului caprei Amaltea, nutritoarea lui Joe pe muntele Dicteu din Creta. Au dar mare dreptate copiii Românilor să i se roage şi să-i zică:

Lună, lună-nouă,
taiă pânea'n douĕ
şi ne dă şi nouĕ:
ţie jumĕtate,
nouĕ sănătate! 2)

Tot ca divinitate terestră, luna mai aducea omenirii şi alte binefaceri.

Intre miturile lunare, Diodor Sicilianul inregistrează pe cel următor: Joe, părintele zeilor, impărţind fiilor şi ficelor sale diferite puteri şi atribuţiuni asupra universului, a dat Ilitiiei (*Ελλειϑυια* 3) misiunea d'a ingrijì pe femeile insărci-

1) In *Carmen seculare*, Horaţiu o numeşte «*luna bicornis*», lună cu douĕ coarne. Imnul acesta, afirmă Dacier, se cânta, la Romani, totdeauna la inceputul lunei.

2) La caracterul lunei de protectoare a cerealelor, de zînă a păstoriei şi agriculturii se repoartă credinţele noastre populare despre petele lunei. Astfel unii vĕd, in acele pete, un cioban răzemat in caţă şi inconjurat de-o turmă de oi, alţii vĕd un *Γεωργός*, un agricultor, pe care creştinismul l'a transformat in Sf. George. A se vedea nota 2 de la pag. 2.

3) Să se compare termenii *ἴλιος* şi *ἥλιος*, *ἴλια* şi *ἥλία εἰλει-ϑυια*.

nate, uşurându-le greutatea şi durerile, in momentul când vor fi să nască, ear Dianei, ajutoarea ei, arta d-ea căuta şi vindeca pe copiii mici, precum şi producerea alimentelor potrivite cu frageda-le virstă [1].

Acum ne explicăm cât de antică este deprinderea ca copiii să adore luna, de oare ce sub auspiciele ei se năşteau şi creşteau până la adolescenţă.

La inceput Ilitiia nu era tot una cu Artemida.

La Romani Junona e nu numai deosebită de Diana, dar chiar inimica-i neimpăcată. Cu timpul, ambele divinităţi se confundă, remăind diferite prin nume [2]; Grecii o numesc *Ilitiia*, Romanii «*Diana* genitalis» [3] şi pe amêndouĕ femeile, care aveau să nască, le invocau sub numele de *Lucina* [4].

Mitul acesta nu era cu totul neraţional, şi eată pentru ce.

Primii oameni, neavĕnd alt orologiu pentru mĕsurarea timpului, decât soarele şi luna — astrele care minunau prin aparenta lor regularitate — după lună calcularĕ intervalul de la concepţiunea până la naşterea copilului. Observaţiunea constatând că această durată e de nouĕ luni, imediat se născù credinţa că luna are o puternică influenţă asupra noilor născuţi. Dacă lipsea din acest termen, copilul se considera ca incomplet, ca ceva fenomenal sau monstruos, ca stĕrpitură.

Ştiţi că până azi poporul nostru crede că toţi copii de opt luni n'au o viaţă lungă, pe când celor de şeapte luni le atribue deşteptăciune şi multă putere de iniţiativă. Despre cei arţăgoşi şi estravaganţi se zice că «nu sunt deplini», că «le lipseşte o lună»!

Astfel luna *(Lucina)* presida nu numai la prosperitate

1) Din această causă şi era numită «nutricea copiilor» (Diod. Sil. lib. V, § 73, pag. 300).

2) Femeile, in momentul de-a naşte, invocau atât pe Junona, cât şi pe Diana, sub numele de Lucina. *Mythologie comparée avec l'histoire* pag. 196.

3) E. Benoist, *Œuvres de Virgile* tom. I, pag. 40, vol. 10.

4) «Ilithiya sive tu *Lucina* probas vocari seu *Genitalis*». Horatii *Carmen seculare*.

şi abundanţă, ci chiar la reinoirea genului uman şi la a lui conservare 1).

Strămoşii noştri Romani adoptaserĕ de la Etrusci nu numai numele, ci şi credinţa in puterea Lucinei 2), din causa dulcei lumini a acestui satelit şi a influenţelor ce vedeau că esercită asupra apei, determinănd fluxul şi refluxul mărilor, asupra vegetaţiunii şi asupra intregului pămĕnt, in timpul repausului intremător al nopţii. Incetul cu incetul, filosofii academici şi stoici din Roma 3) admiserĕ impărţirea vieţei universale in trei epoce, puind pe cea dintăi sub auspiciele lui Saturn (timpul), pe cea de-a doua sub ocrotirea Lucinei (luna), pe cea de-a treia sub puterea lui Apoline (soarele) 4).

c) *Luna ca divinitate subterană.*

Ca divinitate subterană, luna era numită *Proserpina (Persefona)*, dar mai cu deosebire *Ecata* 5).

Sub forma dintăi, ca regină a infernului, ea simbolisa

---

1) *Arabesques mythologiques* pag. 94.

2) Din *Lucina* pare a se fi derivat *Lucna, Luna*. Vezi pag. 19 de mai sus not. 3.

3) Cultul soarelui şi lunei, ca Apoline şi Diană, se intărì la Roma intăi prin adoptarea de la Etrusci, apoi prin introducerea-i de la Cume, impreună cu credinţa in oraculele acelei localităţi şi cu prevestirile cuprinse in cărţile sibiline, atribuite sibilei din Cume, sau sibilei Eritrea. A se vedea E. Benoist *Œuvres de Virgile*, tom. I. *Eglog.* IV, pag. 59 not. 4.

4) Aceste divisiuni corespund cu cele trei epoce de căpetenie ale etăţii umane: epoca concepţiunii pănă la 15 ani, cănd omul e scutit de griji, trăind ca in epoca de aur a lui Saturn; de la 15—40 ani, etatea pasiunilor şi viţielor, cănd omul, inclinat spre furt şi plăcere, fuge de lumină şi prefere noaptea; infine etatea de la 40—100 ani, maturitatea şi bĕtrăneţea, care iubeşte lumina şi căldura, artele şi ştiinţele, munca continuă pentru tot ce e bun, frumos şi folositor.

5) Sunt douĕ opiniuni despre etimologia acestui nume. Unii il derivă de la *ἕκατον* (sută), sau fiindcă Dianei i se orfeeau, ca sacrificii, ecatombe (100 de boi) sau pentrucă, in calitate de regină a infernului, ţinea dincolo de riul Stige timp de-o sută ani umbrele celor ce nu primiserĕ onorurile inmormĕntării. Alţii il derivă de la *ἑκάτειν* (a lovi in depărtare), exprimănd astfel răpejunea cu care razele-i sosesc din cer pănă la pămĕnt, raze numite «*săgeţi*», ca şi ale soarelui. — *Arabesques mythologiques* pag. 95 şi 199.—La Atena, Ecata mai era supranumită *Epipyrgidia* (inaltă ca un turn), după statua de-o inălţime extraordinară ce i se ridicase. Ibidem pag. 95.—Anticii dau numele de *penetralia Hecates* (*Ἑκάτης μυχὸν καλοῦσι*) petei celei mari din lună, unde credeau că locuesc sufletele devenite genii. Plutarch, *περὶ τοῦ προσώπου τῆς σελήνης*, cap. XXIX.

luna invisibilă, acoperită de nori sau nearătată pe orizonte, intunericul, frigul, moartea. Sub forma de-a doua, era depositara misterelor de tot felul, presidănd sacrificiele magice, descăntecele, farmecele şi vrăjitoriile [1]), care pănă azi se fac numai in timpul nopţii, de la resăritul pănă la declinarea constelaţiunilor.

In prima zi a fiecărei luni, după apusul soarelui, mai multe popoare din Grecia şi puţine din Italia ii ofereau oarecare măncări, constănd din păne, fructe şi ouĕ. Acest ospĕţ, cunoscut in mitologie sub denumirea de «*cina Ecatei*», se depunea fie sub streaşina ori pe prispa caselor, fie la drumul mare şi la respăntii.

Deşi in realitate acele alimente serveau săracilor, călĕtorilor, poate chiar cănilor — care, cu modul acesta, nu in zadar lătrau spre lună, de oare ce ea făcea să li se dea căte ceva de măncare — totuş exista credinţa că Ecata trimitea nişte şerpi invisibili, care imbucau merindele cu cel mai mare nesaţiu [2]).

Căt de puternică s'a crezut influenţa Ecatei asupra destinelor umane, se vede din porecla de *Persefona* [3]), pe care luna o impărtăşea cu una din furii.

Grecii, cu toată superioritatea spiritului lor, nu s'aŭ putut pune la adăpost de superstiţiunile altor popoare orientale. Arta magilor din Persia, numită *magie*, unită cu astrologia Caldeilor din Babilona, se infiltrâ in mintea popoarelor greco-trace. Astfel Iberia din Asia [4]), Iolcos din Tesalia, ţările Sabelilor [5]), Marsilor şi Peliguilor din Italia [6]) furĕ cuprinse de credinţa in farmece.

Vrăjitorii şi vrăjitoarele de pe acolo se glorificau, ca dovadă despre atot puternicia artei lor, cu faptul că pot scobori

1) Horaţiu *Epod.* V in Canidiam.

2) *Arabesques mythologiques* pag. 96.

3) *Περσεφόνη*.

4) Ţinut dintre Armenia şi Colchida.

5) «Sabella carmina desilire caput». Horatii *Epod.* X in Canidiam.

6) «Marsa nœnia», «Anus pelignœ» Id. eod. loco.

luna din cer prin descăntecele şi legăturile lor infiorătoare.

A face să se «scoboare luna din cer» pare a fi o glumă pentru spiritul muşcător al poporului romăn daca vom judeca după imprejurările că dinsul numai cănd a vrut să satiriseze prostia cuiva a inventat anecdota celui ce *«a scos luna din puţ»* şi numai despre cei săriţi are zicĕtoarea că *«aruncă cu barda in lună»* ori că *«dă cu barda in Dumnezeu»*.

Cu toate astea, păgăna anticitate a crezut că in adevĕr luna se scoboară pe pămĕnt, prin puterea descănteculuí, neputĕndu-i explica altfel intunecimile numite eclipse. Poeţii greco-romani mărturesc, in dese ocasiuni, despre această credinţă [1]. Mai cu seamă păstorii din Thesalia şi Arcadia se lăudau că pot scoborì luna prin descăntece, susţiind că atunci — cănd era eclipsată, — ea se afla jos şi la ordinile lor [2].

(Va urma)

TEODORESCU G. DEM.

---

1) «Carmina vel cœlo possunt deducere lunam.
Carminibus Circe socios mutavit Ulixi:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis» Virg. *Bucolis*, Eglog. VIII, v. 69-71.
«Quœ sidera excantata voce thessala lunamque cœlo deripit» Horat. Epod. V. v. 45.
«Carmina sanguineæ deducunt cornua lunæ Ovid. *Metam.* XII. 263, *Amores* II. I. 23.
— Comp. *Mytholog. comp. avec l'hist.* p. 194 tom. I, *E. Benoist.* Edit. Virg. tom. I, pag. 79.
«Lunamque cœlo deripit» Horat. *Epod.* V — «Refixa cœlo devocare sidera» Horaţiu, epod. XI.

2) «Grecii, cu poetica lor imaginaţiune, crearĕ indată un mit, o eglogă amoroasă din eclipsele lunei. Diana, inamorată de Endimione, venea uneori noaptea, sub figura de Febă, să vază pe iubitul ei in peştera muntelui Latmos. In cele din urmă, observăndu-se că o asemenea explicare despre dispariţiunea astrului nu se impăca cu constanţa fenomenului, se căută in altceva causa eclipselor. Şi fù găsit in pretinsele descăntece, prin care se credeau că pot vrăjitoarele fărmeca luna. Aceste vrăjitoare, prin puterea descăntecelor şi farmecelor, o făceau să se scoboare din cer şi o aduceau pe pămĕnt, ca prin ajutorul ei să opereze lucruri miraculoase, fapte rele. Ş'atunci se făcea — repoartă vechii autori — un sgomot asurzitor, pentru ca luna să n'audă strigătele vrăjitoarelor». Abel Souchon, *Traité d'astronomie pratique* (Paris, 1883, pag. LXXXVII).

RAPORTUL LUI BARBU ŞTIRBEI CĂTRĂ KISSELEFF

ASUPRA STĂRII VALACHIEI IN A. 1832

— Sfirşit —

Desvoltarea comerciului in 1832.

nul 1832 incepù in imprejurări fericite, se purtase grijă de trebuinţele cele mai urgente; belşugul din anul 1831 şi provisiile asigurate satelor prin stabilirea magasiilor de reservă, deterĕ un mare avĕnt comerciului. Abia in 1832 Valachia incepù să ştie ce insemnează libera dispunere a produselor pămĕntului, singura bogăţie a unei ţări, lipsită de orice industrie. Pentru intăia oară simţì munteanul că are ceva al lui, pentru intăia oară se putea bucura de bunurile cu care natura inzestrase această ţară, şi pe care administraţia viţioasă părea că vrea să le nimicească.

In anul 1831, Exportul se urcase la . . .	29,835,196
Importul la	19,215,300
Balanţa in favoarea Principatului a fost de .	10,619,896

La 1832, Exportul se urcase la.	37,851,050
Importul la	31,892,950
Balanţa in favoarea Principatului a fost de .	5,958,100

La 1833, Exportul s'a urcat la.	44,235,559
Importul la	29,053,560
Balanţa in favoarea Principatului a fost de .	15,181,999

La sfirşitul acestei lucrări se află tablourile B. b şi C. c. arătând balanţa comercială pentru obiectele de export şi de import pe aceşti trei ani, precum şi valoarea lor aproximativă. Se va vedea uşor ce desvoltare poate lua comerciul la noi, după resultatul obicĭnuit in această primă incercare.

Călĕtoria preşedintelui in interiorul ţării. Generalul Kisseleff hotărì să meargă in mai multe judeţe; el plecâ la 2 Iunie 1832; se dedeserĕ ordini de-a se lăsa oricui dreptul de-a aduce vre-o plăngere.

Generalul merse in districtele: Ilfov, Vlaşca, Teleorman, Olt, Romanaţi, Dolj, Mehedinţi, Gorj, Vălcea, Argeş, Muscel şi Dămboviţa.

Această călĕtorie aduse cel mai insemnat resultat. Fiecare şef de district, avĕnd in vedere mai ales lucrurile care se ţin de atribuţiile lui speciale, nu poate imbrăţişa toată administraţia, este deci important, mai ales in momentul reorganizării, să vie un om cu cunoştinţe esacte in afaceri spre a cuprinde intr'o singură privire deosebitele părţi ale guvernului pentru a le compara, a le cumpănì şi a le raporta unele la altele. Trebuea vĕzut cu ochii până la ce punct ajunsese punerea in esecutare a Regulamentului, ce se zicea despre nouele instituţii, daca funcţionarii inţeleseserĕ spiritul lor şi ce era de făcut pentru a indeplinì lipsurile, pentru a indestula trebuinţele urgente şi a face să dispară pe viitor orice nedomirire in deosebitele părţi ale administraţiei, coordonăndu-le intre dinsele.

Presenţa şefului administraţiei făcù cel mai bun efect, mărind increderea locuitorilor. Ţăranului ii plăcea să vadă deaproape autoritatea superioară pe care o priveşte ca pe un protector natural; se imbulzeau toţi spre a auzì din gura lui care-i erau datoriile, şi ce drepturi avea; un sin-

gur cuvênt al generalului Kisseleff ajungea pentru a-l convinge şi a nimicì toate bănuelile.

Se luarĕ multe mĕsuri de indreptare. Nimic nu caracterizâ mai bine sentimentele de umanitate de care era insufleţit generalul Kisseleff ca instrucţiile scrise de măna lui pentru consiliul administrativ, relativ la mĕsurile ce trebueau luate pentru a uşura soarta arestanţilor din deosebitele inchisori ale Statului. Această lucrare, scrie el, o privesc ca un act de conştiinţă pe care colaboratorii mei mĕ vor ajuta să o indeplinesc inaintea plecării mele din această ţară, spre a mĕ putea duce cu inima impăcată şi fără teamă de-a purta vina unei negligenţe pe care nu mi-aş putea-o ierta niciodată.

Soarta lucrătorilor intrebuinţaţi la scoaterea sării din saline il preocupâ mai in deosebi, vroia să o asigure intr'un mod definitiv; şi in acest scop dete el insuş instrucţiile necesare; mai tărziu se numì o comisie spre a merge la faţa locului să cerceteze trebuinţele acelor lucrători vrednici de interes şi aşa de trebuincioşi prin munca grea la care sunt supuşi. Se făcù asupra acestei materii un regulament foarte preţios prin amĕnuntele conţinute intr'insul. Lucru important pentru această călĕtorie, e faptul că din două mii de petiţii pe care le primì preşedintele in nici una nu erau plăngeri incontra administraţiei: ce schimbare in moralitatea funcţionarilor obicĭnuiţi până aci cu un sistem de impilare!

Regulament poliţienesc. După toate cele zise până aci, nu va fi nimeni cuprins de mirare, aflănd că nu exista nici un regulament poliţienesc; era important a indeplinì de grabă acest gol, prin urmare se luarĕ disposiţii pentru formalităţile la care se vor supune călĕtorii sosind in Valachia. O asemenea mĕsură era cu atăt mai de trebuinţă cu căt această ţară ajunsese locaşul tutulor celor pe care-i isgonea Europa din sinul ei, fiindcă oricine putea intra cu uşurinţă in ţară şi o putea cutreera fără să aibă nicio hărtie.

Secţia provisorie a Divanului judecătoresc. O mulţime de procese trecĕnd din vechea organizare a tribunalelor in

cea nouă, produseseră o mare incărcare de lucrări. Intărzierile aduse in espediarea afacerilor curente erau prea dăunătoare pentru părţile interesate, ca guvernul să nu ia měsuri de indreptare. Se făcură multe imbunătăţiri la diferitele tribunale şi se adăogâ o secţie civilă provisorie pe lăngă Divanul judecătoresc din Bucureşti; ea fù insărcinată să ia cunoştinţă de pricinile cele vechi pentru a inlesnì espediarea afacerilor curente. Cu mijlocul acesta justiţia căştigâ un mers mai activ şi interesele particularilor nu mai fură supuse la trăgăniri nesfirşite.

Pentru a putea judeca resultatele nouei organizări a tribunalelor, va fi de ajuns să facem aci relevarea pricinilor judecate la trei diferite epoce.

Pe vremea domniei lui Vodă Grigore Ghica: de la inceputul anului 1823 până la 1 Mai 1828, momentul ocupării, au fost judecate 8,970 procese civile şi criminale.

De la această epocă şi până la Septemvrie 1831 s'au judecat 4,500; şi de la 1 Octomvrie, când se instalară tribunalele după noua organizare, până la 1 Octomvrie 1832, in decursul unui singur an s'au espediat 17,024 procese din 25,976 remase pendinte de la vechea organizare sau intrate din nou.

Venituri şi cheltueli după budgetul din 1832. Pentru a preţuì tot binele adus de nouele instituţii, trebue considerat mai ales resultatul obţinut in sistemul finanţiar. In acest scop s'a alăturat pe lăngă lucrarea de faţă tabloul *D* representănd budgetul veniturilor şi cheltuelilor anuale in urma introducerii Regulamentului organic, copiat in parte după budgetul anului 1832.

Convocarea Adunării generale din 1832. Sosind epoca pentru sesiunea anuală a Adunării generale pentru 1832, ea fù deschisă la 1 Noemvrie.

Esperienţa timp de optsprezece luni, precum şi observările pe care preşedintele plenipotenţiar le-a putut face prin sine insuş, mergĕnd in diferitele districte, arătaseră golurile de implinit şi desvoltările ce mai trebueau date nouelor instituţii.

Preşedintele, dorind să fie pĕtrunsă Adunarea de insemnătatea acestei sesiuni, atrase in deosebi atenţia membrilor ei asupra obiectului misiunii sale, care era de a completa opera Adunării generale estraordinare de revisuire, spre a consolida ordinea socială in ţară, desăvirşind prin disposiţii suplementare punerea in esecutare a Regulamentului organic.

Legea şcoalelor. Educaţia tinerimii aşa de strins legată cu soarta şi fericirea unui popor, fusese totdeauna lăsată uitării in Valachia. Scoalele primare erau părăsite. Abia căţiva preoţi invăţau pe unii copii să silabisească şi să măsgălească literele.

La Bucureşti in adevĕr că a fost totdeauna un colegiu, dar cursurile fiind toate făcute in limba greacă veche, lecţiile erau perdute pentru cea mai mare parte dintre şcolari.

Acum căţiva ani guvernul trimisese pe cheltuiala sa un numĕr de tineri spre a invăţa la universităţile străine; ei erau meniţi să fie profesori la şcoalele publice. Scopul guvernului se indeplinise in parte, mulţi din aceşti tineri au respuns la aşteptările ţării, şi instrucţia a putut fi introdusă de la 1824 in limba română in şcoală.

Dar mijloacele restrinse ale acestui colegiu nu permiteau incercări mai intinse şi slabele resultate obţinute nu treceau peste Bucureşti; trebue adăogat pe lăngă aceasta că mai mulţi ani in şir ciuma, alte epidemii şi nevoile resboiului impedicaserĕ cursurile publice; instrucţia era indicată prin urmare ca unul din primele obiecte de solicitudine ale guvernului.

La 1831 se instituì sub numele de Eforie un comitet[1] pentru instrucţia publică, insărcinat cu organizarea şcoalelor şi cu inspecţia studiilor; se alocaserĕ sume convenabile şi in decursul anului 1832 instrucţia fù stabilită după principiile urmate de naţiile cele mai luminate, se deschiserĕ şcoale primare in principalele capitale de judeţe, douĕ şcoale

1) Era compus din vornicul Alexandru Filipescu, logofĕtul Ştefan Bălăceanu şi logofĕtul B. Ştirbei.

centrale, una la Craiova, alta la Bucureşti, şi ăncă o şcoală complementară in acest din urmă oraş.

Mai tărziu Eforia călăuzită de experienţă, redactâ un regulament pentru şcoale, care primit de Adunarea generală şi sancţionat, căştigâ puterea unei legi. Şi astfel instrucţia publică işi luâ rangul sĕu printre instituţiile fundamentale ale Statului. Şub aceşte auspicii se deschiserĕ clasele la 1833.

In decursul acestui an instrucţia a primit mari imbunătăţiri. Mai intăi la clasificarea cursurilor mai conformă cu natura studiilor şi cu gradarea firească a cunoştinţelor, s'a avut in vedere intărirea şi desvoltarea minţii şcolarilor, şi mai ales intinderea studiului limbei părinteşti şi a literaturei limbelor clasice. Apoi s'a adus o mare inlesnire invăţămĕntului tipărindu-se cărţi de care erau şcoalele cu totul lipsite, astfel că lecţiunile se predau după manuscrise. Tinerimea putea de aci inainte să intrebuinţeze pentru studiu tot timpul preţios ce-l perdea copiind.

Evangelia in limba română era cea dintăi carte care trebuea tipărită pe cheltuiala şcoalelor; şi acest cod Dumnezeesc de cea mai curată morală, se află azi in măinele tinerimii noastre şi este cel mai preţios manual al ei.

După ultima clasificare a cursurilor, şcolarii urmează in doi ani trei clase elementare in care invaţă cetirea şi scrierea, elemente de gramatică şi catechismu, cele patru operaţiuni aritmetice, şi mai primesc şi căteva noţiuni de geografie. Afară de aceste trei clase, s'a mai stabilit o a patra pentru a completa in mod relativ cunoştinţele şcolarilor care din lipsă de mijloace, nu-şi pot urma studiile mai departe.

De la clasele primare se trece la cele umanitare (gimnasiale, stabilite in colegiul din Bucureşti şi Craiova, care sunt in numĕr de şase şi ţin fiecare căte un an. Şcolarii se perfecţionează in scriere, urmează cursuri complecte de geografie, de chronologie, de istorie universală şi de retorică. Invaţă in acelaş timp limba greacă, latină şi franceză. După clasele gimnasiale vin cursurile complementare şi speciale; morala, dreptul şi matematicele. Căteva cursuri ca

cele de drept, algebră, geometrie şi trigonometrie au şi inceput, celelalte vor fi introduse progresiv.

Cu această organizare a scoalelor instrucţia publică va putea ajunge la toată intinderea dorită. Părinţii nu vor mai fi siliţi să-şi trimeată copii in străinătate, intr'o virstă fragedă, şi fără a fi fost pregătiţi prin studii prealabile ca să poată profita de şederea costisitoare prin universităţile străine.

E chiar de nădejduit ca dacă urmează şcoalele noastre mersul lor progresiv, tinerimea va putea găsì peste curênd fără să părăsească casa părintească, o instrucţie completă.

Dar resultatul cel mai insemnat al organizării actuale a şcoalelor, e faptul că toate cursurile se fac in limba română, resultat nepreţuit care poate da el singur un caracter de naţionalitate invăţămêntului.

Numerul scolarilor cari au frequentat şcoalele publice in decursul anului 1833 se urcă la 3.000, dintre cari 1.600 au fost in scoalele primare din judeţe, 560 in colegiul din Craiova şi 890 in cel de la Bucureşti.

Legea asupra drepturilor şi datoriilor reciproce ale proprietarului şi lucrătorului de pămênt. Aruncând o răpede privire asupra dării de seamă de mai sus, se vede că deosebitele părţi din Regulamentul Organic fuseserĕ puse in lucrare; disposiţiile privitoare la drepturile şi datoriile proprietarului şi ale lucrătorului de pămênt erau singurele care merseserĕ mai incet.

După vechea legislaţie, fiecare familie stabilită pe o moşie trebuea să facă proprietarului in decursul anului 12 zile de arături, un transport la o indepărtare de şase poştii şi să-i dea zeciueală de la grâne sau fên. Această legislaţie era vătămătoare proprietarului ca şi ţăranului, neprecizând de loc drepturile şi indatoririle lor reciproce. Era nedreaptă pentru ţăran căci după lege, ajungea ca el să fie stabilit pe o moşie pentru ca proprietarul să-l poată silì la indatoririle arătate mai sus; in ceeace priveşte micul loc unde se afla locuinţa şi grădina sa, proprietarul nu era indatorit de nici

un text din lege să-i dea mai mult pămĕnt, nici să se ingrijească de celelalte trebuinţe ale ţăranului.

Ea era tot atăt de dăunătoare pentru proprietar, căci pe moşiile cu intindere mare, ţăranul dispunea de tot pămĕntul care vroia, şi de ar fi avut o sută de capete de vite pe care le hrănea pe moşie, şi de ar fi muncit treizeci de pogoane de pămĕnt, el nu era silit să plătească alta decăt indatoririle ce le avea şi cel fără nicio vită, şi care nu muncea decăt unul sau două pogoane; legea nereguländ nimic in casul acesta, proprietarul nu putea cere mai mult decăt zeciueala din produsul net al livezilor şi al ogoarelor muncite.

Aceste inconveniente erau cu atăt mai simţitoare, cu căt cămpiile cele mai mănoase, aşezate dealungul Dunării, erau aproape nelocuite din causa deselor invasiuni, care goneau pe locuitori in partea muntoasă a Valachiei; şi in aceste locuri ţăranii erau supuşi la aceleaşi indatoriri fără ca proprietarul să aibă pămĕnt să le dea. Această stare de lucruri, cu toate că era viţioasă, totuş produsese prejudiţiuri ce aduceau piedici reformelor şi cari trebueau mai intăi inlăturate.

Hospodarii străini, neputĕndu-se atinge totdeauna deadreptul de proprietate şi voind cu orice preţ să sporească tesaurul Statului pe care-l priveau ca proprietatea lor, inchipuiserĕ acest sistem de prădare infierat cu drept cuvĕnt. Vorniciile de pripas, vămile interne percepute in unele localităţi in favoarea cătorva familii cu greutate, socotelnicii, postuşnicii, veniturile legate de deosebitele posturi şi cari se urcau la sume nepomenite, şi o mulţime de alte privilegii nehotărite şi prin urmare cu atăt mai supuse la pretenţii odioase pe tot minutul, erau un fel de amăgire pusă in locul adevĕratelor interese ale proprietarului.

Hospodarii păstraserĕ pentru ei toate beneficiile proprietăţii, remăind amăgitoare drepturile legate de ea, sub cuvĕnt de-a venì in ajutorul ţăranilor pe care-i apăsau. Averea bogatului trebuea să treacă prin această sită spre a cădea in prăpastia care inghiţea tot. Deaceea drepturile

proprietăţii nu se reclamau decăt foarte rar, dar tot ce privea fiscul şi abusurile ce se făceau in această materie, se cerea cu o rigoare adeseori selbatică.

De aci venea că ţăranul, apăsat de biruri şi de indatoriri de tot soiul, se supunea la ce i se cerea in numele guvernului şi era indărătnic faţă cu datoriiile sale cătră proprietarul pămĕntului din care se hrănea, mai ales când il ştia slab şi fără autoritate. Sistemul hospodarilor cu proprietarul se resuma in aceste puţine cuvinte: „Votaţi, dar lăsaţi-ne să vĕ despuiem" sistem al căror urmări funeste au fost simţite chiar de aceia care păreau la inceput să fi profitat mai mult de dinsul.

O nouă stare de lucruri, intemeiată pe dreptate, a inlocuit aceste nedreptăţi. Ţăranul muntean, odinioară cea mai nenorocită fiinţă, este astăzi omul cel mai fericit poate din cei din clasa lui. N'are decăt să plătească mica taxă de 30 de lei pe an şi e scutit de orice rechisiţie, şi de angarea; ear proprietarul a perdut tot ce i se oferise ca despăgubire pentru puţina grijă ce o avea guvernul la respectarea drepturilor lui, şi trebue s'o spunem spre lauda sa, el a făcut de la sine jertfele ce i se cereau.

Intr'un sistem de regenerare unde ordinea legală trebuea să inlocuească abusurile, şi drepturile positive să se puie in locul privilegiilor, intr'un sistem unde nu era vorba de-a favoriza o clasă, ci de-a da tuturor ceeace prescrie dreptatea, şi de-a garanta interesele fiecăruia, drepturile sfinte ale proprietăţii nu puteau remănea uitate.

Regulamentul Organic, recunoscĕnd proprietarului că e stăpăn pe moşia sa, şi ţăranului că poate dispune de intreaga lui libertate, a stabilit principiul arendării prin inţelegere intre proprietar şi muncitor, şi a pus astfel chestia pe adevĕratul ei tĕrĕm.

Dar spre a inlătura confusia şi perturbările ce se puteau produce pe de-o parte prin pretenţiile exagerate a unora şi pe de alta prin indărătnicirea altora de-a primi condiţiile cele mai moderate, era de trebuinţă să se aducă spiritele la această nouă stare de lucruri incetul cu incetul,

de-a le pregătì prin disposiţii transitorii şi de-a da vreme intereselor să intre pe calea lor firească.

Prin urmare legea işi luâ sarcina să reguleze aceste tocmeli hotărindu-le proporţiile, luănd drept punct de plecare, după principiul unei reciprocităţi juste, indatoririle ţăranului şi avantagele adevĕrate de care se bucura. Astfel proprietarul e ţinut să dea 9 pogoane de pămĕnt fiecărui ţăran stabilit pe moşia lui şi avĕnd 5 capete de vite de plug. Numerul acestor pogoane scade după numerul mai mic al vitelor, şi daca ţăranul nu are decăt o vacă, n'are drept la mai mult de 4 şi jumĕtate pogoane.

In schimbul acestor avantage el e silit să lucreze 12 zile pe an cu numĕrul vitelor cărora le asigură proprietarul hrana; dacă n'are vite el e silit să muncească cu braţele şi să dea şi zeciueala din producte ca in trecut. Fiecare familie se mai indatoreşte la o zi de arătură şi la un transport la distanţă de 6 poştii; totuş e scutită de aceste indatoriri daca proprietarul nu ar putea să-i dea cel puţin 4 $^{1}/_{2}$ pogoane. S'a luat ca bază pentru fixarea indatoririlor săteanului către proprietar, raportul intre o intindere de pămĕnt arendată şi analogia ce există totdeauna intre urcarea şi scăderea preţurilor arendei, şi a zilelor de muncă; stă cu toate acestea in putinţa proprietarului şi a muncitorului, in casuri specificate de-a plătì munca in bani după preţurile obicĭnuite.

Cu felul acesta, punĕnd la disposiţia muncitorului o intindere de pămĕnt care-i ajunge pentru a-şi hrănì familia şi vitele de trebuinţă la muncă, Regulamentul ii asigură existenţa care pănă acì era foarte indoioasă. Pe de altă parte indatoririle către proprietar sunt socotite in proporţie dreaptă cu intinderea pămĕntului pe care acesta o pune la disposiţia ţăranului.

Căt pentru cel ce ar dorì să aibă mai multe vite sau să muncească o intindere mai mare de pămĕnt, trebue să se inţeleagă cu proprietarul. Intr'un cuvĕnt există reciprocitate intre indatoriri şi drepturi.

Această lege, consfinţind in mod neclintit drepturile

proprietăţii, va remănea ca un model de inaltă inţelepciune care a presidat la redactarea ei, şi o probă pentru sentimentele desinteresate de care era insufleţită Adunarea.

Municipalităţile. Pintre instituţiile introduse in principat una din cele mai preţioase este fără indoială cea municipală, şi se inţelege indată trebuinţa de-a inlocuì dispoziţiile speciale aplicate la deosebitele localităţi, printr'o lege generală. Prin legea nouă adoptată de Adunare, drepturile şi datoriile consilielor comunale au fost mai clar precizate, s'a inălţat felul atribuţiilor lor şi s'au adus noue garanţii unei clase foarte interesante a societăţii, aceea a locuitorilor din oraşe.

Deosebite legi relative la partea judecătorească. Justiţia eşind dintr'o incurcătură nespusă, in copilărie ăncă pentru cunoştinţe şi experienţe, mersul seu pe-o cale nouă şi necunoscută, a trebuit să fie nesigur şi incet, era dar lucrul esenţial de-a o regula, deaceea diferite proiecte de legi furĕ adoptate in decursul acelei sesiuni. Obiectul lor este: 1⁰ hotăririle Divanului suprem şi formarea inaltei *Curţi de revisuire;* 2⁰ competenţa divanurilor şi a tribunalelor in materie criminală şi corecţională; 3⁰ datoria procurorilor in materie civilă şi penală; 4⁰ imbunătăţirea inchisorilor şi a regimului lor interior; 5⁰ căteva rectificări esenţiale aduse in legea licitaţiilor; 6⁰ regule precise cu privire la emanciparea după virstă.

Insfirşit interesele orfanelor care până acì nu aveau decăt o slabă garanţie, sunt puse sub scutul legilor speciale, redactate cu toată ingrijirea cerută de-o materie de atăta insemnătate, şi cu toate desvoltările găsite trebuincioase prin experienţa trecutului.

Inchiderea Adunării generale de la 1832. Durata acestei Adunări care s'a distins prin lucrări importante, se prelungì de la 1 Noemvrie până la 25 Martie 1833, zi in care fù pronunţată inchiderea.

Intervalul intre inchiderea Adunării generale de la 1832 şi deschiderea celei de la 1833. Vremea care trecù intre sesiunea de la 1832 şi cea de la 1833, nu fù perdută de ad-

ministraţie, care işi urmâ lucrarea pentru consolidarea nouelor instituţii, completarea şi desvoltarea lor progresivă.

Vărsatul incontra căruia nu se lua aici nicio mĕsură, mărea totdeauna numĕrul victimelor pe lăngă acele ce le făcea adeseori ciuma cu miile. In zioa de azi, după ce Regulamentul organic a pus in prima linie sub solicitudinea guvernului salubritatea publică, această boală incepe să dispară mai ales din oraşele cele mari unde prejudiţiile populare sunt totdeauna mai uşor de desrădăcinat. Chiar pe la sate binefacerea altoiului se respăndeşte şi se preţueşte din zi in zi mai mult. Numĕrul copiilor altoiţi timp de doi ani in toată intinderea Principatului se urcă la 14,221.

Pe de altă parte mĕsurile sanitare introduse in capitală au micşorat in mod foarte simţitor boalele şi mortalitatea; mănţinerea acestor mĕsuri trebue să facă dispară cu totul epidemiile de care populaţia avea să sufere aşa de mult in trecut.

Organizarea cordonului sanitar de la Dunăre a fost şi dinsa perfecţionată prin construcţii noue şi importante. Acele făcute la Călăraşi după un plan potrivit cu destinarea lor sunt gata de tot.

Cu toată suprimarea torturelor, şi imbunătăţirea soartei arestanţilor şi fără a se fi aplicat timp de patru ani pedeapsa cu moarte, numĕrul crimelor a scăzut in mod considerabil; e deja al treilea an de când se bucură toţi de-o siguranţă desăvirşită şi de când proprietarul poate locuì fără frică la moşia sa şi vedea de munca pămĕntului.

Partea bisericească care in mijlocul propăşirii generale remăsese singură inapoi, devenì obiectul ingrijirii particulare a guvernului. Ceeace caracterizează mai in deosebi vremea dintre cele două sesiuni ale Adunarii sunt mĕsurile importante luate pentru a regula administraţia bisericească, lucrările preparatorii sub formă de proiecte de legi care erau menite să se reguleze in mod definitiv, precum şi imbunătăţirile aduse in aşezămintele de binefacere.

Adunarea generală de la 1833. In timpul acesta se intrunì Adunarea pentru sesiunea din 1833.

Glasul generalului Kisseleff era să resune pentru cea din urmă oară. El resumâ in discursul sĕu faptele principale ale administraţiei provisorie, atrase atenţia Adunării asupra deosebitelor proiecte de legi care erau să fie aduse in deliberarea ei, şi părea că-şi ia remas bun de la dinsa, recomandându-i şi ei şi guvernului hospodarilor viitori, să urmeze cu sirguinţă pe calea deschisă, acesta fiind singurul mijloc de-a păzì ţara de calamităţile de care a suferit aşa multă vreme, şi de-a o mănţinè in prosperitatea de faţă.

„Clasa muncitorilor de pămĕnt, zise el sfirşind, incredinţată ingrijirii guvernului şi membrilor acestei Adunări, aşteaptă de la dreptatea d-voastră, păzirea drepturilor sale; numai când disposiţiile legislative sănătoase care s'au luat in privinţa lor, vor fi aplicate tot atât de conştiinţios pe cât au fost cântărite de imparţial, numai când mĕsurile incontra impilărilor vor fi strict mănţinute, numai atunci ţăranul vĕ va resplătì prin muncă, bogăţie şi linişte, ceea ce-i daţi făcĕndu-i dreptate".

Proiectul cel mai insemnat supus deliberărilor acestei Adunări este cel privitor la gestiunea averii bisericeşti.

Aproape un sfert din teritoriul Principatului, in urma daniilor in favoarea monăstirilor a intrat sub stăpânirea bisericei(1). Aceste danii se făceau pentru binele obştesc, testatorii impunĕnd obligaţia de-a intreţine aşezămintele monăstireşti şi de-a contribuì la acte de binefacere după cum cere evanghelia; dar scopul instituţiei fù perdut din vedere.

Obştea bisericească trimite la monăstirile inchinate sfintelor locaşuri preoţi sub numele de egumeni, ear in celelalte monăstiri direcţia e incredinţată tot egumenilor, care sunt insă numiţi de hospodar după recomandarea mitropolitului şi a marelui logofĕt. Gestiunea proprietăţilor

1) Tabloul *E* conţine numĕrul monăstirilor principale precum şi numele districtelor in care se află.

acestor aşezăminte incetul cu incetul fù lăsată pe măna egumenilor, fără nicio contabilitate sau vreun control. Aceşti funcţionari bisericeşti n'au mai păzit la urmă nici regulă nici disciplină, nici indatoririle impuse de testatori. Cei mai mulţi, pentru ca să nu se găsească nicio hărtie care ar putea fi incontra lor, au sustras chiar şi actele monăstirilor. De unde a resultat că cea mai mare parte din aceste monăstiri, avĕnd adesea un venit de 150 până la 200,000 de lei sunt cu totul in ruină. Bolnavii nu mai găsesc in ele un asil, săracul nu primeşte nici un ajutor, sufletele cuprinse de evlavie sau obosite de valurile lumii nu-şi pot găsì acolo un loc de adăpost. Păsĕrile selbatice locuesc singure in aceste pustiuri. Binecuvĕntată monăstirea in care se mai găseşte căte-o candelă aprinsă inaintea altarului! Binecuvĕntată biserica unde mai ard căteva făclii, şi unde un preot sdrenţuit şi fără leafă mai vine să cetească liturghia. S'a vĕzut chiar la unele monăstiri biserici dărămate de tot. Se intreabă cineva in faţa acestor ruine ce se fac veniturile de la asemenea aşezăminte? Cum de e preot pentru o biserică dărămată? Şi asta nu e totul: egumenii nu s'au mulţumit cu delapidarea veniturilor celor mari, ei au mai impovărat monăstirile cu datorii, in urma dreptului ce şi-l insuşiserĕ de-a face datorii in numele monăstirii. Pentru a putea plătì aceste datorii s'a vĕndut mai multe moşii monăstireşti. Era o violare a actului pios care constituise dania, se lua obolul vĕduvei şi al orfanului. E greu de crezut că această stare de lucruri a putut fi tolerată, dar nu trebue să uităm că in vechime se inchideau ochii şi se deschidea măna pentru a apuca.

Monăstirile, episcopiile, demnitatea de mitropolit ajunserĕ toate un isvor nesecat de bogăţie pentru hospodarii străini. Demnitatea de egumen, de episcop, de archiepiscop erau puse in vĕnzare şi date celor ce plăteau mai scump, şi totuş numirea nu era definitivă; ameninţările de destituire era mijlocul sigur de-a umplea mereu punga hospodarului şi a celor ce-l incunjurau; pretextul de destituire

era uşor de găsit din causa hoţiilor ce cu drept cuvĕnt se puteau totdeauna constata.

Această stare de lucruri era fără indoială să inceteze pe dată ce nu mai existau causele care o pricinuiserĕ.

Regulamentul organic, punĕnd capĕt la toate abusurile, nu putea să treacă cu vederea un lucru care se ţinea aşa de tare de religie, de morala universală a tuturor popoarelor, şi de interesele de căpetenie ale Principatului. Se simţì trebuinţa de-a se respecta dorinţa testatorilor şi de-a linişti umbrele acestor oameni evlavioşi care vĕd că partea de avere ce ei o luaserĕ din moştenirea copiilor lor pentru a o hărăzì aşezămintelor pioase, săracilor şi bolnavilor, a ajuns prada impilatorilor.

Articolul 363 din Regulamentul organic s'a ocupat de aceasta, hotărind să se insărcineze o comisie cu esaminarea titlurilor şi cu redactarea unui proiect de lege.

Adunarea generală din 1832, chemată să completeze Regulamentul, voind să lase deliberărilor toată maturitatea cugetării cerută de-o chestie atăt de insemnată, luase unele disposiţii care trebueau să slujească de basă legii definitive pentru gestiunea averilor bisericeşti. Această lege presentată in sesiunea actuală, a fost primită şi sancţionată. Ea hotărì organizarea monăstirilor in modul următor:

Imobilele monăstireşti care până aci erau arendate numai de egumeni, la fiecare trei ani sunt scoase in licitaţie in presenţa mitropolitului şi a logofĕtului bisericesc. Prin aceste disposiţii s'au intreit şi impărţit veniturile monăstireşti chiar de la intăiele contracte incheiate in felul acesta.

Monăstirile au fost clasate intr'o oarecare categorie in raport cu mărimea veniturilor lor. După ce s'a cheltuit din venit suma necesară pentru intreţinerea lor, restul trebuea să slujească la fundările de binefacere.

Afară de aceasta, fiecare monăstire are un fond de reservă pentru trebuinţe neprevĕzute, care fond capitalizat servea la imbunătăţirile interne ale comunităţii.

Această lege regulănd serviciul intern al monăstirilor, şi punĕnd gestiunea veniturilor sub o supraveghere uşor de

esercitat, fereşte fundările pioase de abusurile vechi care le ruinaserĕ; şi prin prisosul veniturilor pe care il intrebuinţează in favoarea aşezămintelor de binefacere, aceste aşezăminte sunt puse la adăpost, căci le sunt asigurate sumele trebuincioase pentru intreţinerea lor.

Suntem fericiţi de-a putea spune că astăzi toate monăstirile bisericei române sunt scăpate de orice datorie.

E greu să vezi pe cele ce se ţin de comunităţile greceşti remănĕnd in afară de orice imbunătăţire, şi prada vechilor neorăndueli, atăt de contrarii propriului lor interes, interesului comunităţilor de care se ţin, şi a moralei publice, cu toate că sunt in aceeaşi ţară şi in faţa monăstirilor noastre, care incep să se bucure de binefacerea unei administrări regulate şi sunt in ajunul de-a recăştiga prima lor prosperitate.

Toate mijloacele au fost intrebuinţate pentru incetarea unui contrast atăt de intristător, dar această chestie importantă n'a putut fi ăncă deslegată.

Seminariele şi veniturile asigurate preoţilor de mir. Printr'o altă lege se hotărì că mitropolia şi cele trei episcopii să intreţină fiecare căte un seminar, ca să nu se mai poată hirotonisì pe viitor preoţi care nu vor fi făcut mai intăi studiile trebuincioase.

Pe lăngă aceasta, pentru a inălţa preoţimea de mir şi spre a o pune in stare să se indeletnicească in special cu datoriile sale religioase şi cu imbunătăţirea morală a enoriaşilor, s'a ingrijit de intreţinerea ei, hotărindu-se protopopilor şi tutulor preoţilor un venit sigur. Această parte a preoţilor nu numai că nu avea nicio leafă dar mai era şi supusă la diferite taxe.

In momentul cănd toate disposiţiile noue işi vor da roadele, se va fi ridicat in această ţară indoitul monument al credinţei şi al moralei.

Codul criminal şi codul de comerciu. Pănă să se poată face un complex de legi se presentă numai codul penal in această sesiune a Adunării care-l trimise comisiei insărci-

nate cu examinarea codului de comerciu; comisia trebuea să se ocupe de aceste legi in restimpul dintre cele două sesiuni spre a fi redactate conform cu trebuinţele ţării şi apoi aduse in deliberarea sesiunii viitoare.

Legea pentru punerea sub interdicţie a risipitorilor. Spre a pune un frĕu cheltuelilor nebune şi spre a impedica prăpădirea averilor, se votâ o lege pentru punerea sub interdicţie a risipitorilor.

Revizuirea şi incheierea socotelilor pentru serviciul anului 1832. Socotelele visteriei şi ale celorlalte casierii ale Statului pentru serviciul anului 1832, trecĕnd prin controlul general furĕ aduse inaintea Adunării, care numì o comisie spre a procede la revizuirea lor. După o cercetare serioasă, socotelele furĕ incheiate şi definitiv hotărite. Adunarea prin scrupuloasa atenţie ce aduse la această cercetare, arătâ cătă insemnătate avea pentru dinsa exercitarea unei prerogative care resuma in ea pe toate celelalte. Dee Domnul să urmeze după aceleaşi principii şi să jertfească orice consideraţie străină de interesul ţării!

Conclusie. Aceste au fost evenimentele care au semnalat anii 1830, 1831, 1832 şi 1833 şi cari vor face din acea perioadă o epocă memorabilă in analele Valachiei.

Din cele spuse mai sus resultă, că o reformă in administraţia Principatului era indispensabilă, şi că binefacerile ce le datoreşte ţara Curţii din Rusia sunt din cele mai insemnate; ele nu pot fi preţuite in toată intinderea lor, decăt de cei ce sunt chemaţi să se bucure de dinsele, şi care simţeau toată povara trecutului; poporul român multă vreme calomniat şi cunoscut rĕu n'a avut altă vină poate, decăt aceea, de-a se fi dat prada celor ce aveau interes să-l injosească, şi nu a aşteptat decăt o mănă puternică care să-l scoată din starea despreţuitoare in care ajunsese; insfirşit Providenţa pare a fi hotărit vremea in care regenerarea Valachiei se putea indeplinì fără sguduire; toate au fost calculate cu seriositate şi cumpĕnire: corabia Statului pluteşte cu pănzele deschise sub un cer senin, pe o mare

splendidă, dar care nu e lipsită de stinci; numai să o cârmuească un cârmaciu dibaciu şi priceput şi ea va ajunge la port.

S f i r ş i t.

[Tabelele se vor publica în numĕrul viitor].

FOST-AU DACII DE ORIGINE CELTICĂ?

(Urmare)

II.

Sub acest titlu am publicat in «Convorbiri literare» de la 1 Fevruarie al anului curent un articol, in care am constatat, că fonologia limbii române esclude in mod categoric posibilitatea alcătuirii naţionalităţii poporului român pe un teritoriu celtic, de unde resultă ca consecinţă logică, că dacii, cari au cedat pămêntul lor coloniştilor lui Traian, străbunii poporului român, n'au putut fi de origine celtică.

Faţă cu acest resultat ni-se obiectează, că valoarea unei conclusiuni, basate pe un fenomen fonetic din istoria limbii române, se anulează prin un pasagiu dintr'un articol filologic al d-lui B. P. Hasdeu, in care autorul dă «unul din exemplele cele mai elocinţi despre semi-celtismul dacilor», o origine, care resultă deadreptul din lesicografia limbei dacice, comparată cu aceea a limbii celtice.

In vederea acestei obiecţiuni, cred, că nu va fi fără interes ştiinţific pentru deslegarea cestiunii etnice de faţă, dacă ne vom ocupa şi cu partea lesicografică a acestei intrebări.

Pentru acest scop vom supune unei analise critice acel pasagiu cu toate dependenţele sale, ca să vedem, intru cât proba lesicografică afirmativă alterează dovada fonologică negativă despre originea celtică a dacilor.

Eată ce scrie d. Hasdeu cu privire la originea dacilor:

«Dacii din zilele lui Traian nu mai erau un neam curat tracic ca fraţii lor de peste Dunăre, ci o naţiune traco-celtică».

«Să dăm aci unul din exemplele cele mai elocinţi despre acest semi-celtismu al dacilor».

«Dioscoride şi Apuleiu ne spun, că planta *quinque-folium*, adecă «cinci foi», se chiamă in limba celtică *pom-pedula*».

«Eată in adevĕr o vorbă esclusivamente celtică, căci până astăzi in dialectul celto-cimric *pimp*, in dialectul celto-cornic *pymp*, in dialectul celto-armorican *pemp*, in forma cea mai vechie *penp*, adecă cu *n*, precum resultă din comparaţiunea cu elenul *πέντε*, slavicul *pentĕ*, latinul *quinque*, litvanul *penki* şi samscritul *panča*, vrea să zică «cinci»; apoi earăş in dialectul celto-cimric *dalen*, in dialectul celto-cornic *delen*, in dialectul celto-armorican *delien* şi in dialectul celto-irlandez *duillen*, din samscritul *dala*, vrea să zică «foae»; şi infine chiar in composiţiune aceeaşi plantă in dialectul celto-cimric poartă până in momentul de faţă numele de *pumdalen* şi in dialectul celto-armorican de *pempdeil*, din punct in punct identic cu *pompedula*».

«Tot Apuleiu şi tot Dioscoride ne spun despre *quinque-folium*, că se chiamă in limba dacică *propedula*, *προπέδουλα*».

«Afară de *r* in loc de nasală, intre dacicul *propendula* şi celticul *pompedula* nu esistă nicio umbră de diferinţă».

«Este celtismul cel mai pur in limba dacică, caracterizat insă prin inlocuirea nasalei cu *r*, un fonetism tracic foarte marcat in limba albaneză şi pe care de la daci l'au moştenit românii, făcĕnd din *monumentum* — *mormĕnt*, din *fenestra* — *fereastră* etc.» 1).

Esemplul, care ni-l dă d. Hasdeu in acest pasagiu ca dovadă despre «semi-celtismul» dacilor şi prin daci al românilor, se găseşte ca glosă in opul «*περὶ ἰατρικῆς ὕλης* (despre materia medicală) al lui Ped. Dioscoride, un medic şi bota-

1) Vezi *Columna lui Traian*. Anul V, No. 5, pag. 702.

nist renumit din Anazarb in Cilicia, care a trăit pe la inceputul secolului intăiu al erei creştine, şi in tractatul «*de virtutibus herbarum*» (despre proprietăţile plantelor), o compilaţiune făcută mai cu seamă din Dioscoride şi Pliniu pe la sfirşitul seculului al patrulea sau pe la inceputul seculului al cincilea după Crist de platoniçul şi retorul L. Apuleiu din Madaura in Africa.

Aceste douĕ glose, una in limba greacă, alta in cea latină, sunt următoarele:

«*Πεντάφυλλον, Ῥωμαῖον κιγκεφόλιουμ, Γάλλοι πεμπέδουλα, Δάκοι προπεδουλά*». Diosc. IV, cap. 42.

«Pentaphyllon, Galli *pompedulon*, Daci *propedula*, alii *drocila*, Itali *quinquefolium*». Apul. Mad. cap. II.

Precum se vede din aceste glose, numai Apuleiu ne presentă forma galică sau celtică *pompedulon* cu *o* in silaba iniţială; la Dioscaride planta aceasta se numeşte *πεμπέδουλα* cu *ε*.

Dar această deosebire de *ε* şi *o* nu constitue o piedecă fonetică pentru identificarea acestor douĕ forme, cănd o variaţiune vocalică şi mai mare ni se infăţişează in acelaş cuvĕnt din limbile celtice moderne.

De aici toţi scriitorii, cari s'au ocupat cu explicarea numelui galic al plantei «cinci foi», convin a admite in unanimitate, că *πεμπέδουλα* sau *pompedulon* este identic cu armoricul *pempdeil* şi cimricul *pumdalen* şi se compune din *πεμπε* sau *pompe*, armoric *pemp*, cimric *pimp* şi *pump*, in composiţiune *pum*, cornic *pymp* (cinci), şi din *δουλα* sau *dulon*, cimric *dalen*, *deilen*, cornic *dail*, *delen*, armoric *delyen*, irlandez *duille*, *duillen* (foae 1).

Piedeca fonetică esenţială insă esistă in idendificarea etimologică a cuvĕntului dacic *προπεδουλά* sau *propedulon*

1) Vezi *L. Diefenbach*, *Die alten Völker Europas*. Frankfurt am Main 1861, pag. 295. — *J. Grimm*, *Geschichte der deutschen Sprache*. Dritte Auflage. Leipzig 1868, pag. 146. — *H. Leo*, *Einige bemerkungen über die Sprache der Geten* in *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, herausgegeben von *Dr. Ad. Kuhn*, Driter Band, Berlin 1854, pag. 192. — *I. G. Cuno*, *Forschungen im Gebiete der alten Völkerkunde*, I. Theil. *Die Scythen*. Berlin 1871, p. 341.

cu cuvêntul galic. Aici părerile scriitorilor, cari s'au incercat se esplice forma şi originea acestui cuvênt, sunt cu totul desbinate şi reslăţite. Toţi insă, afară numai de d. Hasdeu, sunt de acord a vedè mai mult sau mai puţin o corupţiune oarecare a formei originale.

Astfel I. G. Cuno susţine, că «multe din cuvintele» dacice, galice, punice, egiptene etc. din glosele botanice ale lui Dioscoride şi Apuleiu «au ajuns până la noi intr'o stare cu desăvirşire coruptă, parte prin insuş autorul lor, care adeseori a inţeles greşit cuvêntul străin, pronunţat parţial prin sonuri de asemenea străine, parte prin copiatori». Despre cuvêntul din cestiune observă invăţatul german că «dacicul *προπεδουλά* nu poate cu nici un chip să corespundă cu forma adevěrată; căci afară de imprejurarea, că *δουλα* ar trebuì să aibă aceeaşi insemnare in douě ramure atăt de depărtate una de alta ale tulpinei noastre linguistice (ceeace la urma urmei este posibil), nu-şi poate de fel inchipuì cineva, că *prope* in vreuna din limbile indogermanice ar putea insemna *cinci*: dincontra este mai aproape de adevěr, că *προπεδουλά* s'a produs prin o eroare a copiatorului din *πεμπέδουλα*» 1). Va să zică, forma dacică a acestui cuvênt nu ne este cunoscută.

Ceva mai tolerant se arată a fi R. Rösler cu originea şi forma cuvêntului dacic. Acest scriitor işi esprimă părerea sa in modul următor: «un razim de esplicare dintre toate cuvintele» dacice notate de Dioscoride pare a ne oferì numai *propedula*, in care *prope* se poate recunoaşte ca «cinci» şi *dula* ca «foae». In loc de *prope*, care trebue să fie o greşală de scriere sau cetire, presupun forma *pnope*. Această formă, provenită prin metatesă din *ponpe*, corespunde dintre limbile europene mai mult cu limba celtică» 2).

L. Diefenbach pune de asemene la indoeală veracitatea

1) Vezi op. cit. pag. 341.

2) Vezi *Dacier und Romänen. Eine geschichtliche Studie*, publicat in *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akad. d. Wiss. zu Wien.* Philos. — Hist. Cl. III. Wien 1867, pag. 85 sq.

formei cuvĕntului dacic, când zice: «Noi nu ne incredem in numele plantei *propedula*» ca nume dacic şi il considerăm... ca variat din cel galic sau cel puţin ca amestecat cu dinsul»; şi această indoeală sporeşte, când numitul filolog işi dă părerea, că «Daci, *Δάκοι* poate ar trebuì să stea inainte de *drocila*» 1). Astfel din glosele citate ar disparè cu totul atât *προπεδουλά* cât şi *propedulon* şi ar remânè in locul lor numai *drocila*.

Părerea lui I. Grimm se apropie in parte de aceea a lui Diefenbach. Acest mare filolog german se pronunţă astfel in cestiunea de faţă: «Aici am fi aşteptat alt cuvĕnt» in loc de *προπεδουλά*. «De oare ce in nici una din limbile europene numĕrul «cinci» nu se esprimă prin *prop* nici prin *pro*», urmează, că «in cuvĕntul dacic trebue să existe o eroare netăgăduită de scriere, care se vădeşte şi prin repetarea scăpată din vedere a celor trei silabe din urmă ale cuvĕntului galic 2).

W. Tomaschek inlocueşte chiar forma ordinară *προπεδουλά* prin varianta *προπεδιλά* şi forma *propedulon* prin varianta *propedila;* apoi in vederea, că «in nicio limbă indoeuropeană *propo* nu poate insemna *cinci*» şi că «cuvĕntul dac prin urmare nu poate insemna «cinci foi» ca cuvĕntul galic», află cu cale de-a crede, că «noi avem aici o pronunţiaţiune intunecată» a unei forme «*pra-padila*, picior de inainte», pe care o derivă «de la sanscr. *pra-pada*, cu terminaţiunea traco-dacică *la, ila*» 3).

Numai d. Hasdeu nu se sparie de forma bănuită din toate părţile de corupţiune a cuvĕntului dacic, ci dincontra silabele incurcate *prope* de la inceputul cuvĕntului ii sunt chiar binevenite, pentrucă, descurcându-le in feliul filologiei d-sale, să poată injghieba din fenomene fonetice admise in mod arbitrar teorii cu totul imaginare etnologice şi filologice.

1) Vezi op. cit. pag. 395 sq.

2) Vezi op. cit. pag. 146.

3) Vezi *Les restes de la langue dace.* Extrait du *Muséon.* Louvain 1883, pag. 7 sq.

Să procedem insă la analisa critică a pasagiului citat.

D. Hasdeu, pentru ca să facă să disparăă deosebirea fonetică intre forma cuvêntului dacic şi aceea a cuvêntului galic, ne spune pe deoparte prin o frasă confusă din causa lipsei verbului predicativ [1]), că formele celtice moderne a numeralului «cinci», adecă cimricul *pimp*, cornicul *pymp*, armoricul *pemp* se reduc la «forma cea mai vechie *penp*, adecă cu *n*, precum resultă din comparaţiunea cu elenul *πένιε*, slavicul *penti*, latinul quinque, litvanul *penki*, şi samscritul *pancia*»; eară pe de altă parte, prefăcĕnd in forma dacică *prope* din *propedulon* consonanta linguală «*r*», care după d-sa stă «in loc de nasală», in dentala *n*, ticlueşte in felul acesta o formă originală dacică *pnope*. Chiar dacă aceste reduceri şi prefaceri ar avè o raţiune filologică bine intemeiată, totuş d. Hasdeu s'a prea grăbit să esclame, că «afară de *r* in loc de nasală, intre dacicul *propedula* şi celticul *pompedula* nu există nicio umbră de diferenţă»; căci reducĕnd cuvêntul galic *pompedulon* după chipul şi asemĕnarea lui *penp* la forma *ponpedulon* şi cuvêntul dacic *propedula* după rhotacismul inventat al lui *n* la forma *pnopedula*, ne remăne ăncă o pătură de umbră destul de neagră de diferenţă intre ambele cuvinte, incăt nimeni nu va putea vreodată crede, că *ponpe* este identic cu *pnope* şi *pnope* identic cu *ponpe*.

Dar in reducerile şi prefacerile arătate ale d-lui Hasdeu lipseşte tocmai temeiul acelei raţiuni filologice, fără care ambele cuvinte remăn etern isolate.

Renumitul filolog G. Curtius, după ce a comparat formele principale ale numeralului «cinci» din limbile indoeuropene, stă la indoeală, dacă trebue să admită cu Schleicher pentru acest numeral o formă indoeuropeană primitivă *kankan* [2]), din care eolicul *πέμπε* s'a format prin un duplu la-

---

1) De la cuvêntul «căci» pănă la cuvintele «adecă cu *n*», cari cuvinte formează o frasă, lipseşte orice verb predicativ sau copulativ.

2) Vezi *Aug. Schleicher, Compendium der vergleichenden grammatik der indogermanichen sprachen.* Zweite Auflage. Weimar 1866, pag. 497.

bialismu, ori o formă originală *paukan*, care s'a păstrat mai fidel in forma *penki* din limba litavică, şi care in limba latină, asimilănd labiala inițială *p* guturalei *q* din silaba următoare, a dat forma *quinque* [1].

De aici formele galice *πεμπε* şi *pompe* din *πεμπέ-δουλα* sau *pompe-dulon* se reduc după Schleicher la formele *κϝεν-κϝε* şi *kvonkve* (lat. *quinque*), ear după Curtius la formele *πενκϝε* şi *ponkve*, in cari *ϝ* sau *v* constitue acea consonantă parasitică, care se produce in unele limbi de la sine după consonantele guturale. Acest *ϝ* sau *v*, care este o labială moale, a trecut mai tărziu, cănd a fost precesă de guturala vĕrtoasă *k* sau *q*, in labiala vĕrtoasă *p*, şi apoi guturala *k* sau *q* in unele cuvinte s'a asimilat labialei *p*, eară in altele s'a perdut cu totul [2]. Cănd insă inainte de guturala *k* sau *q* din *kv* sau *qu* se găseşte guturala *n*, atunci după o lege fisiologică, foarte lesne de inţeles, acel *n* trece in acelaş moment in labiala *m*, in care şi *kv* sau *qu* s'au prefăcut in labiala *p*, o asimilaţiune, fără care pronunţarea la un loc a guturalei *n* şi a labialei *p*, cari se produc in cele douĕ estremităţi opuse ale organelor limbei, nici n'ar fi fisiologiceşte posibilă.

După acest fenomen fisiologic forma *penp* cu *n* inainte de *p*, după cum o presupune d. Hasdeu «din comparaţiunea cu elenul *πέντε*, slavicul *penti*, latinul *quinque*, litvanul *penki* şi samscritul *pancìa*, nici n'a existat căndva, nici n'a putut să existe vreodată.

Ba, ce este şi mai mult, in cele cinci exemple, din cari d. Hasdeu crede, că este posibil a reconstruì forma *penp*, ni se representă trei feluri deosebite de *n*, şi anume: in *πέντε* un *n* dental, fiindcă se produce intre dinţi, unde se produce şi dentala *τ*; in *quinque* şi *penki* un *n* gutural, fiindcă se formează in găt, unde se formează şi guturala *q* sau *k*: şi in *pancìa* sau mai bine *panča* un *n* palatal, fiindcă se naşte in cerul gurei (lat. palatium), unde se naşte şi palatala

1) Vezi *G. Curtius*, *Grundzüge der griechischen Etymologie*. Dritte Auflage. Leipzig. 1869, pag. 424 sq.

2) Vezi *G. Curtius*, op. cit. pag. 415 sq.

cĭ sau č[1]); eară in *penti*, care se transcrie mai bine prin *pęti*, cu *e* și sedilă, *n* n'are nici măcar o valoare consonantică, ci servește numai de a arăta, că vocala precedentă *e* este o vocală nasală, care in alfabetul slavon vechiu se infățișează prin litera ѫ[2]). In limba greacă *n* dental se scrie cu *ν*, eară *n* gutural cu *γ*; limba sanscrită, care posede patru feliuri ale lui *n*, representă pe *n* dental prin litera न, pe *n* gutural prin ङ, pe *n* palatal prin ञ, și pe *n* lingual prin ण[3]).

Despre un *n* labial — căci in forma *penp*, născocită de d. Hasdeu, *n* urmat de *p* nu poate fi decăt labial — tace orice gramatică, intocmai după cum este mută și orice filologie comparativă despre posibilitatea de-a reconstrui din comparațiunea a trei *n* de natură fisiologică diferită, a unui *n* dental, unui *n* gutural și a unui *n* palatal, precum și dintr'o vocală nasală, un *n* palatal, care nu există decăt numai pe hărtie.

De aici incercarea, de-a identifica forma *πεμπε* sau *pompe* din cuvĕntul galic vechiu *πεμπέδουλα* sau *pompedulon* cu cuvĕntul dacic prin forma imaginară *penp*, cade de la sine, și cu dinsa se pune la indoeală și existența celtismului celui mai pur in limba dacică, un celtismu, care n'are altă probă de esistență decăt numai identificarea acestor douĕ cuvinte.

Trecĕnd acuma la esaminarea incercării de-a identifica cuvĕntul dacic *propedula* cu cuvĕntul galic prin o formă intermediară *pnope*, trebue să constatăm din capul locului, că această identificare nu dispune de alte probe filologice decăt numai pur și simplu de afirmațiuni subiective ale autorului.

Mai intăi se cere, ca să observăm, că din forma da-

---

1) Vezi *Ed. Sievers, Grundzüge der Lautphysiologie*. Leipzig 1876, pag. 56 sq.

2) Vezi *Fr. Miklosich, Vergleichende lautlehre der slavischen sprachen*. Zweite Ausgabe. Wien 1879, pag. 32 sq.

3) Vezi *Max Müller, Sanskrit-Grammatik in Devanâgarî und lateinischen Buchstaben*. Aus den Englischen übersetzt von *Dr. F. Kiehlhorn* und *Dr. G. Oppert*. Leipzig 1868, pag. 2 sq.

cică *prope* cu «*r* in loc de nasala» *n* nu resultă nici «un fonetismu tracic», pe care romănii l'ar fi «moştenit de la daci, făcĕnd din *monumentum—mormĕnt*, din *fenestra—fereastră* etc.». Fenomenul fonetic presupus in limba dacică, adecă prefacerea unui *n* după o altă consonantă in *r*, se găseşte aplicat tot aşa de bine şi in alte limbi, mai cu seamă in limba spaniolă, in cea franceză, in limba provensală şi in dialectul ţaconic al limbei greceşti, precum span. *sangre* din *sangne* = lat. *sangu(ĭ)nem*, *nombre* vechiu *nomne*[1]) = lat. *nomen*, *hombre* din *homne* = lat. *hom(ĭ)nem*, franc. *coffre* din *coffne*sau *cofne* = lat. *coph(ĭ)nus*, *diacre* vechiu *diacne* = lat. *diac(ŏ)nus*, *ordre* din *ordne* = lat. *ord(ĭ)nem*, *timbre* din *timbne* sau *timpne* = lat. *tymp(ă)num*, *pampre* din *pampne*=lat. *pamp(ĭ)nus*, prov. *cofre* din *cofne* = lat. *coph(ĭ)nus*, *dombre* din *domne* = lat. *dom(i)nus*, *diacre* din *diacne* = lat. *diac(ŏ)nus*[2]), ţac. *λαφρία* din *λαφνία*[3]) = gr. *δάφνη*, *πρίγγον* din *πνίγγον* = gr. *πνίγω*, *ὕπρε* din *ὕπνε* = gr. *ὕπνος* ş. a.[4]).

Urmează oare din aceste exemple, că »inlocuirea nasa' lei cu *r*» după consonante este «un fonetismu tracic foarte marcat in limba albaneză, pe care de la daci l'au moştenit» spaniolii, francejii, provenţialii şi ţaconienii, făcĕnd cele trei popoare dintăi din *coph(ĭ)nus-cofre* sau *coffre*, eară ţaconienii din *ὕπνος-ὑπρε* etc...?

De sigur că nu, şi pentru acest adevĕr il putem cita ca probă pe insuş d. Hasdeu.

Domnia sa admite cu cinci ani mai tărziu, că «trecerea lui *n* in *r*.., atunci cănd *n* urmează după o altă consoană.., nu constitue niciodată o transiţiune individuală independentă

---

1) Intercalarea unui *m* eufonic intre *m* şi *r* este o particularitate caracteristică cunoscută a limbilor romanice de la vestul Europei.

2) Vezi *Fr. Diez, Grammatic der romanischen Sprachen*, Erster Theil. Dritte Auflage. Bonn 1870, pag. 216 şi 218.

3) Consonanta *λ* din *λαφνία* este formată din *δ* ca şi *l* din lat. *lingua* din *d*; comp. *W. Corssen, Uber Aussprache, Vokalismus und Betonung der lateinischen Sprache*. Erster Band. Zweite Auflage. Leipzig 1868, pag. 223 sq.

4) Vezi *Deville, Etude du dialecte tzaconien*. Paris 1866, pag. 79.

a lui *n* in *r*, ci numai o acomodaţiune de grup consonantic» 1).

Din aceste cuvinte se vede destul de clar, că «trecerea lui *n* in *r*, când *n* urmează după o altă consoană», intocmai ca *r* din *prope* in loc de *pnope*, nu este un fonetismu străin produs prin influenţa unei limbi asupra alteia, ci «numai o acomodaţiune» a lui *n* cu consonanta precedentă, un fenomen fonetic intern al limbii, care n'are de-a face nimic nici cu influenţa dacilor, nici cu aceea a tracilor, nici cu a albanejilor.

Numai in privinţa rhotacismului lui *n* din esemplele limbei române, puse in comparaţiune cu fenomenul respectiv din cuvěntul dacic, se comite o eroare nu tocmai mică; căci prefacerea lui *n* in *r* din cuvintele române a avut loc intre douě vocale, prin urmare in mod «individual» şi cu totul «independente» de influenţa unei consonante precedente.

Şi chiar d. Hasdeu face la 1879 o deosebire esenţială intre ambele moduri de prefacerea lui *n* in *r*, când zice in oposiţiune cu fenomenul citat mai sus:

«Singurele limbi ario-europene, unde *r* = *n* ni se presentă ca ceva regulat, normal, scutit de orice influenţă a sonurilor invecinate, anume intre vocale, sunt româna şi albaneza» 2).

Insă cu constatarea acestei deosebiri d. Hasdeu işi schimbă şi părerea de mai inainte in privinţa modului de identificare a cuvěntului dacic cu cel galic, fie că chipul de esplicare din «Columna lui Traian» de la 1874 nu i-a mai convenit in «Cuventele din bětrâni» de la 1879, fie că nu s'a putut indura să jertfească prea lesne «fonetismul tracic» al limbei, pe care l'a indrăgit atât de mult, incât pe basa acestui «fonetismu» nu mai numěră limba română intre limbile «neo-latine» sau «romanice», ci intre limbile «neo-tracice» 3).

---

1) Vezi *Cuvente den bětrâni*. Tom II. Bucureşti 1879, pag. 10 sq.
2) Vezi op. cit. pag. 11.
3) Vezi «*Columna lui Traian*» din Ianuarie 1876, pag. 1.

Eată cum glăsueşte d-sa la anul 1879:

«Cănd Dioscoride in glosele sale botanice pune ca nume dacic al plantei «quinquefolium» *propedula,* ear ca nume celtic *pompedula,* forma dacică se poate esplica numai printr'un tip intermediar *ponopedula,* trecut in *poropedula*» 1).

Acest «tip intermediar» este intr'adevĕr un adevĕrat tertip filologic, pentru a găsì pe deoparte cu orice preţ «căteva licăriri» tracice de schimbarea lui *n* intre vocale in *r,* care caracteriseză intr'un mod atăt de indiosincrasic pe romăni şi pe albanezi» 2); ear pe altă parte de-a incurca şi mai tare limpezirea originei cuvĕntului dacic, incăt din forma intermediară «*ponope,* trecută in *porope*», doară numai prin sărituri filologice de ţap s'ar putea scoate prin comparaţiunea cu celelalte limbi indoeuropene numĕralul «cinci».

Ca să scurtăm această discuţiune sterilă şi să ne convingem pe deplin, că toate formele şi tipurile intermediare ale d-lui Hasdeu sunt cu desăvirşire arbitrare, şi că incercarea, de-a stabilì originea celtică sau semi-celtică a dacilor prin probe lexicografice daco-celtice, este numai o imaginaţiune deşartă, ne arată lămurit, toate limbile indoeuropene din toate unghiurile tuturor continentelor prin comparaţiunea diferitelor forme ale numeralului »cinci».

Astfel de forme, ale cărora numĕr s'ar putè lesne duplifica, sunt:

sanscr.	*panča*	prov.	*cinc*
zend.	*panča*	franc.	*cinq*
hind.	*panč*	rom.	*cinci*
ţigăn.	*panč*	got.	*fimf*
mahr.	*panzza*		*fim*
pehl.	*panğ*	germ. v.	*fimf*
curd.	*penčč*	germ. m.	*fünf*
pers.	*penğ*	nord. v.	*fimm*
osset.	*fondz*	sved.	*fem*
tagaur.	*fiindtas* (ord.)	danes.	*fem*

1) Vezi *Cuvente den bĕtrăni.* Tom. II, pag. 18.

2) Vezi *Cuvente den bĕtrăni.* Tom. II, pag. 17.

armen.	*hink*	litav.	*penkì*
grec.	*πέντε*	borus.	*piêncts* (ord.)
eolic	*πέμπε*	gal. v.	*πεμπε-*
lat.	*quinque*		*pompe-*
osc.	*pomptis* (ord.)	cimr.	*pimp*
ital.	*cinque*		*pump*
span.	*cinco*	cornic	*pymp*
port.	*cinco*	armor.	*pemp*

Din toate aceste forme diferite, vechi şi moderne, ori căt le vom scrie şi le vom intoarce omeneşte pe toate părţile posibile, nu vom căpĕta decăt aceste trei respunsuri unanime, cari sunt decisive :

a) că guturala *n* nu s'a păstrat nicăiri inainte de labiala *p* (formată din *kv* sau *qu)* neschimbată in *m*, după forma arbitrară celtică *penp;*

b) că acest *n*, respectiv *m*, n'a suferit nicăiri metatesă inainte de vocala precedentă, după forma imaginară dacică *pnope* in loc de *prope;* şi

c) că această nasală n'a existat niciodată intre doue vocale, după tipul intermediar dacic inchipuit *ponope,* trecut in *porope.*

Deci avem credinţa fermă, că cuvĕntul *propedula,* care nu poate fi decăt o formă coruptă a numelui dacic adevĕrat, de azi inainte nu ne va mai supĕra nici la cercetările etnologice despre originea celtică a dacilor, nici la constatarea filologică despre originea dacică a fenomenelor fonetice din limba română.

Dar acest cuvĕnt a fost numai «unul din esemplele cele mai elocinţi despre semi-celtismul» poporului lui Decebal.

D. Hasdeu trebue să aibă prin urmare o reservă de multe alte exemple de toate categoriile, de exemplu «elocinţi», «mai elocinţi» şi de «cele mai elocinţi».

Şi care oare este acea reservă atăt de bogată in tot feliul de esemple pentru «semi-celtismul» dacilor?»

Să intrebăm pe Dioscoride şi Apuleiu. Dacă aceştia nu vor şti, apoi va fi greu şi poate imposibil de căpĕtat de aiurea un respuns suficient.

La Dioscoride se găsesc treizeci şi cinci de numiri dacice de plante. La acestea se mai adaug alte noue numiri botanice de aceeaşi origine, cari lipsesc la Dioscoride, dar pe cari le citează Apuleiu.

Din aceste patruzeci şi patru de nume de plante, citate ca dacice, sunt numai cincisprezece, la cari se găseşte alăture menţionat şi numele corespunzĕtor galic sau celtic.

Afară de glosa cu *propedula*, celelalte numiri sunt:

1. gr. *ἀναγαλλὶς ἄρρην, χελιδόνιον*, gal. *σαπάνα*, dac. *κερκεραφρών* (un manuscript are *Γάλλοι κέρκερ, Δάκοι τοῦρα:* altul *Ῥωμαῖοι τοῦρα;* man. vienes *κέρκερ, Ἄφροί κ. τ. λ.*) Diosc. II, cap. 209.

2. gr. *χελιδόνιον μέγα*, roman. *φάβιουμ*, gal. *θῶνα*, dac. *κρουστάνη*. Diosc. II, cap. 211.

3. *ἀριστολοχία*, roman. *τερραι μάλα;* gal. *θέξιμον*, dac. *ἀψίνθιον χωρικόν*. Diosc. III, cap. 6. La Apuleiu, cap. XIX, se găseşte in loc de dac. *ἀψίνθιον χωρικόν*, cari nu sunt de cât cuvinte greceşti, cuvintul *scardia*.

4. gr. *ἀρτεμισια*, roman. *οὐαλέντια*, gal. *πόνεμ*, dac. *ζουόστη*. Diosc. III, cap. 17. După Apuleiu, cap. X: «*Artemisiam*, Galli *ponem*, alii *titumen*, Daci *zyred*, alii *zonusten*, Itali *serpilum majus*».

5. gr, *λειμώνιον*, roman. *οὐεράτρουμ νίγρουμ*, gal *λουμβαρούμ*, dac. *δάκινα*. Diosc. IV, cap. 16.

6. gr. *ὑοσκύαμος*, roman. *ἰνσάνα, δεντάρια*, gal. *βιλινουντία*, dac. *διέλεια*. Diosc. IV. cap. 69.

7. gr. *ποταμογείτων*, roman *βῆναι φόλιουμ*, gal. *ταυρούκ* dac. *κοαδάμα*, Diosc. IV, cap. 99.

8. gr. *ἀκτή*, roman. *σαμβούκουμ*, gal. *σκοβίην*, dac. *σέβα*. Diosc. IV, cap. 171.

9. Gr. *χαμαιάκτη*, rom, *ἔβουλουμ*, gal. *δουκωνέ*, dac *ὄλμα*. Diosc. IV, cap. 172.

10. gr. *cissos melas*, roman. *hederam nigram*, gal. *bolus serron*, dac. *arborriam*. Apul. cap. XCIX. In loc de gal. *bolus serron* se găseşte la Dioscoride, II, cap. 210: *Γάλλοι σουβίτης*

11. gr. *chamaemilon*, campan *amalociam*, gal. *oualidiam*, dac. *amalustam*. Apul. cap. XXIII.

12. gr. *myriophyllos*, roman. *millefolium*, gal. *bellicocandium*, alii *vigentiam*, dac. *diodela*. Apul. cap. LXXXIX. După Dioscoride, IV, cap. 113, forma cuvĕntului galic este *βελιουκάνδας*.

13. gr. *prosopites*, roman. *personatiam*, flal, *betitolen*, dac. *riborasta*. Apul. cap. XXXVI.

14. gr. *arnoglosson*, roman. *plantaginem latam*, gal. *tardos, lotios*, dac. *simpeax*. Apul. cap. I. Discoride, II, cap. 152, are *Γάλλοι ταρβηλοδάθεον*, de unde cuvintele galice *tardos, lotios* ar trebuì poate să se cetească mai bine *lotios* [1]).

Acesta infine este restul cuvintelor galice alăture cu cele corespunzĕtoare dacice din operele lui Dioscoride şi Apuleiu, şi intre aceste nume botanice trebue de sigur să se cuprindă acea reservă de «exemple elocinţi» ale d-lui Hasdeu, cari sunt menite la cas, cănd dacicul *propedula* nu s'ar găsì vrednic de inrudire etimologică cu galicul *πεμπέδουλα* sau *pompedula*, să intre la rĕndul lor in luptă filologică pentru măntuirea «semi-celtică» a neamului lui Decebal.

Insă din nenorocire aceste cuvinte, oricăte forme şi tipuri intermediare s'ar inventa pentru identificarea lor, sunt şi remăn atăt de diferite şi chiar străine intre dinsele, incăt, in loc să ne procure noue probe intru susţinerea teoriei «semi-celtismului» dacilor, se opun din resputeri oricării teorii de feliul acesta.

Iaşi in Fevruarie 1889.

V. M. BURLĂ.

---

1) Vezi *I. Grimm*, op. cit. pag. 141 sq. — *L. Diefenbach*, op. cit. pag. 253 sq. — *Gr. G. Tocilescu*, *Dacia inainte de romani*. Bucureşti 1880, pag. 564 sq. *A. Papadopol-Calimah*, *Dioscoride şi Luciu Apuleiu* (Botanica daco-getică). Bucureşti 1879, pag. 13 sq.

ZEFLEMELE

REVISTĂ POLITICĂ ŞI UMORISTICĂ

IN TREI ACTE

DE

I. C. NEGRUZZI si D. R. ROSETTI.

SUMARUL ACTULUI III.

O cercetare. — Judecători persecutaţi. — Un aprod cu ştiinţă de carte. — Instrucţie fără educaţie. — Curtea de Focşani. — Rifca Toboşereasa. — Respunsuri turceşti şi Turci naţionali. — Fortificaţiile. — Achitare generală. — Căntecul Zeflemelei.

PERSOANELE:

Aprodul Ţurcă.
Edgardo.
Axenief.
Grefierul.
I-iul judecător.
2-lea judecător.
3-lea judecător.
4-lea judecător.
I-iul Focşănean.
Suliman-Cabaslăc.
Meremet-Havale.
Abdulah-Bei.
Catîr-Paşa.
Focşăneni.
Cucoana Frosa.
O fetiţă.
O Focşăneancă.
Rifca Toboşoreasa.
I-ia fortificaţie.
2-a fortificaţie.
Focşănence.

ACTUL III.

Cabinetul unui judecător de instrucţie. — O masă la stinga, invĕlită cu postav roşu. — Cărţi pe masă. — Un jeţ in faţa mesei.— In faţă altă masă cu mai multe dosare pe dinsa şi un scaun in faţa mesei. — Uşi de intrare, in fund, la dreapta şi la stinga. — Un scaun răzemat de uşa din fund. — Alte scaune lăngă jeţ.

SCENA I.

Aprodul Ţurcă, Grefierul.

(Cănd se ridică cortina, aprodul Ţurcă dormitează pe scaun, răzemat de uşă).

Grefierul (care coase dosarele la masă strigă)

Tănase... Tănase... Ţurcă!.. mĕ Ţurcă mĕ!..

Aprodul (sărind in picioare)

Poruncă.

Grefierul

Au venit martorii?

Aprodul

Care martori?

Grefierul

Martorii in procesul cu omorul din Calea Moşilor.

Aprodul

Martorii sunt. Ii am toţi aici pe listă. (scoate o listă şi ceteşte). Axenief, Abdulah-bei, Meremet-Havale, Catîr-paşa, Suliman-Cabaslic.

Grefierul

Ce amestec au toţi turcii ăştia in proces?

Aprodul

Sunt din Dobrogea. Ei ştiu tot, tot, tot in afacerea omorului din Calea Moşilor.

Grefierul

Alţii cine mai sunt pe listă?

Aprodul (cetind)

Mai e o femee, ţaţa Naftalina şi o bĕtrănă, jupăneasa Rifca Toboşereasa.

Grefierul

Bine... dar ce facem că n'avem judecători, mĕ Ţurcă?

Aprodul

Trebue să sosească unul, d-le grefier, trebue să sosească. Până acum au venit mulţi, dar toţi s'au dus cum au venit. Pe zioa de astăzi aşteptăm altul proaspĕt. (se aude bătĕnd la uşă).

Grefierul (strigănd)

Intră!

SCENA II

Grefierul, Aprodul Ţurcă, I-iul judecător.

I-iul judecător

Mĕ rog, aici este cabinetul judecătorului de instrucţie? Cabinetul No. 9?

Aprodul

Chiar aici.

Grefierul

Ce pofteşti?

I-iul judecător

Poftesc să-mi iau locul; sunt numit judecător aici.

Grefierul (sculăndu-se)

Scusaţi... scusaţi... că nu v'am cunoscut.

I-iul judecător

Nu face nimic.

Aprodul

Şi la mai mare, coconaşule... să ajungi ghenerar! (ii ia pălăria din mănă şi o pune pe masă).

I-iul judecător

D-le grefier, să-mi daţi grabnic dosarul cu omorul din Calea Moşilor. (se aşează la masa de la stinga). Afacerea trebue luată in cercetare de urgenţă. Au venit toţi martorii?

Aprodul

Da.

I-iul judecător

Chiamă-i pe rănd. (aprodul ese).

Grefierul

Mĕ duc să-i aşez in camere separate ca să nu comunice impreună.

I-iul judecător

Aveţi destule odăi separate pentru toţi?

Grefierul

Cănd nu sunt destule, mai băgăm unii martori prin pivniţi, grajd, şopron, bucătărie... (ese).

SCENA III.

I-iul judecător, 2-lea judecător.

I-iul judecător

Insfirşit după trei luni de adăstare, după trei luni de insistenţă din partea a trei deputaţi, trei senatori şi cucoana d-lui prefect, eată-mĕ in slujbă!... Afacerea cea dintăi ce am de instruit e delicată... dar... (se aude bătĕnd la uşă). Cine e? Intră!

2-lea judecător (intrănd)

Mĕ rog, aici este cabinetul judecătorului de instrucţie? Cabinetul No. 9?

I-iul judecător

Chiar aici.

2-lea judecător

Şi cu cine am onoarea?

I-iul judecător

Aveţi onoarea chiar cu domnul judecător.

2-lea judecător

Adică cu *fostul,* pentrucă deacum inainte sunt numit eu.

I-iul judecător (sărind in sus)

Ce zici?

2-lea judecător

Chiar aşa e!

I-iul judecător

Ei, şi eu, eu ce mĕ fac?

2-lea judecător

Permutat... eşti permutat. Eată decretul. (ii arată o hărtie).

I-iul judecător

Aşa e! Poftiţi de-mi luaţi locul. Imi dai voe să mě odihnesc puţin?

2-lea judecător

Cum nu... binevoeşte de ia un scaun. (şed aměndoi).

I-iul judecător

Foarte mulţumesc!

2-lea judecător

Poate ţineai la postul dumitale?

I-iul judecător

Ei, ca orice bun magistrat...

2-lea judecător

Inchipueşteţi că eu după şease luni de adăstare, după şase luni de insistenţă din partea a şease deputaţi, şease senatori, cucoana d-lui prefect şi un director de bancă, abia am isbutit să fiu numit in slujbă. (să aude bătěnd la uşă). Cine e? Intră!

SCENA IV.

I-iul judecător, 2-lea judecător, 3-lea judecător.

3-lea judecător (intrănd)

Mě rog, aici este cabinetul judecătorului de instrucţie? Cabinetul No. 9?

I-iul şi al 2-lea judecător

Chiar aici.

3-lea judecător

Şi d-voastră sunteţi?...

I-iul judecător

Eu sunt *fostul* judecător.

2-lea judecător

Eu sunt actualul judecător.

3-lea judecător

Adică aţi *fost,* pentrucă deacum inainte sunt numit eu.

2-lea judecător (sărind in sus)

Ce! Ei, şi eu ce mĕ fac?

I-iul judecător

Ce m'am făcut şi eu.

3-lea judecător

Permutat... permutat... Eată decretul. (ii arată o hărtie).

2-lea judecător

Aşa e! Poftiţi de-mi luaţi locul. Imi daţi voe să mĕ odihnesc puţin?

3-lea judecător

Cum nu! Binevoeşte de ia un scaun.

2-lea judecător

Foarte mulţumesc.

3-lea judecător

Poate ţineai la postul dumitale?

2-lea judecător

He, he! ca orice bun magistrat.

3-lea judecător

Inchipuiţi-vě că eu, după nouě luni de adăstare, după nouě luni de insistenţă din partea a nouě deputaţi, nouě senatori... şi cucoana d-lui prefect, cu care eram foarte bine... abia am isbutit să fiu numit in slujbă, dar ăcum nu mě mai scoate nici dracu. (se aude bătěnd la uşă). Cine e? Intră!

SCENA V.

I-iul, 2-lea, 3-lea şi 4-lea judecător.

4-lea judecător (intrănd)

Mě rog, aici este cabinetul judecătorului de instrucţie? Cabinetul No. 9.

1, 2, 3-lea judecător

Chiar aici.

4-lea judecător

Şi d-voastră sunteţi?...

I-iul judecător

Eu sunt fostul fost judecător.

2-lea judecător

Eu sunt fostul fost, după d-lui.

3-lea judecător

Şi eu sunt actualul.

4-lea judecător

Adică aţi *fost,* precum d-sa a *fost fost* şi d-sa a *fost, fost, fost,* pentrucă deacum inainte sunt numit eu.

3-lea judecător

Ei, şi eu ce mě fac?

2-lea judecător

Ce ne-am făcut şi noi.

Toţi

Permutaţi... per-mu-taţi!

I-iul judecător

I.

Dacă nu lucrez şi fac
Marelui meu şef pe plac,
Prin depeşă imediat
In alt loc sunt permutat.
Halal, judecător permutat.
Din judeţ in judeţ alungat!

Toţi

Halal, judecători permutaţi
Din judeţ, in judeţ alungaţi!

2-lea judecător

II.

Dacă vreau să judec eu
Cum m'ajunge capul meu,
La moment disgraţiat
In alt loc sunt permutat.
Halal judecător permutat
Azi la Neamţ, măni la Calafat!

Toţi

Halal, judecători permutaţi
Azi la Dolj, şi măni la Galaţi!

3-lea judecător

III.

Când intr'un proces pocit
Cu politică stropit,
Eu merg după paragraf

Să nu dau legii perdaf,
De prefect, senator, deputat
La moment mě trezesc permutat!

Toţi

De prefecţi, senatori, deputaţi
La moment ne trezim permutaţi.

SCENA VI.

I-iul, 2, 3 şi 4-lea judecător, Aprodul Ţurcă.

Aprodul (intrănd prin fund)

O depeşă, o depeşă foarte urgentă pentru d-l judecător.

Toţi

Adu!

Aprodul

Staţi că e pentru cel din urmă. Care e cel din urmă?

4-lea judecător

Eu, adu depeşa.

Aprodul

Poftim. (toţi intind mănile).

4-lea judecător (cetind)

Prin decretul cu numěrul, 4389 sunteţi permutat la R.-Vălcei, porniţi indată.

Toţi judecătorii

(Vin căte patru in faţa scenei se string de mănă cu părere de rěu şi pleacă căntănd in cor):

Halal, judecători permutaţi
Din judeţ, in judeţ alungaţi!

SCENA VII.

Aprodul Ţurcă, Cucoana Frosa, O fetiţă.

Aprodul

Ce?... pleacă toţi? ear am ajuns eu singur şi fără nici un judecător? Cum remăne cu afacerea din Calea Moşilor care trebue cercetată astăzi? Dacă e vorba aşa, am se fac eu instrucţia. Mĕ fac eu şi aprod şi judecător, tot nu s'a votat ăncă legea in contra cumulului. (Să aşează la biurou şi strigă). Aprod, aprod, Ţurcă! (dă fuga la uşă). Poruncă! (se intoarce liniştit la biurou). Aprod, introdu martorii. (se duce iute la uşă). Numai decăt.—Ştiţi că nu e lucru greu cumulul? (deschide uşa şi strigă). Ţaţa Naftalina! Ţaţa Naftalina! Ţaţa Naftalina! Nu rĕspunde. (ii ese inainte cucoana Frosa cu o copiliţă imbrăcată in haine de examen) Ah! Cucoana Frosa!

Cucoana Frosa (intrănd)

Chiar eu, d-le Ţurcă... eu cu fetiţa.

Aprodul
(inchide uşa şi se întoarce in scenă cu el).

Ce vĕnt v'a adus aici? Ce intimplare? Eşti şi d-ta martoră in faimosul proces?

Cucoana Frosa

M'a ferit Dumnezeu, d-le Ţurcă. (face cruce). Nu mĕ amestec eu in buclucuri. Am venit cu Evgheniţa la examen.

Aprodul

La examen?

Cucoana Frosa

Da, negreşit... nu e aici instrucţia?

Aprodul

Ai făcut greşală vecinică, ai făcut greaşală... Aici e

instrucţia, dar altfel de instrucţie... fără educaţie, pe câtă vreme d-ta trebue să te duci cu fata acolo unde este instrucţie şi educaţie.

Cucoana Frosa

Crede-mĕ că imi perd capul, nu ştiu incotro să mai apuc. Umblu cu Evgheniţa in toate părţile, dor, dor să dea unul din cele 15 examene care sunt intr'un an, şi nu nimeresc nicăeri. Acolo unde e local nu este profesor, acolo unde este profesor nu e local. Insfirşit am dat peste un local cu odăi mari şi o cameră asupra căreia sta scris: «sală de aşteptare!» Dau să intru inăuntru ca să aştept, pentrucă acum, trebue să ştii, plătim pentru inscripţiile copilelor. Dau să intru inăuntru ca să aştept... geaba, uşa e inchisă cu cheea, pesemne ca să nu strice lacul de pe scănduri! Aşa intrebănd eu mereu unde e instrucţia, unde e instrucţia, am nimerit aici. Ei, bată-te sănătatea să te bată d-le Ţurcă, nu ştii ce bine imi pare că am dat peste d-ta aici... Acasă toţi sunt bine? Cucoana Agapiţa, cucoana Smaranda, cuconu Lache. Toţi bine?

Aprodul

Toţi bine. Sărut mănele.

Cucoana Frosa

Ia spune-mi frate, cum ai făcut de ai ajuns in slujbă? Par'că făceai oposiţie la toartă astă vară?

Aprodul

Astă vară da, insă m'am botezat la Noemvrie cu ocasia alegerilor comunale când s'au mai botezat şi alţii.

Cucoana Frosa

Bravos Bibi.... licule!

Aprodul

Dĕ, ce să faci! Stam prost de tot, numai cu o păreche

de cisme rupte in picioare şi cu altă păreche şi mai rupte a casă.

Cucoana Frosa

Ei, mĕ duc! Aide Evgheniţo! Mĕ duc să vĕd dacă voi dibuì un local şi un profesor ca să treacă fata examenele. La revedere, d-le Ţurcă. Sărutări de măini la toţi pe a casă! Am să viu intr'o zi să stau mai mult la taifas.

Aprodul

Să pofteşti. (cucoana Frosa ese cu Evgheniţa pe uşa din fund).

SCENA VIII.

Aprodul Ţurcă, Axenief.

Aprodul

Cu istoriile astea am intărziat. N'o să mai isprăvesc cercetarea. (scoate lista). Al cui este răndul acum? Axenief! (merge la uşa din fund şi strigă). Axenief! Axenief! Axenief!

Axenief (intrănd)

Present.

Aprodul

Vino mai aproape! (se aşează la biurou). Ei, n'auzi?

Axenief

Eată-mĕ.

Aprodul

Eşti citat ca martor principal in afacerea cu omorul din Calea Moşilor.

Axenief

Sunt.

Aprodul

Să spui tot ce ştii.

Axenief

Am să spun, d-le judecător.

Aprodul

Spune!

Axenief

Spun.

Aprodul

Spune, fără să zici «spun».

Axenief

Spun fără să zic spun.

Aprodul

Ei, ce ştii?

Axenief

Ştiu tot, tot, tot. (scoate un ziar). Nalt-spăn-blond, imbrăcat cu haine de pahonţ. (arată hărtia). Am semnalamentele.

Aprodul (scriind)

Bine. Pănă acum am adunat probe sdrobitoare incontra acusatului. Alta ce mai ştii?

Axenief

Altă nimic. Restul cum s'a intimplat stă scris la gazetă. Eu ştiu: nalt, spăn, blond, imbrăcat cu haine de pahonţ. (arată jurnalul). Am semnalamentele.

Aprodul

Foarte bine; dar de văzut ce ai văzut?

Axenief

Am vĕzut semnalmentele. (vrea să cetească). Nalt... spăn...

Aprodul

Ho! (ap). Mi se pare că e cam timpit; insă probe de culpabilitate sunt, nu e vorbă (tare). Unde ai vĕzut pentru intăia dată pe acusat?

Axenief

La gazetă... era trecut la gazetă... după semnalamente...

Aprodul

Bine, bine, ajunge.

Axenief

Dacă e aşa, eu am isprăvit. Pot să mĕ duc! Vĕ rog, numai să regulaţi pentru cele doue mii lei recompensă şi slujba.

Aprodul

Slujba... ce slujbă?

Axenief

Slujba făgăduită descoperitorului crimei... că de, şi eu sunt de-ai noştri.

Aprodul

O să ţi se dea. Deocamdată, lasă-mĕ să scriu actul de acusare. Treci dincolo in camera dealături... Mai tărziu vei fi confruntat cu acusatul.

Axenief

N'ar fi bine să stau ascuns intr'un dulap?

Aprodul

Nu... nu, asta intră in atribuţiile magistraturei. (il bagă in camera de la dreapta).

SCENA IX.

Aprodul Ţur?ă.

Aprodul (se aşează la masa judecătorului)

Acum trebue să mě apuc să scriu actul de acusare. (scrie). Act de acusaţie!.. Nu? (rupe hărtia). Act de acusaţiune. Nu! (ear rupe). Act de acusare! Cum o fi mai bine! Sare, saţie ori saţiune? Ca să merg la sigur, le puiu pe toate! (scrie). Act de acusaţie şi acusaţiune sau acusare! (sculăndu-se şi stergĕndu-se cu batista pe frunte să plimbă prin odae). Ce vine acum? Asta e asta! Uf! greu la deal: e cald aici. (ear se pune la masă). Să găsesc o formă nouă cel puţin pentru inceput!.. (scrie). D-lor magistraţi! Probele sunt sdrobitoare! Culpabilul este vinovat, sau, acordăndu-i circumstanţe uşurătoare, se poate zice: Vinovatul este culpabil... acum ce mai spuiu? (scrie). Infine, avem semnalamentele ca dovadă, şi le avem nu numai noi, le are şi martorul pe hărtie, le au chiar şi gazetele! De unde le-ar avea gazetele, dacă culpabilul nu ar fi vinovat? (vorbit) Ei, vezi că sunt bune gazetele... te dau de gol! (scrie). A doua probă sdrobitoare... şi mai sdrobitoare.—Care e a doua probă? O să o aflu cănd voiu cerceta pe ceilalţi martori. Deocamdată, o să scriu ca la foiţe: «Va urma.» (vine in scenă). Pănă acum, aşa e că e bun actul meu de acusare? Ce, nu e bun? Nu vě place? Adică, mai bun era cel de deunăzi? (se aude strigănd in culise, ţine mai pe dreapta ho! ho! păzeşte să nu cază dosarele). Ce e gălăgia asta? Ear mě intrerup!

SCENA X.

Aprodul Ţurcă, Focşăneni, Focşănence.

Focşăneni
(intrănd prin fund ducĕnd curtea de apel in spinare)

Staţi, staţi, incet! Lăsaţi-o jos!

Aprodul

Ce caută ăştia?

Focşăneni

Asta-i o blăstemăţie
Suntem toţi infuriaţi
Curtea noastră pe vecie
Să ne-o mute la Galaţi!
Ce ocară, ce ocară,
Suntem foc şi pară! (bis)

Aprodul

Ce poftiţi d-voastră? Ce e namila asta de casă pe care aţi adus-o in spinare.

I-iul Focşănean

E curtea de Focşani care se mută la Galaţi.

Aprodul

Pentru ce o mută la Galaţi?

I-iul Focşănean

Fiindcă dreptatea din zioa de azi, numai Dunărea poate să o spele.

Aprodul

Asta e cam aşa. Dar d-voastră Focşănenii trebue să fiţi urioşi?

I-iul Focşănean

N'ai auzit căntecul nostru? Suntem foc şi pară.

O Focşăneancă

Şi noi Focşănencele suntem furioase! (cochetănd). Ce ne facem fără curte?

Aprodul

Ei, parcă numai judecătorii vě pot face curte! S'or mai

găsì şi alţi oameni, că sunteţi vestite de frumoase! (către Focşăneni). Dar d-voastre n'aţi protestat? Ce aţi făcut?

I-iul Focşănean

Ne-am dus la Bucureşti cu miile. Numai ajungeau vagoane.

Aprodul

Intocmai ca la trenurile de marfă.

I-iul Focşănean

Ne-am plăns, am ţipat, la Cameră, la Senat, la Casaţie, la Academie, la Banca natională, la Teatru naţional, la Băile eforiei, la Iordache, la idee...

Aprodul

Insfirşit, pretutindeni... Ei şi?

I-iul Focşănean

Nimic! Atunci ne-am indrăcit şi am spus deputaţilor şi senatorilor noştri să-şi dea dimisiile... De geaba, tot ne-a şters curtea!

Aprodul

Dar deputaţii, senatorii?

I-iul Focşănean

Erau aşa de furioşi.. incăt şi-au retras dimisiile.

Aprodul

De... dacă erau furioşi! Ei, şi acum?

I-iul Focşănean

Acum... avem de gănd să facem o revoluţie incontra guvernului.

Aprodul

Ps! Nu vorbì aşa tare... Nu ştii că dulapurile au urechi in zioa de astăzi?

I-iul Focşănean

Deocamdată, pentrucă vin alegerile comunale... lasă pe noi... Ii invăţăm noi minte pe domnii de la putere.

Aprodul

Pentru cine aveţi să votaţi?

I-iul Focşănean (furios)

Pentru cine? Mai intrebi?... (muiat). Pentru guvern.

Aprodul

Ei, bravo!

I-iul Focşănean

V'aţi odihnit deajuns? Acum aide inainte.

Toţi

Asta-i o blăstemăţie
Suntem toţi infuriaţi
Curtea noastră pe vecie
Să ne-o mute la Galaţi!
Ce ocară, ce ocară,
Suntem foc şi pară! (es cu curtea la spinare).

SCENA XI.

Aprodul Ţurcă, Rifca Toboşereasa.

Aprodul

Aşa voinicoşi inţeleg şi eu! Gură mare, ţărăboi, ear la fapte: oameni moi! Aoleo, mi-am uitat instrucţia. Al cui este rândul? ca să isprăvesc mai iute cu cercetarea. (scoate lista).

Rifca Toboşăreasa. (merge la uşă şi strigă). Rifca Toboşăreasa! Rifca Toboşăreasa! Rifca Toboşăreasa!

Rifca (intrând)

Prizent, chicoane.

Aprodul (aşezându-se la biurou)

Cum te chiamă?

Rifca

Cum ai spis dimita.

Aprodul

Ei, spune şi dumneata.

Rifca

Rifca, sirut muna.

Aprodul

Ce profesiune ai?

Rifca

Vus prifisiune? Ce-i aia prifisiune?

Aprodul

Meserie, ce meserie?

Rifca

Vus misirie? Ce-i aia misirie?

Aprodul (ap)

Să te ia dracul! (tace). Ce gheşeft faci? ai inţeles? Ce gheşeft?

Rifca

Ah! gheşeft! ia! gheşeft! Fac di toate. Pricum vezi

domn prizident, sunt fimee butrun. Stau şi la purtiţă jumitate vreme, merg şi prin turg jumitate vreme, şi la bueri şi chicone acasă jumitate vreme. Şi undi mi chiamă şi undi nu mi chiamă, eu tot mi duc jumitate vreme.

Aprodul

Prin urmare, trebue să ştii multe in afacerea cu omorul din Calea Moşilor. Spune ce ştii?

Rifca

Vus Calea Moşilor? Ci Calea Moşilor? Eu nu şti numai acolo. Eu şti şi la Calea Griviţa şi la Pitar-Moşu şi la Mahala la Dudescu.

Aprodul

Dar ce ştii?

Rifca

Uite ce ştii:

I.

Merg la boieri a casă
Ce au soţii uriţi
Şi 'ntreb dacă de mine
Nu vor a fi slujiţi...
De au aşa plăcere,
Fac treabă minunat...
Dar de vre-o crimă mare
Nimic nu am aflat!
Asta poate s'a ficut
Dar eu nu şti, n'am vizut.

II.

Mě duc la chiconiţe
Ce au boieri sgirciţi
Şi 'ntreb de nu doreşte
Mai bine-a fi gătiţi.
Pentru aşa 'ntimplare
Eu am un leac probat...
Dar de vre-o crimă mare

Nimic nu am aflat!
Asta poate s'a ficut
Dar eu nu şti, n'am vizut.

III.

La tineri şi fetiţe
Ce-'n lume es acum
Merg să le-arăt in taină
Al gardurilor drum.
De găsesc ascultare
Şi-l sar... e minunat
Dar de vre-o crimă mare
Nimic nu am aflat!
Asta poate s'a ficut
Dar eu nu şti, n'am vizut

Aprodul

Bun, bun de tot. Dar alta ce mai ştii?

Rifca

Tot ci pifteşti dimita mai ştii.

Aprodul

Tot? Mě voiu folosì de această mărturisire. Probele devin din ce in ce mai sdrobitoare. Poţi să te duci.

Rifca

Sirut măna domn prizident. Mi ricomand şi la dimivoastră dacă aveţi nevoie aşa cum am spus la chintec. Poftiţi şi adresa. (ii dă o cartă de visită şi ese la stinga).

Aprodul (cetind)

«Rifça Toboşăreasa. Face de toate. Preţuri moderate». Bun! — Ei, acum e răndul Turcilor din Dobrogea. (se duce la uşa din fund şi strigă după listă). Abdulah-bei!... Meremet-havale!.. Catîr-paşa!... Suliman-Cabaslăc. (se intoarce la loc şi se aşază la biurou. Turcii intră).

SCENA XII.

Aprodul Ţurcă, Abdulah-bei, Meremet-havale, Catîr-paşa, Suliman-Cabaslăc.

Aprodul

Suliman-Cabaslăc! Care e? (nimeni nu respunde). Ei, Suliman-Cabaslăc, bre!

Suliman

Eh!

Aprodul

Ce ştii? Dă-te incoace... Mai aproape. Aşa... mai aproape! Ei! acum vorbeşte. N'auzi mĕ, vorbeşte! Ce, eşti surd?

Suliman

Dalac-duium-dabăz-dandana-duşumea.

Aprodul

Cum ai zis?

Suliman

Dalac-dabăz-duşumea-duium-dandana.

Aprodul (scriind).

Ha! ha! S'au dus cu duiumul de au făcut dandanaoa. Probe sdrobitoare!.. Dar nu inţeleg bine, bine de tot ce dracu spune... Poate să am mai mult noroc cu Meremet-havale. (strigând). Ei, Meremet-havale, dă-te incoace.

Meremet

Salamalăc!

Aprodul

Nu-ţi fie frică! (Turcul face temenele). Ia spune bre, ce dandana duium?

Meremet

Cabăz-calăp-chefir cumis-Caciarma.

Aprodul

Ah! ah! bine, bine. (sculându-se şi făcênd semnul unui om care fură ceva). Caciarma! Caciarma... (desnădăjduit). De la ăsta n'am inţeles mai nimic. Să vedem ce spune Abdulah-bei!... Ei, Abdulah!

Abdulah

Ţatir! Ţatir! Ioc! Ioc!

Aprodul

Dă inainte şi tu... Ce ştii despre crima din Calea Moşilor?

Abdulah

Tarac-tarpuz-tandur-tarhon-tamazlăc!

Aprodul

Tamazlăc... Asta e vită!... du-te dracului! Poftim şi tu Catîr-paşa.

Catîr

Salamalăc!

Aprodul

Vino incoace.

Catîr

Fistiç-fitil-filigran-farfara-fişic.

Aprodul (sărind)

Ho! ho! bun, bun! Fişic, fişic Napoleon, da?

Catîr

Ioc, ioc Napoleon-fişic-fistic, fitil farfara-filigran-ghiurdum... ghizel-ghiveci-ghiordap.

Aprodul (apelpisit)

Aoleo! O să turbez! Asta numai e instrucţie, e balamuc! De unde naiba i-a adunat şi pe ăştia? (către turci). Ce profesiune aveţi?

Cei patru turci

He! he! Ioc! ioc!

Aprodul (strigănd)

Ce meserie? meserie?

Cei patru turci

He! he! Ioc! ioc!

Aprodul (turbat sărind in sus)

Ce meserie, ce meşteşug, bre, meşteşug!

Suliman

Ah! meşteşug, meşteşug! Membrii partidului liberal naţional din Dobrogea. (toţi turcii fac temenele).

Aprodul

Bre! bravo! intins partid!... Ăstia trebue să fie din cei aleşi astă toamnă la alegerile comunale!.. Ei, cu plecăciune... salamalec! salamalec efendi.

Suliman (face semn că vrea să vorbească)

I.

Ziafet-darac-pilaf-papuc-
Ciair-kiuftea-perdaf-tuzluc-
Kărmăz-rahat-zuluf-satîr-
Dărmăr-conac-stambul-hatîr.

Toţi

Ciapcăn-salcăm-calabalăc-
Kabăr-tacăm-caraghioslăc.

Catîr

II.

Şaic-huzur-fustan ciubuc-
Ghiaur-şalvar-fişic-bucluc-
Tertip-sarma-sacăz-cabîr-
Teşghea-peşcheş-kabăz-catîr.

Toţi

Mofluz-musluc-matrapazlîc!
Zulum-kiulaf-mascaralîc!

Aprodul

Bine, bine, aide, cărăţiţi-vĕ! (le face semn să easă). Să staţi aici, in odae, unde vĕ pun eu! De ăştea nu-mi e frică că au să comunice cu cineva! Plecăciune!

Turci (eşind)

Zulum-kiulaf-matrapazlîc!
Mofluz musluc-mascaralîc!

SCENA XIII.

Aprodul, Edgardo, I-ia fortificaţie, 2-a fortificaţie, Axenief.

Aprodul

Nu mi-a mai remas de cercetat decăt pe acusatul Nicolae! Să-l chem. (deschide uşa din fund şi strigă). Nicolae! Nicolae! Nicolae!

Edgardo (intră intre fortificaţii)

Bine c'a dat dumnezeu să-mi vie rĕndul.

I-ia fortificaţie

Nu vorbì.

2-a fortificaţie

Nu deschide gura.

Aprodul

Dar d-voastră cine sunteţi?

I-ia fortificaţie

Noi suntem fortificaţiile capitalei. Pentrucă costăm mult şi nu putem servì la nimic, ministerul justiţiei a luat hotărîrea să ne intrebuinţeze ca să impedicăm pe acusaţi să comunice cu ori şi cine chiar cu advocaţii lor.

Aprodul

Minunată idee! Poftiţi de şedeţi... Acusatul la mijloc... intre d-voastre... Aşa! Acum să procedăm la interogatoriu. Nicolae! N'auzi acusatule, te-am strigat.

Edgardo

Nu mĕ cheamă Nicolae.

Aprodul

Nu tăgăduì... sunt probe... probe sdrobitoare... Sunt semnalamentele şi declaraţiile Turcilor care au mărturisit că au vĕzut dandana, duium, şi fişic. Stă scris aici!

Edgardo

O fi stănd! Dumneata ai scris ce-ai poftit. Pe mine nimeni nu m'a ascultat (se scoală).

I-ia fortificaţie

Nu mişca.

2-a fortificaţie

Stai neclintit.

Aprodul

Ca să nu poţi tăgăduì, ai să fii confruntat cu denunţătorul dumitale.

Edgardo

Să poftească!

Aprodul
(deschide uşa de la dreapta şi introduce pe Axenief)

Priveşte-l bine, il cunoşti?

Axenief

Cum nu! Priveşte şi dumneata. (arată ziarul). Uite e intocmai cum scrie la gazetă.

Aprodul

Aşa e! Ei, ce ai de rĕspuns pentru apărarea ta, Nicolae?

Edgardo

Mai intăi, nu mĕ chiamă Nicolae. O spun pentru a o suta oară. Mĕ chiamă Edgardo.

Axenief

Nu e adevĕrat! Pe Edgardo il cunosc eu bine, bine de tot. Lipseste din ţară şi are pĕrul negru, mustĕţile mari.

Edgardo

Aşa am fost şi eu! (se scoală).

I-ia fortificaţie

Nu mişca!

2-a fortificaţie

Nu cumunica cu martorul!

Aprodul

Aşa ai fost! Prin urmare te-ai schimbat la faţă?

Edgardo

Ei! bravo! Parcă aş fi cel dintăi! Eu cel puţin, m'am

schimbat numai la faţă, nu şi la fapte. Am fost odinioară, Voivodul insulei Zeflemea.

Axenief

Voivodul insulei Zeflemea! Ah!

Edgardo

Da!—Când s'a intimplat revoluţia, am fost nevoit să mě schimb, să-mi raz mustěţile, să mě imbrac cu haine de pahonţ şi să pun perucă. (o aruncă). Şi astfel am isbutit să mě intorc in ţara mea! (scoate un portofoliu). Eată paşportul meu.

Aprodul (cetind)

Să vedem! Edgardo Dimitrescot călětor cu şambelanul sěu Axenief.

Axenief (căzěnd in genuchi)

Cu mine! Edgardo stăpănul meu, eartă-mě. Eu sunt Axenief.

Edgardo

Tu Axenief? Nu e adevěrat.

Axenief

Şi eu mi-am ras mustěţile ca să scap!—Bum! bum! Nu-ţi aduci aminte toba mare cu care făceam salve de artilerii.

Aprodul

Ei?

Edgardo

Aşa e. Axenief, te ert, vino in braţele mele!

Aprodul

Bine frate, cum rěmăne cu duium dandana, fişic al Turcilor! De ce nu spuneai nimic de la inceput!

Edgardo

M'a lăsat cineva să vorbesc? Uite, m'a băgat de la in ceput intre fortificaţii.

Aprodul

Ce se face actul meu de acusare dacă culpabilul nu este vinovat? Ştiţi că-mi pare reu! Dacă e aşa, amnestie generală fără judecată şi foc bengal ca semn de bucurie!

Axenief

S'a dus pe copcă recompensa de 2000 de lei şi slujba mea. Ce ne facem?

Edgardo

Noi ne intoarcem in insula Zeflemea ca simpli cetăţeni fără gărgăuni. Tot mai bine se petrece acolo.

Aprodul

Inainte de plecare, să vĕ urăm drum bun cu toţi. (deschide uşa). Veniţi, veniţi toţii! (vin toate persoanele din scenele X, XI şi următoarea).

Axenief

Plecăm de sigur?

Edgardo

Da.

I.

Decât să mai fiu aice
Prigonit şi tratat prost
Mai bine mĕ 'ntorc ferice
In ţara in care am fost!
Nu, viaţa nu e grea } (bis)
In insula Zeflemea. }

II.

Viaţă cu amărăciune
E ţesută nesfirşit
Dar un om cu 'nţelepciune
Nu stă trist şi necăjit.

Ci făr' de inimă rea
Ia viața 'n zeflemea! } (bi

III.

Cei din colectivitate,
Dacă sunt bărbați de soi
Să nu aibă rĕutate
Ură și necaz pe noi,
Ci mai bine să ne ia
Și pe noi in zeflemea. } (bi

IV.

De v'a făcut mulțumire
Piesa, și v'a desfătat,
Noi rugŭm cu umilire
Publicul cel luminat,
Să se intoarcă să mai ia
Un bilet la Zeflemea. } (bi

(Cortina cade).

POESII

NOAPTE DE IARNĂ

Stele albe de ninsoare cad din ceruri, cad mereu,
Miaza noapte cea bĕtrănă scarmănă fuiorul sĕu;
Iarna searbădă la faţă friguroasă călĕtoare,
Ca să-şi incălzească sinul a smuls razele de soare
Şi pe zarea intristată şi pe cămpul cel pustiu
A intins vestmĕntu-i rece, veştejit şi cenuşiu.
Crivĕţul crainic de moarte, buciumă tot a furtună,
In plămănii Mărei Negre crunte răcnete resună
Ear Bosforul cu mănie bate peptu-i amorţit!...
Unde eşti tu cer albastru, aer cald de resărit?...
Ah! şi cum mai plănge vĕntul! lacrimile lui şiroae
Curg pe tristele-mi ferestre vinete de frig şi ploae,
Ear la uşa mea inchisă, sbuciumăndu-se din loc,
Il simt par'c'ar vrea să intre ca să stau cu el la foc.
Eu cu vĕntul bun tovarăş fost'am din copilărie,
El imi da rĕcoarea blăndă şi eu dulcea ospeţie.
Vĕntule, cată-ţi de cale, oricăt de'ngheţat ai fi
Azi aştept pe-a mea iubită şi nu pot a te primì!
Ea mi-a scris azi dimineaţă. Mi-a făgăduit că vine,
Parfumata ei scrisoare o păstrez in sin la mine
Căci in via-mi neràbdare nencetat o tot cetesc
Şi bătĕndu-mi, peptul simte cănd la draga mea găndesc.
O nimic nu e mai dulce, decăt dulcea aşteptare
A iubitei!... Aud pasuri!... Trece viforul călare!

Pentru scumpa-mi serbătoare am pus pretutindeni flori.
Ai luminelor aprinse ochi rotunzi, scănteetori
Respăndesc in toată casa o duioasă bucurie.
Am fiori de nerăbdare! Deacum trebue să vie!
Focul credincios tovarăş arde vesel in cămin.
Ah! de căte ori cu dinsul singuratec şi străin
Nu am impărţit măhnirea şi necazurile mele,
Căte măngăeri şi sfaturi nu mi-a dat in ciasuri grele,
Căte doruri, căte taine şi vedenii din trecut
Intrupate vii in flacări lăngă dinsul am vĕzut!
Aide dragul meu tovarăş, păn' la ora de'ntilnire,
Fă-mĕ ca visănd la dinsa, să visez la fericire!

. . . .

. . . .

Zori de zioă! Frig in casă! Vĕntul geme nencetat!
Gănduri negre mĕ'mpresoară! Am dormit ori am visat?
Singur? N'a venit iubita! Oh! femee-amăgitoare!
N'a venit? Respunde'n locu-i tu făţarnică scrisoare!
Taci! făgăduinţa unde-i, unde-s vorbele cu drag?
Trimiţĕndu-te ea oare ţi-a zis să le uiţi pe prag?
Ascunzĕndu-şi amăgirea sub un vĕl de măngăere
Fost-ai tu dar o minciună, o ispită de plăcere
Ce venea cu braţe'ntinse să mĕ ia de după găt,
Ori ai fost o jucărie spre a-mi ţine de urit?

Ce pustiu in patru ziduri! Cănd şi cănd abia tresare
Singuratec o lumină obosită de-aşteptare
Ca şi cum ar vrea să-mi spună c'a veghiat necontenit,
Lăngă mine păn'acuma şi că nimeni n'a venit?
Focul părăsit sĕrmanul doarme searbĕd in cenuşă,
Ea, ea n'a vroit să vie! Vĕntul nu mai e la uşă!
Bucuria mea de-aseară dulce, rumenă la faţă
Prefăcutu-s'a in grijă neagră pănă dimineaţă
Dar in inima-mi pustie, ca'ntr'o mare fără fund,
Desgustat a mele lacrimi pline de amor le-ascund,

Blănd isvor de măngăere nu vreau să se risipească
Pentru-o şubredă credinţă ş'o zimbire femeească!

. . . .

Aide vĕntule prieten, tu statornic doar să-mi fii
Daca amăgirea este legea firii, cea dintăi!

SERENADĂ (1)

Eşi la fereastră, cu pĕrul tĕu
Fă-mi scară moale s'ajung la tine,
Ochii albastri deschide-i bine,
Noaptea e neagră ş'a lor lumine
Povăţuì-vor blănd pasul meu!

Calul de vale mi l'am lăsat
Naibi nicio grijă cu el sunt frate,
Tainele-n codri bine-s păstrate
Şi cu hangerul imi fac dreptate
De-o zice lumea că te-am furat!

Oacheşa fată ese furiş,
In noapte crede cine iubeşte,
Pĕrul in valuri se despleteşte
Haiducul tĕnĕr o drăgosteşte...
Flueră mierla, in cătiniş!

D. C. OLLĂNESCU.

1882 Constantinopole.

---

1) Căntată pe gusla de Albanezi.

LA UN COPIL

Hai la joc şi veselie! Las moşnegii guri bogate.
Cine ţine de ei samă? Şi de ţin, ţie ce-ţi pasă?
Când in tine porţi o lume şi in lumea ta se lasă
Toate visele'ntrupate.

Blând copil cu faţa zilei şi cu pĕrul smuls din soare,
De ce azi atât de tristă-i ângereasca ta privire?
Haide vin ca altă dată cu guriţa ta din fire
Guralivă, zimbitoare.

Rizi acum cât ăncă vremea te ingădue, copilă,
Cât la tine ris cu plânsul, se'ntilnesc pe-aceeaşi cale,
Cât n'ai doruri ne'nplinite, cât la sinul maicei tale
Mai găseşti iubire, milă.

Rizi cât sbori mai sus de lume cu-aripa copilăriei
Până când in tina vieţii n'ai infige-adânc piciorul,
Până când nu simţi durerea; când dorì-vei viitorul
Să 'ntre'n noaptea vecĭniciei.

Căci curĕnd din iarna vremii fulgi pe tine s'or aşterne,
Troenind pe rând simţirea şi visările-ţi nebune.
Ce-ai să fii tu blânde ânger, când pe fruntea ta s'a pune
Bruma grea a albei erne?

Ai s'ajungi o babă slută din copila cea vioae.
Ş'ai să caţi scurtĕndu-ţi anii, să devii din nou fetiţă.
Da'n zadar gândiţi, voi babe, că'n dantele şi rochiţe
Bĕtrâneţa nu vĕ'ndoae.

In zadar hrăniţi voi vise; ce-a murit nu reinvie,
Căci apusu zilei noastre resărire nu mai are,
Şi supt masca tinereţii mai bĕtrâne veţi apare.
Ai trecut copilărie!

. . . .
. . . .
. . . .

Hai la joc şi lasă cartea. Lasă buchele să pască.
Vin ş'om face inmulţirea cu guriţi ce mi-ai da mie
Ear de alte socotele, las de grija lor să ştie
Cărturarii gură-cască.

I. I. BÎCU.

Bacăŭ, 17 Decembre 1888.

—

POESIILE DOMNIŞOAREI IULIA B. P. HASDEU

Elle était de ce monde où les plus belles choses
Ont le pire destin,
Et rose elle a vécu ce que vivent les roses,
L'espace d'un matin!

Malherbe.

iciodată nu mi s'au părut mai adevĕrate şi mai adânc simţite aceste tânguioase versuri aşa perfect mlădiite de cel dintâi poet liric al clasicităţii franceze, decât atunci când colegul meu, crunt-incercatul Hasdeu, mi-a dat, in diferite rânduri, să cetesc graţioase versuri franceze, compuse in taină dar cu o minunată măestrie, de biata copilă pe care dinsul, acum câteva luni numai, a perdut-o in virstă de abia nouĕsprezece ani.

Deatunci incoace, Hasdeu, laboriosul şi eruditul Hasdeu, pe care de un sfert de secol şi mai bine ne invăţasem a-l tot vedè scormonind şi rĕscolind cu neastĕmpĕr şi adeseori chiar cu arţag, documentele şi elementele istorice şi limbistice ale Ţării Româneşti, Hasdeu şi-a cercuit minţile şi lucrarea in pietoasa adunare, regulare şi tipărire a incercărilor literare şi a poeticelor compuneri, lăsate in limba franceză de fiica sa iubită.

Ar fi un om lipsit de orice cunoştinţă a tainelor inimei omeneşti, acela care n'ar inţelege o aşa intreagă absorbire a unui spirit, — oricât de energic a fost şi este el ăncă, — intr'o simţire unică acum, intr'o durere ce covirşeaşte totul, intr'un dor fără ţĕrmuri, intr'un adevĕrat cult inchinat numai şi numai fiinţei dispărute.

Nefericitului părinte i-a remas totuş un singur fel de măngăere: este aceea de-a arăta lumii că jalea lui e intemeiată pe o perdere, in care işi are a sa parte, orice om capabil de-a preţuì zorile unui adevĕrat talent literar. Dovezi despre aceasta ne dă volumul ce prin cuvioasa ingrijire părintească, a eşit acum la lumină din *Operele postume ale Iuliei B. P. Hasdeu*, şi care cuprinde o primă serie de compuneri poetice, sub titlul primăvăratic de *Bourgeons d'Avril, Fantaisies et Rèves.*

Nu mĕ voiu cerca să spicuesc aci dintr'insul. Cetească-l şi-l vor cetì cu plăcere, toţi cei de la noi şi din străinătate cari ştiu căt preţuesc idei şi simţiminte pornite din cugetul limpede şi nevinovat al unei copile, imagini vii şi bine cumpănite de-o inchipuire juvenilă, dar spornică şi frumos cultivate; infine, cătă valoare invedereazâ deprinderea prematură de-a scrie, cu cea mai fericită corectitudine şi eleganţă, versuri intr'una din limbele străine cele mai capricioase şi mai exigente.

Acei cetitori, — ca şi mine de căte ori mi se intimplă să resfoesc gingaşul volum, — acei cetitori vor incerca, de sigur, o intimă şi invietoare, dar tot de odată şi melancolică mulţumire, asemenea cu aceea pe care, chiar in acest moment al omului, sub primele adieri ale austrului din Aprilie, le resimte tot omul cănd aude, prin dumbrăvi abia mugurite, ciripirile dulci ale unei sĕrmane păsĕrele călĕtoare, care indată işi iea zborul şi se duce, se perde in vecĭnica Tărie!

A. I. ODOBESCU.

BIBLIOGRAFIE

CĂRŢI APĂRUTE DE CURĔND ŞI TRIMISE DIRECŢIUNII „CONVORBIRILOR LITERARE"

Dr. Orest Popescul. Istoria catechumenatului istoriei veche sau Educarea religioasă morală a Catechumenilor, 1 vol. Cernăuţi 1889.

Mathei M. Drăghiceanu. Situaţiunea ştiinţei oficiale in România, 1 broş. Bucureşti 1889.

Respuns acusărilor făcute administraţiunii Eforiei spitalelor, 1 broş. Bucureşti 1889.

Emile Max. Febra puerperală, monografie; 1 broş. Bucureşti 1889.

Iohan Urban Iarnik. Neuer vollständiger Index zu Diez etymologischen Wösterbuche der romanischen Sprachen, 1 vol. Heilbronn 1889.

Bucureşti. Stabilimentul grafic Socec & Teclu. — 28,501.

Apare la 1 a fiecărei luni.

CONVORBIRI LITERARE

No. 2. Bucuresti, 1 Mai 1889. **Anul XXIII.**

ROMÂNII DIN BULGARIA

DUPĂ „CALĔTORIILE“ LUI C. JIRECEK

(DARE DE SEAMĂ)

omnul C. Jirecek, profesor de istorie la universitatea cehă din Praga, a publicat nu de mult o scriere asupra Bulgariei sub titlul „Călĕtorii in Bulgaria“ (*Cesty po Bulharsku*, No. XXVII din Novoceská bibliothéka, v Praze, 1888. 8⁰. 710 pp.). Autorul e cunoscut de mult in literatura istorică a Slavilor de sud prin preţioasa „Istorie a Bulgarilor“ eşită la 1876 in nemţeşte şi boemeşte, tradusă de mai multe ori in ruseşte şi scoasă in o a doua ediţie rusească la Odesa 1879. Deatunci distinsul cunoscĕtor al peninsulei Balcanice a petrecut in Bulgaria cinci ani ca secretar in ministeriul de culte al principatului şi a avut ocasie să facă in condiţiuni favorabile o mulţime de călĕtorii in intreaga Bulgarie. (V. Introducerea călĕtoriilor, p. I). Despre călĕtoriile, şi descoperirile sale archeologice d-sa a scris mai multe articule in jurnale boeme, bulgare şi germane[1], ear după aceste lucrări fragmentare ne-a dat in

1) Din acestea mai insemnate sunt: in jurn. boem «Osvêta» ortic. Z vychodní Rumelie, an. 1882. Rylsky Klášter, an. 1883. Na makedonskych hranicích, an. 1886; in jurn. museului ceh «Casopis ceského musea» pe 1887

volumul de care ne ocupăm aci o descriere completă a lor. Cartea cuprinde patru părţi. Intăia; intitulată *„pe ambele părţi ale Balcanului“*, conţine Sofia şi imprejurimile ei, de la Sofia la Plovdiv şi Plovdivul, Stara Zagora, Kazanlyk şi Gabrovo, Trnova, părţile Dunărene (podunaji), Rusciuk, Svistov, Nikopol, Vidin şi celelalte localităţi de pe malul drept al Dunării. Adoua parte *„Sredna Gora şi Rhodope“* cuprinde aşa numitul Câmp de aur (Zlatice pole) sau Arcadia bulgară, Sredna Gora, Gjopsa şi Rhodope in două capitole: istoria şi geografia lui. Partea a treia *„Bulgaria vestică“* cuprinde părţile Trn-ului, Breznik şi Radomir, Kystendil, munţii Osogov, marea de Kystendil (Kystendilské Krajiste), Dupnica, munţii Ryl-ului cu monăstirea de la Ryl şi Samokov. Partea a patra ne descrie infine teritoriul de lăngă *„Marea neagră“*: Iambol şi Tundza de jos, Sliven şi Kotel, Karnobad şi Aitos, sinul de mare de la Burgas, Anchialos şi Mesembria, Varna şi Kaliakra, Provadija şi Sumen, drumul de la Preslav la Sofia. Cartea e insoţită de un escelent index al numelor geografice şi proprii, de un index rerum şi verborum şi de-o mică chartă geografică a Bulgariei.

Publicaţia d-lui Jirecek este deci o descriere a Bulgariei dunărene şi vestice, cu alte cuvinte a Bulgariei istorice per excellentiam. Ea nu este insă, cum s'ar putea deduce din titlul ei, o simplă descriere de călĕtorii, cum sunt mai toate publicaţiile ce poartă acest nume; ea nu este nicio carte de geografie pură, nici de archeologie; publicaţia d-lui Jirecec este o carte ce cuprinde aproape totul despre Bulgaria; pe lăngă descrierea entusiastă a solului şi a naturei

artic. Cernomorské pobrezi na vyhodním konci pásma Balkanského; in jurn. societăţii bulgare de ştiinţe. «Periodicesko spisanije», an. 1884 artic. Peotni bêlêzki za strednja gora i za rodopskitê planini; in Archaeologisch-epigraphische Mittheilungen din Viena, an. 1886 artic. Archeologische Fragmente aus Bulgarien, ear in Monatsberichte der kgl. Akademie der Wissenschafften zu Berlin, 1881 artic. Beiträge zur antiken Geographie und Epigraphik von Bulgarien und Rumelien. Aceste din urmă publicate şi in limba bulgară in Periodicesko Spisanije, an. 1882.

(d-l Jirecek se arată meşter in aceste descrieri şi se deosibeşte mult de ceilalţi invăţaţi turişti, cari in dosul păturilor geologice, pietrelor epigrafice sau fragmentelor archeologice nu mai văd nimic din ţara in care le găsesc), ea cuprinde istoria tuturor localităţilor, prin urmare o bună parte din istoria Bulgariei, ea ne dă particularităţile etnografice ale populaţiunii şi caracterele feluritelor dialecte bulgare, ne inşiră la fiecare ocasie credinţele, superstiţiile şi amintirile istorice legate de fie ce localitate: de oraşe, stănci, punţi, drumuri şi celelalte. Cu un cuvĕnt, publicaţia d-lui Jirecek este un fel de enciclopedie geografico-etnografico-istorică a Bulgariei moderne şi vechi, ceeace inseamnă: a unei insemnate părţi din peninsula balcanică. Valoarea acestei cărţi e cu atăt mai mare, cu căt pănă la dinsa n'aveam nicio scriere aşa de detailată şi aşa de conştiincioasă, scrisă cu atăta competenţă nu numai in geografia dar şi in istoria, etnografia şi chiar dialectologia bulgară. Autorul ei, după ce s'a ocupat mulţi ani cu istoria Bulgariei, a avut ocasia a studia şi etnografia acestei ţări la faţa locului; d-sa n'a cruţat nici oboseli nici muncă pentru a arunca căt se poate mai multă lumină asupra unei ţări, ce are o insemnătate capitală pentru desvoltarea istorică a tuturor popoarelor din Orientul Europei. Ideea d-lui Jirecek de-a da o descriere erudită a călĕtoriilor sale a fost o idee fericită; lucrarea d-sale conţine cu mult mai mult decăt călĕtoriile sale şi, după modul cum e scrisă, ea este destinată pentru un cerc strimt de specialişti in istoria şi etnografia Balcanului şi mai mult ăncă pentru specialiştii slavişti. Cine va căuta intr'insa „voyages“ de ale lui Laveley sau chiar descrieri de ale lui Kanitz o va găsì greoaie şi fără interes, cine va căuta insă o descriere temeinică a ţării, oamenilor şi vieţii acestor oameni o va găsì cea mai interesantă din căte s'a scris pănă acuma asupra Bulgariei.

Iată un exemplu de modul cum tratează Jirecek istoria locurilor mai insemnate. In capitulul despre *Sofia* dinsul incepe cu vremurile ante-romane, cănd prin acele locuri trăiau Sardii şi Odrisii lui Herodot şi Tucidid (p. 2), trece

la cucerirea romană şi infiinţarea Ulpiei Serdica de Traian, ne vorbeşte apoi de capitala Daciei mediterane din sec. 3 (p. 3). de Srêdec al Slavilor din evul mediu gr. *Τρία διτζα* (p. 5), urmăreşte această localitate in monumentele de limbă bulgară din sec. 12, 13 (p. 6) şi ne arată cum de la numele bisericei Sf. Sofii pe la finea sec. 14 Srêdec a inceput a se numì Sofia (p. 7, 9); după acestea ne descrie biserica Sf. Sofii, amintită intăiaşi dată la 1329 (p. 7) făcênd o escursiune asupra bisericilor şi monăstirilor bulgare din evul mediu (p. 11); trecênd la epoca luptelor intre Stracimireşti şi Şişmanizi pentru posesiunea Sofiei ne dă tabloul trist al căderii sub Turci şi al transformării Sofiei in residenţa beglergegilor de Rumelia (p. 13). Sofia işi păstrează insă importanţa comercială in sec. 15 şi 16, când găsim intr'insa colonii Ragusane; ea cade ca totul numai in secului trecut. Descriindu-ne după aceasta Sofia de astăzi, autorul ne comunică statistica amĕnunţită a locuitorilor: Bulgari, Turci, Greci, Albaneji, Ţigani şi Cercheji; ne dă o icoană a posiţiunii şi aspectului oraşului, a modului de clădit casele, a palatului princiar, a climei (p. 33), a societăţii, a vieţii publice, până şi a măncărilor din Sofia (p. 37) şi sfirşeşte cu mişcarea literară ce s'a inceput intr'insa după regenarea Bulgariei de azi.

Oricăt de curios s'ar părea cuiva un articul, ce incepe cu impărţirile administrative ale Traciei romane şi sfirşeşte cu lista bucatelor de care se indulcesc Bulgarii moderni, acest articul este atăt de instructiv, e scris cu o intuiţie istorică aşa de remarcabilă incăt, după ce l'ai cetit, ai inaintea ochilor un tablou al variatelor destine prin care a trecut Sofia şi cu ea Bulgaria intreagă; ai, nu o serie de numiri personale şi geografice, ci un tablou al vieţei ce a existat intr'insa. Aşa se tratează toate localităţile istorice din Bulgaria. Astfel se descrie cu multă vioiciune (p. 161 sgi) *Trnova*, a cărei posiţie naturală, după mărturisirile unanime ale turiştilor, n'are seamĕn in Europa, se dă istoria bisericilor dintr'insa, intre care biserica Sf. Dimitrie Soluncanul, ce a jucat un rol atăt de mare in mişcarea

bulgaro-română din sec. 12 şi 13; trecĕndu-se la istoria ei se incepe cu vecina *Νικοπολις* din epoca romană, se arată rolul Tirnovei in rescoala de la 1186 şi se duce istoria ei până la căderea sub Turci, 1393; deatunci până astăzi se dau notiţe asupra vieţii comerciale din Trnova in evul mediu şi modern (p. 172-179); despre *Mesembria* avem o admirabilă monografie istorică din timpurile lui Darius şi până azi: foarte preţioase sunt notiţele din epoca bulgaro-bizantină (p. 592-594); tot aşa despre *Anchialos* (p. 583) patria familiei bizantino-fanariote a Cantacuzineştilor, asupra cărora se dau căteva notiţe incepĕnd din sec. 15; tot aşa despre *Preslav* (p. 642 sgi) şi toate celelalte localităţi insemnate prin ceva in istoria Bulgară. Se caută chiar şi urmele localităţilor neistorice in vechile documente bulgare sau in scriitorii bizantini şi identificarea lor cu cele de astăzi. Cercetări de acest fel sunt imprăştiate in toată cartea şi au un interes pentru geografia istorică a peninsulei balcanice, inceputâ cu mult succes de Tomasek.

Nu mai puţin interesante decât escursiunile istorice asupra localităţilor sunt şi escursiunile etnografice asupra feluritelor *grupe de seminţii bulgare*, ce constituesc azi poporul bulgăresc, pe departe nu atât de omogen precum şi-l inchipuesc cei ce ştiu numai atăt că in Bulgaria trăesc Bulgarii şi nimic mai mult. Astfel escursiunile asupra *Şopilor* (p. 63), asupra *Pomacilor* (p. 296-302), asupra *Gagauzilor*, o seminţie cumano-bulgară de lăngă Varna (p. 607) ş. a. m. d., se dau in scurte conspecte particularităţile *dialectelor bulgare*, de pildă dialectul *Rupcilor* din Rhodope (p. 290-301), dialectul de la Sofia (p. 78, 210), din Sredna, Gora, din Macedonia ş. c., bogate sunt fragmentele din *mitologia bulgară* şi superstiţiile populare: despre Samodive, Vile, Rusalii, Capi de căni, Vampiri, Vircolaci ş. c. Infine partea ce pe noi ne intereseazā mai mult sunt notiţele asupra *popoarelor conlocuitoare* cu Bulgarii, intre cari se află şi *Românii.* Fiindcă această parte a publicaţiunii d-lui Jirecek ne intereseazā direct şi fiindcă intreaga publicaţie este neaccesibilă celor mai mulţi dintre noi din pricina

limbei in care e scrisă, cred că nu voiu face un lucru zădarnic să comunic pentru cei ce nu pot cetì originalul ceh, aproape cu cuvintele autorului, mai toate notiţele ce le-a imprăştiat in capitulele cărţii sale asupra populaţiunii române din Bulgaria. Aceasta mi se pare a fi cu atăt mai folositor cu căt autorul in stabilirea faptelor ce ne dă s'a servit de date oficiale şi de scrieri publicate in limba bulgară şi sĕrbească[1], tot aşa de puţin cunoscute intre noi ca şi cea cehă. Afară de aceasta despre Românii din Bulgaria se ştie cu mult mai puţin decăt despre Românii din Macedonia, de cari ne-am ocupat şi noi mai deaproape şi despre cari d-l Caragiani a inceput un studiu foarte pe larg.

Iată ce ni se spune mai intăi despre *coloniile româneşti de lăngă malul drept al Dunării.* Colonisaţia română dealungul Dunării nu a pĕtruns departe in Bulgaria. Ea se poate impărţì in trei părţi incoherente. Intăia parte cuprinde ţĕrmul Dunării de la Silistra la Tutrakan, cam intre Călăraşi şi Olteniţa. De aci pănă la Nicopol, afară de căţiva Români in Svistov, colonii române nu se mai intilnesc. Adoua grupă de colonii se intinde de la gura riului Osem (lăngă Nicopol) pănă la gura riului Ogost, cam de la Turnu-Măgurele pănă la Pichet, vis-a-vis de Rachova; numirile acestor colonii sunt mai mult bulgăreşti şi turceşti. Pe lăngă Lom, impotrivă de Lompalanka, se găsesc Români sporadic. Cele mai numeroase colonii române sunt in colţul format de Timok, Dunăre şi Vidin, care afară de-o neinsemnată peninsulă de Bulgari spre nord de la Vidin, este curat românesc. Aci sunt 36 de sate. In intreg principatul bulgar se află 49,070 Români, din cari jumĕtate pe lăngă Vidin şi anume: in ţinutul Vidinului 23,845, al Lomului 1,494, al Rachovei 8,054, la Pleven şi Nicopol 6,077, la Svistov 1,260; de la Iantra pănă la mare 6,663, in ţinutul Silistrei 1,629, pe lăngă Tutrakan şi Ruscuk 3,403, ear in

1) Safarov in Periodicesko spisanije, vol. 5 şi 8; Milicevic in Godisnica Cupica, fascil. 4; Iliev, Starozagorskij okreg v marado-ikonomicesko otnosenie, 1885.

Tutrakan 2,804. După părerea d-lui Jirecek toţi acesti Români sunt colonii relativ nouĕ: cea mai mare parte din ele au trecut din România in Bulgaria in timpul sec. 18-lea şi la inceputul sec. 19 din pricina jafurilor fanariote. D-sa citează câteva ştiri din sec. 18 şi 19, unde se spune lămurit că locuitorii de care e vorba au fugit de dări. Aceasta a auzit-o de pildă Boskovic in 1762 la Ienibazar, unde el cunoscù „una famiglia valacca venuta là da un anno" din pricină că „estorsioni incredibili forzano i villani ad abbandonare i loro paese". De-o colonisaţie veche nu poate să fie vorba după d-l Jirecek. V. p. 197-198.

In capitulul despre Sredna Gora şi Rhodope d-l Jirecek a introdus o notiţă generală asupra *Românilor păstori* din Bulgaria. In păşunile inalte ale Srednei Gore şi Rhodopei, zice d-sa, trăesc Românii păstori şi nomazi. Ei se impart in douĕ grupe: cei ce vorbesc româneşte şi cei ce vorbesc greceşte. *Cuţovlachii români* şi *Coracacianii greci* nu numai că nu se sprijinesc unii pe alţii, dar trăesc adeseori in duşmănie. Aceşti din urmă se numesc in Macedonia şi *Caracolciani* şi se deosibesc in *Români albi*, ce pasc oile şi *Români negri* ce pasc caii. In Grecia ii numesc *Coragunides*, in Serbia *Crnovunci* (cit. Ţîrnovunţi): toate analoge cu numirea Maurovlachilor, azi Morlacilor din Dalmaţia. In ţinutul Kotlen ii numesc şi *Arnăuţi;* Bulgarii pe lângă celelalte numiri le zic şi *Iuruţi* de la turc, jürümek, umblu. Vlachii işi pasc vitele lor in toată intinderea Starei planine, incepĕnd din Serbia până la Marea neagră. Păşunile le arendează de la vecinii lor, de la comune şi de la Stat. Mulţi se sue in Sredna Gora, Rhodope şi Ryl, mai puţini in munţii Oşogov, in părţile de lângă Trn, şi pe lângă Pirotul din Balcani. Ei nomadizează cu familii cu tot şi trăesc câte 1000-1500 de metri deasupra mării, in colibi de lemn neacoperite cu tinciu; aceste au ferestre din lemnişoare ce remân deschise şi in timpul iernei; inainte se pare că trăiau atât in colibi (v chatrcich), cât şi in corturi de nuele (v stanech z rosti) şi in bordeie (v chaloupkach) de jumĕtate săpate in pămĕnt. Locuinţele lor sunt incăpĕtoare, de oare ce ei trăesc in tovărăşie de

mai multe familii, 60-100 de oameni la un loc avĕnd un singur şef, ce se chiamă pe turceşte *kehaja*, in Macedonia *celnik*, in părţile greceşti de lăngă Olimp şi Pind *celingas* (din celnik-as. Sunt intre dinşii bogaţi şi săraci: turmele lor sunt de oi şi cai; turme de vite cornute n'au. Viaţa le e primitivă şi selbatică. Bărbaţii poartă turbane vinete, cum purtau şi Grecii după mărturia lui Kuripesic din 1530 şi haine de lănă, albe sau negre, tăiate in felul celor macedonene, cusute in găitane negre, cu brău roşu, rĕsucit de căteva ori in jurul trupului. Trăsăturile feţei lor sunt aspre şi grosolane; ele poartă urmele unei vieţi seculare in munţi şi la vĕnturi. Intre bărbaţi intilneşti de multe ori făpturi frumoase; femeile sunt urite, căci de mici incepĕnd, toată munca casnică cade pe spatele lor. Vlachii se nasc şi mor pe munţi. In casuri de nunţi ori botezuri ei se coboară la şes in bisericile cele mai apropiate; ei au felurite şi curioase obiceiuri. Aşa la munţi de pildă ei ung cu unsoare colibele şi aruncă grău, hrişcă şi mazere pe dinsele. Ocupaţia lor principală e mulsul şi pregătirea untului şi a brănzei; apoi tund de douĕ ori pe an oile, lucru ce se incepe totdeauna cu veselii. Foarte lăţită este intre dinşii infrăţirea de cruce, ceremonie săvirşită in biserică. Vlachii ce se hotărăsc a incheia o astfel de legătură se pun in rănd in biserică, se leagă cu o funie unii de alţii şi ascultă rugăciunile obicĭnuite ce le căntă popa peste capetele lor. Această procedură se face de pildă in monăstirile din Calofer şi Ryl. De altmintrelea ei sunt foarte pioşi: certele dintre dinşii rar ajung la sănge.

Aceşti Vlachi au contribuit foarte mult la pustiirea pădurilor in Bulgaria. Nutrimentul lor, ce constă mai ales din lapte şi brănză, şi-l indulcesc căteodată cu fag alb prăjit (bêlem bukovym) şi cu cojile luate de pe tulpina tinerilor arbori. Spre sfirşitul toamnei ei aprind iarba păşunilor, ca in vreme de un an să crească şi mai bogată; de multe ori ard şi arborii tineri. In munţii Zlaticei ei petrec de la Sf. George (23 Aprilie) pănă la Zioa crucii (14 Septemvrie). După aceea işi incarcă femeile, copiii, aparatele de lăptărie

şi tot ce au pe cai şi incep a mâna turmele la iernatic. Obiceiul de mii de ani şi nestatornica lor natură ii face să nu ierneze in şesurile de sub munţi: ei se tărĕsc incet cu incetul, două luni câteodată, până la locurile tradiţionale de iernatic. Păstorii din Balcani până mai deunăzi mergeau să ierneze in şesurile de la Adrianopol şi Constantinopol, ba până la litoralul Egeic şi Enos, pe lângă gurile Moricei. Cei din Rhodope iernează in litoralul cald de lângă Gjumurdzina, cei din Ryl, Osogov şi de pe Morava se duc până la Salonic; tovarăşii lor din Pind se scoboară in Tesalia şi in peninsula Cassandra. Spre primăvară se tărĕsc din nou la munte. Vămile impuse cu infiinţarea de nouĕ frontiere in imperiul turcesc şi zeciuelile au dat o lovitură grea acestei vieţi nomade. Din timpul Turcilor ăncă Vlachii incepuserĕ a se mişca intre mărgini mai stimte şi a ierna in vecinătatea păşunilor de vară. De când au inceput a se oprì in Bulgaria şi Rumelia ei petrec iarna pe litoralul mării lângă Burgas şi in Rumelia, alţii in şesurile de la Vidin şi Varna, alţii chiar in apropierea Balcanilor in podgoriile de lângă Vraca, Lovca, Trnova, Sumen ş. c.

Vlachii din Vitos iernează in Pleven. Iernaticele lor de lângă Vraca au indus pe Sejean in greşala de-a insemna pe charta geografică a Turciei europene in aceste părţi o insulă de Români. Satele indicate de dinsul ca româneşti, sunt insă curat bulgare şi Românii petrec in ele numai iarna; o greşală analogă face Sejcan cu satele bulgare din şesul de la Muzakja in Avlonul Albaniei: aci locuitorii sunt Albaneji şi Bulgarii iernează numai in ele, venind din Struga şi Ochrida. In vremea statisticei făcută in iarna anului 1881 se afla in principatul bulgar cam 3000 de Români in iernatice, din cari 2300 vorbeau româneşte, 700 greceşte; ei locuiau prin sate in tovărăşii de 20-70, in locurile mai favorabile până la 163. In noile teritorii ale Serbiei Vlachii din Pirotul Balcanului, de la Vranjska şi până la Copaonica, după socoteala lui Milicevic, numĕrau 134 de familii cu 33,000 de oi şi 1,800 de cai. Prin inmulţirea pămĕntului de arat şi micşorarea păşunilor de la şesuri gospodăria

nomadă a Vlachilor fù adusă in nişte dificultăţi analoge ca a păstorilor ambulanţi din Italia sudică şi Spania: ei mai găsesc ăncă mult teren pentru păşunile de vară şi iarnă, dar trecerea prin părţi de pămênt arate ca să ajungă la păşuni se ingreuiază tot mai tare. De mult au inceput să se plăngă Bulgarii din sate incontra trecerii turmelor pe pămênturile lor; ei n'au nici un folos de la aceasta, afară doar de gunoiul ce-l lasă oile. Afară de aceasta creşterea de vite mĕrunte se micşorează cu incetul şi locul il ia in parte creşterea porcilor şi vitelor cornute, v. p. 220-222.

După acestea d. Jirecek atinge in căteva vorbe pe Romănii *chirigii*, pe meşteşugarii şi mai ales *proprietarii de hanuri*, cunoscuţi in toată Bulgaria, precum şi in restul peninsulei balcanice. Despre deşteptarea naţională a Romănilor din Pind şi infiinţarea de şcoli prin ajutorul regatului nostru, d-sa observă că resultatele la care ne-am aşteptat noi nici pe departe nu s'au ajuns. D-sa crede că propaganda romănească in mijlocul unei populaţii pe jumĕtate grecisată, pe jumĕtate bulgarisată nu va avea nici un efect in sensul desvoltării unei conştiinţe naţionale sau al unei conştiinţe de aceeaşi origine cu Romănii din nordul Dunării. Influenţa culturei greceşti pe deoparte (dintre păstorii simpli sunt mulţi cari ştiu cetì şi scrie greceşte, p. 222) şi masa populaţiei bulgare pe de alta, vor fi pedicile neinvinse ale acestei tendinţe (p. 223). Căteva notiţe asupra Vlahilor din evul mediu după autorii bizantini şi documentele serbeşti nu dau nici un material nou afară de cel cunoscut de la Vasilijevskij şi Tomasek. Pentru explicarea numirilor de locuinţe ale acestor Vlahi medioevali, *klêtiste* şi *katun* nu se dau materiale nouĕ. Notez că d. Jirecek admite deducerea cuvêntului „cătun" din italianul „cantone", dovedind in tot casul (dacă chestiunea aceasta se va resolva in altfel) un simţ filologic mai bun decăt Cihac, care derivă cuvêntul romămănesc, ce vine in secolul al 13 şi al 14, de la turcescul „gouthoun" in loc să o facă deandoasele.

Mai interesante decăt aceste notiţe, mai mult sau mai puţin cunoscute, sunt căteva notiţe imprăştiate asupra *no-*

menclaturei românești din Bulgaria. Această nomenclatură, găsindu-se in virfurile munţilor sau la poalele lor, dovedeşte că este *veche*, dacă nu din epoca intăia a evului mediu, cel puţin de prin veacurile al 12, 13 şi 14. Datele adunate de d. Jirecek in călětoriile sale sunt puţine; de bună seamă că ar fi putut aduna mai multe, dacă ar fi putut da mai multă atenţiune acestui lucru. Locurile principale unde se găsesc numiri de localităţi româneşti sunt intre colibele de la Gabrovo şi Kazanlik, in Sredna gora, in Rhodope şi Trn.

Intre *colibele din Gabrovo și Kazanlyk* găsim următoarele numiri geografice româneşti: *Fărtuni* (fortuna) şi *Costel* (castellum). Acestea dovedesc urme de populaţie română veche, intocmai cum Armenite, Armjankovci, Gércite, Urucite, Serbe, Komanite, dovedesc existenţa de odinioară peacolo a Cumanilor, Armenilor ş. c. V. nota 24, p. 158.

Mai multe numiri româneşti se găsesc in *Sredna gora*: in Koprivstice o păşune se chiamă *Ursuliţa*, citată şi la p. 233) un věrf de munte *Crecul*, o vale, Delboki *vál* (= valea adâncă), o altă vale *Cerbul* in pădurea de la Klimase. Aproape de Paragjuriste se află vălceaoa *Měrul*, intre Bulgari din aceste localităţi se intilnesc destul de des numele proprii *Neagul*, *Dragul*, *Iancul*, *Radul* şi altele de acest fel. Numele proprii şi numirile de localităţi dovedesc că odată impreună cu Bulgarii au trăit peacolo multă vreme şi Românii, de la cari au remas acele numiri şi sufixe româneşti. V. p. 249.

Prin věrfurile Balcanului, in *Adzor*, se află o parte a locului ce se numeşte *Vlaska mahla*, mahalaua Românească; aceasta ar putea să fie insă de origine cu mult mai nouă decât celelalte. V. p. 271.

In munţii *Rhodopei* se găsesc de asemenea urme vechi de Români: aci ei sunt pomeniţi de scriitorul bizantin Cantacuzen la 1322 (un *Şerban*, *Συρπάνος*). Pe cursul sting al Mestei sunt câteva sate de Mahomedani bulgari cu nume româneşti ca *Singur*, *Cirbul* ş. a. V. p. 293. Faptul că aceşti bulgari sunt mohamedani se explică aşa că ei au fost intăi Români sau amestecaţi cu Români, apoi ca Bul-

gari au primit Mohamedanismul in timpurile mai noue (sec. 17 şi 18), au păstrat insă numirile vechi româneşti, precum şi-au păstrat şi limba lor bulgărească.

Lăngă Pestera, 4 oare departe de *Tatar-Pazardzik*, sub aşa numita „pestersko kalè" se află două isvoare din care unul se chiamă *Capu de şop*. V. p. 323. Intre satele de lăngă *Dospad* găsim sate cu numirile *Cirbul*, *Guştir*, *Singur*. V. nota 61, p. 337.

Despre Valachii din ţinutul *Trnului* d-l Jirecek ne spune că printre aceşti Vlachi au vĕzut frumoase tipuri de femei brunete, de rasă romană. O mare parte din munţii Nisava, deasupra Strumei şi Iskeru-lui, de la Balcan până la Vranjska au căpĕtat numirile de la Vlachi. In ocolina (= plasă) Iskrec din Balcan este un sat *Cercel*, in Visok satul *Bukorovci* (din Bucur), in Burel satele *Cărnul*, *Ciorul*, *Gurguljat*, *Cacurovci*, *Radulovci*. Pe cale d-l Jirecek a intilnit un sat cu numele *Vlasi* şi intr'insul o stincă *Mumul*. Intre virfurile munţilor de lăngă Trn se află *Circilat-ul*. Prin munţii dintre Trn şi Radomir sunt una lăngă alta două sate cu nume româneşti *Herul* (sau Erul?) şi *Banişor*. Alte căteva se află mai departe spre vest in Krájiste: coliba *Crecul* (o parte din Ujna), *Barbulovci* (o parte din Resen) şi *Viturci* (o parte din Cesljanci). V. p. 360. 368. Astăzi Românii au dispărut din aceste locuri afară de căţiva păstori ce se coboară iarna la marea Egeică.

In ţinutul Kystendilului, nu departe de frontiera Sĕrbească, se află satul *Musul*. V. p. 440.

Acestea sunt aproape toate notiţele asupra Românilor din Bulgaria introduse de d-l Jirecek in publicaţia sa: multe dintr'insele sunt date pentru intăia oară şi cele din urmă mai ales sunt foarte interesante. Ele ne privesc direct pe noi şi trecutul nostru din Bulgaria. Ele ne intăresc conclusiunile ce le putem trage din documentele vechi Bulgare şi Serbe asupra poporului român din evul mediu din acele locuri, unde s'au păstrat urmele ei pănă azi. Publicaţia aceasta insă e plină de alte ştiri, ce se rapoartă indirect la istoria noastră: ea ne dă mai cu seamă un material bogat

şi *sigur* de comparaţii topografice slavo-romăne, zic sigur, căci rare sunt cărţile pe care te poţi intemeia pe transcrierea esactă a numirilor geografice. Cartea d-lui Jirecek e una din aceste laudabile escepţiuni. M'am silit să atrag atenţiunea asupra celor mai de căpetenie fapte din conţinutul ei; sunt multe altele ce nu le-am amintit. E de regretat că o publicaţie aşa de preţioasă e scrisă intr'o limbă atăt de puţin respăndită; dintr'o comunicare a autorului insuş ştim că ea va eşì in curênd şi in limba germană, va fi insă presentată şi scrisă pentru un public mai larg: interesul ştiinţific al ediţiei va scădea, lăsănd mai mult loc celui turistic. Ediţia boemă prin bogatul material istoric şi bibliografic serveşte pe lăngă altele, şi ca o completare a multor părţi din istoria Bulgară a autorului, care in urma descoperirilor şi studiilor făcute in cei din urmă zece ani va trebuì inavuţită şi in parte chiar refăcută.

IOAN BOGDAN.

MITURILE LUNARE: VIRCOLACII

STUDIU DE ETNOLOGIE ŞI DE MITOLOGIE COMPARATĂ

(Conferinţă ţinută la Ateneul român la 14 Aprilie 1888)

— Urmare şi sfîrşit —

III.

Dualitatea Soarele şi Luna.

in lunga contemplare a cerului, din constanta apariţiune a fenomenelor şi din impresiunea ce au produs asupră-le, oamenii ăncă de la inceput, au ajuns la ideea de dualitate, formănd un numĕr de părechi cosmice consecutive. Cea dintăi a fost Cerul şi Pămĕntul (*Chronos* sau *Saturn* şi *Rhea*, *Cibela* sau *Tellus*); a doua Soarele şi Luna (*Apolo* şi *Diana*), dănd naştere Zilei şi Nopţii, Luminii şi Intunericului. Insăşi *Biblia* ne presentă, de la creaţiune, părechi succesive, (Adam şi Eva, Abram şi Sara etc.) ca influenţă a unor idei anterioare despre constanţa dualităţii, basată pe dualitatea sexului omenesc.

„Animismul, oricărei doctrine ar aparţinea, conduce in mod aşa de inevitabil la personificare, incăt selbatecii şi barbarii pot să atribue fenomenelor naturii, fără nicio silinţă făţişă, o viaţă cu totul reală, cum noi numai cu multă osteneală ajungem să le esprimăm prin ajutorul metaforei. Ideea despre respăndirea in natură a vieţei şi

a voinţei intr'un grad cu totul altul de cum nu ni l'am putea imagina astăzi; credinţa intr'un suflet individual, care ar anima chiar ceeace noi numim corpuri inerte; doctrina transmigrării sufletelor, in viaţă ca şi după moarte; părerea că există o mulţime de fiinţe spirituale, aci plutind prin aer, aci locuind prin arbori, in stinci şi in căderile de ape; toate aceste concepţiuni, prin care omul atribue obiectelor materiale propria-i personalitate, se presentă sub atătea forme in mitologie, incăt e anevoe să se constate acţiunea isolată a fiecăreia dintr'insele. Originea animistică a miturilor naturii apare lămurit in marea grupă cosmică a soarelui, lunei şi stelelor. Pretutindeni, in filosofia primitivă, soarele şi luna sunt fiinţe vii şi, ca să zicem astfel, o fire omenească. Opuşi unul alteia ca bărbat şi femee, se deosibesc prin sexul ce li se presupune şi in relaţiunile lor reciproce(1).

Intrebarea este: in ce relaţiuni de rudenie fost-au adorate cele douĕ mari astre ale universului? Fost-au considerate ca străini şi inamici, ca frate şi soră, ca soţ şi soţie, sau şi una şi alta impreună?

La poporaţiunea Mbocobis din America de sud, luna e bărbat şi soarele femeea lui, ba ăncă se povesteşte că a căzut odată şi că un Indian a ridicat-o ca să se sue in cer, că deacolo a căzut pentru a doua oară şi c'a ars pădurea c'un deluviu de foc(2).

După credinţa Indianilor algonquini, luna este o femee, avĕnd soarele ca bărbat şi posedĕnd un copil cu dinsul. Cănd il iau in braţe, atunci lumina li se pare intunecată şi se produce ceeace se chiamă eclipse.

O celebră legendă mitologică a aceleiaşi rase, istoria lui Iosco, dă soarele şi luna ca frate şi soră. Se spune că doi Indiani se suirĕ in cer printr'o deschizĕtură şi se po-

1) Tylor, *Civilisation primitive* loc. cit. pag. 229—230.

2) Lejeune, *Relations des Jésuites dans la Nouvelle-France* (1634, p. 26) apud Tylor loc. cit. pag. 330.

menirĕ intr'un loc foarte frumos luminat de lună, pe care o vĕzurĕ apărĕnd de după o colină şi inaintănd spre dinşii. O cunoscurĕ indată. Era femee in virstă, cu faţa palidă şi cu infăţişare plăcută. Adresăndu-li-se cu bunătate, ii duse la fratele ei soarele, care-i luâ cu dinsul şi-i trimise acasă, promiţĕndu-le viaţă fericită(1).

La Peruviani, soarele şi luna — ca şi Osiris şi Isis, identificaţi cu soarele şi luna — erau tot deodată fraţi şi soţi. Astfel căsătoria dintre frate şi soră, practicată de Incas, era explicată şi justificată de religiune(2).

In Ceylan se găseşte o poporaţiune, remasă inapoi de civilisarea modernă, aproape in stare selbatecă, vorbind un dialect arian şi fiind privită ca un tip pre-arian in ştiinţa etnologiei. Ei se numesc Veddas sau „vĕnători", pentrucă se hrănesc cu vĕnatul pasĕrilor şi peştilor; locuesc in scorburi sau in colibe de scoarţe. La această poporaţiune s'a păstrat ciudatul obiceiu ca fratele să ia de soţie pe propria-i soră sau pe cea mai mică, cănd are mai multe.

Daca ne vom găndì că inmulţirea genului uman nu era posibilă altfel, la primii oameni care, trăind ca fiarele, n'aveau idee despre ce insemnează pĕcat sau ruşine; daca vom adăuga că şi la Singalesi căsătoria dintre frate şi soră este admisă in familia regală(3), vom recunoaşte: 1⁰ că soarele şi luna au fost consideraţi, la inceput, ca frate şi soră, dar in acelaş timp ca soţ şi soţie; 2⁰ că obiceiul s'a mănţinut seculi intregi şi că rarele practice de astăzi sunt la căteva popoare inapoiate, resturile care supravieţuesc *(superstites, superstitio)* epocelor preistorice.

E probabil că aceste moravuri s'au practicat la toţi locuitorii primitivi din Asia şi din Egipt, care popularĕ

1) Schoolcraft, *Alg. Researches*, vol. II, p. 54 etc. ibid. pag. 331.

2) Prescost, *Peru*, vol. I, p. 86; Garcilaso de la Vega, *Comm. Real*, I, c. 4 ap. Tylor ibid. p. 331.

3) «Une remarquable coutume matrimoniale des Veddas est celle de prendre pour épouse sa plus jeune sœur (non l'aînée). Le mariage entre frère et sœur existant chez les Singhalais, mais seulement dans la famille royale». Tylor, *Civilisation primitive*, (Paris, 1876, vol. I, pag. 58).

Grecia(1) şi Tracia. Astfel mitologia greacă ne presentă pe Joe ca fiind fratele şi in acelaş timp soţul Junonei, ear pe Edip ca luănd de femee pe propria-i mumă Iocasta. Deosebirea e numai că acum, civilisaţiunea fiind inaintată, acest fapt fù considerat ca o crimă incestuoasă, comisă fără voe şi fără ştire, sub impulsiunea fatalităţii. Asemenea credinţa păgănă că Apoline şi Diana, adică Soarele şi Luna, născuseră ca soţi celelalte astre mĕrunte, se purificâ sub influenţa dogmelor creştine, admiţĕndu-se mitul că Diana, zina castităţii, nevoind a se mărita, sileşte pe fratele sĕu Apoline s'o urmărească in eternitate, ca in legenda noastră populară, despre care voiu vorbì indată.

Locuitorii americani din Cumana credeau că soarele şi luna, ca soţ şi soţie, trăeau rĕu impreună şi că atunci, cănd se intimplă o eclipsă, ei se ceartă şi se bat, prin urmare că soţul rănit ori ameţit apare fără viaţă, adică fără lumină.

Mexicanii, speriaţi, ajunau in tot timpul eclipselor, ear femeile se maltratau căt puteau, certăndu-se cu bărbaţii, in credinţa că „luna fusese bătută de soare, intr'o sfadă casnică(2)“.

Ojibwii se sileau să le potolească cearta şi să-i despartă: in scopul acesta, făceau cel mai asurzitor sgomot.

La Sumatra, există noţiunea că o eclipsă depinde de acţiunea reciprocă a soarelui şi lunei unul asupra alteia; deaceea fac larmă cu instrumente de musică, spre a-i oprì d'a se sfăşia unul pe altul(3).

In Africa se află respăndită credinţa că intunecimea soarelui provine din imprejurarea că e prins de lună.

Diodor Sicilianul ne raportează, in această privinţă, următorul mit din superstiţiunile vechelor popoare din

1) Ca frate şi soră, Apoline şi Diana pedepsesc pe Nioba şi pe cei 12 copii ai ei, pentru marea cutezanţă ce avusese de-a se măndrì cu această progenitură, preferindu-se Latonei.

2) Al. Souchon, *Traité d'astronomie pratique,* pag. LXXXVIII.

3) Marsden, in *Sumatra* p. 194 ap. Tylor op. cit. pag. 378.

Libia. Vasilea[1], fiica Cerului, ocupând regatul părintesc încă de fată, se mărită cu Iperione, unul dintre *frații* ei, pe care-l iubea foarte. Din această căsătorie se născură doi copii, Eliu (*Ἥλιος*) și Selena (*Σελήνη*), care uimeau pe toți prin castitate și frumusețe. Frații ei însă, parte din invidie pentru o așa de neasemĕnată progenitură, parte din temerea ca nu cumva să le scape domnia, omorîrĕ pe Iperione, ear pe copilul Eliu il inecarĕ in riul Eridan. Tĕnĕra Selena, cuprinsă de groază și de măhnire, se aruncâ de pe virful casei și murì indată. Pe când nenorocita mumă iși căuta copii pe marginea apei, eată că Eliu ii apare ca in vis, indemnând-o să nu se mai tănguească, căci — printr'o providință divină — atăt el, cât și soră-sa vor fi schimbați in firi nemuritoare, astfel că ceeace până atunci s'a numit „focul sacru al cerului" deacum inainte se va numì *soare*, *ἥλιος (Helius)*, ear ceeace se zisese *μήνη* (*Mene*, lună) acum se va chema *Σελήνη* (*Selene*) *Lună*[2]. Vasilea fù apoi cuprinsă de un delir sacru, dispărù de pe pămĕnt și poporul, mirat de această minune, așezâ pe Eliu și Selena intre stele, ii adorâ ca Soare și Lună, ear mumei ii ridicâ altare ș'o considerâ ca divinitate[3].

---

1) Numită de Latini *Regina* și *Magna-mater*.

2) A se vedea nota 1 de la pag. 102.

3) «*Γενομένων δ'αὐτῇ δύο τέκνων, Ἡλίου καὶ Σελήνης, καὶ θαυμαζομένων ἐπὶ τῷ κάλλει καὶ τῇ σωφροσύνῃ, φασὶ τοὺς ἀδελφοὺς ταύτῃ μὲν ἐπ' εὐτεκνίᾳ φθονοῦντας, τὸν δ' Ὑπερίονα φοβηθέντας μήποτε τὴν Βασιλείαν εἰς αὑτὸν περισπάσῃ, πρᾶξιν ἐπιτελεῖσθαι παντελῶς ἀνόσιον. Συνωμοσίαν γὰρ ποιησαμένους τὸν μὲν Ὑπερίονα κατασφάξαι, τὸν δ' Ἥλιον ὄντα παῖδα τὴν ἡλικίαν εἰς τὸν Ἠριδανὸν ποταμὸν ἐμβαλόντας ἀποπνῖξαι· καταφανοῦς δέ γενομένης τῆς ἀτυχίας, τὴν μὲν Σελήνην φιλάδελφον οὖσαν καθ' ὑπερβολὴν ἀπὸ τοῦ τέγους ἑαυτὴν ῥῖψαι, τὴν δὲ μητέρα Ρητοῦσαν τὸ σῶμα παρὰ τὸν ποταμὸν σύγκοπον γενέσθαι, καὶ κατενεχθεῖσαν εἰς ὕπνον ἰδεῖν ὄψιν, καθ' ἣν ἔδοξεν ἐπιστάντα τὸν Ἥλιον παρακαλεῖν αὐτὴν μὴ θρηνεῖν τὸν τῶν τέκνων θάνατον, ἑαυτὸν γαρ καὶ τὴν ἀδελφὴν εἰς ἀθανάτους φύσεις μετασχηματισθήσεσθαι θείᾳ τινὶ προνοίᾳ, ὀνομασθήσεσθαι γὰρ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἥλιον μὲν τὸ πρότερον ἐν οὐρανῷ πῦρ ἱερὸν καλούμενον, σελήνην δὲ τὴν μήνην προσαγορευομένην... Τοὺς δ' ὄχλους θαυμάσαντας τὴν περιπέτειαν τὸν μὲν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην τῇ προσηγορίᾳ*

Astfel cultul soarelui şi lunei trecù din Asia şi Africa la Greci, apoi se introduse la Romani parte prin Etrusci(1), parte prin influenţa oraşului Cume, impreună cu credinţa in oracule şi cu prevestirile cuprinse in cărţile sibiline. Putem dar afirma că superstiţiunile relative la dinsele au produs diferite mituri de caracter filosofic şi astronomic, apropiate de causele reale care aduc eclipsele, de oare ce admit că amĕndouĕ astrele işi causează intunecimi reciproce.

Aci e locul, domni şi doamne, să vĕ atrag atenţiunea asupra frumoasei balade din poesiile noastre populare, intitulată *„soarele şi luna"*, interesantă din mai multe puncte de vedere.

Ea ne presentă un fond de credinţe păgăne, amestecate cu ideile noue ale religiunii creştine.

Voind a se căsătorì, soarele umblă mereu

nouĕ ai
pe nouĕ cai,

călĕtoreşte peste toate ţările şi mările din lume, dar nu găseşte fată mai potrivită cu dinsul şi mai frumoasă decăt soră-sa

Ileana
Sinzeana
doamna florilor
ş'a garoafelor,
sora soarelui,
spuma laptelui.

Găsindu-şi la argea pe cele nouĕ surori, soarele alege pe cea mai mică, după cum vĕzurĕm că a fost şi e ăncă obiceiul la căteva din popoarele primitive.

Cănd ii vorbeşte apoi şi-i propune căsătoria, naraţiunea poetică ii atribue oarecare idei creştine, ele insă nu

---

καὶ ταῖς τιμαῖς μεταγαγεῖν ἐπὶ τὰ κατ'οὐρανὸν ἄστρα, τὴν δὲ μητέρα τούτων θεόν τε νομίσαι καὶ βωμοὺς ἱδρύσασθαι». Diod. Sicul. lib. III. cap. LVII (Paris, 1842, edit. L. Dindorf, vol. I, pag. 170).

1) Care-l adoptaserĕ de la Feniciani.

sunt eficaci. Ileana admite posibilitatea unei asemenea însoţiri, însă cu oarecare condiţiuni, după ce va fi dat probe de vitejie, după ce va fi esecutat — ca un alt Ercule — câteva lucrări grele şi supraumane. Conform acestui element romantic, pe care-l întîlnim la tot pasul în basme, tênêrul de însurat face un pod peste Mare, avênd la capêt

cam de-o monăstire
chip de pomenire,

ş'o scară până la Dumnezeu, tot de fer şi de oţel. Zicêtoarea afirmă că trei lucruri sunt cu neputinţă în lume:

scară la Dumnezeu nu e,
nu e punte peste mare,
ferul mêduvă n'are.

Dar ce e cu neputinţă oamenilor era cu putinţă năsdrăvanului tênêr, care putea să topească ferul şi oţelul, spre a-i da orice formă.

Aci poema presentă din nou idei păgâne, modificate de creştinismu. Ne arată pe eroi suindu-se până la Dumnezeu şi acolo visitând raiul şi iadul. Descrierea locurilor păstrate unei vieţe viitoare nu e aşa de răpitoare ca a lui Virgiliu, în cartea VI din *Eneida*, dar e fidelă vechilor închipuiri şi apropiată de cele ce ne spun *Vămile văzduhului*, *Apocalipsele* şi scrierile bogomilice.

Deşi vede iadul, chinuirile deacolo nu-l înspăimântă, ci, întorcêndu-se eărăş la soră-sa Ileana, stărue din nou să-i devie soţie. Ea din nou îi respunde:

— Frate, frăţioare,
puternice soare,
spune mie: oare
cine-a cunoscut,
cine-a mai vĕzut,
cine-a auzit,
cine-a pomenit
să ia sor pe frate
şi frate pe sor?
Dar eu te-oiu lua,

viteaz dacă-i fi
şi te-i bizuì
pănă'n zori de zi
mie să-mi croeşti
şi să-mi isprăveşti
peste Marea-neagră
un pod de aramă
să nu-i bagi de seamă,
ear la cap de pod
cam de-o monăstire
chip de pomenire,
chip de cununie
să-mi placă şi mie.

Toate se esecută indată şi amĕndoi pornesc pe punte către monăstire, spre a se cununa, cănd.. mireasa observă că nu merg după regulele şi ceremonialul nunţii. Il lasă dar să treacă inainte, ear dinsa, făcĕndu-şi cruce, s'aruncâ in mare, ca să scape de-o asemenea căsătorie. Divinitatea, induioşată, o transformă mai intăi in mreană, insă e scoasă cu năvodul din apă. Atunci sfinţii intervin, ii poleesc solzii ş'o aruncă in cer, spre a străluci sub numele de lună. Şi dinsa, ca odinioară Diana inaintea lui Joe, ingenuche la Dumnezeu, cerĕndu-i să-i acorde o eternă virginitate.

Domnu-o asculta
din gură imi grăea
şi mi-i osindea:

— Lumea căt o fi
şi s'o pomenì,
nu vĕ-ţi intilnì
nici noapte nici zì!
soare cànd o sta
către resărit,
luna s'o vedea
tot càtra sfinţit;
luna de-o lucì
către resărit,
soarele mi-o fi
tot către sfinţit!

Şi deatunci se trase,
şi deatunci remase,

lumea cât o fi
şi s'o pomenì,
că ei se gonesc
şi nu se'ntilnesc:
luna când luceşte,
soarele sfinţeşte;
soare când resare,
luna intră'n mare (1).

Astfel, pe când soarele strălucea singur pe firmament, in timpul zilei, acum işi are şi noaptea regina ei luminătoare, căci foasta Ileană, sora lui Ilios (ἥλιος) devine *Lună*(2), precum tinerii fraţi Eliu şi Selena din mitul libic devin *soare şi lună.*

In resumat, legenda Vasileei ne ofere două puncte de comparaţiune.

I. Ea pare apropiată de legenda Latonei, care naşte cu Jupiter, zeul suprem al universului, pe Apoline şi Diana, adoraţi ca soare şi lună(3). Insăşi numirile de *Ἥλιος* şi *Σελήνη* substituite acelora de *Πῦρ ἱερὸν* şi *Μήνη*, denotă etatea legendei grece, posterioară celei raportate de Diodor Sicilianul.

II. In basmul nostru popular, cunoscut sub titlul de „*Inşir-te mărgărite*“, eroina naşte şi dinsa — ca Latona şi Vasilea — o fată ş'un băiat „cu pěrul şi cu totul de aur“, care trec prin mai multe metamorfose, până ce redevin oameni şi, povestindu-şi persecutările la şezětoare pentru inşirarea mărgăritarelor, resbună pe martira lor mamă.

Aşa dar, incepěnd de la epocele preistorice, de la popoarele remase mai aproape de natură, până in timpurile noastre, la popoarele cu oarecare grad de cultură, găsim urmele teoriei animistice, odinioară admisă pretutindeni,

---

1) A se vedea a mea culegere de «Poesii populare române» (Bucureşti 1885).

2) Să se compare *Σελήνη* cu *Helene* şi cu numele popular *Ileana*.

3) Persecutarea Latonei de către Junona şi fuga ei in insula Delos, spre a naşte in ascuns doi copii, luminile universului, să se compare cu fuga Sf. Marii şi naşterea in ascuns a lui Christ, urmărit de către Erod.

ear acum păstrate sub forme legendare, in credinţele superstiţioase, ca vechi documente despre o străveche mitologie.

IV.

Eclipsele lunare. Vircolacii.

Credinţele superstiţioase au mai dat naştere la mituri, la povestiri fantastice despre eclipsele de soare şi lună, mituri foarte respăndite la toate popoarele şi păstrate până astăzi in diferitele părţi ale globului.

Se ştie că atunci, când luna se află esact intre pămênt şi soare, pe aceeaşi linie dreaptă, noi nu mai vedem soarele, căci luna işi proiectează umbra asupră-ne. Asemenea şi pămêntul, cu umbra lui, ne ascunde vederea lunei, când se află interpus intre dinsa şi soare. Aceste adumbriri reciproce s'au numit *eclipse*: ele s'au observat din cea mai adâncă vechime, producênd credinţe, obiceiuri şi practice foarte ciudate(1).

Pe când, pentru oamenii culţi, ele sunt fenomene de domeniul ştiinţei, care probează nestrămutarea legilor naturii, pentru popoarele inculte sunt nişte semne aproape sicure despre nenorociri estraordinare. La noi Românii, afară de persoanele care au trecut prin şcoale, indată ce ai vorbì despre eclipse unui bětrân sau unui těněr de la ţară, va zimbì cu compătimire şi-ţi va explica că, in momentul acela, pe lună o mănâncă *vircolacii.*

---

1) Anticii ştiau şi dinşii că eclipsele provin din interpunerea pămêntului şi lunei in dreptul soarelui sau din reciproca adumbrire a celor dintăi, căci eată cum se esprimă bětrânul Pliniu: «manifestum est solem interventu lunæ occultari lunamque terræ obiectu, ac vices reddi eosdem solis radios luna interpositu suo auferente terræ terraque lunæ». C. Plinii Secundi *Historiæ naturalis* lib. II, cap. VII. Insă numai timpurile moderne, prin metoadele lui Woolhouse şi Hansen, au putut ajunge la toată esactitatea dorită, in ceeace priveşte teoria eclipselor. F. Hoefer, *Histoire de l'astronomie* (Paris. 1873, pag. 135-148).

Ce sunt dar aceste fiinţe, pe atăt de rele, pe căt de puternice?

Cuvĕntul bulgar *vîkolak* (*vir-kolak*)(1) a dat espresiunea *Vilkodlak*, care — in mitologia paleoslavă — representă un spirit rĕu, vărsător de sănge, ca *zmeii* din credinţele noastre populare, care intră noaptea pe coşi la femeile ce sufer de *lipitură*(2).

Termenul de *Vilkodlaci* se intilneşte in curiosul glosar latin, intitulat „*Mater verborum*", manuscris in formă enciclopedică de pe la inceputul secolului X, atribuit lui Salomon, episcopul Constanţei, recopiat in secolul XIII, apoi sporit cu glose cehe şi publicat la 1840 de Schafarik şi Palacky(3).

După „*Dictionnaire mythologique*(4)", *Vikodlaci* (latineşte *incubi*) ar fi spirite rĕufăcĕtoare, ce se presupun că vin noaptea la femeile devotate castităţii, apăsăndu-le cu greutatea corpului lor şi năbuşindu-le, ceeace corespunde cu aşa numiţii *zmei* (franţuzeşte *lutin*, *cauchemar*).

„*Lexiconul*" din Buda(5) spune că despre Въркoлачи (*Vircolaci*) „birfeşte norodul cel nepriceput a fi niscai zidiri insufleţite, care ar mănca luna; insă nu sunt alta decăt intunecimea lumii: *ecclypsis lunæ*".

Grecii moderni, adoptănd termenul slavon de *wilkolak*, au format vorba *Βρυκόλακας*, substituind-o clasicului *λυκάνθρωπος* şi astfel au dat *Pricolicilor* numele de *Vircolaci*.

Confusiunea a mers şi mai departe. S'a dat chiar *strigoilor* numele de *vircolaci*, precum resultă din titlul

1) Care pare a insemna şearpe rotund, incolăcit.

2) Latineşte *incubi*.

3) In *Die ælltesten Denkmæler der boemischen Sprache*. Ap. L. Leger. *Cyrille et Méthode* (Paris. 1868, pag. 24).

4) Edit. Paris. 1823 pag. 203.

5) «*Lexicon valachico-latino-hungarico-germanicum*». (Budae. 1825, pag. 750). «*Glosarul*» Academiei române, la pag. 572, reproduce — in prescurtare — aceleaşi noţiuni.

Vrykolakas[1], dat de Passow celebrei poesii populare despre *„călĕtoria mortului“*, din care se găsesc variante la Sĕrbi şi Bulgari, la Albanejii de pe lăngă Italia, la Grecii din Chios, la locuitorii din Macedonia[2].

La noi Românii s'au păstrat distincte nu numai numirile, ci şi caracterele, atributele fiecărui spirit de felul acesta. *Stafia* e umbra unei fiinţe ingropate, a cărei mĕsură va fi fost pusă intr'o zidire chiar de pe cănd se afla in viaţă; *Strigoiul* e mortul care s'arată cum era pe cănd trăia şi care vine să cheme şi să ia cu dinsul fiinţele iubite; *Pricolicii* sunt oameni transformaţi in lupi; *Vircolacii* dihanii care mănăncă, prin urmare intunecă pentru cătva timp, cănd soarele, cănd luna. Şi fiindcă li s'a presupus multă agerime ş'un neastimpĕr continuu, deaceea — prin analogie — limba a format căţiva termeni derivaţi, ca *vircolire* şi *svircolire*, *svircoliciu*[3], a se rĕsucì, a se intoarce răpede, a nu se astĕmpĕra.

Revenind acum la eclipse, putem adăuga că vechea lor doctrină n'a perdut tot interesul ce comportă. „A o studia de la primele trepte ale stării selbatice pănă in momentul cănd devenì de domeniul astronomiei; a observa conflictul ivit, in această privinţă, intre teologie şi ştiinţă, luptă terminată azi in parte, dar care se continuă ăncă la popoarele mai puţin civilisate, este a deschide un capitul

1) Cu inţelesul de *strigoiu* şi luat din sĕrbescul *vukodlak*, pĕr de lup, ceeace s'ar raporta mai mult la licantropie. Din această poemă populară şi-a luat naştere balada *Leonora* de Buerger.

2) «Acest titlu (Vrykolakas) e fără temeiu, pe cât cred, fiindcă nici causa, nici scopul invierii aparinte a lui Dimitri sau Constantin (eroul legendei) n'are intru nimic a face cu deprinderile strigoiului vulgar, această stafie mai rĕutăcioasă decăt ale noastre». Aug. Dozon, *Chansons populaires serbes* (Paris. 18) pag. XXIV. Prefaţa. — Ant. Matzenauer, in *Cizi Slova ve slovanskych recech* (1870) la pag. 86 explică cuvĕntul *vampir* prin *vlkodlak* germ. *Werwocf*, pricoliciu.

3) In popor *vircolacii* se pronunţă şi *svircolaci* (zvircolaci). «*Lexiconul*» din Buda scrie *svirgolire* (свърголире, *se jactare*, *projicere*, pag. 691) şi cu acelaş inţeles *vĕrpălire* (вълпълире, pag. 751) din *versipelis* (*Proteus*).

al istoriei cugetării umane, in care cei ce caută viitorul in studiul trecutului vor putea găsì invăţăminte serioase.(1)"

Amintind monumentele scrise, ne vom putea forma in parte ideea despre impresiunea naturală, dar puternică, pe care aceste arătări au produs-o asupra spiritului uman, atunci când locuitorii pământuluĭ erau lipsiţi de multe noţiuni, necum să aibă vre-o idee despre fenomenele astronomice.

Profetul Ioil zicĕnd că „soarele se va schimba in intuneric şi luna in sânge", esprima, in termeni figuraţi şi ameninţători, o mare catastrofă a naturii. Astfel erau eclipsele, care se considerau — spre ingrozirea muritorilor — ca prevestiri despre apropiatul sfirşit al lumii sau despre alte calamităţi necalculabile; căci nu e spectacul mai măreţ, mai neexplicabil, decât să vadă cineva dispărĕnd soarele ori luna de pe un cer senin, unde până atunci luminase cu toată splendoarea (2).

Nu ştiu daca cineva dintre noi a fost martur la o eclipsă totală de soare. Eată insă cum se esprimă un bărbat de ştiinţă, cunoscĕtor in asemenea materii:

„Lumina zilei se micşorează, din toate părţile o lică-

---

1) Tylor, *Civilisation primitive*, ed. fr. pag. 379.

2) «Când in mijlocul unei frumoase zile, pe-un cer curat şi fără nori, discul strălucitor (éblouissant) al soarelui, ros de un dragon invisibil, se micşorează puţin câte puţin in intindere, ajunge la un subţire fir de lumină slăbită (blafarde) şi dispare cu totul, cum n'ar fi cineva impresionat de această stingere misterioasă? Daca cineva ignoră causa, cum să nu se teamă de prelungirea acestei nopţi estraordinare; cum să nu imagineze că e opera unui geniu rĕufăcĕtor, cum nu s'ar teme de manifestarea mâniei divine? Ş'in adevĕr, aceasta este impresiunea generală, ce se observă la toate popoarele ignorante ş'in toţi seculii: pentru cea mai mare parte dintr'insele, un dragon invisibil mănâncă soarele. Impresiunea causată de-o eclipsă de lună e de-acelaş ordin, intru cât pare că şi dinsa manifestă oarecare sdruncinare in armonioasa regularitate aparentă a mişcărilor cereşti. Eclipsele, ca şi cometele, au fost totdeauna interpretate ca un indice de calamităţi inevitabile. Vanitatea umană vede degetul lui Dumnezeu făcĕndu-ne semne, sub cel mai mic pretext, ca şi cum noi am fi scopul creaţiunii universale». Camille Flamarion, *Astronomie populaire* (Paris. 1884, cap. IX, pag. 229).

rire slabă şi sinistră inlocueşte strălucitoarea lumină, care inveselea natura, şi o intristare nemărginită se scoboară pe lume. Peste puţin, din astrul radios nu remăne decăt un strimt arc lucitor, şi totuş speranţa pare că nu vrea să sboare de pe acest pămĕnt, de atăta timp luminat de părintescul soare. Viaţa se pare ăncă legată de cer printr'un fir invisibil, cănd... deodată se stinge ultima rază a zilei ş'un intuneric — cu atăt mai nepĕtruns, cu căt e mai neaşteptat — se respăndeşte pretutindeni, aruncănd intreaga natură in spaimă ş'in tăcere... Stelele lucesc pe cer (ca noaptea). Omul, care ăncă vorbea şi işi comunica impresiunile, urmănd fenomenul cu atenţiune, scoate un strigăt de mirare, apoi devine mut şi stă in inmărmurire. Pasĕrea, care cănta, se viră cu fior sub frunze; cănele fuge lăngă picioarele stăpănului; cloşca işi acopere puişorii sub aripe. Natura vieţuitoare tace, amuţită de spaimă. A sosit noaptea, noapte uneori adăncă şi prelungită, dar mai adesea ciudată, neobicĭnuită, căci pămĕntul remăne oarecum luminat de-o licărire roşeatică, resfrăntă din indepărtatele regiuni ale atmosferei, aflate dincolo de umbra lunară ce produce eclipsa. Temperatura aerului scade răpede cu mai multe grade(1)".

Cătă uimire n'a cuprins omenirea, la vederea unui astfel de eveniment! Cum puteau să-l explice altfel milioanele nenumĕrate de fiinţe inconştiente, decăt prin cause supranaturale, printr'o luptă intre soare şi lună cu nescaiva monstri sau ca efect al unei mănii divine pentru pĕcatele celor de pe pămĕnt?

E verosimil că omenirea ajunsese la oarecare civilisare, fie căt de inapoiată, cănd a imaginat mitul că eclipsele se datoresc unor monstri invisibili. Această credinţă a remas staţionară la selbatecii din America, pe cănd la marile naţiuni din Asia s'a păstrat numai ca rest din vechile credinţe.

Indianii sunt convinşi, că demonul Răhu sub forma

---

1) Camille Flamarion, *Astronomie populaire* (Paris, 1884. pag. 254).

de balaur (dragon) — strecurăndu-se in adunarea zeilor, unde gustase din bĕutura nemuririi *amreta*(1) — fusese decapitat de cătră Vişnu şi că acel cap al lui Răhu, devenit nemuritor, urmăreşte necontenit soarele şi luna, pentrucă numai privirile lor a tot vĕzĕtoare descoperiserĕ pe Ráhu in divina adunare(2).

Acelaş mit, printr'o altă variantă, narează că doi demoni, douĕ spirite rele, Răhu cel negru şi Ketu cel roşu, mănăncă soarele şi luna. Spre a-i speria şi gonì, poporul face sgomot, deşi, capetele fiindu-le fără corpuri, prada le scapă, indată ce-a fost inghiţită.

După o a treia variantă, Răhu şi Ketu, au capetele şi corpurile lor de demoni tăiate in douĕ, ceeace explică, in mod ingenios cum eclipsa atribuită monstrilor se potriveşte progreselor astronomiei, de oare ce capetele şi coadele lor representă nodurile ascendente şi descendente(3).

Indienii dar işi puteau da seama pentru ce soarele şi luna reapar in a lor intregime, indată după eclipsă, de oare ce admiteau că ele nu puteau fi inghiţite şi nimicite de nişte capete de monstri care n'aveau stomacuri.

Din această causă alergau să intre in apă pănă la găt — ceeace la dinşii e semnul celei mai mari devoţiuni — ca să roage monstrul a nu devora astrul nopţii, pe când alţii scoteau strigăte ca să-l sperie şi să-l facă a-şi lăsa prada.(4).

In tot casul, menţionata credinţă este păstrată de brahmani, ca fiind basată pe cărţile sacre *Vedas* şi *Puranas*, a căror sfântă autoritate nu poate fi pusă la indoeală de nici un credincios(5).

---

1) *Cu amreta* să se confrunte *ambrosia*.

2) «Ştiinţa Indianilor constă numai din inspiraţiune sau mai bine din imaginaţiune. Astfel eclipsele sunt, zic dinşii, ocasionate prin intervenirea monstrilor Rehu şi Ketu». *Hist. de l'astron.* par Ferd. Hoefer, pag. 61.

3) Tylor op. cit. pag. 380.

4) Al. Souchon, *Trait. d'astr. prat.* p. LXXXVIII.

5) W. Jones, *Recherches asiatiques* vol. II, pag, 290—293.

Sub influenţa budismului, popoarele asiatice, adoptând mitul despre eclipse, l'au amplificat şi mai mult.

Mongolii fac sgomote spăimântătoare, ca să gonească pe *Arachu* (Rahu), care atacă soarele şi luna.

O variantă budistă a acestui mit(1) representă pe Indra (cerul) urmărind pe Rahu cu trăsnetele lui şi spintecându-i pântecele, pe când acesta inghite corpurile cereşti şi le varsă indată (2).

Credinţa popoarelor mai civilisate din partea de sud-est a Asiei in demonii Răhu şi Ketu, n'a fost cu totul sguduită de ştiinţa ce posed străinii de-a prevestì eclipsele, ba nici chiar prin deprinderea ce au dobândit şi dinşii de-a le prevedea intr'un mod aproape esact; atăt e de adevěrat că superstiţiunea e indărătnică, chiar in faţa adevěrurilor evidente.

In China, eclipsa de lună se anunţă oficial cu câtva timp mai nainte. Atunci Chinejii işi pregătesc clopotele, tobele şi dairalele, ca prin sgomotul lor să sperie monstrul, şi recită oarecare rugăciuni, privitoare la asemenea circumstanţe.

Siamejii, vězěnd că in calendarele europene eclipsele sunt de mai nainte calculate şi prevestite, zic că străinii cunosc chiar ora şi minutul când monstrul işi incepe ospěţul, ba că pot ştì chiar daca e sau nu leşinat de foame, adică cât de lungă va fi eclipsa(3).

---

1) Citată de doctorul Bastian, *Oestl. Asien* vol. II, p. 344 ap. Tylor ibid. p. 381.

2) Castren, *Fimi, Mytholog.* p. 63 apud eumdem p. 381.

3) Klemm, *C. G.* vol. VI, p. 449; Doolittle, *Chinese*, vol. I, p. 308; Turpin, Richard et Borri in Pinkerton, vol. IV, p. 579, 725, 815; Bastian, *Oestl. Asien*, vol. II, p. 109, vol. III, p. 242; Eisenmenger, *Entdecktes Judenthum*, vol. I, p. 398, omnes apud Tylor, op. cit. p. 381 not. 2.

Aztecii aveau cunoştinţe ştiinţifice mai inaintate decât alte popoare, şi totuş păstrau şi păstrează ăncă un rest din vechile credinţe, continuănd să vorbească, in stil mitologic, despre monstrii care sfăşie soarele şi luna(1).

Scandinavii cei vechi aveau un mit puţin deosebit de al Indianilor, dar tot atăt de estravagant. După dinşii, doi lupi enormi — pe care-i numeau Sköll şi Hati — urmăreau fără incetare soarele şi luna, cel dintăi silindu-se s'apuce soarele, cel de-al doilea luna. Eclipsele erau dar atribuite incăerării şi luptei ambelor astre cu lupii persecutori(2).

Asemenea credinte superstiţioase n'au dispărut nici pănă in zioa de astăzi.

Chiar limbile au păstrat urme dintr'insele, precum vedem din probele următoare:

In dialectul' tupì, eclipsa de soare se anunţă prin cuvintele că *„jaguarul a măncat soarele*(3)*"*. Şi cum că aceşti selbateci cred in realitatea celor ce spun e faptul că chiar azi scot strigăte de jale şi aruncă cu săjeţi aprinse spre cer, ca şi cum ar vrea s'ajungă pe monstrul sfăşietor spre a-l hotărì să dea drumul prăzei (soarelui).

In America de mează-noapte, mai multe triburi selbatece cred că un dulău mare inghite soarele; deaceea aruncă cu săgeţi spre cer, ca să-l apere de inimicul care-l inhaţă.

Ideea despre prevestirea vre unor nenorociri insoţeşte

---

1) J. G. Müller, *Americ. Urrelig.* p. 53-420; Martius, *Ethnogr. Americ.* vol. I, p. 329-585, vol. II, p. 109; Southey, *Brésil*, vol. I, p. 352, vol. II, p. 371; De la Barde, *Caraïbes* p. 525; Dobrizhoffer, *Abipones*, vol. II, p. 84; Smith and Lowe, *Journey from Lima to Para* p. 230; Schoolcraft, *Indian Tribes of N. A.* partea I, p. 271; Charlevoix, *Nouvelle-France*, vol. II, p. 149; Granz, *Groënland* p. 295; Bastian, *Mensch*, vol. III, p. 191; *Early History of mankind*, omn. ap. Tylor, ibid. p. 378, vol. I.

2) Abel Souchon, *Traité d'astronomie pratique* (Paris, 1883) pag. LXXXVIII.

3) «*Oarasu jaguaretê vû*» Tylor op. cit. pag. 377.

totdeauna fenomenul eclipselor şi dă naştere la mituri curioase.

Siquitoşii din America merinopţială cred că luna e fugărită pe cer de nişte mari căni, care-o ajung şi o sfâşie: săngele ce-i curge din rane, ii roşaşte lumina. Atunci ei strigă căt le ia gura, plăng şi aruncă in cer cu mii de săgeţi, ca să apere şi să gonească monstrul.

Caraibii cred că soarele şi luna sunt sfăşiaţi de către demonul Maboya, inimicul oricărei lumini. Deaceea, prin jocuri şi urlete in tot timpul nopţii, caută să-l sparie.

Peruvianii admit că există un spirit rĕu, care ia forma de fiară selbatică: deci, in tot timpul eclipsei de lună, sbiară, căntă din tot felul de instrumente şi bat pe bieţii căni, ca prin urletele şi lătratul lor să se mărească sgomotul menit a spăria monstrul.

Ca mituri particulare, se pot menţiona şi cele următoare:

Caraibii explică eclipsa lunară prin imprejurarea că astrului ori ii e foame, ori că e bolnav, ori că are să moară.

Peruvianii susţin că, daca s'ar bolnăvì, luna s'ar intuneca cu desăvirşire, ceeace ar aduce sfirşitul lumii.

Huronii admit că luna se poate bolnăvì, ca orice fiinţă vie, şi numai pentru a ei vindecare sbiară cu toţii şi bat cănii ca să chelălăească.

Unii locuitori din insulele mării-sudice cred că o divinitate supĕrată inghite soarele ori luna: deaceea, prin ofrande şi sacrificie, se silesc a-i potolì furia şi a o face să dea afară cele douĕ corpuri luminoase.[1].

Fără a intra in amĕnunte despre eclipse — căci un asemenea studiu aparţine istoriei astronomiei — nu pot trece cu vederea căteva popoare insemnate din anticitate şi credinţele păstrate ăncă la naţiuni cu mult mai inaintate decat noi in cultură.

Chinejii, a căror vechime a devenit pentru moderni o

1) Ellis in *Polynes. Resch.* vol. I, p. 331, ap. Tylor.

adevĕrată fabulă, inregistrează in analele lor o mare eclipsă de soare, intimplată pe la ecuinocţiul de toamnă, cu 2155 ani inainte de era creştină, adecă acum 4044 de ani. Se spune că ea a costat viaţa astronomilor oficiali Hi şi Ho, care nu ştiuserĕ s'o prevadă şi s'o inscrie in almanachul imperiului. După alte aserţiuni, aceşti doi bărbaţi, care erau in acelaş timp guvernatori de provincii, ar fi fost ucişi pentru resbunări personale ale impĕratului de pe atuncea(1). Adevĕrul e că menţionata eclipsă a fost calculată fixându-i-se data de 12 Octombrie anul 2155 inaintea erei creştine(2).

1) «Astronomii Hi şi Ho, in acelaş timp guvernatori de provincii, işi implineau rĕu sarcina de matematici ai imperiului: negleseserĕ se incunoştiinţeze pe impĕratul Tchong-Kong despre o eclipsă de soare, care se ivì in toamna anului 2159 inainte de era creştină. Cufundaţi in desfrĕnări, nu se mai găndeau decăt la plăceri. Cu drept cuvĕnt măniat de purtarea lor, impĕratul ordonâ unui general să se ducă, in capul unei armate, ca să-i pedepsească. Generalul le ţinù această cuvĕntare: «In prima zi a lunei de toamnă, «pe la 8 oare dimineaţa, s'a intimplat o intunecime de soare dincolo de zo«dia Fang (Scorpionul); orbii (locuitorii) au bătut in tambure; mandarinaşii «şi popoarele, nefiind prevestiţi de mai nainte, au fost cuprinşi de spaimă. «Hi şi Ho, ca nişte nesimţitori, s'au prefăcut că nu ştiu nimic. Ignoranţi in «cunoaşterea mişcărilor cereşti, ei trebue să sufere pedeapsa prescrisă prin «legile primilor noştri impĕraţi. Aceste legi zic: «*fie că timpul vre unui eve«niment n'a fost bine insemnat, fie că n'a fost bine prevĕzut, o neglegenţă şi «alta trebue să fie pedepsită cu moartea fără amănare*». Ceeace se şi esecută. Această lege era, trebue s'o mărturisim, foarte severă pentru sermanii astronomi, care nu aveau probabil nicio idee despre paralaxă nici despre inegalităţile soarelui sau lunei. Cum se găsiserĕ totuş oameni destul de indrăzneţi, ca să implinească oficiul de matematici ai imperiului Chinei? De la 2159 până la 779 inainte de Christ, nu mai e vorba nici despre astronomie, nici despre eclipse. Soarta lui Hi şi Ho depărtase pe Chineji de-o ştiinţă aşa de periculoasă». F. Hoefer, *Histoire de l'astronomie* (Paris. 1873, pag. 56); Delambre, *Histoire de l'astronomie ancienne* ibid.

2) Ea ar fi fost observată pentru a 222 oară la 28 Iulie 1851. Din aceasta resultă nu că Chinejii cunoşteau eclipsele intr'o epocă aşa depărtată, aproape diluviană, şi că erau in stare să le prevestească intoarcerea cu oarecare sicuranţă (fiindcă observările lor ştiinţifice nu se probează prin nici un document neindoios), ci mai mult dorinţa de a-şi atribuì o fabuloasă vechime. A se vedea Ab. Souchon, *Traité d'astronomie pratique* pag. LXXXIX; G. S. G., *Inventaire historique des découvertes et institutions* (Versailles. 1856, pag. 118, 123).

Obiceiurile chinese in asemenea ocasiuni, constă in procederile următoare: „In momentul când se zărea că soarele ori luna incepea să se intunece, toţi mandarinii cădeau in genunchi şi loveau pământul cu fruntea. Indată apoi se auzea ridicându-se din tot oraşul (Peking) un sgomot asurzitor de tobe şi dairale, rest din vechea credinţă că, prin acest vuet, astrul suferind era ajutat şi impiedicat de-a fi sfâşiat de balauri cereşti. Până şi azi, deşi oamenii culţi ştiu că eclipsele sunt intimplări naturale, ei tot continuă să observe anticele lor ceremonii(1)".

O adoua eclipsă de soare, cunoscută in mod neindoios şi controlată prin calcule posterioare, se găseşte menţionată in operele celebrului filosof chinez Confuciu şi intimplată la 16 Septemvrie, anul 776 inainte de Christos, adecă tocmai in epoca fundării olimpiadelor grece(2).

Babilonienii. Caldeanii, prin lungile observări astrologice la care se deprinseserĕ cunoşteau adevĕrata causă a eclipselor. Deaceea prevĕzurĕ cele douĕ intunecimi lunare,

1) *Histoire de la Chine* tom. XIII, pag. 733 apud Hoefer op. cit. pag. 58.

2) «In secolul II şi III după Christ, invăţaţii Chinei, nesocotind adevĕrul, admiserĕ o strinsă corelaţiune intre acţiunile principilor şi fenomenele cerului, crezĕnd că cei dintăi puteau schimba mişcările astrelor prin faptele lor bune sau rele. Această absurdă credinţă se aplica mai cu seamă eclipselor, pe care nu le ştiau calcula. Se zicea că «la inceput nu erau nici eclipse, nici retrogradări; că numai relele acţiuni ale principilor au pus pe astronomi in neplăcuta necesitate de-a calcula aceste fenomene». Şi astronomii de sub dinastiile mai recente afirmarĕ in unanimitate că «numai in timpul lui Lieu-Hong (pe la 209 al erei noastre) s'a inceput a se avea principie fixe pentru calcularea eclipselor». Când o eclipsă anunţată nu se realisa, principele era felicitat că virtuţile lui il feriserĕ de-o mare nenorocire. Ignoranţa s'acoperea cu mantia linguşirii. O eclipsă de soare in prima zi a primei luni era privită ca o rea prevestire; dar, cu ajutorul unei intercalări eclipsa sosea la ultima lună a anului, ceeace nu era semn rĕu». Hoefer, *Hist. de l'astronomie,* pag. 37.

ivite in anii 721[1] şi 720 inainte de Christos, ambele repetate in luna lui Martie[2].

La Greci, toţi marii poeţi lirici (Pindar, Mimnermu, Cidia, Archiloch, Stesichor), chiar bětrănul poet epic Homer menţionează despre eclipse, atribuindu-le prevestirea de evenimente grave[3].

Istoricul Tucidide raportă că prima eclipsă totală de soare a fost prevestită Ionianilor de către celebrul filosof milesian Talete[4], care — călětorind in Egipt — aflase me-

1) Această eclipsă a servit la fixarea erei lui Nabonasar (faimos rege al Babiloniei), care datează din anul 747 inainte de Christos. Ea incepe cu primul an al regnului menţionatului domnitor şi coincide cu 26 Februarie 747 inainte de era noastră, precum resultă din aserţiunile lui Berosiu. Eclipsa s'a ivit in al XXVI an al domniei lui Nabonasar. Ferd. Hoefer, *Histoire de l'astronomie* (Paris. 1873, pag. 67).

2) Cea mai veche observaţiune chaldeană, despre care vorbeşte faimosul Ptolomeu — cel mai erudit astronom al anticităţii — e relativă la o eclipsă de lună, intimplată la Babilona in 29 din luna egipteană *thoth*, care coincide cu 19 Martie din anul 721 ante Chr. Această eclipsă totată incepuse după o oră de la resăritul lunei şi durase 4 ore şi 6 minute. Adoua eclipsă lunară, a cărei observaţiune a fost transmisă de Chaldeani, se intimplâ in anul următor, in noaptea de la 8 spre 9 Martie anul 720 inainte de era noastră. Chaldeanii ştiau, prin tradiţiune, că luna străluceşte de-o lumină imprumutată şi că eclipsele ei provin din umbra pămentului. La vederea acestor fenomene naturale nu puteau dar să fie cuprinşi de frica superstiţioasă, care făcea pe alte popoare din Asia să creadă că un balaur işi intinde ghiarele-i negre asupra astrului eclipsat, căutănd astfel s'o inghită. Deşi nu posedau ăncă un lung şir de observări astronomice, ei totuş puteau prezice eclipsele de lună printr'o metodă particulară, care se aplica in acelaş timp şi soarelui. F. Hoefer, *Histoire de l'astronomie* (Paris. 1873. pag. 69); G. S. G. *Inventaire historique etc. des découvertes et institutions* (Versailles. 1856 pag. 123).

3) «*Οὗτος τὸν Μίμνερμον ἐπάξει καὶ τὸν Κυδίαν καὶ τὸν Ἀρχίλοχον, πρὸς δὲ τούτοις τὸν Στησίχορον καὶ τὸν Πίνδαρον, ἐν ταῖς ἐκλείψεσιν ὀλοφυρομένους «τὸν φανερώτατον (θεὸν) κλεπτόμενον» καὶ «μέσῳ ἄματι νύκτα γινομένην» καὶ τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου «σκότους ἀτραπὸν» φάσκοντας. ἐπὶ πᾶσι δὲ τὸν Ὅμηρον «νυκτὶ καὶ ζόφῳ τὰ πρόσωπα κατέχεσθαι τῶν ἀνθρώπων» λέγοντα*». Plutarch. in *Περὶ τοῦ προσώπου τῆς σελήνης (De facie in orbe lunae)* cap. XIX.

4) Tales, unul din cei şeapte inţelepţi şi care trăì intre anii 638-548 inainte de Christos, călětorise in Egipt, oprindu-se mult timp la Naucratis şi la

toda calculării eclipselor cu ajutorul perioadei chaldeane numită *saros*, după care aceste fenomene s'ar repeta la intervale de căte 18 ani şi 11 zile(1).

Anaximene din Milet(2), Anaxagora(3), Eudoxiu din Cnid(4), Conon(5) şi Aristarc din Samos(6), Seleucu(7),

Memfis. Era inaintat in virstă, când se intoarse in patrie, ş'atunci prezise eclipsa totală de soare, care-l făcù celebru. Istoricul Herodot narează că deodată zioa se prefăcù in noapte şi că, prin frica inspirată celor două armate, se puse capĕt luptei ce tocmai atunci se afla in furie intre Ciaxare I, regele Mezilor, şi Aliate II, regele Lizilor. După calculele lui Riccioli, Kepler, Newton, Manfredi şi altor astronomi moderni, ea s'a intimplat la 16 (28) Mai anul 585 inainte de Christos, 169 de la fundarea Romei şi al IV din a 48 Olimpiadă. Unii cronologişti ii dau o epocă cănd mai veche, când mai apropiată, raportănd-o la anii 581, 583, 597, 601 etc. Prin calcularea esactă, inscrisă in «Tablele» recente ale soarelui şi lunei, se poate afirma că eclipsa in cestiune s'a intimplat la anul 610 inainte de era noastră. A se vedea Herodot, *Clio*, lib. I, 74; Diogene Lucatiu, *Thales;* Endemu ap. Clement. Alexandrin. *Stromat*, lib. I, p. 302; Plutarch, *De placitis philosoph.* lib. II, cap. 24; Ab. Souchon, *Trait. d'astr. prat.* p. XC; Hoefer, *Hist. de l'astronomie* pag. 94, 95.

1) «Perioada de 18 ani şi 11 zile, numită *saros* (greceşte σάρος, de la vorba chaldeană *sahara*, lună), fù descoperită şi intrebuinţată de Chaldeani şi apoi de Ptolomeu. Ea fù cunoscută de unii filosofi greci, anume de Talete». Hoefer, *Histoire de l'astronomie* (Paris. 1883, pag. 73).

2) Anaximene din Milet. născut la 568 şi mort la 499 inainte de Christ. arătâ cel dintăi că luna işi primeşte lumina de la soare şi făcù cunoscută causa eclipselor lunare. F. Hoefer, *Histoire de l'astronomie* (Paris. 1877, pag. 207).

3) Anaxagora, care inflorì ca filosof pe la anii 506 inainte de Christ. a scris cel dintăi despre eclipse, căutănd să le explice causa. Operele lui, puţin conforme cosmogoniei din timpul cănd trăea, i-au atras persecutări nemeritate din partea elevilor lui Socrate şi astfel faimosul filosof ionic, ca un prim Galileu, a expiat in fiare temeritatea de-a fi voit să ispitească cerul, spre a-i smulge secretele. Ab. Souchon, *Traité d'astronomie pratique* p. XC.

4) Despre Eudoxiu din Cnid, care se distinse pe la anii 360 inainte de era noastră, să se confrunte Cicerone in *De divinatione*, lib. II, §. 42. Ca şi următorul (Conon), scrisese culegeri de observări despre stagiuni şi schimbările timpului, sub titlul de *Φαινόμενα*. Archimede şi Aratus profitarĕ de asemenea noţiuni, anterioare epocei lor.

5) Conon, celebru astronom grec, originar din Samos, inflorì intre anii 260-220 inainte de Christ.

6) Aristarc din Samos, ca şi Eudoxiu, ajunsese să cunoască causa eclipselor solare. F. Hoefer, *Hist. de l'astron.* ed. cit. p. 135, 148.

7) Seleuc, printr'o forţă genială, se incercâ să explice originea fluxului

Iparcu[1] şi Ptolomeu sunt citaţi ca filosofi şi astronomi, care au explicat, cu multă putere de geniu, causele reale care produc eclipsele.

Cu toate acestea, poporul grec urma să măntină miturile anterioare: fabula cu Endimione, influenţa vrăjitoriilor etc. Sbierau şi făceau sgomote asurzitoare, bătĕnd in vase de aramă pe tot tot timpul eclipselor, pentru ca luna ori soarele să nu poată auzì discăntecele ce li se făceau şi astfel să scape de influenţa farmecelor: „existimabant antiqui quippe idcirco deficere lunam, quod magicis sagarum incantationibus cogeretur in terram descendere; lunam vero, ne devocaretur e coelo, tum laborare ac reluctari, sed vinci tandem carminibus, nisi œris tinnitu et incondito strepitu ad carmina sagarum obsurdesceret[2]“.

Mai mult ii impresionau insă intunecimile lunei, fiindcă ivirea lor credeau că anunţă nenorociri inevitabile, de oare ce vechile credinţe, raportate de Pindar, confirmau că asemenea fenomene prevestesc felurite calamităţi, precum resboaie, grindină, inundări, sterilitate şi alte asemenea desastre[3].

Generalul Nicias, cuprins de spaimă la vederea unui asemenea fonomen, nu voì să scoată flota greacă din portul Siracusei: fù dar incunjurat de inimici, perdù succesul

şi refluxului mării, atribuindu-l influenţei lunare, combinată cu mişcarea de rotaţiune şi de revoluţiune a pămĕntului. Plutarch, *De placitis philosophorum* lib. III. §. 17; *Platonicae quaestiones* ap. F. Hoefer, *Histoire de l'astronomie* ed. cit. pag. 151.

1) Ca să intilnim primele noţiuni ştiinţifice despre calcularea eclipselor, trebue să ne adresăm astronomului Iparc şi scrierii intitulate *Almagestul*. Aceste regule au fost intrebuinţate pănă in timpul lui Kepler, care le-a perfecţionat şi mai intăi de toţi s'a servit cu dinsele, spre a determina longitudinea terestră, Hoefer, loc. cit.

2) Plinii *Historiae naturalis* lib. I, pag. 257 edit. Lemaire (Paris. 1827).

3) «*Ἀκτὶς ἀελίου.. πολέμου δ'ἤ σᾶμα φέρεις τινὸς, ἤ καρποῦ φθίσιν, ἢ νιφετοῦ σθένος ὑπέρφατον, ἤ στάσιν οὐλομένην* etc.». Dionisiu din Alicarnas in opusc. *De Demosthenis gravitate in dicendo* pag. 167 ap. Plinii *Histor. natur*, tom. I. p. 256 not. 13 edit. Lemaire (Paris. 1827).

intreprinderii şi astfel această superstiţiune ii causâ moartea, infrăngerea armatei din Sicilia şi aduse inceputul decadenţei Athenei(1).

In ajunul luptei de la Arbella, Alexandru cel mare numai printr'o tărie şi o perspicacitate exemplară putù liniştì teroarea ce-i cuprinsese armata, la vederea unei eclipse lunare(2).

Romanii nu erau mai inaintaţi ca Grecii, dar ştiurĕ profita de orice şi mai totdeauna.

In prezioa bătăliei de la Pidna(3), unde fù invins Perseu, ultimul rege al Macedoniei, Caiu Sulpiciu Galu(4), tribun militar şi locuţiitorul lui Paul Emiliu, prezise soldaţilor ivirea eclipsei de lună ce avea să se intimple in noaptea următoare, dănd-o ca prevestire nenorocoasă pentru inimic(5). Pe când dar soldaţii romani mergeau la luptă cu incredere, Macadonenii, din contra — neştiind nimic — interpretarĕ arătarea ca o infrăngere sigură pentru dinşii, ceeace se şi intimplâ. „Din acest fapt se poate vedea nemeritul profit ce oamenii luminaţi ştiu să tragă din frica poporului, spre a-l face să le serve planurile in cutare sau cutare ocasiune memorabilă(6)".

---

1) Tucidide, lib. VII, cap. 50, Plutarch *Nicias;* Quintilian, lib. I, cap. 9.

2) Ab. Souchon, *Traité d'astronomie pratique*, pag. LXXXVIII.

3) In anul Romei 586 sau 168 inainte de era noastră. Eclipsa incepù in seara zilei de 21 Iunie, la 5 ore 59 minute, şi ţinù până la orele 10 şi 5 minute.

4) Consul in anul 588 de la fundarea Romei.

5) Iată propriele cuvinte ale istoricului Titu Liviu: «Castris permunitis, C. Sulpicius Gallus, tribunus militum secundae legionis, qui praetor superiore anno fuerat, consulis permissu, ad concionem militibus vocatis, pronuntiavit nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora secunda usque ad quartam horam noctis lunam defecturam esse, nec trahere in prodigium debere. Nocte, quam pridie Nonas Septembris insecuta est dies, edita hora, Luna quum defecisset, Romanis militibus Galli sapientia prope divina videri». Titu Liviu, *Histor.* lib. XLIV, cap. 37; Plinii *Histor. natur.* tom. I, p. 254; Val. Maxim, lib. VIII, cap. 11; Frontin, *Stratagematicon* lib. I, cap. 2; Quintilian, lib. I, cap. X § 347; Plutarch, in *Pauli Aemilii vita.*

6) Ab. Souchon, *Traité d'astronomie pratique*, pag. LXXXVIII.

Religiunea şi mitologia populară intreţineau la Romani ca şi la alte popoare, ideea despre o luptă a soarelui şi lunei cu nişte inimici cereşti, despre o boală sau un leşin al acestor astre. Deaceea, ca să le scape, sbierau din gură, căntau din trămbiţe şi din cornuri, băteau in tingiri şi in alte vase de aramă, infine — daca era noapte — aprindeau făclii şi felinare, apoi aruncau cu tăciuni aprinşi spre cer, ca să dea ajutor lunei suferinde (*laboranti succurrere lunae)* şi să-i redea lumina perdută[1].

Istoricul Tacit nareazǎ, cu obicĭnuita-i vigoare, cum o revoltă, plănuită de soldaţii lui Tiberiu, fù inăbuşită prin ivirea unei eclipse lunare, pe care dinşii o interpretarĕ ca semn divin şi ca desaprobare a crimei ce meditau:

„O intimplare potolì noaptea cea ameninţătoare şi care avea să erumpă in nelegiuire, caci deodată luna se vĕzù stingĕndu-se pe un cer senin. Soldaţii, necunoscĕnd causa, luarĕ aceasta drept o prevestire a imprejurărilor presente, asemĕnănd intunecimea astrului cu ale lor suferinţe şi crezĕnd că cele ce intreprindeau le vor eşì cu bine daca zinei i-ar revenì sclipirea şi lumina. Aşa dar făceau sgomot cu zornăitul arămurilor, cu suflarea in trimbiţe şi in cornuri; se inveseleau ori se intristau, după cum dinsa devenea mai lucitoare sau mai intunecată. După ce nişte nori iviţi o ascunserĕ vederii şi se crezù (de toţi) că fusese cufundată in intuneric, atunci — precum minţile, odată impresionate, sunt pornite spre superstiţiune — se văitau de prevestirea unei suferinţe eterne şi că zeii işi intorceau faţa de la faptele lor criminale[2]".

---

1) Ab. Souchon, *Traité d'astronomie pratique*, pag. LXXXVII.

2) «Noctem minacem et in scelus erupturam fors lenivit; nam luna claro repente coelo visa languescere. Id miles, rationis ignarus, omen praesentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris assimilans prospereque cessura quae pergerent, si fulgor et claritudo deae redderetur. Igitur aeris sono, tubarum cornuumque concentu strepere, prout splendidior obscuriorve laetari aut moerere. Postquam ortae nubes offecere visui creditumque conditam tenebris, ut sunt mobiles ad superstitionem perculsae semel mentes, sibi aeternum laborem portendi, sua facinova aversari deos lamentantur». C. Taciti

Ca şi istoricii, poeţii latini inregistrează aceleaşi superstiţiuni, aceleaşi practice. Satiricul Juvenal, descriind tipul femeei cu instrucţiune superficială, cu pretenţiuni de cunoştinţe literare, la *femme savante* a lui Molière, ne-o arată că atăt de mult flecăreşte pe tot timpul mesei, incăt intrece pe advocat, pe telal şi pe orice altă femee. Nimeni să nu mai facă sgomot cu trimbiţele şi cu arămurile, căci singură e in stare să sparie vircolacii, care chinuesc luna(1).

Committit vates et comparat. Inde Maronem
atque alia parte in trutina suspendit Homerum.
Cedunt grammatici, vincuntur rhetores, omnis
turba tacet Nec causidicus, nec praeco loquatur,
altera nec mulier: verborum tanta cadit vis!
Tot pariter pelves, tot tintinabula dicas
pulsari! Jam nemo tubas, nemo aera fatiget:
una laboranti poterit succurrere lunae (1).

Sub creştinismu, credinţele păgăne nu se puturĕ distruge. Maxim, episcopul Turinului, intr'o omilie, mustră pe credincioşi că sbiară şi se ceartă intre dinşii cu ocasiunea eclipselor de lună(2). După acest exemplu, clerul din occident intreprinse o propagandă activă de-a indemna lumea să nu mai strige „*vince, luna*" şi să nu mai creadă că, prin asemenea indemnuri, o vor putea ajuta să easa din periculul ce-i presupuneau. Pentru cătva timp dar credinţa işi perdù vigoarea şi amintirea despre măncarea lunei de fiare selbatice ajunse un proverb ironic, zicĕndu-se „*să ferească Dumnezeu luna de lupi*", ori de căte ori era vorba despre veun rĕu numai imaginar. Tot astfel am vĕzut că credinţa despre scoaterea lunei din mare, unde se aruncase, a devenit la noi anectoda populară despre „*scoaterea lunei*

Annalium lib. I, cap. XXVIII. «Drusu intrebuinţâ aceeaşi procedere, ca să potolească o violentă rescoală, ce se ivise in armata de sub dinsul» Ab. Souchon, *Traité d'astr. prat.* p. LXXXVIII.

1) Juvenalis *Satir.* VI. vers 337-444.

2) S. Audoenus, *Vitae S. Eligii* lib. II, cap. 15; Plinii *Hist. natur.* lib. II, cap. IX, vol. 19, edit. Lemaire. Paris. 1827, vol. I, pag. 257.

din puț", menită a satiriza prostia oare căror vecini, mai puțini isteți in unele privințe.

Seculul XVI. — Cristofor Columb, care era expus să moară de foame la Jamaica, impreună cu mica-i armată, din causa indărătniciei indigenilor, profită de eclipsa lunară ce avea să se intimple la 1 Martie 1504. El amenință pe Caraibi că, dacă nu-i vor da alimentele necesare, le va stinge luna pentru eternitate. Abia fenomenul incepù insă la 6 ore seara, și indată selbaticii alergarĕ să-i cadă in genunchi, rugăndu-i să-i scape de nenorocire, că-i vor da tot ce le va cere(1).

In Francia, cănd se anunță eclipsa solară de la 21 August 1564, unii susțineau că prevestește o mare invălmășeală intre state și ruinarea Romei, alții că prezice un nou diluviu universal; o a treia categorie se aștepta la aprinderea globului; cei mai cumpĕtați mergeau numai pănă la impestarea aerului. Spaima insă era atăt de respăndită, incăt, după ordinile medicilor, mulțime de oameni se inchiserĕ prin pivnițe bine incuiate, bine incălzite și bine profumate. Cănd momentul decisiv s'apropiè, consternarea era la culme. Un popă de la țară, ne mai putĕnd prididì să-și spovedească enoriașii, care alergau cu grămada, se mărginì a le face numai molitfă și le spuse să nu se prea imbulzească așa, fiindcă — in considerarea căinței ce arată — eclipsa s'a amănat peste 15 zile. Bieții enoriași, mulțumiți, nu steterĕ la indoeală să creadă amănarea eclipsei cu aceeași inlesnire, cu care crezuserĕ in nefasta influență ce-i atribuiserĕ(1).

Seculul XVII. Sgomotele și strigătele produse cu ocasiunea intunecimilor cerești se practicau in Englitera pănă in secolul XVII. Mai cu seamă locuitorii din Galia și Irlanda alergau de colo pănă colo, lovind cu putere in

1) Camille Flammarion, *Astronomie populaire* (Paris. 1884, pag. 230).

tingiri şi in oale, ca să ajute luna prin vuetele lor[1].

Eclipsa totală de soare, vĕzută la 1654 in cea mai mare parte din Germania, produse o groază fără seamĕn asupra locuitorilor din Nüremberg. Tĕrgul se inchise, bisericele incepurĕ să tragă clopotele şi oamenii s'alerge la rugăciune. Faptul e atestat chiar prin tipăriri din timpul acela, prin care s'aduc mulţumiri lui Dumnezeu c'a scăpat lumea de-o aşa mare nenorocire.

Despre aceeaşi eclipsă Fontenelle povesteşte că, indată ce fù anunţată la Paris, un mare numĕr din locuitori se refugiarĕ prin fundul pivniţelor, ca să scape de desastru[2].

Secolii XVIII şi XIX. Cu toate progresele ştiinţei, cu toată respăndirea calendarelor şi almanachurilor, care anunţau de mai nainte eclipsele, secolii XVIII şi XIX tot au simţit căteva spaime la apariţiunea acestor fenomene.

In anul 1764, anunţăndu-se o eclipsă solară pentru zioa de 1 Aprilie, un preot de sat, care cunoştea numai eclipsele totale, trimise ziarului deatunci *La Gazette de France* un articul publicat in modul acesta[3]:

„Există temerea ca nu cumva oficiul de dimineaţă, care trebue celebrat in diferitele parochii Duminică, la 1 Aprilie viitor, să nu fie turburat prin spaima şi curiositatea ce poate s'aţiţe in popor eclipsa *inelară* de soare. S'a crezut dar că n'ar fi nefolositor să se publice următoarea inştiinţare: „preoţii, atăt din oraşe, căt şi din sate, sunt „invitaţi să inceapă mai de vreme ca de obiceiu oficiul celei „d'a patra Duminici din păresimi, din causa eclipsei *totale* „de soare, care, pe la 10 oare dimineaţa, va readuce intu„nericul nopţii. Sunt rugaţi ca, in acelaş timp, să inştiin„ţeze poporul că eclipsele n'au asupră-ne nicio influenţă „nici morală, nici fisică, că nu prevestesc şi nu produc nici „sterilitate, nici contagiune, nici resboiu, nici vreun accident

1) Tylor pag. 382.

2) Fontenelle, *Entretiens sur la pluralité des mondes* cit. op. Ab. Souchon, *Traite d'astronomie pratique* pag. LXXXVIII.

3) In numĕru-i de Luni, 19 Martie 1764.

„funest şi că sunt nişte urmari necesare ale mişcării cor- „purilor cereşti, tot aşa de naturale ca resăritul şi apusul „soarelui sau al lunei“.

Ştirea fù desminţită de autorităţi, spuindu-se că o eclipsă inelară nu poate s'aducă „intunericul nopţii“. Cu toate astea, rumoarea ce se respăndise in toată Francia făcù ca oficiul religios să se indeplinească mai de vreme, in cel mai mare numěr de parochii şi chiar la Paris. Odată ce frica cuprinsese pe toţi, nu se mai ţinea seamă de nimic. Ba ăncă, peste 20 ani in urmă, se aduceau imputări astronomilor că se amăgiserĕ, prevestind eclipsa(1).

Monier, vorbind despre tradiţiunile populare din Francia, declarâ c'a auzit cu mirare, pe timpul unei eclipse de lună, zicĕndu-se cu oftări: „o doamne, căt sufere!(2)“. Şi, cerĕnd explicarea acestor cuvinte, aflâ că, după credinţa poporului, luna era in prada unor fiare invisibile, care căutau s'o sfăşie(3).

Ăncă căteva fapte.

„Cănd cu eclipsa din 18 Iulie 1860, in Africa s'au vĕzut femei şi bărbaţi unii incepĕnd să se roage, alţii fugind cătră locuinţe. Asemenea s'au vĕzut animale indreptăndu-se cătră sate, ca la apropierea nopţii; raţele adunăndu-se in cete strinse; rŏndunelele lăsăndu-se răpede pe case; fluturii ascunzĕndu-se; florile, şi mai cu seamă cele de hibiscus africanus, inchizĕndu-şi corolele. In general pasĕrile, insectele şi florile părurĕ mai mult influenţate de intunericul datorit eclipsei“.

In timpul eclipsei parţiale din 6 Martie 1867, directoarele unor şcoale de fete din Francia şi-au pus elevele la rugăciune, ca astfel să inlăture urgia cerului.

---

1) Ab. Souchon, *Traité d'astronomie pratique* (Paris. 1883, pag. LXXXVIII) şi Camille Flammarion, *Astronomie populaire* (Paris. 1884, p. 230),

2) «Mon dieu, qu'elle est souffrante!»

3) Monnier, *Traditions populaires comparées* pag. 138 ap. Tylor pag. 383. In anul 1779, abatele Boscovich scrise o poemă latină in VI cănturi, dedicată lui Ludovic XVI, căruea ii prezicea o domnie fără eclipsă. Flammarion, ibid. pag. 248.

Cu ocasiunea eclipsei din 18 August 1868, indigenii din India engleză — spune Janssen, care se dusese acolo pentru observări astronomice — alergarĕ să se scalde, căci ritul religios le comandă să intre in apă până la gât, ca să depărteze influenţa spiritului rĕu.

Când se ivì eclipsa din 15 Mai 1877, Turcii făcurĕ o adevĕrată resvrătire, cu toate pregătirile de resboiu incontra Rusiei, şi trăgeau cu puştile in soare, ca să-l scape din ghiarele balaurului care-l sfăşia[1].

O mulţime de alte casuri dovedesc că, până acum 10 ani, din India până in Africa, din Constantinopole până la Paris, superstiţiunile s'au manifestat c'o inexplicabilă persistenţă.

De ce?

Fiindcă chiar azi, deşi ştiinţa a făcut destule progrese spre a permite astronomilor să prezică, cu ani mai nainte, reintoarcerea eclipselor, totuş teroarea de altă dată s'a micşorat numai, insă n'a dispărut; căci apariţiunea unei eclipse inspiră un simţimênt natural de o vie şi legitimă curiositate[2].

Şi ce conchidem din toate acestea?

Că respândirea pretutindeni a credinţelor superstiţioase şi păstrarea lor cu atâta cerbicie sunt cea mai invederată probă despre regularitatea şi logica imaginaţiunii umane[3].

Domni şi doamne, recunosc că prea v'am obosit atenţiunea. In schimb insă vĕ promit că in anii viitori, la prima ocasiune, să vĕ spun câte ceva despre strigoi, smei, pricolici, stafii şi alte iesme spăimântătoare.

Ţin să vĕ pun la incercare şi să vĕd daca sunteţi aşa tari de ângeri, incât să infruntaţi frica, nu pentru cele ce

---

1) Camille Flammarion, *Astronomie populaire* (Paris. 1884, pag. 256).
2) Ab. Souchon, *Traité d'astronomie pratique,* pag. LXXXVIII.
3) Tylor pag. 376.

v'aş spune eu, ci pentru desfătarea ce vě va causa frumuseţa acestui edificiu, la inălţarea căruia am contribuit şi trebue să mai contribuim cu toţii.

Ş'apoi.. cunoscĕnd pe strigoi, pe smei, pe stafii, pe de o parte vom ştì să ne ferim de dinşii, pe de alta ii vom putea gonì mai cu inlesnire din mintea, din locuinţele şi din relaţiunile noastre.

TEODORESCU G. DEM.

SCHWARZFELD ŞI ALECSANDRI

(OCHIRE CRITICĂ)

Douĕzeci şi doi de ani de cănd d. V. Alecsandri a scos la lumină *insemnata sa* colecţie de «*Poesii populare ale Romănilor*» şi pănă acum *nu s'a incercat* nimeni a o supune unei *cercetări critice serioase*».

Cu aceste cuvinte pline de modestie un nou critic, un critic imparţial, un critic plin de iubire pentru poporul român D-l M. Schwarzfeld, autorul Apropourilor lui Cilibi Moise şi a Istoriei evreilor in Romănia, incepe, insfirşit, după douĕzeci şi doi de ani a supune poesiile d-lui V. Alecsandri, unei critice serioase.

Şi eată cum procede acest autor :

Mai intăi spune in treacăt şi de paradă căte-o părere a d-lui *G. Dem. Teodorescu*, a d-lui *A. D. Xenopol*, a d-lui *Hasdeu* despre Poesiile populare ale d-lui *V. Alecsandri* şi apoi, ca pe nişte critici puţin serioşi, ii lasă deoparte şi incepe d-sa:

Intăi in chip de eruditie, le spune, intr'o notă, titlul cărţii de care este vorba: *Poesii populare ale Romănilor* adunate şi **intocmite** de Vasile Alecsandri, Bucureşti 1866, etc. apoi, ca şi cum nici n'ar fi scris şi corectat şi subliniat insuş d-lui cuvĕntul **intocmite**, din notă, aleargă intr'un suflet, dă busta la d. Alecsandri, şi pe neresuflate, incepe să-i facă o lecţie lungă, nesfirşit de lungă despre *folklor* şi despre in-

semnătatea *folklorului*, şi apoi pe baza acestei lecţii, fără să ţină seamă că din spusa d-lui V. Alecsandri insuş, resultă că in această colecţie nu s'a avut in vedere cerinţele folklorului; fără să ţină seamă că d-nul Alecsandri numai ca amator de poesii populare şi-a adunat poesiile din popor; fără să ţină seamă că d-nul Alecsandri, ca artist, n'a putut să le lase să-i easă de sub pană incorecte şi cu neajunsuri precum le găsise; şi mai mult, fără să ţină seamă că autorul, dacă a făcut adaosuri pe un fond popular, neapărat că adaosurile le-a făcut in chipul cum vedea, cum inţelegea şi cum ii plăceau lui să vadă găndind pe popor; şi fără să vrea să ştie d-l critic că şi ceilalţi culegĕtori de poesii populare, ca de exemplu Anton Pann, şi alţii au intocmit poesiile pe care le-au cules — căci obiceiul intocmirii este vechiu şi datează ăncă de pe la vechii cronicari — d-l critic serios incepe un intreg rechisitoriu pe seama d-lui Alecsandri spunĕnd ba că *a şters*, ba că a *adaos*, ba insfirşit că nu s'a ţinut de regulele folklorului. Eară pentru a dovedì toate aceste pune faţă in faţă bucăţi, cănd luate din două diferite ediţii ale d-lui Alecsandri, cănd poesii de ale d-lui Alecsandri cu ale lui Anton Pann, etc.

Şi ce face cu aceasta?

D-l Alecsandri spune insuş că le-a intocmit, şi dacă insuş spune, ce nevoe mai este de dovedit că le-a intocmit? Sau dacă le-a intocmit, de ce n'ar fi putut să le şi *reintocmească?* Care dintre folklorişti ar fi dorit să aibă ediţia I n'avea decăt să şi-o ia, sau care poftea să aibă poesii neintocmite n'avea decăt să se adreseze la popor cum a şi făcut d-l Hasdeu.

Prin aceea că se pun faţă in faţă douĕ poesii din douĕ ediţii diferite de ale d-lui Alecsandri nu se aduce nici un folos deosebit. Un adevĕrat serviciu, ar aduce o colecţie populară neintocmită; căci dintr'un studiu paralel al d-lui Alecsandri cu o colecţie folkloristă s'ar vedea numai personalitatea d-sale: ce idei are despre popor, sau cum il simte, cum il vrea; ear din comparaţia a douĕ ediţii proprii nu ese decăt un studiu asupra d-lui Alecsandri deatunci şi a d-lui Alecsandri de astăzi. Şi dacă criticul pune o poesie intocmită de d-l Alecsandri

faţă cu alta intocmită de Anton Pann (căci şi acesta le-a intocmit) iarăş el nu face mai mare folos decăt criticii ne serioşi din cei douĕzeci şi doi de ani trecuţi.

De exemplu, Anton Pann zice:

„Am iubit un logofĕt
„Pe nume să vi-l arăt
„Numele lui Trandafir
„Duşmanii mi-l pun la bir
. . . .
. . . .
„El de frică s'a răznit
„Şi s'a dus n'a mai venit".

Ear d-l V. Alecsandri zice:

Am iubit un trandafir
Duşmanii l'au pus la bir
. . . .
. . . .
El de frică s'a răznit
Şi s'a dus la haiducit.

Adică, precum se vede, intr'un loc e *un logofĕt* in alt loc e *un trandafir* şi cu toate acestea Anton Pann are dreptate, căci dacă *logofĕtul s'a dus şi n'a mai venit,* e foarte natural, şi era ăncă şi mai natural pe vremea aceea, ca logofeţii feciori de prin curţile boereşti, adică oamenii deprinşi a sta la umbră şi a lene, logofeţi de cei care erau iubiţi prin sate de cătră nişte fete de aceeaşi tagmă ori cel puţin cu aceleaşi dorinţi dacă se vedeau cam strimtoraţi işi luau frumuşel intr'o seară catrafusele şi se duceau in alt loc să-şi caute un alt stĕpăn mai bun şi mai puternic care nu numai să nu-l pună la bir ci ăncă să-l apere; şi d-l Alecsandri are de asemenea dreptate căci un *trandafir,* un flĕcău sdravăn plin de viaţă şi de putere, un flĕcău iubit de-o fată care admiră şi căntă puterea, curajul şi indrăsneala, un aşa flĕcău dacă se vedea strimtorat, dacă nu putea trăì in satul lui şi era nevoit să se ducă, nu putea să se ducă decăt la *haiducit.*

D-l critic, insă, nu voeşte să ţină samă de asemene lu-

cruri ci trage mereu din arcuş pe acelaş ton: că d-l Alecsandri viră totdeauna *patriotism* in poesiele populare, că face pe romăn sfănt, viteaz, etc., şi cu un suris de-o modestie caracteristică urmează:

«*Romănul e născut pentru vitejie; mama ce-şi adoarmă copilul, căntăndu-i: Nani, nani are drept singură ţinţă de a-şi vedea odrasla ajunsă un mare viteaz; Romănul nu poate cănta şi osăndì pe hoţi, el, de căntă, apoi trebue să-şi cănte haiducii şi nu să-i osindească pentru faptele lor criminale, ci să-i ridice in slava cerului; — şi nici se cade, ferească sfăntul, a spune că un romăn se doseşte, fuge de povara birului, el se poate cel mult necăjì pe cioçoi şi a se face haiduc; nici pisme şi nici duşmănii intre Romăni nu pot incăpea; de e vorba de duşmani aceia cată să fie Leşi, Tătari, Unguri, Turci; şi apoi, Romănul* «**născut poet**» *nu poate cănta orice dragoste, nu poate iubì pe oricine, el trebue să aibă inainte-i idealuri măreţe, trandafiri, viorele...*»

Aşa căntă d-l critic. Şi deşi inainte de căntec ar fi trebuit d-lui să se informeze dacă nu cumva pentru a face teorii ştiinţifice despre psihologia populară trebuesc cunoştinţi ceva mai multe decăt colecţiunea Apropourilor lui *Cilibi Moise*, şi să inveţe singur ce trebue să ştie; totuş, pentru a lămurì pe alţii care n'au ăncă păreri cristalizate in această privinţă, putem să-i spunem că in adevĕr:

Romănul e născut pentru vitejie şi nu pentru ghişeftării şi linguşitorii. Trecutul lui istoric o dovedeşte aceasta, căci nu rătăcind şi vagabondănd, şi bătĕnd laturele ca cerşetori, ori negustori de piper şi de pĕr de porc şi nici cu fuga ori cu preţul aurului au putut să-şi stĕpănească ţara pe care o au astăzi, ci prin armă, prin sănge, prin vitejie. E născut deci Romănul viteaz, căci dacă nu din leu se va naşte leul, negreşit că din epure nu se va naşte!

Romănul căntă pe haiduci şi nu-i osindeşte pentru faptele lor criminale, pentrucă, după părerea poporului, haiducii nu sunt criminali, din contra sunt sinteza sentimentelor şi idealului popular: curaj, virtute şi indrăsneală, şi ei fac in particular, intr'un timp, tot ce poporul ar face in masă.

Romănul, deci, fiind viteaz nu e *mişel,* nu se doseşte, nici nu fuge de povara birului. Se poate foarte bine ca un Gheorghe sau Năstase să se fi dosit, dar pentru aceasta nu urmează că tot poporul este aşa, că tot poporul este animat de aşa aplicări şi că tot poporul poetizează şi căntă asemenea purtare.

Apoi duşmănii in popoare pentru ce erau să fie? Şi încă duşmănii aşa de mari ca să le şi cănte şi să le poetizeze? Ura in contra acelor ce veneau să-i jăfuească şi să le ia şi puţinul ce l mai aveau, ura in contra străinilor, da; căci ce altă exprimă căntecul aşa de cunoscut, căntecul popular:

„Ungurean cu suman scurt
„Nu şedea 'n Moldova mult
„Ci te du la ţara ta
„Şi-ţi mănăncă slănina?"

Apoi ca viteaz, Romănul se'nţelege că e «*născut poet*» şi «*nu poate cănta orice dragoste*», nu poate iubì decăt: *trandafiri, viorele...* etc. căci ce iubeşte el trebue să fie după chipul şi asemĕnarea lui. Căci trebue să se ştie că in popor iubirea rar se vinde pentru interes. Calităţi ca voinicia şi destoinicia joacă cel intăiu rol, şi numai pe treapta a doua vine frumuseţa fisică, care se simte, se pipăe, şi numai arareori se căntă.

Căt despre aceea că d-l Alecsandri a dat afară douĕ versuri pe care Anton Pann le pusese in poezia citată mai sus, d-lui a făcut foarte bine, ori cel puţin n'a făcut nicio greşală, căci aceste versuri se vĕd căt de colo că nu sunt populare; le subliniez, iată-le:

„Am iubit un logofĕt
„*Pe nume să vi-l arăt*
„*Numele lui Trandafir*
„Duşmanii mi-l pun la bir". (V. pag. 6)

Poeţii greci din perioda Alexandrină au cules, au intocmit şi au imitat vechile poesii populare grece, şi le-au

imitat foarte bine, cu toate acestea un lucru a remas neimitat — *stilul*.

Stilul poeţilor erudiţi oricăt de simplu şi de natural era tot n'a putut se ajungă la *simplitatea* şi la *naturalul* stilului popular — stilul poeţilor ciclici de exemplu — căci stilul ciclic este uu *stil vorbit, căntat, popular* pe când stilul savanţilor este un stil *erudit şi măestrit*.

„Pe nume să vi-l arăt
„Numele lui Trandafir"

se vede căt de colo că e măestreală, căci poporul nu vorbeşte aşa; şi de oare ce nu vorbeşte aşa nici nu putea să intrupuze ceva de felul acesta.

D-l critic mai citeasă ăncă şi alte exemple de omisiuni, care in multe casuri sunt tot *nepopulare* aşa că, fie de ale d-lui Alecsandri fie de ale altora, tot atăt e a le ţinea sau a le omite: Aşa de exemplu la pag. 23 din critică:

„Ci să mĕ trudesc pe lume
„Necasuri să mĕ sugrume.
. . . .
. . . .
„Ochii nu mi se mai usucă.
. . . .
. . . .
„De iubit eu nu am putè.

Ce se mai vorbim insă de omisiuni şi neomisiuni? Când e vorba că sunt intocmiri, orice discuţie e fără folos. Sunt intocmite: sunt prefăcute şi pace bună.

Dar d-l critic mai zice:

«Şi nici se cade, ferească sfântul, a spune, că un român se doseşte, fuge, de povara birului, el se poate *cel mult* necăjì pe ciocoiu şi a se face *haiduc*».

Ear in a treia pagină d-lui insuş reproduce următoarea poesie a d-lui Alecsandri:

„Mult mi-e dorul nempăcat
„Şi mĕ'ndeamnă la pĕcat

„Să mě las de cătănie
„Şi *să fug la ciobănie*
„Ori ce-a fi cu mine fie“.

Şi sperăm că *ciobănia* nu e, *nu cel mult* ci nici *cel puţin* măcar: *haiducie*.

D-l critic insă e abil, el urmează mereu cu dovezile, arătănd de zece ori acelaş şi ear acelaş lucru, şi insfirşit cu multă autoritate se pune pe făcut teorii.

«*Poporul nefiind bogat in plăsmuiri* — zice d-lui — *nu* «*poate uita şi perde aşa lesne din nestematele sale*, şi pre- «cum se desfată ades cu aceeaşi privelişte a naturei, tot «astfel işi leagănă auzul şi simţimĕntul cu acelaş vers cu «acelaş tablou, cu acelaş subiect incăntător».

Dacă lucrul ar fi aşa, neapărat că d-l critic ar avea mare dreptate; din fericire insă, nu pentru d-sa, ci pentru popor, lucrurile sunt altfel.

In adevĕr, poporul işi leagănă auzul cu acelaş vers, acelaş tablou şi il repetă şi il păstrează; insă il păstrează nu pentrucă este sărac in plăsmuiri, căci nu ştiu zĕu cine e mai bogat decăt poporul, care e depositarul unor amintiri, unor experienţe, de secule.

D-l critic a crezut că cine are numai un ban, il păzeşte mai bine decăt cel ce are o sută: d-sa uită proverbul:

„C'un rac
„Tot sărac
„C'un pitic
„Tot calic“.

D-sa uită socoteala aşa de comună: cu un ban n'am să mĕ inbogăţesc, şi basmul, ori observaţia populară — deşi după d-lui poporul e aşa de sărac — observaţia că sgărcitul n'a inceput a fi sgărcit şi a stringe bani decăt când a căpĕtat nu ştiu de unde o sumă rotundă — mărişoară.

Nu trebue numai decăt să fii sărac pentru ca să păstrezi, şi poporul nu e sărac, ci bogat. Şi nici acesta nu este ăncă un motiv destul de tare. Adevĕratul motiv este că po-

porul iubeşte aceste creaţiuni ale sale, le inţelege, le simte şi ţine la dinsele ca la ceva organic al sĕu. Aceste creaţiuni ale lui representă sinteza dorinţelor lui, representă idealul lui, il representă insuş pe dinsul aşa cum se vrea şi cum se aşteaptă. Eată de ce poporul işi conservă creaţiunile sale.

Apoi vine d-lui la teoria ţiganilor:

La apariţiunea colecţiei de «*Căntece populare de pe valea Prutului*, culese şi corese de *N. A. Caranfil* (Huşi 1872) d-l Xenopol zice:

«Mai toate aceste căntece sunt departe de-a fi la acea «inălţime la care ne aşteptam... Mai multe indicii ne fac a «crede că căntecele din colecţia d-lui Caranfil au fost culese «din gura lăutarilor ţigani. Aceştia, insă, au talentul de-a «pocì tot ce le cade in gură, fie poesie, fie arie de musică. «Exagerarea, afecţiunea şi in fine acel «gust ţigănesc» care a «trecut până şi in proverb sunt causele pentru care multe «din baladele ce le auzim de la ei au pierdut cea mai mare «parte din farmecul lor poetic».

La aceste cuvinte, modestul critic după ce oferĕ d-lui Xenopol un brevet de neştiinţă adauge că ţiganul lăutar are «*un simţ poetic*» superior mulţimii.

Mai intăi d-lui, cu tot folklorul d-sale, uită că poesia populară este datorită unui popor intreg, este, mai mult, datorită activităţii şi simţirii de veacuri a unui popor care plecănd de la un inceput poetic, mai mult ori mai puţin bine nimerit, tot şterge şi adauge pănă cănd ajunge la urmă să ne dea capod'opere de plasticitate, logică şi energie de stil, de cugetare şi de sentimente. Deci dacă poesia populară nu este datorită unui individ, ea nu poate fi datorită nici unui ţigan, fie el *căt de poet.*

Şi adică la ce ne-ar fi bună poesia ţiganului?

Dacă ţiganul este aşa de meşter de-a croì poesii, şi dacă poesiile populare sunt croite de ţigani atunci ele nu sunt ale poporului romăn. Sau dacă ţiganul cu simţul lui poetic numai le drege şi le face frumoase, atunci ce privilegii deosebite au ţiganii inaintea d-lui critic, de le permite a schimba poesia populară? Ori poate simţul poetic ii ajută

pe ţigani ca se reproducă poesiile altora? Aci d-l critic se inşală rĕu, căci nimene nu le poate reproduce mai esact decăt *cel ce simte*, şi ţiganul nu le simte, ori cel puţin, nu le simte ca romănul, *le simte ţigăneşte*, le simte pocit cum zice foarte bine d-l Xenopol, şi ţigăneşte le simte şi ţigăneşte le spune.

După d-lui deci, sunt bune numai acele poesii populare care au fost pocite sau ciorite sau ţigănite, aşa că *folklorul după d-lui este o intreagă cioritură.*

Altă teorie:

«Este un fapt mai presus de orice indoeală că suferinţa e un isvor nesecat de poesii», zice d-l critic.

Adică după d-lui, cu căt miseria e mai mare cu atăt isvoreşte şi mai multă poesie, aşa incăt cele mai mari elanuri poetice trebue să se găsească la sclavii cei mai asupriţi, la turmele de oameni cele mai ingenunchiate! Aceasta se potriveşte foarte bine cu părerea d-sale despre poesia ţigănească, lucru despre care d-lui trebue să fie incăntat şi s'o fi crezĕnd, de sigur, indreptăţit a oferì un brevet de neştiinţă şi lui Juvenal care zice că chiar lui Virgil, oricăt de modest trăia, dacă i-ar fi lipsit acea modestă locuinţă, sclavul care il servea etc. i-ar fi sărit şi toţi şerpii din capul furiilor, şi că chiar Horaţiu, dacă ar fi fost flămănd n'ar fi avut cănd să se inspire.

La un necaz mare omul poate să lovească, să muşte ca o fiară, să injure, dar nu se cănte.

D-lui confundă poesia cu injurătura. Aceasta insă poate fi pentru ţigani sau pentru alte naţii. . . dar faptele istorice in general nu ne indreptăţesc să credem nimic de acest fel.

Apoi pe lăngă acestea şi multe alte păreri curioase şi folklorite, d-lui pentru moment ajunge numai la incheierea destul de modestă, că d-l V. Alecsandri are *meritul unui meşter drege-strică.*

Ce să zici? Te intrebi numai de unde şi pănă unde atăta interes din partea d-lui Schwarzfel pentru poesia noastră populară? de unde atăta durere de inimă şi devotament pentru *păstrarea producţiunilor geniului popular romăn, fără nicio urmă de sentiment patriotic?*

Te intrebi şi intrebările se indesesc cu atăt mai mult cu căt treci mai multe pagini, pentrucă mai la fiecare pagină se vĕd acusări peste acusări că *d-l Alecsandri viră cu intenţie prea mult patriotismu in poesia populară Română.*

Dar toate au un sfirşit. Pagina 37 ne aduce lumina. Aci găsim un căntec in care sunt versurile:

. . . .

. . . .

„N'am leţcae la chimir
„Să mĕ pot plăti de bir
„Şi de foi şi de soldat
„Şi de Iuda blăstemat".

Ear după aceste versuri d-l critic zice:

«Acest căntec, combinat din douĕ, nu conţine,.. versul:

„Şi de Iuda blăstemat

«Şi totuş, urmează d-lui, tocmai la acest vers, figurează sem-«nul ce te duce la o notă, a d-lui Alecsandri, care sună:

«In toate satele Moldovei crişmele sunt ţinute de Evrei, cari ca nişte lipitori sug avuţiile ţăranilor indemnăndu-i la beţie.

Apoi urmează d-l critic:

«Cine nu ştie ura cea inverşunată ce d-sa ca om cult «şi umanist o poartă evreilor, fără deosebire de loc şi clasă? «N'a remas o calomnie, o insinuaţie, un mijloc de intăritare «a maselor impotriva evreilor, fără a-l fi incercat cu acea «plăcere şi mulţumire sufletească care e inerentă actelor mari «şi generoase... Un fapt caracteristic ni-l presentă *literatura* «populară română: pe cănd ea, zice d-l critic, mişue de căn-«tice şi znoave, in cari se condamnă şi se blăsteamă pe «Greci şi alte neamuri străine, *nu găsim* un *singur căntec* «*snoavă* sau *poveste* in care să se descrie in culori negre pe «Evrei».

Eată motivele care explică durerea de inimă pe care o are d-l critic pentru literatura populară română. D-lui şi-a dat toată osteneala deocamdată ca să stabilească că *poesia*

populară e săracă, apoi că *ţiganii sunt poeţi* şi insfirşit că *Ovreii sunt ăngeri*.

«Nu găsim un singur căntec, snoavă sau poveste in «care să se descrie in culori *negre* pe Evrei, aşa zice d-l «Critic. Cu ţoate aceste proverbul, foarte popular ziee:

„La jidan să mănănci
„Dar să nu dormi singur noaptea".

Căt despre povestiri sau snoave pe seama Ovreilor nu-i nevoe să spunem că sunt foarte multe, insă aşa de indecente că e peste putinţe a le reproduce, dar să amintim numai următorul fapt care e foarte popular şi crezut indeobştie. Acest fapt, e *credinţa populară că ovreii intrebuinţează sănge omenesc*. Şi căte povestiri nu sunt pe această teză?

Oare mai pofteşte d-l Schwarzfeld vre-o culoare *mai neagră?*

In urma acestora ca să sfirşim vorba, incheiem.

Acuma după douĕzeci şi doi de ani de cănd d-l V. Alecsandri a scos colecţia de poesii populare, lasă-ne in pace d-le Folklorator cu iubirea d-tale, ocupă-te mai departe cu *Istoria evreilor in Romănia*, cu *apropourile lui Cilibi Moise*, etc. Lasă-ne să ne cătăm noi de nevoele noastre, căci cănd care-va dintre noi va lua lucrul pe mănă, chiar şi mai tărziu de douĕzeci şi doi de ani, *el va stringe materialul din capĕt* şi dacă nu-i va ajunge ceva, atunci prin o analisă strictă va scoate şi din intocmirile d-lui Alecsandri şi din ale altora, tot ce va fi al poporului, căci in privirea producţiilor populare pe lăngă mărturia oamenilor sau confienţa in persoane, mai este şi analisa ştiinţifică, comparaţia exegetică, etc. care ne pot servì cu multă siguranţă.

Considerănd că, fie din punct de vedere estetic, fie numai din plăcere sau din sentiment, şi d-l Alecsandri şi alţii şi chiar *cronicarii* care au cules materialul popular, oricăt ar fi adaos şi intocmit totuş, ne-au conservat urme, ne-au păstrat ceva din trecutul nostru, suntem de părere *că decăt*

nimic mai bine ceva şi cerem să se lase intreagă libertate şi acelora care vor să culeagă şi să intocmească, ca şi adevěraţilor folklorişti; ear pe cei ce au cules şi intocmit până acum, fie cronicari, fie Anton Pann, fie d-l Alecsandri, fie oricine, să nu-i injurăm, ci să le fim recunoscětori. Aşa se face la noi, la Români.

A. COZMA.

TABELE

relative la Raportul lui Barbu Știrbei către Kisseleff.

(Vezi „Convorbirile" de la 1 Aprilie 1889)

Lit. A.

Starea comparativă a cheltuelilor comunelor inainte și după Regulamentul Organic.

Districtul Ialomița (șes)

Satul Jurești, 168 familii, plătind:

La 1827, 63 Socotelnici a 80 lei fiecare și o chilă de orz pe an.	5,040	
La 1830, Idem idem		5,040
La 1827, 29 Poslușnici a 50 lei fiecare. . . .	1,450	
La 1830, Idem idem		1,450
La 1827, 76 Contribuabili impuși cu 11 ludii a 98 lei de ludie pe an.	2,178	
La 1830, Idem idem		2,178
La 1827, Dijmăritul sau taxa pe porci, albine și tutun.	289	
La 1830, Idem idem		672
La 1827, Vinăritul sau taxa pe vinuri	—	
La 1830, Idem idem		1,233
La 1827, Oeritul sau taxa pe oi și capre . .	483	
La 1830, Idem idem		6,000
Total pe 1827 și 1830 .	9,440	16,573

Report .	9,440	16,573
La 1827, Rechisiţii pe socoteala satului . . .	3,000	
La 1830, Idem idem		4,000
La 1837, Deosebite cheltueli ale satului . . .	2,000	
La 1830, Idem idem		—
Indatoririle către proprietarul moşiei:		
La 1827, 1⁰ Douěsprezece zile de muncă de familie pe an cu un leu pe zi.	2,016	
La 1830, Idem idem		2,016
La 1827, 2⁰ O zi de arat pe deasupra socotită pe 3 lei	504	
La 1830, Idem idem		504
La 1827, 3⁰ O căruţă de lemne socotită asemenea 3 lei.	504	
La 1830, Idem idem		504
La 1827, 4⁰ Douě găini pe an de familie . .	252	
La 1830, Idem idem		252
Total pe 1827 şi 1830 .	17,716	23,849

La 1832, Capitaţia de 30 lei ce trebuea plătită de orice familie pe an.	5,040
La 1832, 3 lei de familie pentru casieria satului . .	504
Indatoriri către proprietar :	
La 1832, 1⁰ 50 familii primind fiecare aproape 9 pogoane de păměnt trebue să muncească 12 zile pe an cu două părechi de boi, zioa e preţuită 3 lei .	1,800
La 1832, 2⁰ 100 familii primind $6^1/_2$ pogoane trebue să lucreze 12 zile cu o păreche de boi; zioa e preţuită 2 lei	2,400
La 1832, 3⁰ 18 familii primind $4^1/_2$ pogoane trebue să muncească 12 zile cu braţele, zilele sunt preţuite $1^1/_2$ lei	324
La 1832, Cele 168 familii trebue să mai facă peste an o zi de lucru preţuită $4^1/_2$ lei şi să care o căruţă de lemne preţuită tot $4^1/_2$ lei.	1,512
Total pe 1832 .	11,580

In 1830, Dijmăritul şi oeritul fure luate pe un preţ mult mai mare.

Districtul Buzĕu (şes şi munte)

Satul Stilpu, 170 familii care plătesc:

La 1827, 35 Socotelnici a 80 lei fiecare şi o chilă orz pe an	2,800	
La 1830, Idem idem		2,800
La 1827, 75 Posluşnici a 50 lei fiecare. . . .	3,750	
La 1830, Idem idem		3,750
La 1827, 57 Contribuabili impuşi cu 6 ludii .	180	
La 1830, Idem idem		180
La 1827, 198 lei 8 parale de ludie pe an . .	1,283	
La 1830, Idem idem		1,283
La 1827, Dijmăritul sau taxă pe porci, albine şi tutun.	80	
La 1830, Idem idem		268
La 1827, Vinăritul sau taxa pe vinuri. . . .	400	
La 1830, Idem idem		1,630
La 1827, Oeritul sau taxă pe oi şi capre . .	1,100	
La 1830, Idem idem		2,980
La 1827, Rechisiţii pe scoteala satului. . . .	1,200	
La 1830, Idem idem		2,585
La 1827, Deosebite cheltueli ale satului . . .	800	
La 1830, Idem idem		1,200
Indatoririle către proprietarul moşiei:		
La 1827, 1° 12 zile de lucru de familie socotită zioa pe 1 leu.	2,040	
La 1830, Idem idem		2,040
La 1827, 2° O zi de muncă pe deasupra socotită 3 lei.	510	
La 1830, Idem idem		510
La 1827, 3° O căruţă de lemne socotită asemenea 3 lei.	510	
La 1830, Idem idem		510
La 1827, 4° Două găini pe an de fiecare familie	255	
La 1830, Idem idem		255
Totalul pe 1827 şi 1830	14,908	19,991

La 1832, Capitaţia de 30 lei pe care trebue să o plătească fiecare familie pe an	5,100
La 1832, 3 lei de familie plătiţi la casieria satului. .	510
Indatoririle către proprietar:	
La 1832, 1^0 50 familii primind fiecare 9 pogoane de pămĕnt trebue să lucreze 12 zile pe an cu douĕ părechi de boi, zioa e socotită pe 3 lei. . . .	1,800
La 1832, 2^0 60 familii primind $6\frac{1}{2}$ pogoane trebue să lucreze 12 zile cu o pereche de boi, zioa e socotită pe 2 lei.	1,440
La 1832, 3^0 60 familii primind $4\frac{1}{2}$ pogoane trebue să facă 12 zile de muncă cu braţele, zioa e socotită $1\frac{1}{2}$ lei	1,080
La 1831, Cele 170 familii trebue să mai facă pe deasupra căte o zi de muncă pe an socotită pe $4\frac{1}{2}$ lei şi să care căte o căruţă de lemne socotită pe $4\frac{1}{2}$ lei.	1,530
Total pe 1832 .	11,460

La 1830, Dijmăritul, vinăritul şi oeritul furĕ supuse la taxe mult mai mari.

Judeţul Muscel (la munte)

Satul Conţeşti, 73 familii care plătesc:

La 1827, 2 Socotelnici a 80 lei fiecare şi o chilă de orz pe an.	160	
La 1830, Idem idem		160
La 1827, 4 Posluşnici a 50 lei fiecare. . . .	200	
La 1830, Idem idem		200
La 1827, 5 Slujitori a 50 lei.	250	
La 1830, Idem idem		250
La 1827, 62 Contribuabili impuşi cu 6 ludii socotite 198 lei şi 8 parale de ludie pe an .	1,485	
La 1830, Idem idem		1,485
La 1827, Dijmăritul sau taxă asupra porcilor, albinelor şi tutunului	50	
La 1830, Idem idem		160
Total pe 1827 şi 1830 .	2,145	2,255

Report	2,145	2,255
La 1827, Vinăritul sau taxa asupra vinurilor	—	
La 1830, Idem idem		—
La 1827, Oeritul sau taxă asupra oilor și caprelor	10	
La 1830, Idem idem		53
La 1827, Rechisiție pe socoteala satului precum și deosebite cheltueli ale satului	1,600	
La 1830, Idem idem		4,500
La 1827, Vornicie de pripas	40	
La 1830, Idem idem		40
Indatoririle către proprietarul moșiei:		
La 1827, 1° 12 zile de muncă de familie pe an socotite un leu pe zi	876	
La 1830, Idem idem		876
La 1827, 2° O zi de muncă pe deasupra socotită 3 lei	219	
La 1830, Idem idem		219
La 1827, 3° O căruță de lemne socotită asemenea 3 lei	219	
La 1830, Idem idem		219
La 1827, 4° Două găini pe an de familie	110	
La 1830, Idem idem		110
Totalul pe 1827 și 1830	5,209	8,272

La 1832, Capitația de 30 lei pe care trebue să o plătească fiecare familie pe an	2,190
La 1832, 3 lei de familie pentru casieria satului	219
Indatoririle către proprietar:	
La 1832, 1° 50 familii primeau 6 ½ pogoane și trebueau să muncească 12 zile cu o părechе de boi, zioa e socotită pe 2 lei	1,200
La 1832, 2° 23 familii primeau 4½ pogoane și trebueau să muncească 12 zile cu brațele, zioa e socotită pe 1½ lei	414
Total pe 1832	4,023

Report . 4,023

La 1832, Aceste 73 famllii trebue să mai muncească încă o zi pe deasupra pe an, zi socotită 4 1/2 lei şi să care o căruţă de lemne socotită asemenea 4 1/2 lei. 657

Totalul pe 1832 . 4,680

La 1830, Dijmăritul şi oeritul fură plătite mult mai scump.

Resultatele obţinute in favoarea sătenilor, a tesaurului public şi a proprietarului fonciar in urma disposiţiilor Regulamentului Organic.

Districtul Ialomiţa (şes)

Satul Jureşti, 168 familii, a plătit:

In decursul anului 1827:

Pentru socotelnici, posluşnici şi slujitori . . .	6,490
Pentru fisc, socotind şi dijmăritul, vinăritul şi oeritul.	2,950
Cheltueli pe seama sătenilor.	5,000
Indatoriri către proprietar	3,276
Total. .	17,716

In decursul anului 1830:

Pentru socotelnici, posluşnici şi slujitori . .	6,490
Pentru fisc socotind şi dijmăritul, vinăritul şi oeritul	10,000
Cheltueli pe seama sătenilor	10,000
Indatoriri către proprietar	3,276
Total . .	29,766

Luând jumĕtate din sumele plătite in anii 1827 şi 1830, media este paralel intre indatoririle impuse sătenilor inainte şi după Regulament. 20,782

In decursul anului 1832:

Pentru fisc, socotind şi dijmăritul, vinăritul şi oeritul	5,040

Report. .	5,040	20,782
Cheltueli pe seama sătenilor	504	
Indatoriri către proprietar	6,036	
Total. .	11,580	

Paralel intre indatoririle impuse sătenilor inainte şi după Regulament	11,580
Diferenţa in favoarea satului	9,202

Districtul Buzĕu (şes şi munte)

Satul Stîlpu, 170 familiĭ, a plătit:

In decursul anului 1827:

Pentru socotelnici, posluşnici şi slujitori . .	6,730
Pentru fisc, socotind şi dijmăritul, vinăritul şi oeritul	2,863
Cheltueli pe seama sătenilor	2,000
Indatoriri către proprietar	3,315
Total. .	14,908

In decursul anului 1830:

Pentru socotelnici, posluşnici şi slujitori .	6,730
Pentru fisc, socotind şi dijmăritul, vinăritul şi oeritul	6,161
Cheltueli pe seama sătenilor	3,785
Indatoriri către proprietar	3,315
Total. .	19,991

Luănd jumĕtatea sumelor plătite in anii 1827 şi 1830, media este paralel intre indatoririle impuse sătenilor inainte şi după Regulament.	17,449

In decursul anului 1832:

Pentru fisc, socotind şi dijmăritul, vinăritul şi oeritul	5,100
Cheltueli pe seama sătenilor	510

Report. .	5,610	17,449
Indatoriri către proprietar	5,850	
Total. .	11,460	
Paralel intre indatoririle impuse sătenilor inainte şi după Regulament		11,460
Diferenţa in favoarea satului		5,989

Districtul Muscel (munte)

Satul Conţeşti, 73 familii, a plătit:

In decursul anului 1827:

Pentru socotelnici, posluşnici şi slujitori . . .	610	
Pentru fisc, socotind şi dijmăritul, vinăritul şi oeritul	1,535	
Cheltueli pe seama sătenilor	1,640	
Indatoriri către proprietar	1,424	
Total. .	5,209	

In decursul anului 1830:

Pentru socotelnici, posluşnici şi slujitori . .	610	
Pentru fisc, socotind şi dijmăritul, vinăritul şi oeritul	1,698	
Cheltueli pe seama sătenilor	4,540	
Indatoriri către proprietar	1,424	
Total. .	8,272	
Luănd jumĕtatea sumelor plătite in anii 1827 şi 1830, media este paralel intre indatoririle impuse sătenilor inainte şi după Regulament.		6,740

In decursul anului 1832:

Pentru fisc, socotind şi dijmăritul, vinăritul şi oeritul	2,190	
Cheltueli pe seama sătenilor	219	
Indatoriri către proprietar	2,271	
Total. .	4,680	
Paralel intre indatoririle impuse sătenilor inainte şi după Regulament		4,680
Diferenţa in favoarea satului		2,060

Lit. B.

Tablou care arată balanța comercială pe anul 1831.

Import.

Felul mărfurilor.

	Lei
Mărfuri care se vĕnd la băcani	3,973,250
Mărfuri de la Lipsca și Viena	6,752,800
Aba și galoane de lină	1,150,000
Piei și marochinuri din Rusia și din Turcia, lucrate și nelucrate	761,300
Fier din Rusia, Turcia și Austria, lucrat și nelucrat	489,900
Blănuri din Rusia	1,353,500
Alte mărfuri din Rusia	1,012,000
Mărfuri de la Brașov, precum frănghii, lăzi, etc .	2,380,500
Bumbac brut și tors	472,650
Stofe din Turcia	869,400
Balanța in favoarea Principatului	10,619,896
Total .	29.835,196

Export.

Felul mărfurilor și prețul cumpĕrării.

	Lei
Seu și ciriviș, ocale 2,250,000, a 2 lei și 30 aspr. ocaua	5,062,000
Brănzeturi, ocale 300,000, a lei 1 și 60 aspr. ocaua	450,000
Unt, ocale 100,000, a 3 lei ocaua	300,000
Miere, ocale 100,000, a lei 1 și 60 aspr. ocaua .	150,000
Lănuri, ocale 1,500,000, a lei 2 și 60 aspr. ocaua	3,750,000
Cai, capete 4,000, a 300 lei de cap	1,200,000
Bivoli, capete 1,500, a 200 lei de cap	300,000
Catiri, capete 1,500, a 500 lei de cap	750,000
Măgari, capete 20, a 80 lei de cap	1,600
Oi, capete 60,000, a 15 lei de cap	900,000
De reportat . .	12,863,600

Report .	12,863,600
Porci, capete 30,000, a 60 lei de cap	1,800,000
Piei de bou, bucăţi 60,000 a 30 lei bucata . . .	1,800,000
Piei de vaci pentru Turcia, bucăţi 30,000, a 22 lei bucata	660,000
Piei de bivoli, bucăţi 3,000, a 60 lei bucata . .	180,000
Piei de capre, bucăţi 30,000, a 9 lei bucata .	270,000
Piei de oi pentru Austria, bucăţi 120,000, a 4 lei bucata	480,000
Boi şi vaci, capete 11,111, a 100 lei de cap . .	1,111,100
Grău, făină, orz, ovĕs şi meiu	350,496
Pĕr de porc, ocale 20,000, a 8 lei ocaua . . .	160,000
In, sĕmĕnţă de in, mere, nuci, prune, tutun din ţară, păcură, vin, rachiu, piei de iepure, ceapă, fasole şi alte asemenea lucruri pentru Austria şi Turcia	2,000,000
Sare, ocale 24,000, a 24 lei 100 de oca	5,760,000
Preţul diferitelor mărfuri cuprinse in import şi apoi exportate, cele din Europa in Turcia şi cele din Turcia in Europa	2,400,000
Total .	29,835,196

NB. Sumele sunt socotite după cursul galbenului impĕrătesc care era de 31 ½ lei.

Lit. C.

Tablou representând balanţa comercială pe anul 1832.

Import.

Felul mărfurilor.

	Lei
Mărfuri care se vĕnd la băcani	4,692,000
Mărfuri de la Lipsca şi din Viena	11,017,000
Abale şi galoane de lină	2,035,500
Piei şi marochinuri din Turcia şi Rusia, lucrate şi nelucrate	1,125,850
De reportat	18,870,350

Report .	18,870,350
Fier din Rusia, Turcia şi Austria, lucrat şi nelucrat	2,015,950
Blănuri din Rusia	1,417,950
Alte mărfuri diu Rusia	649,750
Mărfuri de Braşov, precum lăzi, frănghii, etc. . .	3,197,000
Bumbac in fuior şi tors	4,062,950
Stofe din Turcia	1,679,000
Balanţa in favoarea Principatului	5,958,100
Total .	37,851,050

Export.

Felul mărfurilor şi preţul lor pe loc.	Lei
Seu şi ciriviş, ocale 1,058,977, a 2 lei şi 60 aspr. ocaua	3,772,442
Carne sărată, ocale 101,015, a 90 aspr. ocaua .	75,761
Caşcaval, ocale 393,221, a 2 lei ocaua	—
Brinză, ocale 121,232, a 1 leu şi 60 aspr. ocaua	181,848
Unt, ocale 204,251, a 3 lei ocaua	612,753
Miere, ocale 134,224, a 1 leu şi 90 aspr. ocaua .	234,892
Peşte sărat, ocale 20,677, a 2 lei ocaua	41,354
Lănă, ocale 476,276, a 2 lei şi 60 aspr. ocaua .	1,190,690
Ceară, ocale 3,27, a 11 lei şi 60 aspr. ocaua .	34,810
Var, ocale 40,000, a 9 aspr. ocaua	3,000
Cai, capete 10,028, a 300 lei de cap	3,008,700
Bivoli, capete 6,843, a 250 lei de cap	1,710,750
Catiri, capete 1,325, a 400 lei de cap	530,000
Măgari, capete 127, a 80 lei de cap	10,160
Miei şi oi, capete 80,084, a 14 lei de cap . . .	1,121,176
Porci, capete 32,718	1,963,080
Piei de bou şi de vacă, bucăţi 27,506, a 40 lei bucata	1,100,240
Piei de bivoli, bucăţi 1,048, a 60 lei bucata . .	62,880
Piei de capră, bucăţi 1,547, a 6 lei bucata . . .	9,282
Piei de berbec, de oae şi de miel, bucăţi 71,133, a 4 lei bucata	284,532
De reportat . .	15,947,950

Report . .	15,947,950
Piei de iepure, bucăţi 27,710, a 2 lei bucata . .	55,420
Piele zisă de Cardovan, bucăţi 38,400, a 12 lei bucata	460,800
Piei de capră de calitate inferioară, bucăţi 50,850, a 5 lei bucata	254,250
Piei de oaie argăsită, bucăţi 1,110, a 7 lei bucata	7,770
Piei pentru tălpi, bucăţi 202, a 80 lei bucata . .	16,160
Boi şi vaci, capete 19,558, a 130 lei bucata . .	2,542,540
Grău, chile 17,212, a 70 lei chila	1,204,840
Mei, chile 1,468, a 30 lei chila	44,040
Porumb, chile 28,821, a 45 lei chila	1,296,945
Orz şi ovĕs, chile 70,136, a 25 lei chila	1,753,400
Spirt de vin, vedre 363, a 25 lei vadra	9,075
Ţuică, vedre 300, a 8 lei vadra	2,400
Vin, vedre 12,997, a 5 lei vadra	64,958
Păcură, vedre 6,713, a 8 lei vadra	53,704
Tutun indigen, ocale 70,000, a 2 lei ocaua . . .	140,000
Pĕr de porc, mere, prune uscate, bitum, fasole, linte, sĕminţă de in, cănepă, in, ceapă, uleiu, slănină, lănă de capră, boabe de lemn căinesc, scumpie, (graine d'Avignon) coajă de tei, funie de tei, căpestre, nuci, scănduri de brad, duşumele, aţă, pănză, osii, sgiaburi şi doage .	1,259,956
Sare, ocale 27,000,000 a 25 suta de oca . . .	6,750,000
Preţul deosebitelor mărfuri, făcĕnd parte din import şi apoi exportate, cele din Europa in Turcia şi cele din Turcia in Europa	5,200.000
Total .	37,851,050

NB. Sumele sunt socotite după cursul galbenului impĕrătesc care era de 31½ lei.

Lit. CC.

Tablou representând balanţa comercială pe anul 1833.

Import.

Felul mărfurilor.

Felul mărfurilor	Lei
Mărfuri cari se vĕnd la băcani	2,107,677
Diverse producte de manufactură şi comestibile .	543,148
Mărfuri de Lipsca şi de Viena	12,948.839
Abale şi galoane de lănă.	196,524
Piei şi marochinuri din Rusia şi Turcia lucrate şi nelucrate	551,628
Fier din Rusia, Turcia şi Austria lucrat şi ne-lucrat	3,191,330
Blănuri din Rusia	859,106
Alte mărfuri din Rusia.	279,522
Piei lucrate şi nelucrate	806,031
Bumbac in fuior şi tors	949,754
Stofe din Turcia	2,348,216
Mărfuri de Braşov, precum lăzi, frănghii etc. .	4,271,785
Balanţa in favoarea Principatului.	15,181,999
Total . .	44,235,559

Export.

Felul mărfurilor şi preţul lor.

Felul mărfurilor şi preţul lor	Lei
Seu, cirviş, săpun ordinar, ocale 1,631,657, a 2 lei şi 90 aspr. ocaoa	4,487,056
Carne sărată, ocale 71,130, a 1 leu ocaoa . . .	71,130
Caşcaval, ocale 326,664, a 2 lei ocaoa	655,328
Brănză, ocale 184,314, a 1 leu şi 30 aspr. ocaoa	230,392
Unt, ocale 392,913, a 3 lei şi 30 aspr. ocaoa	1,276,967
Miere, ocale 113,162, a 1 leu şi 96 aspr. ocaoa .	203,691
Peşte sărat, ocale 215,659, a 1 leu şi 42 aspr. ocaoa	291,139
De reportat . .	7,215,703

Report . .	7,215,703
Lănă, ocale 873,520, a 2 lei şi 87 aspr. ocaoa .	2,380,342
Ceară, ocale 3,385, a 11 lei ocaoa	37,235
Var, ocale 1,600, a 9 aspr. ocaoa	—
Cai, capete 7,436, a 280 lei de cap	2,082,080
Bivoli, capete 4,731, a 300 lei de cap	1,419,300
Catări, capete 345, a 360 lei de cap	124,200
Măgari, capete 120, a 80 lei de cap	9,600
Oi şi berbeci, cap. 60,745, a 15 lei şi 30 aspr. de cap	926,361
Porci, capete 43,090, a 63 lei de cap	2,714,670
Piei de bou şi de vacă, bucăţi 13,436, a 53 lei bucata	712,108
Piei de bivol, bucăţi 830, a 76 lei bucata . . .	63,080
Piei de cal, bucăţi 215, a 15 lei bucata . . .	3,225
Piei de oaie şi de capră, bucăţi 89,394, a 3 lei buc.	268,182
Piei de iepure, bucăţi 173,625, a 2 lei bucata .	347,246
Piei de miel, bucăţi 3,232, a 6 lei bucata . . .	19,392
Piele zisă de Cordovan, buc. 64,548, a 14 lei buc.	903,672
Boi şi vaci, capete 15,928, a 230 lei de cap . .	3,663,440
Grău şi făină, chile 33,804, a 100 lei chila . . .	3,380,400
Meiu, chile 6,179, a 42 lei chila	259,518
Porumb şi făină, chile 31,695, a 61 lei şi 45 aspr. chila	1,945,280
Orz şi ovĕs, chile 39,050, a 50 lei şi 60 a spr. chila	1,972,025
Spirt de vin şi rachiu, vedre 139, a 30 lei vadra	4,170
Ţuică, vedre 4,118, a 30 lei vadra	41,180
Vin, vedre 81,091, a 5 lei vadra	405,455
Păcură, vedre 8,098, a 10 lei vadra	80,980
Tutun indigen, ocale 52,806, a 1 leu şi 30 aspr. ocaua	66,007
Pĕr de porc, mere, pere, prune uscate, bitum, fasole, linte, semĕnţă de in, cănepă, in, ceapă, uleiu, slănină, lănă de capră, ţiplă, piele, boabe de lemnul cănelui, *(graine d'avignon)*, nuci, coarne, şireturi de lănă, hamuri, butoae, boloboace, aţă, pănză, reşină, doage, funii de tei, vutci, ouĕ, şele de lemn, rogojini, scănduri, şi altele.	1,496,420
Sare, ocale 21,498,143, a 30 aspr. ocaoa . .	5,374,535
De reportat . .	37,913,926

Report	37,913,926
Mărfuri trecute la import şi apoi exportate, cele din Europa in Turcia, şi cele din Turcia in Europa	6,321,633
Total .	44,235,559

Lit. CC.

Tabloul importului pe anul 1833 şi locurile pe unde treceau mărfurile.

	Lei
Focşani, mărfuri din Lipsca, 660 lei; mărfuri din Turcia, 1,644 lei; mărfuri din Rusia, 112,589 lei; mărfuri de la Braşov, 66,600 lei; Blănuri, 19,752; bumbac lucrat şi nelucrat, 90 lei; mărfuri de piele, 2,316 lei; fier lucrat şi nelucrat, 12,052 lei; aramă lucrată şi nelucrată, 14,012 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 12,779 lei; diverse obiecte, manufactură şi comestibile, 60,049 lei . . . . Total	242,543
Brăila şi Vădeni, mărfuri din Turcia, 747,500 lei; mărfuri din Rusia, 136,937 lei; blănuri, 16,238 lei; bumbac lucrat şi nelucrat, 217,722 lei; abale din Turcia, 26,923 lei; mărfuri de piele, 17,658 lei; fier lucrat şi nelucrat, 65,830 lei; aramă lucrată şi nelucrată, 11,210 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 517,745 lei; diverse obiecte, manufactură şi comestibile, 177,304 lei . . . . Total	1,935,067
Piua-Pietrei, fier lucrat şi nelucrat, 90 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 21,548 lei; diverse manufacturi şi comestibile, 1,020 lei . Total	22,658
Călăraşi, mărfuri din Turcia, 14,407 lei; mărfuri din Rusia, 6,001 lei; blănuri, 2,723 lei; bumbac lucrat şi nelucrat, 7,660 lei; mărfuri de	
De reportat . .	2,200,268

Report 2,200,268

piele, 8,873 lei; fier lucrat și nelucrat, 7757 lei; aramă lucrată și nelucrată, 90 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 39,524 lei; diverse obiecte, manufactură și comestibile, 19,877 lei . . . . Total 106,912

Oltenița, mărfuri din Turcia, 10 lei; bumbac lucrat și nelucrat, 450 lei; mărfuri de piele, 700 lei; fier lucrat și nelucrat, 37 lei; aramă lucrată și nelucrată, 24 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 13,570 lei; diverse obiecte, manufactură și comestibile, 2,191 lei . . . Total 16,982

Giurgiu, mărfuri din Turcia, 1,161, 125 lei; mărfuri din Rusia, 16,112 lei; blănuri, 124,987 lei; bumbac lucrat și nelucrat, 170,694 lei; abale din Turcia, 48,484 lei; mărfuri de piele, 84,264 lei; fier lucrat și nelucrat, 43,905 lei; aramă lucrată și nelucrată, 33,564 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 867,533 lei; diverse obiecte, manufactură și comestibile, 44,007 lei . Total 2,594,675

Zimnicea, mărfuri din Turcia, 182,630 lei; blănuri, 100,127 lei; bumbac lucrat și nelucrat, 79,598 lei; abale din Turcia, 49,800 lei; mărfuri de piele, 46,862 lei; fier lucrat și nelucrat, 94,456 lei; aramă lucrată și nelucrată, 274,849 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 251,879 lei; diverse obiecte, manufactură și comestibile, 46,760 lei . . . . Total 1,126,961

Turnu, mărfuri din Turcia, 95,947 lei; blănuri, 431,184 lei; bumbac lucrat și nelucrat, 281,328 lei; abale din Turcia, 35,825 lei; mărfuri de piele, 89,825 lei; fier lucrat și nelucrat, 173,424 lei; aramă lucrată și nelucrată, 31,544 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 157,269 lei; diverse obiecte, manufactură și comestibile, 9,643 lei . . . . Total 1,305,989

De reportat . . 7,351,787

Report . . 7,351,787

Bechet, mărfuri din Turcia, 70,495 lei; blănuri, 37,158 lei; bumbac lucrat şi nelucrat, 28,567 lei; abale din Turcia, 8,122 lei; mărfuri de piele, 14,775 lei; fier lucrat şi nelucrat, 10,112 lei; aramă lucrată şi nelucrată, 52,692 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 76,172 lei; diverse obiecte, manufactură şi comestibile, 5,763 lei . . . Total 313,856

Calafat, mărfuri din Turcia, 35,962 lei; mărfuri de la Braşov, 434 lei; blănuri, 14,218 lei; bumbac lucrat şi nelucrat, 16,370 lei; abale din Turcia, 11,248 lei; mărfuri de piele, 46,067 lei; fier lucrat şi nelucrat, 184,775 lei; aramă lucrată şi nelucrată, 10,492 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 123,232 lei; diverse obiecte, manufactură şi comestibile, 19,113 lei . . Total 461,911

Cerneţi şi Virciorova, mărfuri din Lipsca, 74,087 lei; mărfuri din Turcia, 37,549 lĕi; mărfuri din Rusia, 2,652 lei; mărfuri de la Braşov, 509 lei; bumbac lucrat şi nelucrat, 12,969 lei; abale din Turcia, 15,965 lei; mărfuri de piele, 10,374 lei; fier lucrat şi nelucrat, 132,614 lei; aramă lucrată şi nelucrată, 93,587 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 14,307 lei; diverse obiecte, manufactură şi comestibile, 15,206 lei . Total 409,819

Isvoarele sau Cladova, mărfuri din Turcia, 447 lei; mărfuri de la Braşov, 327 lei; blănuri, 157 lei; bumbac lucrat şi nelucrat, 48 lei; abale din Turcia, 57 lei; mărfuri de piele, 301 lei; fier lucrat şi nelucrat, 389 lei; aramă lucrată şi nelucrată, 1,683 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 6,100 lei; diverse obiecte, manufactură şi comestibile, 22,753 lei . . . Total 32,262

Vulcan, mărfuri din Lipsa, 2,543 lei; mărfuri de la Braşov, 8,594 lei; blănuri, 147 lei; bumbac

De reportat . . 8,569,635

Report .	8,569,635
lucrat şi nelucrat, 5 lei; mărfuri de piele, 470 lei; fier lucrat şi nelucrat, 106, 732 lei; aramă lucrată şi nelucrată, 72,360 lei; diverse obiecte, manufactură şi comestibile, 815 lei . . Total	191,661
Căineni, mărfuri din Lipsca, 6,427,237 lei; mărfuri de la Braşov, 125,959 lei; blănuri, 2,411 lei; bumbac lucrat şi nelucrat, 19,544 lei; mărfuri de piele, 26,118 lei; fier lucrat şi nelucrat, 381,264 lei; aramă lucrată şi nelucrată, 60,200 lei; diverse obiecte, manufactură şi comestibile, 88,761 lei . . . . Total	7,131,494
Dragoslavele, mărfuri din Lipsca, 348,332 lei; mărfuri din Rusia, 105 lei; mărfuri de la Braşov, 1,046,970; blănuri, 1,661 lei; bumbac lucrat şi nelucrat; 78,301 lei; mărfuri de piele, 181,570 lei; fier lucrat şi nelucrat, 1,013,684 lei; aramă lucrată şi nelucrată, 83,955 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 634 lei; diverse obiecte, manufactură şi comestibile, 6,566 lei . . Total	2,761,778
Cămpina, mărfuri din Lipsca, 6,095,980 lei; mărfuri din Turcia, 500 lei; mărfuri de la Braşov, 2,997,302 lei; blănuri, 107,948 lei; bumbac lucrat şi nelucrat, 28,956 lei; mărfuri de piele, 10,560 lei; fier lucrat şi nelucrat, 962,098 lei; aramă lucrată şi nelucrată, 61,588 lei; mărfuri cari se vĕnd la băcani, 3,385 lei; diverse obiecte, manufactură şi comestibile, 15,251 lei . . Total	10,285,568
Văleni-de-munte, mărfuri din Rusia, 5,126 lei; mărfuri de la Braşov, 85,090 lei; blănuri, 400 lei; bumbac lucrat şi nelucrat, 7,452 lei; abale din Turcia, 100 lei; mărfuri de piele, 895 lei; fier lucrat şi nelucrat, 2,111 lei; aramă lucrată şi nelucrată, 4,181 lei; diverse obiecte, manufactură şi comestibile, 8,069 lei . . . Total	113,424
Total general . .	29,053,560

Lit. D.

Tablou arătând veniturile şi cheltuelile după introducerea Regulamentului Organic, copiate in parte de pe budgetul de la 1832.

Venituri.

	Lei
Capitaţia de la 259,245 familii de muncitori contribuabili, locuind prin sate, 30 lei de familie .	7,780,350
Capitaţia de la 13,713 familii de muncitori contribuabili, locuind prin oraşe şi tërguleţe, 13 lei de familie.	411,407
Contribuţia de la mazili, 45 de lei de familie . .	147,082
Patente de la comercianţi şi meseriaşi, 240 patenta de clasa I, 120 de clasa II şi 60 de clasa III la comercianţi, ear 90 lei clasa I şi 50 lei clasa II la meseriaşi.	552,650
Capitaţia de la 4,453 familii de ţigani ai satului, 30 lei de familie, şi 50 de la aurari.	140,477
Oeritul şi văcăritul de la străini	74,908
Arenda salinelor(1)	4,000,000
Arenda vămilor	1,405,050
Venit din domeniile Statului Brăila, Giurgiu şi Turnu şi de la locurile şi insulele de la malul sting al Dunării pănă la thalweg	455,150
Taxa exportării boilor şi cerealelor.	330,000
Venituri din bunurile bisericeşti pentru seminarii şi casele de binefacere.	400,000
Total	15,697,074

1) Arenda salinelor este de 4 milioane şi e redusă cu $^1/_2$ milion pe anul 1833, atăt din causa feluritelor cheltueli de esploatare, căt şi prin sporul salariului lucrătorilor de la ocne, cari, anterior Reglementului Organic, se bucurau de diferite privilegii acum desfiinţate. Va fi greu să se mănţină această arendă la ţifra de 4 milioane pentru căţiva ani, fiind lipsă de numerar in Turcia, unde se trece cea mai mare parte din sarea Principatului.

Cheltueli.

	Lei
Retribuţia anuală plătită Inaltei Porţi	439,500
Lista civilă a Hospodarului	1,200,000
Lefurile tuturor funcţionarilor şi impiegaţilor publici in toate ramurile administraţiei	4,107,060
Cheltueli de tipar	26,800
Miliţia	2,750,000
Dorobanţi	847,320
Chiria pentru diferitele cancelarii şi tribunale	73,465
Incălzirea diferitelor cancelarii şi a tuturor tribunalelor	60,000
Carantina	600,000
Intreţinerea poştelor	947,418
Taxele postale plătite intreprenorilor pentru diferitele expediţii ale guvernului	100,000
Cheltueli pentru curieri	50,000
Poduri şi drumurile mari in Principat	200,000
Anuitatea pentru stingerea datoriei contractate de Stat pentru pavarea şi intreţinerea stradelor principale din Bucureşti	147,710
Repararea temniţelor şi intreţinerea arestanţilor	90,000
Două seminarii	150,000
Şcoalele publice	350,000
Mile la săraci de serbători	50,000
Intreţinerea cerşitorilor	50,000
Asilul copiilor găsiţi	100,000
Spitale	150,000
Ajutoare bisericelor şi schiturilor sărace	10,000
Pensii şi indemnizări şi compensaţii pentru socotelnici	1,500,000
Cheltueli estraordinare pentru diferitele servicii	297,801
Casa de reservă pentru cheltueli neprevĕzute	1,400,000
Total	15,697,074

Lit. E.

Tabela Mitropoliei, episcopiilor, monastirilor sufragane și obștiilor călugărești.

Monăstiri dependente de sfintele locuri:

Ierusalim

Sfăntu Gheorghe cel nou, București; St. Sava, București; Rĕsvanu, București; Văcărești, Ilfov; Plătărești, Ilfov; Negoești, Ilfov; Comana, Vlașca; Caluiu, Romanați.

Monăstiri sufragane:

Prahovița, Prahova; Gruilu, Ilfov; Ungurelu, Buzĕu; Stela de Tĕrgoviște, Dămbovița; Arsenechioaia, Slam Rimnic; Barbul, Buzĕu; Tĕnganu, Ilfov; Drăguenești, Teleorman; Țințărenii, Mehedinți.

Muntele Sinai

Sfănta Ecaterina, București; Mărgineni, Prahova; Rimnic, Slam Rimnic.

Monăstiri sufragane:

Verbița, Sĕcueni; Biserica St. Nicolae, Slam Simnic.

Muntele Atos

Radu-Vodă, București; Mihai-Vodă, București; S-ții Apostoli, București; Spirea din deal, București; Plumbuita, Ilfov; Cotroceni, Ilfov; Slobozia, Ialomița; Căscioarele, Vlașca; Clocociovul, Olt; Slatina, Olt; Jiteanu, Dolj; Baia de aramă, Gorj; Roaba, Gorj; Cotarani, Romanați.

Monăstiri sufragane:

Stelea, București; Tutana, Argeș; Beșteleu, Argeș; Isvoreni, Buzĕu; Pĕrlita, Dămbovița; Budișteni, Muscel; Văleni de Munte, Sĕcueni; Apostolaca, Sĕcueni.

Alexandria

Slătari, București.

Monăstiri sufragane:
Chegarcea, Dolj; Stăneşti, Vălcea; Archanghelu, Vălcea.

Antiochia

Sfăntul Spiridon vechiu, Bucureşti.

Dependente de monăstirile din Rumelia.

Ton Pateron

Sărindari, Bucureşti; Mislea, Prahova.
Monăstire sufragană:
Balamuc, Ilfov.

Ziţa

Sfăntu Ioan, Bucureşti.

Sgura

Stavropoleos, Bucureşti.

Pogonianis

Hanu Greci, Bucureşti.
Monăstire sufragană:
Codreni, Ilfov.

Ianina

Valea, Muscel.

St. Stefan (Meteora)

Butoiu, Dimboviţa.

Fricala

Nucetul, Dămboviţa.

Meteora Varlam

Golgota, Dămboviţa; Bucovĕţul, Dolj.

Molivosccpasti

Bradul, Sĕcueni.

Cațica din Ianina

Dedulești, Slam Rimnic.

St. Anastasie

Sfântu Ioan din Focșani, Slam Rimnic.

Monăstiri sufragane:

Udricani, București; Golești, Slam Rimnic.

Velas din Ianina

Băbeni, Slam Rimnic.

Monăstire sufragană:

Bordești, Slam Rimnic.

Dușca din Ianina

Banul, Buzĕu.

Archiepiscopia și Episcopiile cu arătarea monăst. sufragane.

Mitropolia București

Mitropolia de Tĕrgoviște și Vălcanu, Dămbovița; Aninoasa, Muscel; Balamucul, Ilfov; Ruptura, Ilfov; Didești, Teleorman; Ghelmeile, Olt; Comani, Olt; Strihărețul, Olt; Greci, Olt; Zamfira, Sĕcueni; Iordăchianul, Sĕcueni; Buliga, Argeș; Gavanul, Argeș; Cetățuia, Vălcea; Vărzărești, Slam Rimnic; Fusea, Dămbovița.

Episcopia Rimnicu-Vălcea

Sfântu Nicolae, Craiova; 40 Mucenici, București; Drăgășani, Vălcea; Dobrușa, Vălcea; Sărăcineasca, Vălcea; Iedera, Vălcea; Strimba, Vălcea; Crasna, Gorj.

Episcopia Argeș

Antim, București; Brătești, Argeș; Bredetul Argeș.

Episcopia Buzĕu

Sfântu Dimitrie, București; St. Nicolae din Focșani,

Slam Rimnic; Vintilă-Vodă, Găvanele, Berca, Cislău, Alunişul, Pinu, toate Buzĕu.

Monăstiri dependente de Principat

Rincheciovu, Muscel; Vieroşu, Muscel; Câmpulung, Muscel; Mărcuţa, Ilfov; Znagovu, Ilfov; St. Spiridon cel nou, Bucureşti; Dealu, Dâmboviţa; Bistriţa, Vălcea; Horezu, Vălcea; Cozia, Vălcea; Tismana, Gorj; Motru, Mehedinţi; Brâncoveni, Romanaţi; Sadova, Dolj; St. Pantelimon(1), Ilfov; Colţea(2), Bucureşti; Arnota, Govora(3), Vălcea; Clavaciocu(4), Vlaşca; Strehaia(5), Mehedinţi.

Monăstiri sufragane:

Meneileşti, Vălcea; Polovraci, Gorj; S-ţi Apostoli, Vălcea; St. Stefan, Vălcea; St. Ioan, Vălcea; Cotmeana, Argeş; Serişoara, Argeş; Trivalia, Argeş; Scăuneni, Argeş; Seaca, Vălcea; Topolniţa, Mehedinţi; Cioclovina, Gorj; Teişul, Gorj; Moşirliţa, Gorj; Fedeleşoi, Argeş; Cornetu, Argeş; Berislevești, Argeş; Brebu, Prahova; Lespezile, Prahova; Tĕrşoru, Prahova; Poiana, Prahova; Şerbăneşti, Moringlavu, Vălcea; Cobia, Vlaşca; Măxineni, Slam Rimnic; Găiseni, Dâmboviţa; Grejdana, Buzĕu; Sinaia, Prahova; Slobozia, Prahova.

Obştii de călugări a monăstirilor.

Căldăruşani, 273 călugări, Ilfov; Cernica, 235 călugări, Ilfov; Poiana-Mărului, 64 călugări, Slam-Rimnic; Dălhăuţ, 96 călugări, Slam-Rimnic; Ghighiu, 68 călugări, Prahova; Predeal, 19 călugări, Prahova; Lespezile, 9 călugări, Prahova; Ciolanul, 80 călugări, Buzeu; Isvorul-tămăduirii, 58 călugări, Buzeu; Nifon, 46 călugări, Buzeu; Fundătura, 12 călugări, Buzeu; Isvoarele, 32 călugări, Secueni; Cheia Teleajenul, 20

1) Ţinĕnd de spitalul St. Pantelimon, in virtutea disposiţiilor fundatorului.

2) Ţinĕnd de spitalul Colţea, in virtutea disposiţiilor fundatorului.

3) Ţinĕnd de spitalul Filantropia, in virtutea chrisoavelor domneşti.

4) Dat şcoalelor publice, in virtutea chrisoavelor domneşti.

5) Dată asilului de orfani, in virtutea chrisoavelor domneşti.

călugări, Secueni; Chărnu, 28 călugări, Secueni; Isvoranul, 20 călugări, Secueni; Susana, 20 călugări, Secueni; Roboaia, 15 călugări, Argeş; Turnul, 17 călugări, Argeş; Brăteşti, 18 călugări, Argeş; Sgheabul, 13 călugări, Vălcea; Pĕtrunsa, . . călugări, Vălcea; Păpuşa, . . călugări, Vălcea; Lăinici, 30 călugări, Gorj; Mărculeşti, . . călugări, Muscel; Peştera, . . călugări, Dămboviţa.

Peste tot 1873 călugări.

Obştii de călugăriţe a mănăstirilor.

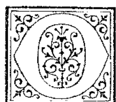
Ţigăneşti, 198 călugăriţe, Ilfov; Pasărea, 117 călugăriţe, Ilfov; Samorcleşti, 46 călugăriţe, Ilfov; Răteşti, 121 călugăriţe, Buzeu; Rogozia, 39 călugăriţe, Buzeu; Sf. Gheorghe, 37 călugăriţe, Buzeu; Mŏnăstirea dintr'un lemn, 54 călugăriţe, Vălcea; Surpatele, 16 călugăriţe, Vălcea; Mamul, 15 călugăriţe, Vălcea; Sletjora, . . călugăriţe, Vălcea; Coteşti, 69 călugăriţe, Slam Rămnic; Neleni, 54 călugăriţe, Argeş; Ostrovu, 21 călugăriţe, Argeş; Bediceni, 16 călugăriţe, Argeş; Corneşti, 15 călugăriţe, Argeş; Bascovu, 14 călugăriţe, Argeş; Viforita, 40 călugăriţe, Dămboviţa; Nămăeşti, 17 călugăriţe, Muscel; Ciocanul, 9 călugăriţe, Muscel; Valea-mare, 8 călugăriţe, Muscel; Dobreşti, 5 călugăriţe, Muscel; Dupăteleajen, 14 călugăriţe, Secueni; Popinţeleşti, 8 călugăriţe, Romanaţi.

Peste tot 933 călugăriţe.

POESII

LA UN PRIETEN

(Properțiu, Cart. II, Eleg. VIII)

copilă de mult scumpă mi se smulge-acum din brațe,
Şi tu vrei din ochi-mi lacrimi să nu vezi şiroiu curgĕnd?
Ca ura iubirii alta mai amară nu-i in viață:
Ucide-mĕ chiar pe mine, şi-ți voiu fi duşman mai blănd.

Se poate'n brațe străine eu pe dinsa s'o vĕd oare?
N'au să zică, ca eri ăncă: ea este iubita sa?
Toate se schimbă: de sigur şi iubirea-i schimbătoare.
Perdere sau biruință: roata dragostei i-aşa.

Au căzut viteji de frunte, domni cu mare vază 'n lume:
Teba nu mai este; Troia altă dată a trăit.
Căte daruri! Ş'in ce versuri eu căntat-am al ei nume!
Ş'impetrita, niciodată «te iubesc» nu mi-a şoptit.

Aşa dar de ani atăția vecĭnic ține-a mea orbire,
Ca să te sufer, vicleano, pe tine şi casa ta?
Arătatu-m'am vreodată liber de a ta vorbire?
Pănă cănd tot vorbe măndre in cap tu-mi vei arunca?

Vei murì dar, o Properţiu, cănd e virsta mai frumoasă?
Insă mori, şi de-a ta moarte in pept bucure-se ea.
Rugul meu batjocorească, calce chiar pe-a mele oase,
Scoată sufletu-mi din groapă, urmărească umbra mea.

Ce? Beoţianul Hemon, cu inima greu rănită
De-a lui sabie, pe groapa Antigonii n'a căzut?
Nu şi-a unit el cenuşa cu cenuşa mult iubită,
Fără care el la Teba a se'ntoarce n'a mai vrut?

Dar nu vei scăpa: se cade cu mine să mori odată;
De acelaş fer va curge al meu sănge şi al tĕu.
O astfel de moarte fi-va pentru mine neagră pată;
Fie insă căt de neagră: vom murì şi tu şi eu.

Cănd i se răpise draga, chiar Achil, cel plin de faimă,
A lăsat să-i ruginească armele in teaca lor.
El vĕzuse cum fug Grecii inspre ţĕrm, cuprinşi de spaimă,
Cum ard vasele aprinse de făclia lui Hector;

El vĕzuse pe Patrocle in năsip culcat cum zace,
Hîd la faţă, şi cu pĕrul de sănge şi praf mănjit,
Pentru draga sa Briseis nu avea in suflet pace.
Atăt de grozav e chinul pentru un odor răpit!

Cănd insă tărziu căinţa inapoi iubita-i dase,
El tîrì pe curajosul Hector după carul seu.
E mirare că de Amor peptul meu invins remase,
Cănd prin mamă şi prin arme cu mult mai pe jos sunt eu?

— — —

CĂTRĂ BACUS

(Tibul. Cart. III. Eleg. VI)

Bacus, inimă deschisă, vină; de frunză de vie
Pururea şi de ederă capul tĕu să fie-incins.
Adă leacul care poate dorul să-mi aline mie:
De-ale tale daruri Amor ades a remas invins.

Scump copile, vinul nobil toarnă-l iute in pahare.
Fă intr'insele să fearbă Falernul cu măna ta.
Ear voi, ceată neplăcută, inlături dureri amare;
Zeul de la Delos verse peste noi lumina sa.

Şi voi, scumpii mei prieteni, gănd in gănd să fiţi cu mine;
Nimene să nu refuze a fi tovarăşul meu.
Ear de urĕşte vre unul luptele vinului line.
In ascuns insăle-l draga, cel mai scump odor al seu.

Inimile 'mbogăţeşte Bacus; pe cel măndru-l face
Blănd, punĕndu-l sub al dragii sale jug fărmecător.
Tigrii, Leii asiatici, cu dinsul trăesc in pace.
El dă celor fără milă suflet induioşător.

Amor e şi mai puternic. Dar voi de la Bacus daruri
Cereţi; dintre voi cui place un pahar ce nu e plin?
Amĕndoi se'mpacă bine: Bacus varsă-a sale haruri
Peste amorejii care iubesc veselul sĕu vin.

Aspru-i numai cu aceia ce lui nesupuşi s'arată;
Bee dar cine se teme de urgia zeului.
Ce pedeapsă il aşteaptă şi căt e de nendurată,
Regele Penteu ne-o spune, sfăşiat de muma lui.

Departe de mine-această frică: cerce-a mea iubită,
Dacă am, ce-i intărtarea unui zeu adănc jignit.
Dar ce zic? O nebunie! ruga mea nesocotită,
Fie ca s'o risipească vĕntu'n cerul nesfirşit!

Fii ferice, o Neeră, fie soarta ta voioasă,
Deşi in a ta iubire eu nu mai am nici un loc.
Noi să ne intoarcem earăş la mult drăgălaşa masă:
După multe zile rele, abia-i una cu noroc.

ST. G. VĂRGOLICI.

DE LA VILLA TUSCULANA

Tristele umbre se lasă pe văi de sus de pe dealuri
Singure, palide, pline de-o lume vie de basme:
Bradul, umbrela şi-o'ntinde pe muchea arsei coline;
Mierla şagalnică ţipă prin grase tufe de lauri.

Cicero, vechiule stilp al acestor clasice locuri,
Scoală din pulberea vremilor. Uite: colo, pe valea
Tibrului, urmele Romei antice tremură ăncă.
Umbro-Sabellii şi Quirium, Taţiu, Numă Pompiliu;
Zeii, pontificii, fraţii Arvali, lupercii şi Salii;
Piatra şi lancea, şi focul din vatra Vestei fecioare,
Toate sunt ăncă şi azi in fiinţă. Timpul şi forma
Par că se schimbă.

«Plin de un dor fără saţiu de lumea vremilor duse,
Timpul şi forma de astăzi mĕ lasă rece ca ghiaţa.
Toate sunt ăncă'n fiinţă şi totuş toate sunt moarte.
Ochi-mi, o nobile Marcu Terenţiu, cată spre tine».

Astfel grăeşte un glas din ruine. Nimeni n'aude.

Braţe vĕnjoase intind Apeninii către cetate.
Roma din vale priveşte pe gănduri coamele ninse.
Soarele moare prelung in adăncul mărilor Tusce.

DUILIU ZAMFIRESCU.

NOTIŢĂ LITERARĂ

omnu Alexandru Philippidi, colaboratorul nostru, a publicat la sfirşitul anului 1888 scrierea sa intitulată „Introducere la Istoria limbei şi literaturei române“, pe care am anunţat-o intre cărţile apărute. Această operă foarte mult apreciată de Academia Română, fusese admisă la premiare de comisiunea specială, in urma cărţii de istorie a d-lui A. D. Xenopol. Numai imprejurarea că acelaş premiu nu se poate acorda la două cărţi, a făcut ca să remăie această scriere neincoronată. Vedem cu plăcere că scrierea d-lui Philippidi a făcut foarte bun efect şi in străinătate după dările de seamă ce găsim despre ea in „*Litterarisches Centralblatt*“, in „*Romania*“, precum şi intr'o revistă acum de curĕnd apărută la Lipsca „*Das Archiv Bibliographische Wochenschrift*“. Ne grăbim a comunica in traducere cetitorilor noştri aceste deosebite recensiuni:

I.

„*Litterarisches Centralbatt*“, *15 Decembre 1888.*

Această introducere in studiul limbei şi literaturei române discută in primul capitul istoria limbei româneşti dinainte de sec. XVI. Mai intăi este vorba despre romanizarea Daciei, pe urmă despre chestiunea ce influenţă a avut limba autohtonilor asupra limbei coloniştilor. Puţinele isvoare ce există pentru cunoaşterea limbei dace şi a limbei latine populare sunt enumĕrate. Un alt paragraf tratează pe scurt despre cunoscuta chestie controversată, dacă adecă

Romănii de la al III până la al XIII veac şi-au păstrat vechia lor locuinţă in Dacia, şi despre colonizarea Transilvaniei, Macedoniei şi Istriei. Apoi sunt inşirate particularităţile limbistice fonologice şi morfologice ale dialectelor macedonean şi istrian şi sunt date isvoarele pentru studiul acestor dialecte. După citarea celei mai importante literaturi asupra influenţei pe care limbile străine au avut-o asupra limbei romăneşti, este inşirată literatura Romănilor in limba slavonă dinainte de sec. XVI.

Aceste texturi slavice ne conduc la acele opere in care, deja inainte de inceputul literaturei romăneşti, se găsesc urme de limbă romănă. O bibliografie sfirşeşte intiul capitul. Al doilea capitul dă o istorie a scrierii şi ortografiei romăne. Cele trei următoare cuprind o privire generală asupra istoriei limbei şi literaturei romăneşti din seculele XVI, XVII şi XVIII până la anul 1821. Fiindcă fragmentul istoric din anul 1495, pe care ăncă Diez il considera ca autentic, este numĕrat printre apocrife, apoi literatura romănă incepe pe la inceputul secului al XVI, şi anume cu scrieri luterane şi calvine, prin care s'au făcut incercări de propagandă pentru reformaţie. Scriitorilor li s'au făcut biografii destul de detaliate. Istoria limbei constă in inşirarea particularităţilor fonetice, morfologice, sintactice, lexicale şi locale, pe care le posede literatura fiecărui secul. Mica dar cuprinzĕtoarea carte işi ţine complect *(vollkommen)* făgăduinţa din titlu: ea este in cursul desvoltării limbei şi literaturei romăne un călăuz sigur.

II.

„Romania“, Ianuar 1889.

Această mică carte, destinată a servi ca introducere la o istorie a limbei şi literaturei romăne, işi indeplineşte complect *(parfaitement)* scopul. Autorul dă o listă complectă de toate operele apărute in romăneşte până la anul 1821, cu date biografice asupra autorilor, pe lăngă cari adaugă observaţii asupra modificaţiilor succesive ale limbei.

O bogată bibliografie permite lectorului să complecteze şi să controleze aserţiunile cărţei. In introducere d-l Philippide expune pe scurt diferitele sisteme susţinute până acum asupra originii Românilor şi asupra centrului de formaţiune a limbei române. Intre dinsele el nu ia o posiţie hotărită; observaţia (p. 27) cum că in afară de România numai Ungurii au admis părerea lui Rösler, nu pretinde, aşa voim noi să credem, a avea o valoare ştiinţifică.

III.

„*Das Archiv Biblographische Wochenschrift*“ *herausgegeben*

von

Iulius Steinschneider.

Verlag von Julius Wiesenthal, Leipzig. Redaction: Berlin, C. Rosenthalerstras. 60

No. 2. — 1889.

Ca o complectare a cărţilor mai sus descrise (Aron Densuşianu, Istoria limbei şi literaturei române, Iaşi, 1885; Ioan Nădejde, Istoria limbei şi literaturei române, Iaşi, 1886) poate fi considerată cartea lui Alexandru Philippide, pe care el o numeşte „Introducere in istoria limbei şi literaturei române“. Cartea modestului autor nu este in adevĕr aşa de voluminoasă ca cele de mai sus, mai cu seamă nu ca acea a lui Densuşianu, dar posede o bogăţie de cercetări ale isvoarelor, pentru care cineva trebue să fie foarte recunoscĕtor scriitorului. Densuşianu a arătat in opera sa cele mai multe din isvoarele sale, insă Philippide face aceasta cu o deplinătate care intr'adevĕr te uimeşte. Datele sale asupra istoriei limbei şi literaturei (până la 1821) sunt scurte, dar excelente; datele sale bibliografice precum şi descrierea numeroaselor manuscripte vor presenta cercetătorilor următori posibilitatea ca ei să-ş facă lucrările lor cu temeiu şi cu puţină greutate.

Philippide incepe cu o introducere asupra literaturei şi vieţei pentru ca apoi să expună originea limbei româneşti, limba locuitorilor originari ai Daciei, resturile limbei

lor şi latina populară din Dacia, patria Romănilor după retragerea legiunilor romane şi elementele barbare din limba română. La urmă se intinde asupra scrierilor slavoneşti ale Romănilor şi asupra urmelor de limbă romănească dinainte de veacul XVI.

Partea următoare, a doua, se ocupă cu originea alfabetului chirilic, cu particularităţile şi intrebuinţarea lui la Romăni, cu ortografia imprimatelor chirilice la Romăni. Istoria alfabetului latin până la al XVI veac, inceputurile de scriere sistematică cu litere latine ale lui Samuel Klein, scrierea etimologică şi fonetică a limbei romăneşti cu caractere latine, rolul Junimii in Iaşi şi implintarea alfabetului latin la Romăni incheie această parte. A treia incepe cu un studiu asupra scrierilor autentice din secolul XVI şi asupra apocrifelor din acest veac şi de la sfirşitul celui al XV. După aceea autorul expune fenomenele caracteristice ale limbei romăne din veacul XVI in Dacia şi aiurea; datele biografice asupra autorilor din acest secul formează incheierea.

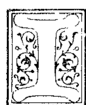
A patra parte aduce mai intăi o mulţime de date bibliografice şi de isvoare şi discută limba română din Dacia in secolul XVII, fenomenele locale de limbă, limba vorbită şi limba scrisă din veacul XVI şi XVII, şi autorii de la 1600—1700.

Partea a cincia şi cea de pe urmă incepe iarăş cu date bibliografice şi analisează limba romănească de la 1700 pănă la 1821. Particularităţile limbei din secolul XVIII, arătarea cărţilor din această perioadă de vreme, insfirşit limba vorbită de la 1700—1821, precum şi datele biografice ne conduc la sfirşitul acestei opere pline de valoare.

— —

ACADEMIA ROMÂNĂ

SESIUNEA GENERALĂ DIN 1889.

nteresul publicului pentru lucrările Academiei Române pare a se lăţi din ce in ce mai mult, dacă judecăm după donaţiunile in bani, documente, monete vechi, cărţi şi diverse manuscripte, care se fac in fiecare an acestei invăţate societăţi. Mulţi din cei ce au găsit in archivele lor de familie, sau care au strins cu sirguinţă vechi documente de tot felul, vin astăzi şi le depun la Academie. Ei au incredinţarea, pe deplin indreptăţită, că in biblioteca societăţii, totdeauna deschisă publicului, acele documente, adesa foarte preţioase, vor putea fi consultate cu inlesnire şi cu deosebit folos de către scriitorii din toate părţile care se ocupă cu studiul istoriei române. — Donaţiuni in bani s'au făcut, in cursul anului 1888-89 de către trei persoane: Intăi, *princesa Alina Ştirbei,* fiica reposatului domn Barbu Ştirbei, a dăruit Academiei, cu o deosebită liberalitate, insemnata sumă de 200,000 lei a cărui intrebuinţare a regulamentat o singură cu toate amĕnunţimile prin chiar actul de donaţiune. Apoi a mai dăruit d-nul *A. C. Bodescu,* român din Besarabia suma de 2,000 ruble şi reposatul bancher *I. Neuschotz* 20,000 lei. Intrebuinţarea acestor sume, impreună cu legatul lăsat mai dinainte de reposatul *Iancu Fĕtu,* a fost regulamentată de Academie in sesiunea aceasta, conform dorinţelor exprimate de donatori in testamentele lor sau in actele lor de donaţiune.

*

Trei premii avea să acorde Academia in anul 1888-89: *Premiul numit Lazar de 5000 lei* avea să se dea acelui autor care va fi tratat mai bine subiectul: «*Studiul vinurilor in România din punct de vedere economic şi al compoşiţiunii lor chimice*». La acest premiu nu s'a presentat nici un concurent, aşa incăt acelaş subiect s'a pus din nou la concurs pentru anul 1893. — 2) *Premiul Heliade Rădulescu de 5,000 lei* şi 3) *Marele premiu Năsturel-Herescu de 12,000 lei* care se acordă numai odată la patru ani. Premiul Heliade-Rădulescu s'a dat d-lui Alexandru Xenopol pentru I-iul volum al cărţii sale «Istoria Romănilor», apărut in cursul anului 1888. Scrierea pare că va fi impărţită in şese mari volume ce vor apărea succesiv. Premiul acordat va inlesnì această publicaţiune.

Căt despre marele premiu Năsturel-Herescu de 12,000 lei, el se acordă numai atunci cănd s'a tipărit in ultimii patru ani o scriere destul de insemnată pentru a merita această măgulitoare resplătire. Deşi au trecut mulţi ani, de cănd s'a făcut donaţiunea lui Năsturel-Herescu, premiul cel mare s'a incuviinţat numai odată pănă acum şi anume lui *Vasile Alecsandri*, vrĕnd Academia prin aceasta să incoroneze lunga activitate literară a marelui nostru poet naţional. De astă dată autorul indicat pentru acest premiu era invăţatul nostru colaborator d. *Alexandru Odobescu* care de curĕnd a retipărit toate scrierile sale române, stringĕndu-le in trei volume, sub titlul: *Scrieri literare şi istorice*. De indată ce Academia nu primise propunerea d-lor Maiorescu, Urechia, Negruzzi şi alţii, făcută in una din sesiunile precedente, ca să nu fie iertat de-a se premia vre unul din membrii activi ai Academiei, nici un obstacul nu se mai infăţoşa pentru incoronarea operelor d-lui Odobescu, acest insemnat autor, atăt de călduros recomendat de d. V. A. Urechia in raportul ce a făcut cătră Academie; acest fericit prosator cum l'a numit d. Maiorescu in discursul ce a ţinut in favoarea sa. Aproape unanimitatea societăţii s'a pronunţat pentru

această premiare, Aducem şi noi d-lui Odobescu felicitările noastre pentru distincţiunea dobăndită.

Pe lăngă aceste premii, Academia a mai incuviinţat o recompensă de 2,500 lei d-lor Teofil Frăncu şi George Candrea pentru cartea lor «Romănii din munţii Apuseni».

*

In locul reposaţilor membri *T. Cipariu* şi *M. Fontanin*, ambii din secţiunea literară, Academia nu s'a putut unì nici de astădată ca să numească alţi doi membri activi. Ca şi in anul trecut, ca şi in anul penultim, secţiunea literară şi-a făcut recomendările sale unanime in conformitate cu regulamentul ei interior şi după o uşoară şi unanimă inţelegere intre membrii ei, dar Academia in adunarea complectă nu a admis propunerile secţiunii nici in acest an, precum nu-l admisese in anii trecuţi. Pe când propunerile celorlalte două secţiuni se primesc fără greutate şi cu multă bunăvoinţă de către Academie, recomendările secţiunii literare şi nu numai acele relative la alegerea de membri activi, dar şi acela ce se rapoartă la membri corespondenţi intimpină o indărătnică şi foarte ciudată impotrivire care se manifestează pe ascuns, la voturile secrete. Care să fie causa acestei urmări puţin inţelese? Se cred membrii secţiunilor istorice şi ştiinţifice tot atăt de competenţi in materie literară ca şi in ale lor; recunosc ei o mare superioritate secţiunii literare de pun tocmai pe alegerea acestor membri o mai mare greutate decăt pe alegerile ce se fac in celelalte secţiuni, sau — ceeace pare mai probabil — se ascund indărătul acestor voturi secrete numai chestiuni personale şi pasionale, cere, ori cum le-ai privì, sunt totdeauna foarte regretabile, căci alegerile făcute de Academie ca şi premiarea deosebitelor scrieri se pot uşor aprecia şi judeca cu deplină nepărtinire de intregul public inteligent din toate provinţiele locuite de Romăni şi prin urmare demnitatea şi prestigiul Academiei va căştiga sau va perde după hotăririle drepte sau părtinitoare ce va lua societatea tocmai in aceste chestiuni. Să sperăm că sesiunea aceasta va fi cea din urmă in care se vor fi

manifestat sentimente atăt de puţin compatibile cu marele scop ce trebue să urmărească Academia Română.

*

Membrii corespondenţi aleşi in această sesiune sunt următorii: I) Pentru secţiunea literară: d-nii *Apostol Mărgărit* (Macedonia) şi *Ionescu Gion* (Bucureşti); II) pentru secţiunea istorică: *I. Onciul* (Cernăuţi); *A. D. Xenopol* (Iaşi); *P. Broşteanu* (Reşiţa in Banat); III) pentru secţiunea ştiinţifică: dr. *C. Istrati* şi *V. Babeş* (Bucureşti) şi *N. Culian* (Iaşi). — President al Academiei pe anul curent s'a reales cu unanimitatea voturilor d. Mihail Cogălniceanu.

*

S'au ţinut in această sesiune (de la 7 Martie până la 4 Aprilie) patru şedinţe publice, din care cea din urmă din 31 Martie a fost presidată de *M.M. L.L. Regele şi Regina*. In aceste şedinţe publice s'a cetit de către membrii Academiei următoarele lucrări:

G. Bariţiu. Proiecte de tractate intre Impĕratul Leopold I de o parte şi intre principii Transilvaniei şi ai Munteniei de altă parte.

V. A. Urechia. Edilitatea Bucureştilor sub Ipsilante Vodă.

Episcopul Melchisedek. Viaţa Sfintei Paraschive cei nouĕ şi istoricul sfintelor ei moaşte. (Vom publica această scriere in revista noastră).

G. Bariţiu. Epigrafia ceramică din Dacia şi Panonia după publicaţiunile d-lui C. Tornea.

Gr. Cobalcescu. Analisa memoriului d-lui Zapalovicz intitulat «Schiţă geografică asupra Carpaţilor estici ai Pocuţiei şi ai Maramureşului.

G. Bariţiu. Proiect de exilarea Romănilor locuitori pe un teritoriu cu Saşii şi strămutarea lor in Valachia mică din seculul trecut.

Gr. Cobalcescu. Observaţiuni asupra faunei neocomiane din basinul superior al Dămbovicioarei.

Al. Odobescu. Figurile de patrupede androcefale in antichitate şi in biserica Sf. Nicolae din Dorohoi

Gr. Stefănescu. Dare de seamă despre lucrările Asociaţiunii Britanice pentru inaintarea ştiinţelor in sesiunea din 1888.

G. Gr. Tocilescu. Un decret (psefisma) al Senatului şi poporului din Tomi privitor la regularea apărării cetăţii descoperite la Constanţa. Masca de bronz descoperită la Hirşova. Tesaurul de bronz preistoric descoperit la Şopălnaca şi bucăţile de aur cu stampile de la Buzĕu.

Precum se vede sesiunea Academiei din acest an, in afară de lucrările ei de administrare interioară, a fost destul de bogată şi in lucrări ştiinţifice. Un singar punct al programei a remas nedesbătut şi nehotărit şi se tot amănă din an in an şi din sesiune in sesiune, acesta este chestiunea mănţinerii sau depărtării vocalei *u* mut de la sfirşitul cuvintelor, in ortografia admisă de Academie. Deşi chestiunea se tot pune din nou la ordinea zilei, părerea generală pare a fi că momentul nu e ăncă venit pentru a se lua cele din urmă hotăriri in privinţa ortografiei şi se preferă, cu drept cuvĕnt, să se mănţie starea provisorie de astăzi, in loc de-a se reincepe discuţiunea nesfirşită şi nedeslegată intre principiul etimologic şi cel fonetic. Deodată s'a incheiat un fel de compromis care se pleacă mai mult spre fonetismu; timpul singur va hotări punctele grele remase ăncă controversate.

DIR.

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI APĂRUTE DE CURĔND ȘI TRIMISE DIRECȚIUNII „CONVORBIRILOR LITERARE“

Constantin Gabrielescu. Natura Jurămĕntului și jurămĕntul more judaico. 1 broș. Craiova, 1889.

Academia Română. Documente relative la anii 1800—1831, I-a Serie, comunicațiuni de *V. A. Urechia.* Estras din Analele Acad. Rom., Seria II, Tom. X, memoriile Secțiunii istorice, București 1889.

— Documente dintre 1769 – 1800, idem, idem, București, 1889.

— Pe file de ciaslov, note istorice de *V. A. Urechia,* id. id. Buc. 1889.

— Sigilul tĕrgului Petrei (jud. Neamțu), notiță istorică de *V. A. Urechia,* id. id. București, 1889.

— Documente referitoare la limba românească, comunicațiune de *V. A. Urechia,* id. id. București, 1889.

— Archimandritul Vartolomei Măgăreanul (1720—1780), notiță biografică și bibliografică de *V. A. Urechia,* id. id. București, 1889.

Mihai Gregoriady de Bonachi. Anacreon, căntece lirice. Text și traducere cu note explicative, precedate de un Studiu asupra vieței scrierilor poetului etc., 1 vol. Galați, 1889.

Constantin Gogu. Scrisori asupra regulelor intrebuințate pentru găsirea zilei Paștelor, 1 broș., Iași, 1889.

București. Stabilimentul grafic Socec & Teclu. — 28,555.

Apare la 1 a fiecărei luni.

CONVORBIRI LITERARE

No. 3. Bucuresti, 1 Iunie 1889. **Anul XXIII.**

PRIMUL BAL

COMEDIE INTR'UN ACT [1]

PERSOANELE:

Robeanu medic.
Lia soţia lui.
Mitică Zornescu.
Simion, sluga lui Robeanu.
Catinca, fată in casă la Robeanu.

Teatrul infăţişază o elegantă sală de măncare. — Masa e pregătită pentru un mare supeu de bal. — Scaune dealungul mesei. — La dreapta un cămin cu o mare oglindă. — Lăngă dinsul un fotoliu, un scaun şi o masă pentru fumat. — La stinga un bufet mare cu argintării şi cristaluri. — Coşuri cu fructe şi bomboane pe masă. — Uşă in stinga, uşă in dreapta. — Fundul scenei arată, printr'o arcadă o seră de iarnă luminată. — O draperie bogată decorează intrarea serei. — Două lampe ard pe cămin. — Candelabrele de pe masă nu sunt aprinse. — La ridicarea perdelei pendula bate 9 oare.

1) Scena se petrece iarna in casa lui Robeanu, in Bucureşti.

SCENA I.

Simeon (cu mănele in șolduri inspectănd masa).

(Livrea neagră cu șnururi galbene, vestă albă de postav cu fir, culoți de catifea roșie, ciorapi albi, pantofi de lac) — 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 41, 42, 43, 44 p.. a.. tru.. ze.. ci şi cinci! Bun! de s'or mai stringe ceva boierii, incap tocmai 50 de tacămuri. (Căutăndu-se prin buzunare). Na! că ear am prăpădit-o! De cănd cu balul ăsta, mi-am perdut minţile şi pace! Ba bine că nu le-aş fi perdut! Mĕ rog să te pui d-ta bun, teafĕr, sănătos şi să restorni o casă intreagă, ca să faci loc gol pentru invĕrtitul cucoanelor şi să strămuţi lucruşoarele, să le stinghereşti, ba să le şi mai fărămi, ca de! om eşti, numai şi numai să-ţi faci treabă şi să aduni o sumedenie de lume ca să bea, să mănănce şi să ridă pe socoteala ta.... asta n'o pot eu inţelege odată cu capu! A! Să mergi bunăoară la alţii, asta mai vine la socoteală, că stau frumuşel la odihnă cu hainele boierilor in braţe şi după ce m'am săturat de privit şi de somn, mai dau o revisie pe la bufet! Chef pe socoteala altora, vezi bine! Dar de opt zile să mĕ muncesc eu, să n'am nici masă, nici linişte cum se cuvine, prea e prea! adică vorba ceea: nu face că ţi se face! Căinasem din cale afară pe bieţii feciori din alte case, trebuea să-mi cadă şi mie beleaoa in spinare! Şi tot n'ar fi nevoea aşa de cumplită, daca m'aş mai putea recorì cu vre-o vorbă bună de la boieri ori de la Tincuţa — o bălăioară cu ochii căt un ban mare — care mĕ joacă mai de hai decăt pe un titirez! Aş! ţi-ai găsit, tot ce fac nu e bine, ba uituc, ba nerod, ba gură cască, ba căte alea toate, de nu mai ştiu cum să deschid gura măcar şi diavoliţa de fată mĕ hărţueşte in-tr'una, de mĕ mir cum n'am pus tacămurile pe dos, atăta m'au zăpăcit de-o sĕptĕmănă cu afurisitul ăsta de bal. D'apoi fie! halal! nici la Prinţesa care dă de 40 de ani baluri in toate Vinerile, n'are să fie aşa de frumos ca la noi! Când te uiţi la salon pe care l'am lustruit sticlă, de mi-e

milă să calc pe scănduri şi mai ales supeul (inghite).... cu fel de fel de bunătăţi.... dacă nici acum nu mi-o mărì leafa cuconiţa, apoi nu mai e dreptate pe lumea asta! (Deschide uşile dulapului şi aşează catere de argint pentru şampanie). Pecăt numai că or să se bea vinurile cele bune! Eu ziceam Tincăi, să mestecăm şi de cel mai prost că boierii nu mai bagă de seamă in fierbinţeală, dar mi-am aprins pae in cap, că m'a auzit cuconiţa.... ba nu m'o auzi vorbind? că eram intr'un virf de scară ştergeam policandru şi Tinca era in celălalt cap al salonului.... a strins tot vinul cel mai aşa, l'a inchis şi a luat cheea la d-ei! Adecă ce mĕ amestec eu? daca singuri d-lor vor risipă, apoi vina slugilor este? Iii!! Şi că mult mai e fără astĕmpĕr.... n'aş fi crezut niciodată, cucoană tĕnĕră şi purtată doar prin lume, cum n'a mai fost alta şi ţaca, ţaca, toată zioa, nu-i mai place nimic, nu-i mai intră nimeni in voe, vrea, nu vrea, intră, ese, scoate, aşază, jos, sus, in toate părţile, ar ostenì o sută de oameni de s'ar potrivì firii d-sale, dar ăncă pe noi căteva biete slugi! Noroc că nu ne mai vin şi mosafiri, c'atăta ne-ar mai lipsì.... (ear se roteşte in jurul mesei). Păi! când zic eu! Nici la Prinţesa nu-i mai bine! Le-am aşăzat colea, de la meşteşug! (Catinca intră cu douĕ coşuri de flori). Eaca şi bălănica mea! Bine că te-ai indurat şi de mine sufletul meu!

Catinca (puind coşurile pe bufet)

Ştii că te găsesc nostim? Ce, era să mĕ ţin de d-ta? Fără sindrofie nu-ţi merge bine? Abia scăpai din iatac acum, pănă am imbrăcat pe cuconiţa am crezut că turbez, nu alt ceva. E şi mai avană decăt inainte! (Se uită in oglindă şi se găteşte). Uf! imi hueşte capu de atăta cicăleală....

Simion (apropiindu-se cu dragoste de dinsa)

Tocmai ca mie, puişorule! Şi ăncă eu tot mai am răgaz cănd te vĕd pe tine, pe cătă vreme tu.... (vrea s'o ia de talie)....

Catinca (dându-i peste mână)

Ia te mărgineşte! te poftesc ca să nu ne stricăm prieteşugul!.... Mie nu-mi plac glumele astea!....

Simion

Vai de mine! că amarnică mai eşti! Bine, bre omule! dacă te iau de nevastă? Uite, să eşim doar cu cinste de la balul ăsta şi lucru-i isprăvit! Popa Stoica ce treabă alta are?

Catinca

Se poate! Tocmai deaceea nu te pripì! Vom vedea măne! Multe baluri am mai trecut şi vorba d-tale tot făgădueală a remas!

Simion

Care baluri?

Catinca

Cele pe care mi le tot puneai soroace.

Simion

Cine iţi vorbeşte de alea! Baluri pe la străini! Eu iţi vorbesc de balul nostru de astă seară. Cum e cel dintăi bal ce-l dau boierii noştri de când s'au luat, ăsta e ăl bun, alelalte erau aşa de-o şmecherie de dragoste şi de gură dulce!....

Catinca

Apoi vezi că tocmai de aia, te şi poftesc să te mărgineşti.... auzi d-ta şmecherie?.... bine-ţi ziceam eu că eşti un nerod.... gură dulce? ii vedea tu gură dulce, când or inflorì căpşunele in căşlegi, băete.... dacă e vorba aşa! (Simion vrea să-i ia măna) ia vezi-ţi mai bine de masă! C'acum incep să pice musafirii!

Simion (privind-o cam de sus)

Masă? Se cunoaşte că numai cu de ale gătelei iţi faci d-ta seamă, căci altfel ai fi văzut ce fel de masă mi-am injghebat! Poftim dudue şi priveşte, nici la Prinţesa..... (cu ironie) ce-ţi vorbesc eu de Prinţese d-tale, mai mult decăt la Dobrotin care e becher, şi la cucoana Luxiţa Simizeanca, care tot prin sat mănăncă, ai mai văzut d-ta mese? Eaca uite-te de vrei să cunoşti ce va să zică o masă boierească... doar de geaba nu m'am plimbat eu 7 ani cu cuconaşul pe la toate băile din năuntru, am invăţat şi noi ceva, aşa s'o ştii d-ta, madmuzelo.... (invĕrtindu-se intr'un picior) peacolo nu ajunge fitecine, bălănico!

Catinca

Ia te mărgineşte!... atăta iţi spun eu! (pausă) Cuţitele de argint le-ai adus de la cucoana a mare?

Simion (cătănd in buzunare)

Dacă am perdut ţidula.... Ba nu voiu perde-o!... aş vrea să te vĕd pe d-ta in locul meu! (găsind o hărtie) Ah! (mototolind-o şi svirlind-o in sobă) Aş! hărtie de ţigară! Da fără ea nu mi le-o da.

Catinca

Le-ai cerut? du-te de le cere! Ba mai bine trimite pe cineva... pe Vasile vizitiu!... cine-o să deschidă uşa când o incepe lumea să vie.... uitucule! (rıde).

(Simion se tot caută prin buzunare).

SCENA II.

Cei de sus, Lia (in rochie de bal rosă cu o cingĕtoare lată de panglică. Foarte elegantă. O horbotă albă pe umerii goi. Vine din fundul scenei, din seră).

Lia (incheindu-şi o brăţară)

Catinco, ce face domnul?

Catinca

Adineaori cetia in odae la d-lui.

Simion

I-am pregătit toate pentru imbrăcat. Nici tărziu nu e, abia că băturĕ nouĕ!

Lia (mergĕnd să se privească in oglindă)

Să aduci o hărtie mare care e in seră Catinco şi vezi daca n'am uitat mănuşele pe piano in salon! (Catinca ese prin fund, către Simion) Regulat-ai cum ţi-am zis, covorul pe scară şi lampele? (Vorbeşte răpede şi scandănd vorbele. E visibil nerăbdătoare şi nervoasă).

Simion

(aprinzĕnd căte-o luminare pe rănd din candelabre şi apoi stingĕnd-o)

Fiţi fără grijă, cuconiţă! Toate sunt la locul lor. Lampele strălucesc par'că ar fi la luminaţie! Asupra băeţilor să n'aveţi nicio bănuială, sunt de-ai noştri. E Mihalache vĕrul Tincăi şi nepotu-meu care slujeşte la Dobrotin, ăl ce s'a dus la Paris. Sunt spilcuiţi ca nişte cuconaşi!

Catinca (aducĕnd o hărtie in formă de pungă)

N'am găsit mănuşele nicăeri. Le-am căutat şi in iatac şi pe la domnu (vĕzĕnd mănuşele intr'o cută a cingĕtoarei rochi) eaca mănuşele erau aici (i le dă).

Lia

Bine zici, le uitasem. Mé găndeam la altceva. Dă-mi coşurile cu flori. Aşează-le dearăndul prin vasele cele mici de sticlă. (Deschide punga de hărtie şi scoate mici bilete pe care le aşează impreună cu un mic buchet pe talere) Cum o incepe să vie lumea să aveţi grijă de-a lăsa draperia de la seră şi să nu o ridicaţi pănă ce n'oiu venì eu aici. Catinco, după ce vei isprăvì, să pui fierul cel mic de frisat şi o cutie de ace de cap lăngă oglindă in odaea mea. Să infigi bolduri la panglicuţele de cotilion... o să le găseşti in coşul meu de lucru.

Catinca

Prea bine cuconiţă! (ese).

SCENA III.

Cei de sus, Robeanu (in jachetă cenuşie scurtă, cu pĕrul cam in neregulă, cu cravata colorată cam strămbă, cu o carte in mănă intră din stinga)

Robeanu

Dragă, unde mi-ai pus biuroul, că nu-l găsesc nicăiri.

Lia (din capul mesei)

Biuroul? (găndindu-se puţin privind la Simion) Ah! Ştiu! L'am pus deasupra lăzilor sub scară. Era să-l aşez in odaea de bae unde am grămădit celelalte lucruri, dar Simion a zis că poate să ai nevoe de dinsul şi l'am pus mai la indemănă.....

Simion

E după perdea cuconaşule, in dosul dulapurilor cu ierburi, şi cu chipurile cele de ipsos.

Robeanu

Şi asta vrea să zică la indemână?... Mi-aţi mutat şi dulapurile? Bine dar o să mi se prăpădească colecţiile! Cine ştie cum le veţi mai fi trântit acolo unele peste altele! Intru ce strica daca le lăsai unde erau la locul lor?

Lia

Dar bine, chéri, cum era să le las? se stricau de tot atunci, am trebuit să fac odae de fumat in biblioteca ta. Inţelegi că nu le-ar fi mers tocmai bine. (apropiindu-se de dinsul) Ce fel? Nu te-ai imbrăcat ăncă? Uite sunt aproape de 9 şi ½, o să inceapă lumea să vie. N'o s'o primesc doară eu singură! Du-te răpede de te imbracă şi lasă biuroul şi colecţiile in pace, că stau ele bine unde le-am pus.

Robeanu

Da, de bine! ai resturnat cu desăvirşire casa intreagă cu balul tĕu. Nu ştiu dacă imi voiu mai putea găsì şi capul cu regula care mi-ai făcut-o aici.

Lia (impingĕndu-l spre uşe)

Du-te mai bine de te imbracă şi lasă imputările pe urmă. Acuma nu am vreme să le ascult. Nu vezi câtă treabă este ăncă de făcut? Aide, fămi-te frumos, daca vrei să nu incep eu a cărtì! (il duce de braţ până la intrare).

SCENA IV.

Cei de sus, afară de Robeanu

Lia (cătră Simion)

Asta e vina d-tale! Daca lăsai biuroul unde ţi-am spus eu să-l pui la inceput, nu avea domnul nevoe să-l caute peste tot locul şi ar fi putut să fie gata de mult.

Simion (a parte)

Poftim, tot eu vinovat, ce vĕ spuneam? Imi zisese să-l pun in magazia cu lemne. (tare) Am socotit că e mai la indemănă acolo şi daca cuconaşu mĕ intreba de el, că deabia azi după prănz l'am mutat, l'ar fi găsit numai decăt!

Lia

Bine, bine! du-te de-ţi caută de treabă mai bine, decăt să tot respunzi.

Simion (plecănd spre uşa din stinga, a parte)

N'am noroc şi pace bună....

Robeanu (intrănd)

Unde mi-aţi pus cheile? Biuroul l'am găsit, cu vai nevoe, dar n'am putut da de chei nicăeri. Vĕ foarte mulţumesc de cum mi-aţi aşăzat dulapurile. Unul era resturnat pe-o coastă şi celalalt e cu geamurile uşilor sparte....

Lia (impacientată)

Cheile? Cheile? Ce să faci cu cheile? Mi se pare că le-am strins eu undeva. (către Simeon) Du-te de'ntreabă pe Catinca ce le-a făcut?

Simion (eşind prin stinga, a parte)

Adică.... numai eu sunt uituc? Acum fuga după cuţite, că nu e chip!

Lia

Mĕ rog, şi fără de chei nu poţi? Unde o să le găsesc acum? Ce-o să faci cu ele?

Robeanu

Imi trebuesc pentru notiţele ce am in biurou. Nu am măne curs la facultate?

Lia (rizĕnd)

Ai de gând să ţii cursul mâine. Frumos curs are să fie, după ce vei sta până la 8 ciasuri dimineaţa in bal, căci ştii, că dăm invitaţilor şi cafeaoa cu lapte, după galopul final.

Robeanu

Şi cafeaoa cu lapte?... bieţii oameni!

Lia

Mai intăi eŭ nu inţeleg balul decât când se sfirşeşte a douazi cu soare. Apoi noi avem şi datorie să-l prelungim cât mai mult.... cel dintăi bal ce dăm după căsătoria noastră... e foarte natural dar să ţie cel puţin, până la 8 dimineaţa....

Robeanu

Cel dintăi bal! Şi până mâine dimineaţă la 8, cel puţin! Ai nişte orizonturi foarte intinse, drăguţă! Dar cu sănătatea ce facem, doamna mea?....

Lia

Sănătatea? Foarte-ţi mulţumesc e nu se poate mai bună, domnule profesor...

SCENA V.

Cei de sus, Catinca (intră din stinga)

Catinca

Cheile de la biurou nu's nicăiri.

Robeanu

Atât mai lipseşte!

Catinca

Să nu fie cumva in coşuleţul cu lucru, pe cara l'am inchis in garderobe.

Robeanu

Şi garderobul unde l'aţi aruncat?

Catinca

L'am urcat in pod, din pricina oglinzei. (Ciasornicul bate 9 şi jumĕtate).

Robeanu

In pod, prin intunerec şi cine ştie ce veţi mai fi pus primprejur,... mai bine mĕ duc să mĕ imbrac. Vĕd eu că cu voi nu o pot scoate la capĕt!

Lia

Aşa, chéri! Şi vino degrabă in salon. E foarte tărziu, Catinco! Ia prinde-mi corsajul la spate că se tot ridică in sus. (Catinca se pleacă şi o aranjează).

Catinca

Fără de oglinda cea mare nu vĕ puteţi vedea bine cuconiţă, că intr'asta de aici deabia te vezi pe jumĕtate.

Lia

Ba mĕ vĕd mai bine decăt in cele din salon. Nu cade prea in pămĕnt jupa din faţă (se intoarce) imi pare că tot calc pe ea.

Catinca

Numai bine vine. Am prins-o cu ace şi nu se mai lasă acum. (se aude afară un sunet de clopoţel).

Lia (tresărind)

Eaca cineva. Aproape 10. Au inceput să vie. Dă-mi, dă-mi mănuşele! Unde e Simion? Ia vezi cine e? Pofteşte in salon. Şi George nu e gata. O! cursul d-lui mai trebuea acum! (ese Catinca in dreapta).

SCENA VI.

Aceiaşi, Catinca, Mitică Zornescu (in haine de drum cenuşii, cu o pălărie mică moale, mănuşi groase de piele englezească)

Lia (pornind spre seră)

Poate să fie mama (işi trage o mănuşă).

Catinca (intrănd)

E domnul Mitică Zornescu.

Lia

Zornescu! Pofteşte-l aici. (coboară).

Zornescu
(vesel intră răpede, apoi vĕzĕnd masa intinsă şi toaleta Liei se opreşte mirat)

Sărut măna, cuconiţa mea. Da bine, ce e asta? Ce aveţi banchet, ori daţi un praznic? (privind pe Lia) Rochie rosă decoltată.... n'o fi bal cumva? Bal? Şi mie nu-mi spuneţi nimic? Frumoşi prieteni sunteţi! (Catinca ese).

Lia (intinzĕndu-i măna pe care Zornescu i-o sărută)

Ce fel? n'ai primit invitarea? Eu ar trebuì să mĕ mir de d-ta, vĕzĕndu-te că vii in starea asta (arătăndu-i hainele) sunt 10 oare şi o să inceapă să vie lumea la bal. Balul nostru... cel dintăi bal ce dăm după căsătoria noastră. Cum nu ştii? Nu se poate? Ţi-am trimis invitarea de 10 zile.

Zornescu

Tocmai pentrucă mi-aţi trimis-o de 10 zile, nu ştiu absolut nimic. Viu de la ţară. Am plecat a douazi dupe balul Prinţesei... ştii cel cu pricina. Azi tocmai două săptămâni! Mă ierţi acum că am indrăznit să viu in costumul acesta? Viu de la gară şi eram atât de nerăbdător să depun omajele mele de admiraţiune la picioarele frumoasei dănţuitoare, care m'a scăpat dintr'o mare primejdie, incât am călcat peste regulele bunei cuviinţe şi am venit cum eram de pe drum!

Lia (rizĕnd)

Bine! bine! domnule Fluturaş! te iert, cu o condiţiune insă. Să te presenţi cât mai degrabă inaintea noastră in mare ţinută de ceremonie....

Zornescu

Fluturaş, eu? D-ta mi-o spui?.... Glumeşti ca in totdeauna! Ce face Iorgu? mĕ prind că stă cu nasul in vre-o carte!

Lia

Ba nu. Se găteşte, cam cu sila dar am isbutit. Inchipueşte-ţi că vroia să-şi caute nişte notiţe, acum la 10 aproape, pentru cursul lui de măine la şcoală..... Ce zici de asta? Să se gândească la asemenea lucruri in seara primului nostru bal..... E bun de zugrăvit!... (se plimbă).

Zornescu

Ce-o să-i faci! Bal ori nu, omul de ştiinţă, bărbatul studios, principele artei medicale nu e ca fiecare muritor? Nu se imbracă la vreme şi când e imbrăcat nu seamănă cu toată lumea. N'o zic asta tocmai pentru dinsul, dar aşa sunt şi nu d-ta ai să-i poţi schimba... Ştiinţa trece inaintea tuturor balurilor şi chiar a.....

Lia (intrerupĕndu-l)

Şi chiar a nevestei! Zi-o.... poate ca să ai dreptate....

Zornescu

Mĕ iartă, d-voastră faceţi escepţie... dovadă că se găteşte. (privind'o) Ce rochie strălucită, şi cât iţi şade de bine cu dinsa! Sper doamnă că-mi vei acorda favoarea de-a juca cotilionul cu mine (se apropie de Lia).

Lia

Cu mare plăcere.

Zornescu (luându-i măna)

Şi intăiul cadril!...

Lia

Fără indoială!

Zornescu (sărutându-i măna şi privind-o galeş)

Şi primul vals?....

Lia

Şi primul vals! Numai să ai vreme să le joci pe toate, căci nu cred să intri in salon astfel.

Zornescu

Nu, nu. Mĕ duc indată. Sunt gata in 20 de minute. Ş'apoi la noi, după binecuvĕntatul obiceiu lumea ne sosind decât peaproape de miezul nopţii, am ăncă bună speranţă de-a fi eu cel dintăi dintre invitaţii d-tale. Vrea să zică ne-am inţeles: primul vals, primul cadril şi cotilionul!

Lia

Da, da.

Zornescu

Dar ce-o să zică Iorgu de asta?

Lia

Cum, ce-o să zică? Nimic, ca in totdeauna. Lucrul e foarte natural, mi se pare.

Zornescu

Nu te mira, eu in locul lui poate că nu aş găsì lucrul tocmai atăt de natural. Dar el.... ai dreptate d-ta de sigur.

Lia

Nu te inţeleg.

Zornescu

Mĕ rog imi dai voe să fiu franc şi să vĕ intreb ceva?

Lia (privind ciasornicul care bate 9 $^3/_4$)

Ai auzit?.... N'ai vreme de perdut, spune răpede ce ai de spus.

Zornescu

Vezi, deaceea zic eu că eşti un ănger (cu pasiune) bună! bună!....

Lia
(ii arată ciasornicul).

Zornescu

Voiu fi foarte scurt. Zece cuvinte şi isprăvesc! Nici că mai poate fi vre-o indoială că Iorgu te iubeşte. Dar a iubì pe-o femee, pe oricare femee şi a iubì pe-o femee ca d-ta este oare acelaş lucru? Omul care celor dintăi le-ar da atăta căt sufletul şi inima ii pot produce şi pot simţì, dă

el indeajuns aceea ce se cuvine, ce e dator să dea celeilalte? (Lia suride) Nu ride. Ajung indată la conclusiune. Cunoşti, sau mai bine zis n'ai vrut să iei cunoştinţă de principiele mele asupra iubirii, căci ai fi inţeles foarte uşor aceeace vreau să-ţi dovedesc. Ştii cât de mult mi's dragi trandafirii şi cu ce pasiune ii cultivez. După o indelungată experienţă am ajuns la credinţa că din mărăcin selbatic nu poţi scoate o centifolie, oricât de nobile altoae ii vei face şi cu ori câtă răbdare te-i ocupa de dinsul. Şi totuş originea lor este comună. Ce deosebire insă intre floarea cea albă, mică, plăpândă şi pare că timidă a unuia şi coroana strălucită, catifelată a celeilalte! Până şi ghimpii lor nu se aseamănă. Cei dintâi te rănesc, iţi rup carnea ca nişte ghiare, cei de-al doilea te impung — ca un cuvênt de spirit, — te fac să tresări ca o sărutare! Aşa dar....

Lia (privindu-l surizênd)

Aşa dar din această ingenioasă comparaţiune, eu aş fi....

Zornescu

Centifolia, doamnă! Rosa centifolie! pe care Iorgu are fericirea s'o poseadă şi nepriceperea, nedreptatea poate de-a nu o recunoaşte şi a nu o preţuì....

Lia

Cu alte cuvinte bărbatul meu.... acest principe al ştiinţei, precum il numeai, cu toată reputaţiunea sa de om invăţat, are după d-ta, slabe, foarte slabe noţiuni de botanică şi in ce se atinge de rose, ar putea cu multă siguranţă să ia lecţiuni de la d-ta?....

Zornescu

Cum se cunoaşte că eşti femee? Şi încă ce femee? Ai numai decât la indemână, acel „nu ştiu ce“, care ne farmecă şi uneorl ne convinge chiar fără să vrem! Ai acel dar nepreţuit al paradoxului gingaş şi calitatea rară a iro-

niei spirituale cari inteţesc şi mai mult focul, ce atăt de lesne aprinzi cu privirea şi cu cuvěntul! Infine tot ce te incunjoară sau vine de la d-ta.....

Lia

Ghimpii, domnule Zornescu, ghimpii mei de rosă centifolie! (ride) Ideea este originală, şi forma cea lirică in care o inveleşti, ii dă o dulceaţă, mult ademenitoare, de care ai avut, nu mě indoesc de multe ori ocasiune de-a fi mulţumit! Nu e aşa?

Zornescu

Poţi să zici ce-i voì doamnă, ghimpii d-tale cei drăgălaşi nu te vor impiedeca de-a fi cea mai adorabilă femee şi cea mai preţioasă... (Lia il priveşte lung) şi cea mai preţioasă (apăsănd pe cuvěnt) amică.

Lia

Imi pare rěu că nu e şi George aici, căci s'ar bucura foarte să asiste la o adevěrată schimbare la faţă a bunului sěu amic, carele de sigur nu pentru intăia dată şi in favorul meu provoacă asemenea surprinderi!....

Zornescu

Oh! n'am nicio grabă, Robeanu imi este cel mai scump şi mai călduros prieten, cătră care nu numai amintirile copilăriei şi....

Lia (intrerupěnd)

Şi?....

Zornescu

Şi acelea ale tinereţei noastre mě leagă, ci ăncă o adăncă şi neperitoare recunoştinţă!

Lia (surprinsă)

Cum aşa? D-ta datoreşti lui George recunoştinţa? Nu ştiam nimic despre aceasta. Ăncă o calitate. Discret când e vorba de cele mai nobile simţiminte, deşi nu eşti totdeauna astfel in avĕnturile d-tale cavalereşti!

Zornescu

Doamnă!

Lia

O perfecţiune aproape rară in lumea noastră... (privindu-l) aceasta nu trebue să te pună pe gănduri, nici să te facă a lua un aer melancolic, fiindcă din toate căte imi spui, eu cred aceea ce se cuvine să cred!...

Zornescu (luăndu-i măna)

Doamnă, poţi crede aceea ce inţelegi, mai cu dinadinsul, fiindcă nu disperezi că vei simţì căt adevĕr şi cătă sinceritate cuprind cuvintele mele. Şi oricăt sarcasmu ai vrea să arunci asupră-mi credinţa ce am eu despre d-ta nu o vei schimba-o niciodată. Eşti un caracter, da, un caracter doamnă! Numai cel care te cunoaşte, te poate preţuì şi numai cel ce te iubeşte ţi se poate supune... (ii sărută măna).

Lia (serioasă trăgĕndu-şi măna)

Şi acela eşti numai d-ta!

Zornescu

Nu zic aceasta. Robeanu poate foarte bine să fi descoperit lucrul, insă nu are aerul nici de a-l lua in serios, nici măcar de a-i da atenţiunea ce merită şi.... daca ai vrea.... (Lia il priveşte lung) ai putea foarte uşor să-l faci să inţeleagă aceasta.

Lia

Eşti galant, domnule Zornescu, insă dă-mi voe a-ţi spune că filosofiia d-tale nu e adănc pĕtrunzĕtoare. Cele ce vezi aici iţi dovedesc aceasta. Balul de astă seară este opera, este voinţa mea. George dorea ca cel puţin in anul intăiu să nu ne deschidem casa lumi. D-ta ne eşti prieten şi pot să-ţi spun tot. Ştii căt imi place lumea. Educaţiunea sau firea m'au făcut astfel. Sunt vioae, imi place danţul, musica, sgomotul şi lumina multă şi nu inţeleg că dacă m'am măritat, să imbrac haina gravelor matroane şi mĕ ferec intre patru ziduri, pentru a-mi da aere de falsă seriositate in nepotrivire cu caracterul meu şi a-mi pleca cu ipocrisie fruntea — precum fac cele mai multe femei — la cerinţi sociale care mĕ stingheresc sau la nişte zădărnicii care m'ar revolta!

Zornescu

Te inţeleg foarte bine!

Lia

Eu sunt francă. Imi place să spun ce simt şi să fac ce-mi convine. Nu voesc a fi nicio pagină comodă, pe care ori cine şi-ar putea scrie turburările inimei, nici un vas armonios, care vibrează fatalmente la orice atingere!

Zornescu

Ce foc! ce vervă! ce ochi! şi ce frumoasă eşti cănd dai aceea ce nu vei primì niciodată de la nimeni: sfaturi, daca nu lecţiuni! Nu aveam eu dreptate să-ţi spun că eşti un caracter! Aceasta nu mĕ va oprì cred, de-a mĕ bucura de ce mi-ai acordat şi de-a danţa ca nişte buni prieteni, valsul, cadrilul şi cotilionul impreună!

Lia (privind ornicul dupe cămin)

Negreşit, numai să nu scapi prilejul. Priveşte!....

Zornescu

In 20 de minute sunt inapoi! (sărută măna Liei, işi ia pălăria depe fotoliu şi porneşte spre dreapta) Stringe măna lui Iorgu. La revedere (ese).

SCENA VII.

Lia (privind puţin după dinsul)

Indrăsneţ, dar... are inimă bună! Cel puţin aşa imi pare, judecăndu-l după căte spune, şi mai ales după cum le spune! (pausă, se priveşte in oglindă) O centifolie eu! Asemĕnarea e delicată, deşi ar avea par'că, un parfum de linguşire, de nu un ghimpe de ironie! Ori cum ar fi insă, e destul de măgulitor că şi-a dat osteneala să o găsească pentru mine şi să mi-o presente intr'un chip atăt de discret.... Are intr'adevĕr calităţi Zornescu şi cu căt il cunosc mai bine, cu atăta il găsesc mai plăcut, mai gentil, mai.... (se duce spre stinga) ce va fi putut George să-i facă, pentru a-l fi robit intr'atăta cu recunoştinţă? Ş'apoi danţează ca un ănger!.... Cănd eram la pension visam, oh, nu numai eu, ci toate camaradele mele mici şi mari, la tineri eleganţi, distinşi, amabili, veseli şi mai ales cari să danţeze valsul in perfecţie. De căte ori in recreaţiune, incunjuram, jucănd cu o amică, aleele cele largi ale parcului, inchipuindu-ne că suntem la bal şi că una din noi — şi fiecare pe rănd, ca să nu fim geloase — era acel, atăt de mult visat cavaler frumos, din care ne făuream idealul nostru in viaţă.... in căsătorie! La nimic nu găndesc fetele cănd sunt la un loc şi de nimic nu vorbesc mai cu drag impreună, decăt de căsătorie! Necunoscutul, misterul in care se invĕlueşte, simţimintele neinţelese insă ce ele ne deşteaptă in suflet, ne domină, ne atrag, ne răpesc? Şi totuş de căte ori realitatea este amăgitoare! Pentru mine ea a fost chiar nedreaptă. George numai elegant cavaler, perfect dănţuitor

ori gingaş curtenitor nu este. Totdeauna gănditor, serios, distras chiar, aşa că de multe ori mi-e teamă, să nu uite, când suntem in lume că avem o legătură impreună! Aşa n'ar fi in stare să bage de seamă, că voiu juca, astă seară, atăt de mult cu aceeaşi persoană! Ah! avea dreptate Zornescu să spună că am un caracter, că sunt un caracter! Şi fiindcă lucrul este cu adevĕrat astfel, apoi voiu trebuì să prefac multe din cele ce nu se invoesc cu acest caracter al meu! (ornicul bate 10 ore) Zece! şi George tot nu e gata. E mai incet şi mai cochet decăt o femee, invăţatul meu! (privind impacientă imprejur) şi m'a lăsat singură să primesc lumea.... dar care lume? căci pănă acum nu vĕd pe nimeni! Ce deprindere neplăcută să vie aşa de tărziu! (se aude un lung sunet de clopot) Ah! insfirşit vine cineva (işi aşează rochia şi işi pune o mănuşă, aruncănd ochii in oglindă, şi apucănd spre fund prin dreapta).

SCENA VIII.

Lia, Robeanu (eşind din stinga in haine de bal, cu pălăria in mănă)

Robeanu

Ai trimis tu pe Simion undeva? Nu pot da de dinsul nicăeri.

Lia (intorcĕndu-se)

Insfirşit! Ia să te vĕd! (ii drege cravata albă) Bine c'ai isprăvit, desperasem, mai ales că auzii sunănd; a venit de sigur cineva. Tu n'ai auzit?

Robeanu

Nu! căci am sunat eu, pentru fecior. Inchipueşte-ţi că nu-mi găsesc mănuşile şi doar bal fără mănuşi.... şi mai ales balul tĕu!....

Lia

Cum? tu ai sunat? Vrea să zică nici la 10 trecute, nimeni! (se plimbă impacientă) Asta-i prea mult!....

Robeanu (privind-o foarte serios)

Nu-i aşa? Asta ziceam şi eu dincolo când mě imbrăcam: Noroc că lumea e mai cuminte decât noi şi nu incepe să ne năvălească decât de pe la 11 incolo, ca să pot avea eu indeajuns vreme să fiu gata.... căci tu drăguţă, in nerăbdarea de a-ţi inaugura balul, te-ai gătit de 2 ciasuri şi mai bine....

Lia

Şi oare am făcut rěu poate?....

Robeanu

Dincontra. Eu nu mě plâng, dar zic numai că lumea ar fi trebuit să ţie socoteală că la primul bal ce dai, tu vei fi natural mai nerăbdătoare şi deci că ar fi făcut foarte bine să vie mai devreme. Obiceiul de-a venì târziu, comod pentru musafiri, e de multe ori tortură pentru gazde, acum mě pot incredinţa şi eu! (Lia il priveşte lung) Lasă dragă, că ne vom resbuna şi noi pe dinşii! Altădată nu ne vom duce de loc, sau ne vom duce foarte târziu la balurile lor.... căci despre noi, nu cred ca să mai aibă aşa de curěnd prilej de-a ne pune răbdarea la probă.... au şi nebuniile astea un capět!....

Lia (din ce in ce mai nervoasă, cu cât vorbeşte)

Ce nebunii, ce capět? Nu inţeleg ce vrei să zici. Ce crezi că numai balul acesta va fi deajuns pentru a ne achita faţă cu lumea! Dragă George, când te aud vorbind astfel, tu un om cuminte, imi vine bănuiala că vrei să rizi de mine!

Robeanu

Eu? ferească Dumnezeu!

Lia

Ce rĕu, ce nebunie este să fim veseli, să petrec cu lumea din care facem farte? Eu să danţez dacă imi place, să adunăm imprejurul nostru pe toţi cei cari găsesc o plăcere de-a fi cu noi şi la noi? (cu duioșie) Aceasta te pune in posiţie de-a preţuì, de-a iubì.... poate din ce in ce mai mult... pe aceea care prin vioiciunea sa, prin succesele netăgăduite de care e incunjurată, pe care şi tu le recunoşti din când in când, cu intreagă fiinţa sa (se apropie de dinsul) duioasă, blăndă, iubitoare şi bună, bună, cum zici tu.... sau imi ziceai mai de mult... te va face din ce in ce şi mai fericit, şi mai al ei, şi mai bun şi mai iubit... (il ia de mănă) Nu e aşa?.....

Robeanu (sărutănd-o pe frunte foarte serios)

Aşa e! Dar aş inţelege mai lesne când ai desfăşura această strălucită serie de calităţi şi de avantaje in casele altora şi ăncă aceasta din când in când; ear nu in casa ta. Mĕ rog aruncatu-ţi-ai ochii imprejurul tĕu? Pe mine mĕ cuprinde jalea când privesc prin casă. Toate lucrurile sunt aiurea decât la locul lor, sau zac grămădite cine ştie unde, odăile goale impodobite cu oglinzi şi cu luminări aprinse, frig pretutindeni, nu ai un singur colţ unde să te poţi odihnì.... Ştii că după bal ai să fii silită să te culci pe divanul din sala de bae şi eu pe vre-o canapea undeva, ori in pod, sau la otel? Slugile sunt prăpădite de oboseală, căci de 8 zile nu le-am dat pas un minut. Tu eşti enervată şi nerăbdătoare şi eu parcă aş fi intr'o moară de vĕnt! Tot ce avem e pe măna altora, la voia intimplării. Ne strimtorăm noi in toate chipurile; pentru ce? pentru ca să adunăm o ceată de pretinşi prieteni, cari vor petrece in socoteala noastră şi ne vom fi prăpădit liniştea, odihna,

vremea şi multe altele, pentru a auzì măine, poimăne, cum unii ne critică, ear alţii ne vorbesc de rĕu!.... Daca ţie iţi place să petreci cu preţul acesta, iţi fac complimentul meu! Ai nervi de oţel şi inimă mlădioasă drăguţă? Ah! nu zic să trăim isolaţi şi să ne petrecem viaţa intr'un perpetuu dialog, care oricăt de dulce şi de interesant ar fi, s'ar sfirşì printr'un solilog impovărător sau făţarnic. Nu! suntem tineri, vioi, cum zici tu, trăim cu oamenii şi suntem ai lor, cum sunt şi ei ai noştrì... dar mĕsură draga mea, mĕsură, căci altfel ne ducem de ripă!....

Lia (cu umoare)

Ear ai inceput cu teoriile! Vremea nu e tocmai bine aleasă, chéri, pentru astfel de predici şi pe mine nu mĕ vei convinge cu dinsele pănă acolo incăt să-mi inchid viaţa şi tinereţa intre patru păreţi, spre a devenì o matroană demnă de dat ca exemplu urmaşilor sau de subiect panegericului ori epigramelor contimporanilor noştri! Rolul acesta este prea greu pentru umerii mei şi eu nu pot fi altfel decăt aşa cum sunt!... Daca găseşti casa asta prea nepotrivită pentru serbători, n'avem decăt să ne facem o alta, in care după convenţia d-tale vei regula lucrurile cum vei crede mai nimerit, ca să nu aibi a suferì intru nimic de incomodităţile ce ţi-ar putea pricinuì aşa numitele mele nebunii! (se aude un sunet de clopot afară).

Robeanu

Insfirşit vine cineva! Aceasta te va distrage şi te va mai liniştì poate. (işi ia pălăria şi-şi cată mănuşile) Nu's nicăeri! Pot să primesc şi fără de mănuşi, nu e aşa? (se indreaptă spre fund). Aide! domna primeşte, doamna trebue să fie veselă! Vino in salon! (Lia il urmează cam incet).

SCENA IX.

Cei de sus, Simion (intrănd cu un pachet).

Robeanu

Cine a venit?

Simion

N'a venit nimeni.

Lia

A sunat cineva insă?

Simion

Eu am sunat, cuconiţă; am fost la cucoana mare de am luat cuţitele de argint, pe care le uitasem. Mi-a zis cucoana mare să-i trimiteţi respuns cănd or incepe să vie boierii, ca să poftească şi d-lor.

Robeanu

Bine. (se intoarce in faţa scenei) Ia vezi unde-mi sunt mănuşile. (Lia se intoarce in faţa scenei. Simion pune pachetul pe masă, apoi ese prin stinga).

SCENA X.

Lia, Robeanu (apropiindu-se de dinsa şi luănd-o de mănă)

Robeanu

Ia te uită la mine! Eşti supărată tare?

Lia

Nici de cum. Ţi-am spus ce am trebuit să-ţi spun,

de ce să fiu supărată? Daca nu mě cunoşti ăncă, nu e vina mea!

Robeanu

Nu, fireşte, e vina mea. Da, şi tu eşti atăt de anevoe de cunoscut, nu e aşa?

Lia

Poate!

Robeanu

Aşa zic toate femeile, cănd le stai impotrivă la ceva. In ce priveşte insă petrecerile şi plimbările nu cred să aibi a te plănge intru ceva de mine. De un an acuma, de cănd ne-am luat, afară de cele şease sěptěmăni petrecute in Italia şi de cele douě luni căt am fost la ţară lăngă părinţii tĕi, nu ştiu de ne-au scăpat trei zile de-arăndul să nu le petrecem afară din casă.

Vrei să ştii de la inceputul lunei, şi — azi suntem in 14, — de căte ori nu ne-am dus nicăeri? De trei ori. Am avut patru prănzuri, dintre care douě urmate de aşa zisul ricevimento deschis, care s'au prefăcut in serate danţante; un concert vocal şi instrumental, unde am căscat impreună la partea intăia şi am dormit eu singur la partea a doua; un concert de binefacere la care ai căntat o romanţă foarte bine şi douě arii de operă, impreună cu un těněr subţiratec şi găngav ca un dascăl de biserică; douě baluri mari dintre cari al prinţesei s'a sfirşit la 8 ciasuri dimineaţa; un botez cu musică militară şi şampanie care ţi-a dat o groasnică durere de cap; o representaţie de amatori la teatrul cel mare şi o inmormĕntare la Schit la Căldăruşani!..... Daca socoteşti că nu ne-a fost deajuns şi că nu am petrecut destul de bine, ai toată dreptatea să fii supărată că la balul tĕu, la primul tĕu bal, din care visai să faci adevĕratul eveniment al Carnavalului, lumea nu ţi-a sosit ăncă la 10 ore trecute şi bărbatu tĕu iţi face teorii, predici şi morală supărătoare, ca să-ţi ţie de urit!....

Lia

Urit? Nu mi-a fost de loc urit, căci puţin inainte de-a venì tu, plecase Zornescu de aici.

Robeanu

Zornescu? Şi pentru ce a plecat? A crezut oare c'a venit prea de vreme?

Lia

Ba nu. Dar nu era imbrăcat. Venea de la moşie şi aşa in treacĕt de la gară, s'a abătut, fără să ştie despre balul nostru, să ne stringă mâna. Cum mi-a cerut şi i-am dat un vals, un cadril şi cotilionul, l'am expediat de grabă să-şi pună fracul. Mi-a zis că peste 20 de minute va fi inapoi aici!

Robeanu

Ştiu că ai să fii, cel puţin, de dinsul mulţumită, căci este perfect dănţuitor şi are spirit. Nu puteai face o mai nimerită alegere, chiar daca eu, presupunĕnd că aş juca şi aş vorbì tot aşa de bine ca dinsul, aş fi venit să-ţi cer valsul, cadrilul şi cotilionul ce i-ai acordat. E fericit ştrengarul!

Lia (după o pausă)

De mult cunoşti pe Zornescu?

Robeanu

De când eram copil. Casa noastră era lângă a lor, ne-am jucat, am invăţat la şcoală impreună, am fost la Paris odată cu dinsul, am locuit chiar, in aceeaşi casă cu el.

Lia

Vrea să zică sunteţi foarte buni prieteni?

Robeanu

Aşa cred. Cel puţind i-am dat toate dovezile unei sincere şi călduroase prietenii şi el niciodată nu mi-a lăsat vre-o indoeală despre iubirea şi increderea lui. Pentru ce mě intrebi asta?

Lia

Aşa, voeam să ştiu. Dar ce recunoştinţă are el către tine? N'a vrut să-mi spue nimic, dar am inţeles că un simţimĕnt mai puternic decăt acel al amiciei il leagă de tine. I-ai făcut se vede vreun serviciu, vre-o indatorire insemnată?

Robeanu

Hm! nimic! Un lucru foarte natural mai ales intre amici ca noi.

Lia

L'ai scăpat din vre-o incurcătnră? I-ai servit de martur la duel, i-ai fost confident al nenumĕratelor lui succese? Ce aşa de mare serviciu a fost ca să-ţi datorească el, mai ales, o astfel de recunoştinţă?....

Robeanu

Exagerează, precum face el in totdeauna! L'am căutat de-o boală destul de serioasă ce a avut, nimic mai mult!...

Lia

Apoi atunci multă lume trebue să-ţi fie recunoscĕtoare! Dar nu era numai atăt, mai trebue să fie ceva...

Robeanu

Ce curiositate! — Ţi-aduci aminte când ne-am vĕzut noi pentru intăia dată?

Lia

Da. La noi la ţară, când era tata aşa de greu bolnav, sunt doi ani.

Robeanu

Ştii că încă deatunci te-am iubit şi cred că şi tu simţiseşi cât imi erai de dragă? Vĕ făgăduisem să viu in fiecare sĕptĕmână să vĕ vĕd, până la insănătoşirea tatei şi-mi propusesem să ţiu cu sfinţenie acea făgăduea1ă, căci o indeplineam mai mult in folosul meu. Eram egoist.... eram amorezat! Ştii că două luni am venit regulat şi din ce in ce mai adânc imi intrai in inimă şi făceam totul pentru a strecura intr'a ta, o parte din focul ce mĕ cuprinsese pe mine. Credeam in fericirea la care mĕ inălţaseşi tu şi m'aş fi luptat impotriva oricui spre a nu o perde. Deodată insă incetai de-a mai venì pe la voi şi şease luni, inţelegi tu, şease luni mi-a fost peste putinţă să te mai vĕd....

Lia

Da, imi aduc aminte! Câte lacrimi am plâns eu atunci, niciodată nu le voiu putea şterge din minte. Eram perdută, credeam că mĕ uitaseşi... când mi s'a spus că plecaseşi din ţară, am crezut că ai fugit de mine, că..... dar nu-ţi mai spun!....

Robeanu (sărutând-o)

Dragă! Drăguţa mea! Ţi-am spus, când m'am intors, că avusesem o insărcinare ştiinţifică şi ai crezut. Nu era adevĕrat. Am fost, in starea sufletească in care mĕ aflam atunci, şease luni departe de tine, fără putinţă de-a ştì nimic alt despre tine, decât aceea ce lumea indiferentă putea să-mi spună, am fost cu inima şi cu sufletul frămĕntate de dor, de indoeală, de gelosie, de desperare, fiindcă Zornescu era pe patul morţii şi numai o minune l'a putut scăpa!

Lia

Cum se poate! Bietul băeat! Dragă George! (ia un scaun și se pune lăngă fotoliul unde sta George).

Robeanu

Zornescu se afla in Ungaria la vĕnătoare! In urma unei imprejurări, in care se zice că nu ar fi fost tocmai corect.... Un ungur l'a acusat că cercase să-i curtenească sau să-i ia nevasta....

Lia

Da? De asemenea fapte e bun d-lui!

Robeanu

Nu ştiu, nu-l acus!... ş'apoi pare-se că nu era numai vina lui. Ungureanul urit şi bĕtrăn, făcea un contrast groasnic cu amicul nostru frumos, şmecher la vorbă şi graţios cu damele precum e. — Infine mĕ pomenesc cu o telegramă prin care mĕ chiamă acolo numai decăt. Plec seara chiar şi adouazi la 6 ore il asist intr'un duel, aprins de ură şi de resbunare, in care Zornescu primeşte o lovitură de spadă care-i pĕtrunse capĕtul de sus al plămănului eşindu-i prin spate!

Lia (acoperind ochii)

Ce grozăvie!

Robeanu

Inţelegi posiţia mea! Vĕzĕndu-l aproape perdut, m'am jurat să nu-l părăsesc o clipă pănă ce ultimele mijloace de a-l scăpa de moarte nu vor fi sleite. O lună am crezut că voiu inebunì! Tot ce ştiinţa mi-a lăsat să ghicesc sau să inţeleg din misteriele ei, n'am cruţat nimic deşi eram la ţară, fără cele trebuincioase de multe ori, dar susţinut de credinţa mea şi imbărbătat de curajul şi devotamentul fe-

meei care-i pricinuise peirea, am luptat şi după o lună am putut spera că nu va murì. La trei luni după duel am plecat cu dinsul in Italia, unde şi-a recăpătat puterile şi la o jumĕtate de an abia, după nenorocitul cela de duel, m'am putut intoarce cu dinsul in ţară, fără să-mi fie posibil de a-l părăsì un singur moment. — Daca vezi, dragă Lio, peri albi in capul meu, ei sunt vrednice dovezi despre am suferit de rĕul lui şi de dorul tĕu atunci!

Lia (apropiindu-se din ce in ce cu scaunul, il ia de găt şi-l sărută)

Dragă, dragă Iorgule, căt de mult te iubesc! Vrei să mĕ erţi de toate nebuniile ce ţi-am spus adineaori? (se aude un clopot afară, — surprinsă) Sună!

Robeanu (sculăndu-se răpede)

De astă dată incepe balul! Aud pe cineva!

Lia (punĕndu-şi mănuşile a lene)

Zece şi jumĕtate trecute! Cam tărziu!....

Robeanu

Ce bine eram amĕndoi!...

SCENA XI.

Cei de sus, Simion (aducĕnd mănuşile).

Simion

Coconaşule, au sosit doi domni, unul ca să cănte din clavir şi altul a adus o vioară şi un sul de hărtie.

Robeanu (cătră Lia)

Orchestra! (lui Simion) Bine, bine. Roagă-i să poftească

in salon şi de le va fi cumva prea frig, până ce va venì lumea, dă-le ceva cald de bĕut.

Simion

Prea bine, coconaşule! (ese).

SCENA XII.

Lia (lângă cămin uitându-se in oglindă) **Robeanu** (in planul al doilea bătĕndu-şi mâna stingă cu mănuşele).

Robeanu (surizĕnd)

Musicanţi avem! demâncarea e gata, luminările's aprinse, numai mosafirii nu au sosit. (coboară) Ba nu, adică, mie nu-mi pare tocmai lucrul politicos. Aşteptarea-i cam lungă. Nu e aşa drăguţă?

Lia (intorcĕndu-se)

Ce e drept, mi se pare ciudat, ciudat de tot. Acum damele ca damele, dar măcar bărbaţii ar fi putut venì mai de vreme să nu ne lase aşa de singuri....

Robeanu

Singuri? noi singuri? Te inşăli amar draga mea! Din potrivă suntem in cea mai aleasă şi mai plăcută societate. O mulţime de amici scumpi şi adevĕraţi sunt imprejurul nostru şi nu atĕrnă decât de voinţa noastră pentru a-i pune in mişcare, pentru a-i face să apară, acum aici, plini de viaţă, de o viaţă trăită cu noi dimpreună....

Lia (ciugulind nn strugure)

Nu te inţeleg. Devii liric!... Este oare un mijloc pentru a-ţi ascunde sila, ori a-ţi amăgì nerăbdarea?

Robeanu

Nerăbdarea mea? Ce are a face? Daca vrei să ştii adevĕrul, aş fi foarte bucuros să nu mai vie niminea, ca să pot sta lăngă tine singur, singurel, aceea ce nu mi se intimplă de multe ori cu viaţa ce ducem.—Dimineaţa eu mĕ scol de vreme, tu, obosită de baluri, concerte, petreceri, te scoli tărziu; ne intilnim la dejun, măncăm răpede, vorbim şi mai răpede şi abia cafeaua sorbită, eu plec la bolnavi, tu te pui la imbrăcat şi cănd la 5 mĕ intorc acasă, ca să primesc clienţii, tu eşti pornită de 2 ceasuri la visite şi abia ne vedem la masă. După aceasta, eu imi imbrac fracul, tu rochea decoltată şi pornim in lume ca să.... petrecem pănă la zioă, cănd ne intoarcem sdrobiţi de oboseală pentru... a reincepe a doua zi acelaş lucru!... Cănd vrei dar să pot găsì eu vreme mai potrivită pentru a-ţi spune tot ce am pe suflet, pentru a-ţi vărsa in poală comoara de desmerdări şi de simţiri ce stau vĕduvite de dorul teu, ascunse colea in piept... cănd şi cum putea-voiu mai bine a ne aduna amintirile din trecut, amicii noştri buni, pare-mise amicii cari nu ne părăsesc niciodată, despre cari iţi verbeam. Cănd, cănd, cănd? Daca nu acum la 11 ore noaptea, căud aş vroì ca toate ciasoarnicele din tirg să sune 8 de dimineaţa pentru ca mult comozii noştri invitaţi să nu se mai deranjeze de a venì să ne turbure liniştea, şi vorba, şi dragostea şi povestea cea cusută cu fir de aur a amintirilor noastre!...

Lia (privindu-l cu drag)

Ce schimbare! ce dulceaţă de vorbă, mon cher chéri! intru atăt mi te arăţi, altfel de cum mĕ deprinsesem de a te vedea, incăt e o surprinzĕtoare dar dulce revelaţiune pentru mine. Vorbeşte! vorbeşte! Ai dreptate, nu suntem singuri, pentru că ne iubim şi toţi ceilalţi imi sunt supĕrători impiedicăndu-mĕ să te ascult şi să mĕ simţesc bine, bine aproape de tine! (se aşează pe un scaun lăngă fotoliul de la cămin, incingĕndu-se cu dantela albă peste umerii goi).

Robeanu (pe fotoliu)

Iţi aduci aminte de prima noastră intălnire, după intoarcerea mea din Italia? Lăsasem pe Sinescu, in care aveam toată increderea, să continue cura tatălui tĕu. Indată sosit, mĕ duc să iau nuvele despre dinsul şi era să sbucnesc in lacrimi de bucurie când imi spuse că sunteţi cu toţii in Bucureşti şi că in acea seară chiar vĕ duceţi la teatru. Era opera italiană. Se dedea Lucia. Cum am trăit până seara iţi poţi inchipuì, arzĕnd de nerăbdare. In fine la 8½ mĕ instalam intr'o lojă priveghiănd fiece uşă ce se deschidea, căci nu sosiserețì ăncă. Se cănta tocmai duetul dintre Edgard şi Lucia din actul I când ai intrat in sală. Albă şi palidă, cu ochii mari trişti, eată cum te-am vĕzut prin pănza lacrimelor care-mi jucau in ochi. Abia după căderea cortinei m'ai putut zărì şi mişcarea ce ai făcut de surprindere, de temere, de dorinţă şi de părere de rĕu totdeodată, mi-a spus intr'o clipă tot ce se petrecuse in sufletul tĕu, de când nu te vĕzusem. Ţi-aduci aminte?...

Lia

Cum să nu-mi aduc aminte, mai ales că neputĕndu-mi oprì lacrimile, am fost silită să mĕ scol din faţă şi să mĕ aşăz pe un scaun in fundul lojii, ca să nu mĕ vadă lumea că plăng. Noroc numai că incepuse actul următor şi că tata arătăndu-mĕ, zicea incet mamei că: „nemuritoarea musică a lui Donizetti“, mĕ impresiona atăt de tare incăt nu-mi mai puteam stăpănì plănsul. Ba chiar mama surprinsă de atăta sensibilitate — m'a infruntat zicĕndu-mi răstit că : ce fac atătea fasoane! Şi mie, pe lăngă altele imi părea rĕu să nu crezi cumva că din pricina ta fugisem din faţa lojei...

Robeanu (tăindu-i vorba)

Dar după aceasta, la balul de la teatru, când sub pretext că nu eşti bine, refusai pe toţi dănţuitorii ca să putem sta la vorbă, şi când un ofiţer a vrut să-mi caute gălceavă, din pricină că il refuzaseşi de mai multe ori şi abia

l'am putut face să înțeleagă că, o domnișoară bolnavă care merge la un bal de binefacere, poate foarte bine juca cu medicul sĕu, fără ca pentru aceasta un june și briliant roșior să se poată formaliza; fiindcă cu medicul cadrilul devine o plimbare higienică, pe când cu ofițerul ar fi o evoluțiune militară negreșit superbă dar... obositoare... (rîd amêndoi).

Lia

Dar vênătoarea de lupi, la care am mers impreună in ajunul logodnei noastre!

Robeanu

Niciodată n'am tremurat mai mult decât atunci!

Lia

De frig sau de frică?

Robeauu

De frig pentru tine și de emoțiune pentru amêndoi, căci era intâia dată când ne găseam singuri.

Lia

Iți aduci aminte de moș Toader pădurarul care ne-a intimpinat cu cele două căprioare, urându-ne fericire și noroc, căci ne eșise cu plin inainte...

Robeanu

Și noi tot cu plin l'am trimis acasă, fărmecat de bunătatea ta și incălzit sĕrmanul de vorbele bune și de Cotnarul ce i-l turnaseși mereu in timpul mesei?...

Lia

Dar călĕtoria noastră in Italia și nerăbdarea ce aveam de a pleca dintr'un loc intr'altul? Nu mai pot uita nunta fetei celeia de pescar de la Porto d'Anzio, când am trebuit

să măncăm la masa mare şi să joc cu invitaţii mirelui şi ai miresei, cari din ce in ce mai aprinşi de danţ şi de vin mĕ tot inălţau pe scara nobleţei, după fiecare căntec: (imitănd gesturile şi vocile) grazie tante contessina! servo umilissimo Eccelenza! bella marchesina incantati siamo!... Illustrissima Principessa, tanta felicità per noi... şi poetul bĕtrăn care abia işi mai putea deschide ochii ingreuiaţi de bĕutură, mĕ tot lovea cu cotul spuindu-mi: non e ver' la festa piace molto alla Sua Altezza?... şi nu ştiu unde s'ar fi sfirşit acestea daca nu tocmai nesimţitoare la ochiadele invăpăiate ce-ţi aruncau prea cu dărnicie sora şi verişoara Mariquittei, nu am fi plecat, smulgăndu-te din colţul unde rideaţi căte trei, spunĕndu-le nu ştiu ce, dar de sigur nimica priincios pentru curăţia inimelor lor prea săltăreţe!

Robeanu

Nu ştiu daca erau săltăreţe ori nu, insă ce ştiu bine e că, in barcă la intoarcere ai stat aproape o oră fără să-mi spui un cuvĕnt, şi de la port pănă acasă am simţit cum iţi tremura braţul şi doamne iartă-mă! pare-mi-se că m'ai şi ciupit de vreo douĕ ori! Asta a fost prima dată cănd ni s'a ascuns luna de miere in nori! Noroc insă că eram la Neapole şi că cerul Italiei ca şi sufletul tĕu nu poate să stea posomorit multă vreme!... Cănd ai şti cătă plăcere mi-ai făcut atunci şi ce fericit am fost, vĕzĕndu-te cum te plimbai aşa preocupată, ca şi cum ai fi fost impovărată de treabă, prin casă. Tu credeai că eu nu te vedeam, cum mĕ fulgerai cu ochii căteodată şi din dărătul jurnalului după care mĕ ascundeam, ca să nu-mi vezi bucuria, te observam şi-mi părea aşa de bine in căt te-aş fi luat in braţe să te sărut, daca nu mi-ar fi fost teamă să intrerup şirul meşteşugitei drame ce-ţi frămĕnta mintea!

Lia

Vrea să zică rideai de mine?

Robeanu

Şi tu erai geloasă?

Lia

Geloasă? Şi pentru ce? Pentru ochii dulci ai unor pescărese!...

Robeanu (tăindu-i vorba)

A unor femei frumoase! La voi condiţiunea socială nu face nimic, pentru că in pieptul tuturor femeilor ard aceleaşi doruri, precum in ochii şi in vorbele lor se ascund aceleaşi şiretenii...

Lia

Vrea să zică ele ar fi fost in stare să te distragă de la mine, chiar după trei sĕptĕmâni de căsătorie! Frumos, domnule Georges!... frumos!... Acuma inţeleg eu pentru ce vorbeai cu atâta entusiasmu de Neapole, de mare, de luntraşi şi de pescari!... Un oraş plin de cerşetori, de praf şi de străini curioşi şi obrasnici, o mare totdeauna albastră şi netedă, pare c'ar fi tĕmplele vopsite ale Cucoanei Luxiţei Simizeanca, o mare searbĕdă, fără nici un fel de caracter impunĕtor, cum zice foarte bine Zornescu, o căldură nesuferită, nişte oteluri unde nu poţi dormì din causa sgomotului şi n'ai ce mânca dacă nu-ţi plac macaroanele, untul de lemn şi smochinele, o lume desmăţată şi trândavă, ear cât despre pescarii şi pescăriţele d-tale, uite cu toate genele lor lungi şi creţe şi ochii lor galeşi şi vicleni...

Robeanu (intrerupĕnd-o)

Nu sfirşì, căci ai să fii, ori nedreaptă, ori rĕutăcioasă şi nu ar fi bine să ne stricăm seara, filosofând pe socoteala altora... Ce curios copil eşti tu? Draga mea, sufletul nostru e ca şi o grădină, la inceput e sĕlbatecă, in care cresc toate felurile de flori şi de burueni la un loc. Cu timpul, vĕrsta

ori imprejurările cultivă pe unele şi smulge pe celelalte, croind drumuri largi şi bătătorite printre dinsele. Apoi pasiunile, nevoia, durerile vieţei prăpădesc pomii şi usucă florile... noroc doar că inima omului trage spre dragoste cum trag isvoarele la mare. Mersul insă nu este acela·, unele curg a lene printre maluri verzi şi inflorite, altele se prăvălesc ca şioiul care rĕstoarnă tot in cale-i... (Lia ride) Ce rizi? Nu mĕ pricepi?... ai dreptate! (o ia de găt şi o sărută) Te iubesc! (se aude un violent sunet de clopot afară, amĕndoi sar deodată in sus. Robeanu işi ia pălăria şi mănuşele. Lia işi scoate dantela şi-şi pune repede mănuşa dreaptă)...

Lia

Unsprezece ceasuri! Deacum a sburat visul! Amintirile fug pe fereastră, când intră mosafirii pe uşă!... Ah! ce bine eram impreună. Me crezi Georges că şi uitasem că avem bal astă seară?...

Robeanu

Dar eu!...

SCENA XIII.

Cei de sus, Simion (intrănd cu o tavă pe care sunt căteva ziare şi o telegramă).

Simion (lui Robeanu)

Să iscăliţi chitanţa, coconaşule!

Lia

Ce, n'a venit nimeni?

Simion

Nimeni! Am aşteptat eu intr'o părere la scară, apoi m'am dus la poartă, m'am uitat in dreapta, in stinga... pre-

tutindeni intrau trăsuri in ogrăzile dealături, numai la noi nu. Ba că Vasile zicea, nu cumva n'or fi nimerind casa noastră boerii?... de, ce să mai zică şi el, că aşa lucru ăncă n'am apucat!

Robeanu (după ce a cetit)

Eaca, vezi, vorbeam de Neapole şi Neapole se găndea la noi.

Lia

Cum asta? (Simion ese cu chitanţa).

SCENA XIV.

Robeanu, Lia (trăgĕndu-şi nervoasă mănuşa din mănă).

Robeanu

Ştii sculptorul care ţi-a făcut bustul? Uite, imi telegrafiază că a reuşit de minune şi că după ce a fost admirat şi premiat la exposiţia de frumoase arte, azi l'a expediat cu mare iuţeală la Bucureşti.

Lia

Bravo! imi pare foarte bine. Am să-l pun in biuroul tĕu! Până acum toate ne-au mers după voe... numai (privind imprejur) nu vine ăncă nimeni şi pregătirile noastre sunt de geaba.

Robeanu

Atăt mai rĕu pentru cei ce nu vin să se folosească de dinsele. Intr'adevĕr că masa e superbă şi ai impodobit-o atăt de frumos că o fi şi pĕcat (dă ocol mesei) să nu guste cineva dintr'insa. (ia o cartă după şervet) Mitică Zornescu! (ia alta Lia Robeanu (ia pe cea dealături) Maiorul Florin... Bine te-ai potrivit! Dar pe mine unde m'ai pus?

Lia (arătându-i locul din fața publicului)

Acolo, intre cucoana Luxiță Simizeanca și contesa Lavardoff.

Robeanu (trecĕnd răpede la locul indicat)

Protestez! E o trădare. Intre douĕ contimporare a lui Kisseleff! Asta nu se poate! Frumos! D-ta te așezi intre cei mai eleganți și mai primejdioși tineri din Capitală și pe mine mĕ surghiunești intre douĕ momăi sbircite și dărăpănate! Bine dragă, dar cu ce ți-am greșit de mĕ pedepsești astfel? De ce nu-l pui pe Zornescu intre ele, căci tot are Contesa o pasiune nenorocită pentru dinsul!... Auzi cucoana Luxița!...

Lia

Dragă Georges chéri! Nu puteam face altfel ca să pot impăca pe toată lumea. Ințelegi că pe Maiorul și pe Zornescu am preferit să-i pun lăngă mine, decăt să-i las să flutureze pe lăngă fete, ori să se furișeze printre femei tinere, din causa mamelor și a bărbaților. Știi că toată lumea fuge de cele douĕ momăi, cum le zici tu, una fiind vorbăreață peste mĕsură și Contesa surdă, pretențioasă și fudulă! Pe cine puteam oare să pun intre dinsele, care să nu găsească pricină sau să se scoale, sau să nu se pună la masă. Vezi bine că noi ca gasde am trebuit să ne sacrificăm!... Ți-am dat locul de onoare!

Robeanu

Foarte-ți mulțumesc de așa onoare!... Ș'apoi sacrificiu e numai din partea mea, căci tu... adică ce mai e și moda asta cu numele scris pe tacăme, insemnănd locul fiecăruia după voința gasdei? Eu știam că la supeuri, nu se urmează regula asta, bună cel mai mult pentru prănzurile ceremonioase. Ai vĕzut și tu la Princesa moda asta și n'ai avut nimic mai bun decăt să mi-o aplici și mie... Lasă oamenilor

libertatea să se pună unde le-o plăcea, ce, noi avem să le impunem şi locurile, după ce-i condemnăm sĕrmanii să se obosească jucând o noapte intreagă. Eu protestez şi pledez pentru libertate (vrea să ridice biletele).

Lia (inaintând)

Nu, nu Georges! daca mĕ iubeşti!

Robeanu

Aţunci pune pe alt cineva in locu-mi, căci altfel desertez!...

Lia

Nu se poate, lasă aşa cum am pus eu la cale! Mai intăi supeul nostru este *assis* şi fiecare trebue să-şi cunoască locul dinainte, pentru ca să nu se facă incurcătură, apoi nu vreau ca in casă la mine să se plăngă lumea că n'a avut indestul ori n'a putut mănca cum se cuvine, şi daca nu păstrăm regula asta, atunci ce deosebire ar fi intre noi şi ceilalţi de care am ris poate... Nu uita că noi dăm un bal, iar nu o serată aşa pe picior...

Robeanu (turnăndu-şi vin in pahar)

Mi s'a uscat gătul de pe acum, numai găndindu-mĕ la ce m'aşteaptă!...

Lia

Ce faci Georges, imi deranjezi paharele!

Robeanu

Mĕ iartă dragă! daca asta e locul meu, apoi mi se pare că am cel puţin dreptul să usez de dinsul şi să-mi torn vin in paharul meu, din care n'are să mai bea altul... şi asta e o consequenţă a fixării locurilor anume, poate singurul bun ce are, căci altmintrelea eşti silit să bei in paharul vecinului.

Lia

Vezi că am avut dreptate?

Robeanu

Mĕ rog, toate bune, dar ce o să fac eu intre aceste douĕ venerabile ruine ale Regulamentului Organic? Daca aş ştì măcar ce să le spun ca să nu prea bage de seamă cât imi sunt de nesuferite. De-mi spuneai asta mai dinainte, resfoiam cronicele vechi, ca să am sare la vorbă... mai ales cu cocoana Luxiţa!

Lia

Ei, vorbeşte-le şi tu ce te-i pricepe... Cercetează-le de sănătate de pildă...

Robeanu

Negreşit! să te pomeneşti cu nebuna de Contesă că-şi desface corsajul in mijlocul oamenilor, ca să-i ascult palpitaţiile! Inchipueşte-ţi că are pretenţie să sufere de inimă şi să creadă că are să moară de anevrismu! O fi suferit ea acum 40 de ani de inimă, că mult a mai palpitat in toate felurile, dar acum i s'o fi urit şi ei să mai bată intr'o peşteră de piept ca al ei, pe care s'a resfăţat zece generaţii şi vreo câteva invasiuni!

Lia

I!.. că limbă rea mai eşti!

Robeanu

Eu? Spun şi eu ce zice lumea şi doar o fi cunoscĕnd-o ea mai bine de atâta sumedenie de ani de când o tot trudeşte, cu chipul ei de brezae sulemenită şi cu pretenţiile-i ridicule de coboritoare din neamul lui Por-Impĕrat!.... Dar cucoana Luxiţa? A jucat hora cu Tudor Vladimirescu la Cotroceni, a mâncat Imam-baildi cu paşalele

turceşti la Giurgiu, s'a gudurat pe lăngă cazacii lui Nicolae Pavlovici, a luat in căsătorie pe un postelnic moldovean, pe care l'a inşălat cu un honved unguresc, de la care a fugit cu un Tanzmaister vienez şi cănd s'a intors in ţară de-a luat pe reposatul Andronache Simizeanu de bărbat, colindase toate părţile lumii, ceeace face pe bietul tata să zică mamei, cănd o vedea că vine la noi la visită: „pază soro, că eaca vine Calendarul lui Karkaleki, cel in 40 de limbi“!.....

Lia (rizĕnd cu hohot)

Ştii că nu te-aş fi crezut aşa de hazliu, George dragă! De cănd ne-am luat azi e intăia dată de cănd te vĕd aşa de vesel şi această vervă plină de umoare vioae şi comică.....

Robeanu

Vezi dragă ce vrea să zică să trăeşti pentru alţii ear nu pentru tine? ajungi că nici nevasta nu te mai cunoaşte şi nu-ţi inţelege firea! (bea) Ah! pare că m'am mai rĕcorit! (dănd o sărutare in vĕnt) Hm! asta e pentru voi bunii şi iubiţii mei mosafiri, cari aşa de discreţi şi de politicoşi sunteţi incăt, simţind căt de greu imi stă pe suflet balul acesta, faceţi tot ce puteţi pentru a-mi scurta supliciul şi a-mi micşora povara. (intorcĕndu-se la dreapta) Nu-i aşa, nobilă şi gracioasă contesă? Ah! cănd aţi ştì ce plăcere mi-aţi face cănd nu aţi venì să-mi stricaţi cheful ce am cu infăţişarea d-voastră acră ca agurida şi increţită ca un mĕr desgheţat pe sobă! (către Lia) Ştii, ii vorbesc astfel fiindcă e surdă de poţi să dai cu tunul lăngă dinsa! (vorbeşte ear către dreapta) mai că aş consimţì să vĕ dau acea atăt de mult solicitată doctorie care v'ar liniştì pentru totdeauna toate bătăile supărătoare ce vĕ sbuciumă aşa de cumplit inima..... mititica! (ciocnind paharul cu acel al persoanei presupuse din dreapta) Să vĕ trăească!... Aţi măncat bine? Sunt foarte bucuros! (se intoarce la stinga) cred şi eu că s'o fi săturat, hai? ce zici cucoană Luxiţo!.... că de cănd s'a pus la masă nu şi-a mai dat rănd gurei! Ce zici? e surdă?.... asta trebue s'o ştii d-ta mai

bine decăt mine, fiindcă nimenea nu te ascultă mai cu drag vorbind, decăt dinsa! (luănd o bucată de friptură) Poftiţi fasan! (tae şi gustă) De minune! Nu e aşa?... Cred şi eu, nevasta mea l'a crescut cu măna ei şi l'a ingrăşat numai cu migdale dulci şi cu rum Jamaica de la Ulmeni! (către Lia) Ba fără glumă dragă, e bun de tot! Nu guşti şi tu o bucăţică? (tae şi-i dă)... daca mĕ iubeşti!

Lia

Bine dragă, daca te pui să mănănci de pe acum o să-mi strici tot rostul mesei!..... Mi-eşti drag de tot aşa!

Robeanu

Dar altmintrelea nu?

Lia

Ba da, in toate felurile. Dar intre cucoana Luxiţa şi contesa te-ai desvĕlit atăt de mult, incăt pot zice că astă sară te cunosc şi eu pe deplin şi te pot preţuì intr'adevĕr aşa precum eşti. Nu poţi să-ţi inchipueşti căt sunt de fericită de această descoperire!

Robeanu

Vezi că aveam dreptate, că numai fiind unul lăngă altul, singuri singurei, voiu putea să-mi desfăşor talentele, căci altfel mărturisesc că mĕ luai drept un om posac, distras, poate chiar şi rĕutăcios şi dorinţa ta de-a merge necontenit in lume era numai temerea de-a remănea singură cu mine.... ca să mori de urit?.... Spune drept, nu e aşa?...

Lia (cu indoeală)

Nu, cum poţi crede una ca asta? Tu ştii că te iubesc, că te-am iubit in totdeauna atăt de mult!

Robeanu

Da, dar deacuma şi mai mult poate! (intizĕndu-i măna)

Vino incoace, să pecetluim pactul cel nou de viaţă. Să trăim pentru noi şi prin noi mai intăi şi atunci când ni se va urì, oricând vom fi siliţi de datoriile sociale ori de imprejurări, să trăim şi pentru alţii! Vrei? (toarnă un pahar Liei) Aide ciocneşte! In sănătatea ta, dragă nevastă!

Lia

In sănătatea ta, scumpul şi iubitul meu George! (se sărută peste masă).

Robeanu

Ancă odată! (se sărută) Şi acuma lasă-mĕ să inchin şi cu invitaţii noştrii, până când sunt ăncă in vervă. (dregĕndu-şi glasul) Doamnelor şi domnilor! Nu sunt vrednic să vĕ mulţumesc de distinsa onoare ce ne-aţi făcut adunându-vĕ (apasă) cu atâta *grabă măgulitoare* in saloanele noastre şi măncând din minunatul acesta de supeu, cu o poftă atât imbucurătoare pentru starea sănătăţii d-voastre! Ea, pot a zice, este o probă eloquentă, că intrând aci, aţi uitat că veniţi la un medic, a căruia cea mai sfântă şi mai lucrativă datorie este de-a se devota pentru omenirea suferindă! Eată pentru ce să-mi daţi voe a vĕ ura multe şi fericite succese de asemenea natură in cariera d-voastre de invitaţi la baluri cu supeuri, reservându-mi totdeodată dreptul de-a vĕ căuta chiar gratis pe fiecare, cu condiţie numai să nu aveţi prilej de-a vĕ inbolnăvì in casa mea. Să vĕ fie de bine! Şi nouĕ asemenea! (işi bea paharu).

Lia

Imi pare rĕu că nu e Zornescu să te audă, căci nebun de bucurie, vĕzĕndu-te aşa de bine dispus..... A' dar găsesc că şi d-lui e in intărziere.... A trecut c ori 20 de minute de când mi-a promis că se va ir

Robeanu

(venind lăngă cămin şi privind ornicul pe care il controleaz

Unsprezece trecute! Dragă, nu e lucru cı

gluma la o parte nu-mi pot inchipuì cum să nu vie nimeni, nici cel mai mic ofiţeraş, până acum. Trebue să se fi aprins oraşul sau că mai sunt baluri pe undeva, căci altfel nu-mi explic o asemenea nemai pomenită necuviinţă. Acum pentru mine lucrul nu este de nicio importanţă, dincontra, dar pentru tine e nu numai un rĕu augur pe viitor, ci chiar o probă vĕdită că lumea nu vrea să ia in seamă invitarea ta!

Lia

Şi doar am făcut-o in toată regula, cu opt dacă nu cu zece zile inainte, nu-mi aduc aminte bin. Am scris eu şi cu mama invitaţiile dupe lista ce mi-ai făcut tu şi le-am dat lui Simion să le imparţă. Nu poate fi nicio neregularitate!

Robeanu

Le-ai dat lui Simion să le impartă el singur?

Lia

Nu, să le pună la poştă.

Robeanu

Atunci fără indoeală că au ajuns la destinaţie de atâta timp. In oraş se face distribuţia de 4, 5 ori pe zi. Ia să cercetăm lucrul mai deaproape.... (sună).

SCENA XV.

Cei de sus, Simion.

Robeanu

In ce zi ţi-a dat cuconiţa biletele de invitaţie pentru bal?

Simion

Sunt pe semne vre-o zece zile deatunci, cuconaşule, (gândind) da, sunt zece zile.

Lia

Şi cum ai făcut cu ele?

Simion

Cum să fac? Le-am luat aşa pachet cum mi-le-aţi dat, le-am pus in buzunar şi m'am dus eu singur de le-am pus in cutia poştei la colţul uliţei, lângă puşcaş.

Lia

In ce zi a fost asta?

Simion (gândind)

Azi suntem Sâmbăta.... Miercurea trecută. Cum m'am intors cu d-voastră de la cucoana mare, cu trăsura, mi-le-aţi dat şi aşa cum eram cu mantaoa de blană, m'am dus de le-am turnat singur in cutie.

Robeanu

Miercuri zici?

Simion

Da, Miercuri.

Robeanu

La ce cias?

Simion

Pe la cinci trecute dupe prânz.

Robeanu

Când era focul la puşcaş?

Simion

Tocmai. Atunci vĕ intorceaţi şi d-voastră pe jos acasă şi v'aţi oprit la foc, ba încă am intrat amêndoi in lăuntru că zicea lumea că nevasta neamţului fusese rănită de nişte earbă de puşcă şi zăcea plină de sânge in odaea din fund. Ştiţi c'am intrat şi eu cu d-voastră?

Robeanu

Da, imi aduc aminte. Dar nu erai cu mantaoa cu blană mi se pare. (gândind) Nu. Erai cu capul gol şi cu spenţerul cenuşiu. Eu cel puţin nu te-am vĕzut imbrăcat cu mantaoa. Apoi daca zici că ai plecat imbrăcat, ce ai făcut mantaoa, căci acum imi aduc foarte bine aminte că nu o aveai....

Simion

Păi, nu fireşte, nu o aveam. Fiindcă ajungĕnd la colţ am vĕzut lumea alergând şi pompierii şi incepuse să arunce lucrurile de pe ferestre jos, cum le e obiceiu şi striga la oameni să se ferească că e earbă de puşcă in prăvălia neamţului. Ba chiar m'a imbrăncit un ofiţer şi mi-a zis de ce nu pun măna şi casc gura.... eu nu căscam gura că abia ajunsesem. Tocmai atunci treceaţi şi d-voastră şi m'aţi mănat să v'aduc ghiosdanul cel mic roşu de pe biurou. Am dat fuga acasă, am lăsat pălăria şi mantaoa şi v'am adus ghiosdanul de grabă acolo.

Lia

Dar biletele le puseseşi in cutie ori nu?

Simion

Fireşte le pusesem!

Robeanu

Deatunci te-ai mai imbrăcat cu mantaoa?

Simion

Ba nu. Mi-a strins'o Catinca in dulap şi nici n'am avut când s'o mai imbrac, din pricină c'am regulat prin odăi pentru bal. De câte ori am fost in tĕrg, am fost in ţivil.

Robeanu (strigă in dreapta)

Catinco! Catinco!

Catinca (din culise)

Porunciţi!

Robeanu

Ia adu-mi mantaoa de blană a lui Simion incoace. (se aude afară o trăsură).

Lia (enervată)

Răpede Simioane. Vine cineva. (Simion ese).

SCENA XVI.

Cei de sus, afară de Simion, Catinca (aduce blana).

Robeanu

(căutând prin buzunare dă de un pachet cu bilete de invitaţie — ceteşte)

Domnul şi doamna Robeanu, au onoare de-a vĕ ruga să binevoiţi a asista la balul ce dau in seara de 14 Februarie 1889. (svirlind biletele in sus) Ura! ura!! s'a deslegat enigma!

Lia (cu părere de rĕu)

E o nemai pomenită prostie!

Robeanu (luând-o de talie)

Lasă dragă, balul tĕu nu e perdut... (către Catinca) Spune

musicanţilor să cănte un vals! (Catinca ese prin fund răpede) Din contra! Masa e intinsă, musicanţii vor incepe să cănte. (ceremonios) Doamna binevoeşte a-mi acorda, primul vals, prima polcă, primul cadril şi cotilionul!

Lia (cu dragoste plecănd capul pe umĕrul lui)

Din tot sufletul meu, Georges chéri!

SCENA XVII.

Cei de sus, Simion.

Simion

A sosit domnul Zornescu pentru bal! (se aude valsul in fund).

Robeanu (incepĕnd jocul)

Spune d-lui Zornescu că a sosit prea tărziu şi că balul nostru, primul nostru bal va fi de azi peste opt zile! — (merge spre fund jucănd valsul).

(Cortina cade).

ASCANIO.

1889 Fevruarie, Bucureşti.

CAPUL LUI MIHAI VITEAZUL

I

VULTURUL LUI BATORI

După ce Mihai invinse pe Turci la Călugăreni,
Cu viteaza sa armată, — şaisprece mii de oşteni, —
Se retrase cătră munte, căci, deşi lovită tare,
Oastea lui Sinan la numĕr era ăncă foarte mare,
Şi eroul, inainte de-a da pept din nou cu ea,
Aştepta pe craiul ungur ş'ajutorul ce-aducea.

In acelaş timp, Batori, cu oştirea secuească,
Venea peste munţi in ţară cu Mihai să se unească.
Cănd sosì 'n vale la Rucăr, acest fapt surprinzĕtor
Deşteptâ nedomirirea şi mirarea tutulor:
Intr'o zi, — de dimineaţă, — pe cănd tabăra'n mişcare,
Subt al brazilor lung freamĕt, se gătea pentru plecare,
Un vultur negru, — mai mare decăt sunt obicĭnuit, —
Luănd sborul de pe piscul *Peatra Craiului* numit,
Plutì un moment in aer. Dup'aceea, fără frică
Nici de oameni, nici de larma ce din lagăre s'ardică,
S'aşezâ drept lăngă cortul lui Batori, ăncă'ntins,
Şi, cu multă uşurinţă, se lăsâ să fie prins.

Prinţul ungur vĕzu'ntr'ĕnsul un trimes al Provedinţei:

Deci, el lui Mihai il dete ca simbol al biruinței.

Mihai avea pentru fiare un deosebit amor,
Şi-i plăcea să-şi treacă vremea imblănzind natura lor.
El, in ochii lui de flacări, arşi de focul din resboaie,
Purta darul fascinării, care turbură şi moaie,
Dar teribil ce, 'n adăncu-i, firea ține incuiat
Şi-l acordă cu greu numai vr'unui rar privilegiat,
Căci el dă celui ce-l are acea straşnică 'nsuşire
D'a smerì omul sau feara printr'o singură privire.
Astfel, in contact cu dinsul, lighioana cea mai rea
Se'nvăța să se supuie, in scurt timp, la tot ce vrea.
Ca dovadă, cronicarul Baltazar Valter citează
Un fapt ce la mulți se pare necrezut, — căci minunează.
El, in cartea lui, vorbeşte de doi cerbi domesticiți
Cari se țineau pretutindeni de Mihai nedeslipiți.
La Călugăreni, sĕrmanii! plini de dragoste, 'l urmarĕ
In virtejul luptei, unde secera moartea amară,
Infruntănd puşti, săbii, tunuri, păşind leşuri de păgăn,
Ca s'alerge după bunul şi viteazul lor stăpăn.
Către seară numai, unul ucis fiind de-un nescine,
Celalt fugì şi s'ascunse in pădurile vecine.

Aşa dar, Mihai fù vesel de vulturul dăruit
Şi făcù din el indată soțul seu nedespărțit.
Acel brav fără păreche putea singur a-şi alege,
Drept tovarăş, p'acest falnic al vĕsduhurilor rege,
Amĕndoi avĕnd măndria de-a simțì că sunt fruntaşi,
Unul printre sburătoare şi cel lalt printre ostaşi.
Ei făcurĕ, uniți astfel intr'un cuget de frăție,
Multe drumuri insemnate prin isprăvi de vitejie.
La Nicopoli, 'n Moldova, in Ardeal, in ori-ce loc,
In resboaie norocoase sau lipsite de noroc,
La nevoi sau la succese, ei mereu furĕ 'mpreună,
Impărțindu-şi deopotrivă soarta rea şi soarta bună.
Era 'ntr'adevĕr un lucru de vĕzut cu totul nou
Dragostea acelei pasĕri pentru marele erou,

Ş'acea trudă neadormită, ca de mamă şi surоră,
Ce-şi dedea ca să vegheze peste el in ori-ce oră.
La Tărgovişte, 'n palatu-i, sau subt cortu-i de resbel,
Mihai n'avea mai bun paznic ca vulturul seu fidel.
El sta, noaptea, lăngă patu-i, ascultănd ori-ce mişcare,
Asista, 'ntr'un colţ, la prănzu-i, il urma chiar la plimbare.
Dar, in lupte, mai cu seamă, şi'ntr'al armelor tumult,
Vedeai ăncă şi mai bine căt ţinea la el de mult.
In asemenea momente de aprindere, supreme,
Cine, 'n focu 'nvălmăşelei, să-l privească avea vreme,
Peste cămpul de bătae il putea zărì, sburănd
Unde scumpul seu tovarăş se lupta in primul rănd.
El, prin ţipetele sale, in sinistra 'ncăerare,
Voia par'că să-l aţiţe şi să-i dea curaj mai mare;
Sau, cănd toiul mezii-zile scănteia, ii sta in drept
Ca să-i facă o umbrire protectoare cu-al seu pept;
Sau, mişcănd uşor din aripi, pe arşiţa de la soare,
Se silea ca să-i usuce fruntea udă de sudoare...

Atunci nu ştiai la cine să te uiţi, căci, cu prisos
Păreau măndri, şi viteazul, şi vulturul credincios!...

II

TURDA

Cănd Romanilor, odată, vorbeai de Pompeu-cel-Mare,
Apărănd legalitatea, ucis totuşi prin trădare,
Işi acopereau figura, suspinănd inăbuşit,
Căci Republica cu dinsul ei simţeau că a murit!
Viaţa naţiilor astfel are pagini ce se'nchee
Cu jertfirea vr'unui geniu intrupat intr'o idee,
Care sufere, şi umblă, şi se luptă necurmat
Ca să'mpingă a sa ţară spre mărirea ce-a visat.
Pentru noi, Romănii, Turda este locul cel de jale
Unde s'a'ngropat atătea mari nădejdi naţionale

Şi de unde, scoşi din drumul dinainte-ne deschis,
Am intrat in acea besnă care duce la abis!
Oh! când zici numele-acesta, par'că simţi că ţi se frânge
Ceva'n pept, şi, luând capul intre mâni, incepi a plânge!
Ş'apoi blăstemi, blăstemi ziua şi minutu'nfricoşat
Când s'a săvirşit in umbră acel laş asasinat!
Blăstemi locul, şi unealta, şi ocasia, şi totul!
Blăstemi mai ales pe omul, George Basta Castriotul,
Omul fără conştiinţă şi cu sufletul de fer,
Mercenarul intimplării, generalul candotier,
Ce unea 'ntr'a lui natură, eroismului duşmană,
Rĕutăţei albaneze, viclenia italiană,
Şi, prin fapta cărui, pentru douĕ veacuri de lung dor,
Se tăiè, in floare-i încă, bietul nostru viitor!...

* * *

Pe câmpia verde-a Turdei, ce spre Cluj treptat se sue
Şi se perde colo'n zarea depărtării albăstrue,
Se ridică, subt frunzişul unui gros stejar bĕtrân,
Aşezat pe o 'nălţime, cortul Domnului român.

Este faptul dimineţei şi e zi de serbătoare.
Mihai şade la o masă şi citeşte o scrisoare.
El suride. Lângă dinsul, aninat de al lui jeţ,
Stă vulturul şi nu-l perde din vederi cu nici un preţ.
Ear, in faţă-i, blond şi rumen, şi frumos, mâre, de pică,
Ii vorbeşte in picioare feciorelnicul Mirică,
Un băeat drăguţ de casă, şoim sburat din cuibul seu,
Subt aspectu-i de copilă purtând inimă de leu,
Şi pe care Mihai-Vodă, pentru rara-i vitejie,
Il iubeşte ca un tată şi-l prefere dintr'o mie.

Şi Mirică tot repetă c'un viers blând şi'nduioşat:
— «Acest vis nu-mi place, Doamne! acest vis m'a spăimântat!

Oh! ajunge-i-ar necazul şi pămĕntul nu i-ar ţine
Pe vrăjmaşii tĕi! căci, Doamne, acest vis nu e spre bine!...
Par'că-i vĕz... erau o sumă... incoifaţi şi'mplătoşaţi...
Tu-i primeai, nebănuindu-i, vesel ca pe nişte fraţi...
Insă ei te'nconjurarĕ şi cu toţii incepurĕ
Să lovească... Vai! ce groază!... Vedeam săngele-ţi cum cură
Şi cum trupu-ţi se mlădie prins d'al morţii lung fior,
Fără ca să pot, sermanul! să-ţi aduc vr'un ajutor!...»

— «Visuri, visuri, măi Mirică! ii respunde, glumind, Domnul,
Fumuri ce pe mintea noastră grămădeşte, noaptea, somnul
Şi ai căror uşori aburi, ca vedeniile, per
Cum s'arată dimineaţa cu luminele-i pe cer....»

Dar Mirică nu-l ascultă, şi, urmănd a sa găndire:

— «Visuri? poate; dar, o Doamne, de ce nu şi prevestire?
Vezi vulturul cum se uită şi cum stă neliniştit:
De-ar vorbì, şi el ar spune că cevaş a presimţit!...
Doamne, Doamne, un pericol te ameninţă, mĕ crede.
Care-anume, cum şi ce fel, şi de unde va purcede,
Nu pot şti, insă, de sigur, prevĕzĕndu-l, nu mĕ'nşăl,
Şi de-aceea-ţi zic: aibi grijă şi păzeşte-te de el!...
Doamne, suntem prea departe şi puţini, afară d'asta,
Şi mi-e frică de trădare, cunoscĕnd cine e Basta!
Cum te'ncrezi in aşa oameni cari intr'una se prefac?
Ai uitat că pe amicu-ţi credincios, Baba-Novac,
El a pus de viu să-l ardă chiar cănd, după impăcare,
Se dusese 'n Cluj din parte-ţi către el c'o 'nsărcinare?
Ş'apoi nu simţi cătă ură roade sufletu-i cel reu
De cănd cu acele steaguri ce-ai luat la Gurusleu
Şi pe cari vrea să le ducă el pescheş la'mpĕrăţie,
Par'că lui se datoreşte biruinţa, ear nu ţie!
Doamne, Doamne, cumpăneşte toate căte-ţi amintesc,

Şi, de 'ţi-e de ţară milă şi de cei ce te slujesc,
Nu mai sta....»

El nu sfirşeşte şi afară se răpede;
Apoi, revenind cu spaimă:

— «Doamne, eată-i!... vin!... se vede
Cum s'apropie o ceată de ostaşi!... Oh! nu ţi-am zis!...
Ii cunosc!... Sunt chiar aceia ce-am vĕzut intr'al meu vis!
Fugi! fugi, Doamne! sau indată după ajutor trimete!...»

Mihai insă, dojenindu-l:
— «Potoleşte-te, băete!
Căci catanele acele ce sosesc nu sunt vrăjmaşi:
Ele vin să mĕ'nsoţească când voiu merge'n Făgăraşi.
La părdalnicul, Mirică! te ştiam mai cu tărie;
Azi, te sperii chiar de visuri!... Ia vezi Basta ce ne scrie...
Ii cerusem să-mi trimeaţă vr'o trei sute de valoni
Ca s'aduc pe Doamna Stanca, soaţa mea, ş'ai ei cuconi,
Şi, printr'asta, el m'anunţă că pe loc ii şi porneşte:
Sunt, de sigur, acea roată de soldaţi ce se zăreşte....
Oh! de câtă bucurie peptul meu se simte plin!
Dragii gândurilor mele, am să-i vĕd peste puţin!
Am să-i string cu dor in braţe dup'atâta despărţire!
Am să satur al meu suflet insetat d'a lor iubire!...
Ei, din parte-le, cu câtă nerăbdare n'or fi stând,
Aşteptând zioa şi ceasul ca să scape mai curĕnd,
Căci, d'un an de când sunt singuri, fără ştiri, nici ajutoare,
Făgăraşii pentru dinşii s'au schimbat intr'o 'nchisoare!... —
Insă eată că coloana de rĕsboinici a sosit;
Să-i intimpinăm, amice, cu onorul cuvenit,
Şi, fiindu-ne prieteni din oştirea 'mpĕrătească,

Să'ngrijim să fie bine şi nimic să nu lipsească!...»

* * *

La-vr'o căţi-va paşi d'acolo, trupa'ntreagă, pe din dos,
Fără sgomot, se oprise şi pusese arma jos.
Erau trei sute de oameni din miliţia valonă,
Mercenari, gata la toate, inchinaţi cui le ordonă,
Ce'nsoţiserĕ pe Basta intr'o mie de'ntimplări,
Luptând subt el impotriva chiar a propriei lor ţări.
Veselul soare de August, ce pe cer treptat s'ardică,
Ii isbeşte 'n ochi c'o rază săngerăndă şi oblică.
Ei au portul după moda brabanţonă de rĕsboiu:
Pălării de păslă sură, cisme cu carămbii moi,
Şi peptare tari de bivol, decorate cu cocarde,
Spre a resista lovirii de lănci şi de halebarde.
Ei vin pentru atentatul cel mai laş ce s'ar descri.

Şeful lor este, de sigur, un bandit: Iacov Bori. 1)

* * *

Mihai, urmat de Mirică, dinainte-le apare
Şi-i primeşte, ca pe nişte aliaţi, c'o salutare.
El intinde a sa mănă, — neştiind cugetu-i rĕu, —
Comandantelui, şi-l roagă să poftească'n cortul sĕu.
Dar Bori remăne rece, şi, c'un ton semeţ, ii spune
C'a venit să-l aresteze: — cată deci a se supune,
Căci e ordin de la Basta să-l aducă mort sau viu.
Vai! atunci numai eroul inţelege, — prea tărziu, —
Că nu sunt amici aceia, ci tălhari veniţi la pradă,
Şi, 'ncruntăndu-se d'odată, pune măna p'a sa spadă.
El işi dă prea bine seamă că minutul e grozav,
Totuş, după cum trăise, vrea să moară ca un brav.

---

1) In limba francesă, să scrie Beaury.

Abia insă 'şi apucase arma, când, pe furişate,
Un soldat cu halebarda il strepunge pe la spate.
Bunul Domn cade. Mirică şi alţi cincisprece ostaşi,
Ce-alergarĕ, dau năvală in infamii ucigaşi,
Luptând fără să se uite, in durerea lor nebună,
Şi 'ncercându-se să-l scape sau să peară impreună.
Inimi mari! Ce poate insă toată vitejia lor
Impotriva unui numĕr aşa de covirşitor!
In van ei se bat, sĕrmanii! c'un curaj ce nu descreşte;
Braţul lor in van cadavre pe cadavre grămădeşte,
Căci victoria remăne pentru cei mai numeroşi,
Şi ei mor până la unul, mulţumiţi şi credincioşi!

Atunci, dup'această scenă de măcel ingrozitoare,
Se vĕzù eşind vulturul de subt cort plin de oroare,
Ş'aruncând apoi un ţipăt prelungit, sfâşietor,
Către cerul fără margini luâ liberul sĕu sbor....

III

ALBA-IULIA

Alba-Iulia se'mbracă in vestmintele-i de gală,
Şi, zimbind, infăţişează o mişcare colosală,
Căci, din Lugoş până'n Tuşnad, din Muncaci până'n Sibiu,
A pornit lumea să vie ş'a rĕmas locul pustiu.
Şi de ce se cară oare in oraş atâta gloată?
Ea se cară căci vrea Basta să cunoască mintea toată
C'a scăpat pentru vecie de protivnicu-i român
Şi că dinsul este singur in Ardeal acum stĕpân.
Ca s'arate şi mai bine cât puterea-i e de mare,
El a pus să se'ntocmească o năprasnică serbare,
După care va aduce şi va face, cu alaiu,
Dinainte-i să se'nchine capul bravului Mihai.
Şi, voioasă, capitala s'a gătit de dimineaţă,
Decorând stradele sale cu buchete de verdeaţă,
Atĕrnĕnd, pe la ferestre, printre vasele cu flori,
Steaguri, flamure, covoare, stofe cu mii de culori.

Nu departe de palatul lui Batori, in mijlocul
Unei pieţe, George Basta a venit ca să-şi iea locul.
El luceşte ca un soare, cu figura lui de sbir,
In costumu-i splendidisim de mătasă şi de fir.
Imprejurul lui, magnaţii, adunaţi in numĕr mare,
După cum e obiceiul in aşa imprejurare,
Prin trufaşele lor chipuri şi prin rangurile lor,
Fac trimisului Crăiei un ocol strălucitor.
Ei aruncă pretutindeni o privire ce provoacă,
Mulţumiţi de dinşii insă-şi şi de rolul trist ce joacă,
Şi părĕnd cu toţii veseli de uşorul lor noroc
Şi de causa nedemnă ce-i aduce 'n acel loc.

* * *

Ora douĕsprece sună. In acelaş timp, de-odată,
La bisericele toate clopotele 'ncep să bată;
Ear pe poarta Săntul-George, de mulţime admirat,
Se strecoară 'ncet cortejul şi apucă spre palat.

Mai intăi, luănd auzul, intr'un vuet de fanfare,
Şi de imnuri, şi de arii, şi de marşuri militare,
Eată musicele toate la un loc, căntănd in chor,
Şi, voios, deschizĕnd drumul, insoţite de popor.
Dup'aceea, vin seizii. Fie-care de frĕu poartă
Căte-un cal de preţ lui Basta dăruiţi de'Nalta Poartă.
Cu drag lumea ii admiră, şi privirile s'aţint
Pe bogatele lor şele numai d'aur şi d'argint.
Apoi, clerul in odăjdii, — intrunit acolo pentru
Acea zi 'nsemnată, — trece, cu episcopul in centru.
După el, turiferarii, sacristanii, şi, la rănd,
Seminarele din gură *Pange lingua* căntănd.
Imbrăcate după braslă de la cap păn' la cioboate,
In alain, acum succedă corporaţiile toate.
Dinaintea adunării, ele vesele păşesc
Intr'un freamĕt ş'un amestec de stindarde pitoresc.

Priviţi ăncă acea măndră şi bogată cavalcadă!
Este floarea nobilimii ungureşti, strinsă grămadă,
Intrecĕndu-se s'atragă admirarea tutulor
Prin costumele-i superbe şi prin luxu-i strigător....

Dar, tăcere! căci oştirea defilează.

In vestminte
Stacojii, merg călăreţii din Silesia 'nainte.
Toţi sunt tineri, unul ş'unul, toţi frumoşi şi toţi voinici:
Capul lor este viteazul Melchiore Rottovici.
Pe cai mici, vioi şi sprinteni, după ei, trec suliţari
Din Ardeal, duşi de Ragozi şi de bravul Propostvari.
Spectatorii scot un murmur de măndrie cănd zăresc
Ale lor mintene albe ş'al lor umblet bărbătesc.
Călărimea poloneză, purtănd lănci cu fanioane
De postav multicolore, ii urmează pe coloane.
După dinsa, sosesc Nemţii şi turbaţii de haiduci,
Inarmaţi cu săbii, arcuri şi topoare şi măciuci.
Cine sunt acei năprasnici cu căciule mari de oaie?
Sunt Secuii! şi-i conduce Moise vestit in rĕsboaie!
Dar acei voinici cu flinte, ce stau drepţi pe ai lor cai?
Sunt catanele lui Lugoş ş'al lor ban, Andrei Barşai
Comandaţi de Stefan Lazăr, un oştean cu mare vează
In Ungaria, Saxonii, ca un zid, inaintează.
Stirienii şi Croaţii din Agram şi de la Grätz
Vin indată subt comanda lui Iohan-Baptist de Petz.
Eată garda pretoriană, trupă'n lupte renumită,
Zisă ăncă şi *albastră* după haina ei civită.
Ea purcede c'un pas sigur, nici prea iute, nici prea 'ncet,
Şi ascultă de semeţul Matei, graf von Pereset.
Apoi trece pedestrimea de la cămp şi de la munte,
De la Bistriţa şi Gherla, cu Francisc Turi in frunte;
Apoi piota maghiară, smirna, 'ntinzĕnd din picior,
Avĕnd in cap pe moravul Prunitz drept conducĕtor....

Dar, colo'n popor, acuma pentru ce acea mişcare?
De ce lumea se'mbulzeşte şi-şi ţin toţi a lor suflare?
Ce spectacul mai simpatic, mai teribil sau mai rar,
Pune'n ferbere mulţimea?

Sunt Valonii ce apar!

P'un cal mecklemburghez vĕnăt, plin de foc, cu nări profunde,
Decorat numai cu ciucuri, cu pompoane şi cu funde,
La pas, Iacov Bori trece, superb, insă repulsiv,
Cu figura lui roşcată şi cu nasu-i de beţiv.
La distanţa cuvenită, valonimea mercenară,
In vestminte de paradă, după urma lui se cară.
O privelişte grozavă! o spectacol blăstemat!
Acest corp de oaste poartă drept drapel un cap tăiat!
Şi toţi ochii către dinsul se'ndreptează cu uimire!
Şi, de spaimă, cei de faţă au uitat ca să respire!
Şi, in guri, limbele toate au rĕmas fără de graiu!
Căci toţi au cunoscut capul valorosului Mihai!
Dar Valoni 'nainteazā, nengrijaţi de una c'asta;
Ei fac planul să s'oprească, când vor fi 'n faţa lui Basta,
Şi s'arunce la picioare-i capul Domnului măreţ
Ca un semn de umilinţă, de necinste şi dispreţ.

Abia căţi-va paşi de dinsul ii despart, când, tot d'odată,
Peste soare se aşează, din senin, o neagră pată,
Şi, din fundul adâncimii, pe al cerului azur,
Cletinând uşor din aripi, eată vine un vultur.
El de-asupra defilării un moment sboru-şi opreşte
Şi puternica-i vedere pe Valoni o aţinteşte,
Cătând par'că să-şi dea seamă de ce fac, inţelegĕnd
Noua crimă ce medită, miserabilul lor gând.
Apoi, iute ca un fulger, se răpede, smulge'n ghiare
Capul lui Mihai din lance şi cu el in cer dispare.

IV

MONASTIREA DEALULUI

Ioil, arhimandritul mŏnăstirii de la Deal,
Petrecĕndu-şi in rugi zioa, după ritul monahal,
Pe la toacă, — când se lasă marea pace peste fire, —
Din chilia sa eşise un moment ca să respire.
Se'nmurgea. Soarele roşu, cu luciri de bronz topit,
Apunea după profilul munţilor nemărginit.
Nici o şoaptă. Câmpuri, dealuri şi pădurile profunde,
Colo'n zarea depărtată, incepeau să se confunde,
Pe când cerul, de un galben lĕmâiu, aşa de pur,
La zenit, lucea'n abisuri de safir şi de azur.

Ioil indreptâ, 'n treacĕt, o smerită rugăciune
Spre biserica ce'n faţă-i scânteia ca o minune,
Apoi merse să s'aşeze pe un trunchiu, la căţi-va paşi
Mai departe, subt frunzişul unor paltini uriaşi.
El stătù cătă-va vreme cu privirile-aţintite
Spre Tĕrgoviştea ce'n umbră dispărea pe nesimţite,
Privind ţarinele, crăngul şi livedea de subt mal
Unde Ialomiţa trece ca un şarpe de metal.
Insă gândurile sale rătăceau intr'altă parte,
Spăimăntate de urgia lumii ăştia deşarte.
El aflase, printr'un frate ce venea de peste munţi,
Drama sumbră de la Turda, crima Ungurilor crunţi,
Şi plăngea inima 'ntr'insul prevĕzĕnd ce se prepară
Prin această faptă laşă pentru scumpa biată ţară.

De opt ani, mereu, Romănii, de victorie flămănzi,
Alergaserĕ 'ntr'un suflet din isbăndă in isbănzi,
Fără ca din a lor cale un minut să se clintească,
Fără'n urmă să se uite, fără să se odihnească.

Ei făcuserĕ mari lucruri, ridicaserĕ la cer
Fala neamului in lupte glorioase ce nu per....
Dar, vai! in aceeaşi vreme, işi simţiserĕ sleite
Ori-ce forţe, prin escesul muncei lor necontenite.
Ei aveau acum nevoe de odihnă, 'ncrezĕtori
In acela ce-i dusese la succes de-atăteaori,
Aşteptănd tot de la dinsul năzuinţă, spre a-i face,
Dup'atăta incordare, să se bucure de pace.
Insă, eată că trădarea reteză, in floarea lor,
Toate-aceste scumpe visuri şi speranţe 'n viitor!
Ce era, vai! să devie biata ţară, sfaşiată,
Obosită, fără sprijin, fără cărmă, 'nconjurată
De vrăjmaşi, ce păndeau locul şi prielnicul minut
Ca s'o facă să plătească toată slava-i din trecut!
Şi, pe lăngă toate-acestea, ca supremă grozăvie,
Mai erau nemulţumiţii, peţitorii de Domnie!
Ei urzeau pe-ascuns zavistii, unelteau necontenit
Ca să poată să apuce tronul patriei rivnit.
Chiar acei căpitani falnici, cinstea armelor din ţară,
Ce, 'n rĕsboae glorioase, subt Mihai se ilustrarĕ,
Căştigaţi de rĕul spirit, uitau pe-al lor Domnitor,
Şi, in intrige meschine, terfeleau trecutul lor....

Ioil trecea intr'insul toate-aceste negre gănduri
Pe cănd stelele 'mprejuru-i s'aprindeau in rănduri, rănduri,
Şi luceafĕrul Arcturus, ca un ochiu plin de mister,
Scănteia, in taina serei, p'adăncimile din cer.

Fără veste, un lung freamĕt, semĕnănd a o bătae
De mari aripi, venì trista-i meditaţie să tae.
Şi, 'ntorcĕndu-se, monahul tresărì, infricoşat,
Căci, cu drept, ce vĕzù 'n faţă-i părea lucru necurat.
Era, 'mpins nu ştiu de unde, un vultur, — dar mult mai mare,
Fioros intr'ale serei vagi lumini crepusculare.
El ţinea ceva in ghiare, şi, pe turla din mijloc,

Sbura, fâlfâind cu sgomot şi 'nvirtindu-se in loc.

Ioil crezù că-i dracul, preschimbat in sburătoare,
Şi'ncepù să zică'n minte-i o moliftă 'ngrozitoare.
Dar vulturu, 'n loc să fugă, fără cel mai mic habar
D'ale lui afurisanii, se lăsâ lăngă altar.
Aci, puse jos cu grijă ce ţinea 'n ghiare, şi, iute,
Apoi ear sburâ spre munţii cu cărări nestrăbătute;
Ear călugărul remase ca trăsnit şi fără graiu
Cănd, ducĕndu-se să vază, găsì capul lui Mihai....

* * *

Eată ce fel se aduse, după-o veche povestire,
Capul lui Mihai-Viteazul in prea sănta mŏnăstire
De la Deal, unde cu cinste de ai sĕi fù ingropat,
Intr'al una-mie-şease-sute-unulea veleat.

V

CAPULUI LUI MIHAI-VITEAZUL

O Mihai! ilustre Doamne! Cine-aude, 'ntr'astă lume,
De isprăvile-ţi superbe şi de falnicul tĕu nume,
Ş'apoi vede, 'n mŏnăstirea din Deal, craniu-ţi albit,
E cuprins de-o mare jale şi de-un chin nemărginit!

Cum! atăt numai Romănii au crezut că se cuvine —
O eroică figură! — ca să facă pentru tine!
Pentru tine care-atăta strălucire aruncaşi,
Incăt astăzi chiar cu dinsa se măndresc ai tĕi urmaşi!

Dac'ai fi trăit aiurea, la popoare mai pioase,
Oh! çu căt respect şi cinste s'ar păstra a tale oase!
Ce locaş pentru odihna-ţi mila lor ar fi creat,
Demn de tine şi de ţara ce, domnind, ai ilustrat!

Insă noi, credem că suntem apăraţi de datorie
Când am pus să se inchiză capul tĕu intr'o cutie,
Ş'am permis să se'nsemneze al tĕu nume glorios,
Chiar pe fruntea ta cea săntă, de vr'un cleric pĕcătos!

Vai! atăta nepăsare a 'ntrecut ori-ce limită!
Şi ruşinea te cuprinde, şi-ţi simţi inima măhnită
Când gândeşti că din puternici nimeni ăncă n'a ştiut
In ce chip se onorează gloriile din trecut!

Numa, 'n zile de restrişte, când nevoia 'n uşă bate,
Şi când sufletele toate trebuesc imbărbătate,
Ei şi-aduc pe loc aminte d'al strămoşilor alaiu,
De eroii dealtă dată, de-un Stefan sau de-un Mihai.

Şi, 'ntrecĕndu-se virtutea ce-au avut a recunoaşte,
Din istorie-i desgroapă şi invoac'ale lor moaşte;
Apoi ora de pericol când s'a dus, earăş remăn
Părăsite aceste umbre, fala neamului român!

* * *

O Mihai! odinioară, când, pe calu-ţi de bătae,
Cu securea ridicată, aruncănd din ochi văpae,
Ca arhangelul peirii, dai năvală in duşmani
Şi, din goană, sburai capuri de Hasani şi Caraimani;

Când, in luptele 'ndoioase, ca un vĕnt de vijălie,
Strebăteai oştile tale ce 'ncepeau să se mlădie,
Băgai inimă in ele, intorceai pe nevoiaşi
Şi sileai astfel isbănda să se ţie de-ai tĕi paşi;

Când, in nopţile-ţi, cu fruntea locuită de-o gândire
Uriaşă, visai numai a Românilor mărire,

Şi puneai deja la cale acel măndru şi scump plan :
Re'ntocmirea vechei Dacii de pe timpul lui Traian,

Puteai tu să crezi, o Doamne! că o zi o să sosească
Cănd, lipsit de frumuseţa şi podoaba lui firească,
Arătĕnd tot ce cuprinde in el omul mai hidos,
Gol, uscat, rinjind intr'una din măselele-i de os,

Al tĕu cap, — capul tĕu sacru, — dat pe mănile de clerici,
Va fi pus in tinda unei singuratice biserici,
Unde, fără de emoţii, rece şi nepăsător,
Il disecă cu privirea cel din urmă trecĕtor! . . .

Dumnezeule!

O sfetnici, ce-aţi primit greaoa povară
De-a-i menţine demnitatea ş'a veghea p'această ţară,
Dacă nu puteţi să faceţi ce s'ar cere de la voi,
Respectaţi măcar ţărina strămoşeştilor eroi!

Nu permiteţi, o puternici, să se spurce cele sfinte!
Lăsaţi moaştele 'n cosciuge, lăsaţi oasele 'n morminte!
Nu stricaţi odihna celor ce-au luptat şi pătimit,
Şi au dreptul, prin urmare, ca să doarmă liniştit.

Din bărbaţii cei iluştri, nu daţi lumii să privească
Partea goală şi urită, trista parte omenească!
Tăinuiţi-i, dimpotrivă, ori-ce fel de slăbiciuni,
Şi lăsaţi-i neatinse ale ei ilusiuni!

Oh! lăsaţi să vedem ăncă pe Mihai in strălucire,
După cum ni-l represintă dulcea noastră 'nchipuire,
Plin de foc, cu cuşma-i neagră şi costumu-i legendar,
Străbătĕnd cămpul de luptă pe-un sburdalnic armăsar!

Nu mai daţi clerului voie săntul craniu să deţie
Şi biserica s'ajungă un museu de-anatomie!
Ridicaţi-l şi'n misterul unei cripte-'l aşezaţi,
Căci, batjocorindu-l astfel, ţara chiar desonoraţi! . . .

* * *

Ear tu, cap august, o! ţeastă venerată, preţioase
Rĕmăşiţe ale unei esistenţe glorioase,
Ce, subt invelişul vostru, aţi dat loc de adăpost
Unui suflet, cum pe lume aşa mari multe n'au fost,

Oh! ertaţi orbirea noastră, căci o zi are să vie
Cănd Romănii, plini de simţul de respect şi datorie,
Invăţănd prin ce se 'nalţă şi trăeşte un popor,
Vor cinstì, cum se cuvine, ilustraţiile lor! . . . .

Tĕrgovişte, Iulie 1886.

CIRU ŒCONOMU.

HĂRTII VECHI

DIJMĂRIT, OERIT ŞI VINĂRICIU

(1802, 1820, 1826).

u este in intenţia mea de-a face aci o disertaţie asupra diferitelor dări, sub tot felul de numiri, care in cursul veacurilor trecute, se luau din spinarea bieţilor contribuabili.

In o lucrare precedentă(1) am arătat in treacĕt, *dările* ce apăsau pe ţară la sfirşitul veacului al XVII-lea, ele erau in numĕr de vre-o douĕzeci.

Unul din cele mai vechi imposite a fost *sfertul* sau *sferturile;* aceasta era o capitaţie, dare directă, care se percepea de către ispravnici anual in patru căştiuri (sferturi). Reforma lui Mavrocordat fixâ această capitaţie la zece lei pe an, şi după catagrafia făcută in anul 1739 produse pentru primul trimestru, un venit de 367.500 lei(2).

Dar lăcomia hospodarilor nu se mărgini aci; peste doi ani (1741) Michail Racoviţă adăogâ un al 5-lea sfert, şi hospodarii următori, in ciuda ştiinţii, care nu admite ca un întreg să aibă mai mult de patru sferturi, mărirĕ succesiv numĕrul sferturilor pănă la 12 şi se găsirĕ domni care sporirĕ

1) Vezi «Convorbiri literare» No. 3 din Iunie 1887, pag. 297.

2) Vezi Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie par M. de B*** (Baur), Francfort, 1778, pag. 72.

sferturile unui an chiar la 24! Dar cu căt sferturile se inmulţeau cu atăt scădea totalul sumelor incasate prin băjenia locuitorilor care erau striviţi de acest imposit.

Resultatul incasărilor nefiind in proporţie cu lăcomia hospodarilor, aceştia avurĕ recurs la dări noue sub numire de *lipsă* sau de *ajutorinţă*, pe urmă venì *poclonul, mucaerul, bairamul* etc. care se altoirĕ la dările primordiale şi sub deosebite numiri aveau acelaş ţel, de-a stoarce adecă căt se putea mai mult materia imposabilă.

De astă dată, ne vom ocupa numai de trei imposite: *Dijmărit, Oerit* şi *Vinăriciu*, pentru care publicăm mai la vale cărţile domneşti din 1802, 1820 şi 1826 pentru stringerea lor in ţară.

Aceste dări erau la inceput percepute in natură, pe urmă să schimbarĕ in dări băneşti.

Dijmăritul era darea impusă pe *stupi* şi *mascuri* şi se urca la inceput la $4^1/_2$ parale de fiecare stup sau porc, peste care se mai lua şi obicĭnuitul *poclon* de 80 bani de nume; acest imposit se urcâ in urmă la 13 bani pentru 1 pănă la 3 stupi sau porci; la 14 bani de la 3 pănă la 10 şi de la 10 in sus căte 13 bani. Monăstirile cu metoaşele lor, boierii de orice treaptă şi mazilii erau scutiţi de această dare. — In anul 1766 dijmăritul dete 55.800 lei şi in anul următor 1767 se urcă la 60.650 lei(1).

Oeritul se plătea la inceput asemenea in natură, in urmă s'a preschimbat in bani.

Acest imposit era mai intăi de trei parale dar s'a urçat iute la 4, la 5 şi chiar la 6 parale sub Constantin Mavrocordat (1748). — Grigore Ghica (1752) şi Ştefan Racoviţă (1765) luarĕ acest imposit *indoit*. — Sub domnia lui Grigore Vodă Ghica (1826) oeritul era de 21 parale de fiecare oaie, plus 4 parale de numĕrătoare şi căte douĕ parale de răvaş de nume, osebit poclonul pe taleri doi de la zece oi in sus.

Monăstirile, boierii şi mazilii erau scutiţi la inceput de acest imposit, mai in urmă furĕ obligaţi a-l plătì numai din

Vezi Baur, loco. cit.

trei in trei ani şi mai tărziu il plătirĕ in toţi anii ca şi ceilalţi supuşi. Implinirea acestui imposit se făcea intre Sf. Dumitru şi Sf. Gheorghe; afară de asta se mai plătea şi obicĭnuitul *poclon* care varia de la $^1/_2$ para la zece oi până la 27 parale.

Mocanii din Transilvania plăteau asemenea intreg acest imposit cu toate silinţele făcute la Ţarigrad de către ambasadorul austriac de-a reduce cel puţin impositul pentru mocanii ardeleni, tot ce puturĕ obţine fù a li să scutì căte douĕ oi la zece. — Oeritul a produs in anul 1766 suma de 215.900 lei şi in anul 1767 s'a urcat la 218.500 lei(1).

Vinăriciul sau impositul asupra vinului se percepea la inceput in natură şi in urmă s'a schimbat ca şi celelalte dări in bani. Să plătea o para de vadră şi obicĭnuitul *poclon*. Monăstirile, boierii şi mazilii erau scutiţi de această dare. — In unele localităţi şi in unele vremuri darea vinăriciului se lăsa pe seama monăstirilor, poclonul insă se preleva pe seama hospodarului. — Darea vinăriciului s'a urcat in anul 1765 la 36.992 lei şi in anul 1766 la 45.900 lei.

Infine Regulamentul Organic venì şi desfiinţâ, intre celelalte, şi aceste imposite.

Art. 61 de la Cap. III secţia I, se rosteşte in modul următor:

«Se strică şi se desputernicează pentru totdeauna:

«5. Resumaturile, adecă dijmăritul, vinăriciul şi oeritul «pămĕntenilor» (2).

Regulamentul Organic stabilea următoarele dări şi imposite.

1) O dajdie personală sau capitaţie de 30 lei pe an de fiecare familie;

2) Capitaţia asupra ţiganilor Statului, căte 50 lei pentru aurari şi căte 30 lei pentru toţi ceilalţi ţigani;

3) Dăjdiile asupra mazililor căte 45 lei pe an pentru fiecare;

---

1) Vezi Baur, loc. cit.

2) Vezi Regulamentul Organic, ediţia din 1847, pag. 25.

4) Patenta neguţătorilor şi meseriaşilor;

5) Oeritul şi văcăritul străinilor, pentru dobitoacele ce vin de păşunează in Valachia;

6) Parte din veniturile averilor nemişcătoare a Mitropoliei, episcopiilor şi tutulor monăstirilor fără osebire;

7) Dare asupra diplomelor de ranguri;

8) Vĕnzarea prin contract a Ocnelor;

9) Vĕnzarea prin contract sau cărmuirea vămilor;

10) Plata pentru scoaterea peste hotar a boilor şi vacilor;

11) Veniturile Brăilei, Giurgiului şi Turnului din pescării, din poprirea corăbiilor etc.;

12) Venitul domeniilor Statului.

Mai tărziu Convenţia şi Constituţia au schimbat in parte aceste dări şi mai ales le-au inmulţit şi le-au urcat.

Ar fi interesant a se face un studiu comparativ asupra diferitelor dări la diferite epoce şi aceasta va fi obiectul unei lucrări speciale ce ne propunem a face in curĕnd.

Bucureşti, 31 Ianuarie 1889.

George Ioan Lahovari.

---

1. — Carte domnească a lui Mihail Constandin Suţu din anul 1802 pentru stringerea «Oeritului» in Sud Valcea.

. . . . (1) Iω Mihail Constandin Şuţu Voevod . . . . (2) fiindcă slujba oeritului din toată ţara pe anul acesta cu leat 1802, s'au vĕndut . . . . (3).

Am dat această domnească a noastră carte . . . . (4)

---

1) Formula slavonică din capul tutulor cărţilor domneşti.

2) Uurmează foamula finală slavonească.

3) Loc lăsat in alb in cartea originală.

4) Asemenea acest loc este lăsat in alb in original.

ce s'au orănduit de boierul cumpĕrător tacsildar la Sud Vălcea spre a căuta și a stringe venitul slujbei acesteia, urmănd intocmai ponturilor ce se coprinde mai jos:

A.(1) Mitropolia, episcopiile și toate monăstirile, domnii veliți boieri și jupănesele vĕduve de orice treaptă și toți de obște să plătească oerit, de oae pe bani zece și poclon după obiceiu până la zece pe bani unu, și de la zece in sus pe bani optzeci de nume, dar cari se va face de cătră Domnia mea ridicătura, i se va ținea in seamă suma ridicăturii, după pecetluitul Domnii Mele; așișderea și cei cu chrisoavele Domniei Mele, ce se coprinde de oerit, făcĕndu-li-se pecetluit Domnii Mele, vor scutì suma chrisoavelor.

B. Toți ceilalți locuitori ai țării și străinii ce se vor afla cu oi in țară, oricare, să plătească oeritul deplin, de oae pe bani zece și obicĭnuitul poclon, și nimeni scutit să nu fie.

C. Pentru oile ce se cumpĕră din țară prin Casap-Bașa pentru mirie, cum și pentru oile ce cumpĕră gelepii din țară pentru mumbaiaoa(2) Țarigradului, slujbașii să urmeze intr'acestaș chip, adecă căte oi se va găsì cumpĕrate de gelepii până in zioa ce va incepe a scrie, pentru acelea să nu fie supărați saegii și gelepii de plata oeritului, ci să le ia numai inscris ale căruia saegii sau gelepii sunt de care făcĕnd catastih curat, in ce loc anume sunt, și sub a căruia vătaf purtare de grijă se află și căte, să le trimită Domniei Mele acele catastișe, cum și pentru căte oi va cumpĕra saegii și gelepii in urma scrisului, fiindcă acelea urmează a fi plătite de vĕnzĕtori, earăș să nu se supere saegii și gelepii până la orănduita sumă, dar și pentru acelea să facă slujbașii catastih precum am zis mai sus, osebit să trimeață Domniei Mele; ear pentru caprele ce string neguțătorii zalhaniști, de tăiat la zalhanale, căte va găsì cumpĕrate de neguțitori pentru de tăiat la zalhanale până in zioa ce va incepe a scrie,

1) In original impărțeala paragrafelor este după alfabetul slavon, noi am inlocuit cu litere latine.

2) Mumbaia = negoț de oi (Lazăr Șaineanu).

pentru acelea să nu fie supăraţi neguţătorii orhanagii, ci să le ia numai inscris ale căruia zalhanagiu sunt. De care făcĕnd earăş catastih curat in ce loc anume sunt şi sub a căruia vătaf purtare de grijă se află şi căte, să trimită Domnii Mele acele catastişe.

D. Să aibă orănduiţi slujbaşi şi tot ajutorul de la Domnia Mea la tacsis banilor ca de la toate oile străinilor oricăte şi ori ale cui se vor afla in ţara Domniei Mele la păşune, să ia orănduitul oerit pe deplin fără deosebire, prin silinţa zabiţilor judelui.

E. Birsanii i Ţuţuenii Ardeleni, sudiţi nemţeşti ce vor avea vite mari in ţară, cai, boi, vaci, bivoli, să plătească văcăritul străinilor ce este obicĭnuit, adecă de vită mare căte bani treizeci şi trei şi de vită mică pe jumĕtate. Insă cu acest cuvĕnt de vită mică, să nu supere slujbaşii pentru sugĕtori, făcĕnd adecă toţi şi cai mari şi sugĕtorii vită mică, de la care să ia văcărit jumĕtate, adecă doi drept unul, ear cu sugĕtorii să nu aibă a face; ear ceilalţi străini să plătească toţi de vită căte bani şaizeci şi sase după obiceiu.

F. Toţi locuitorii de orice treaptă să aibă a arăta toate oile lor la boierii slujbaşi fără de a-şi le tăinuì, căci oricare se vor dovedì că au umblat a-şi ascunde şi a-şi tăinuì oile cu gănd ca să păgubească vistieria, pe unul ca acela, nu numai că-l vor da de a-şi plătì toate oile indoit, ci ăncă il vor şi pedepsì după treapta ce va fi, şi fiecare părcălab in fiecare sat, să fie dator a arăta la slujbaşi oile sătenilor, ăncă şi pe străini, ce se vor afla in preajma satului; căci de se va găsì vreun părcălab, că au ştiut oile sătenilor şi nu au indreptat pe slujbaşi, ci le-au tăinuit, acel părcălab se va pedepsì.

G. Slujbaşii să aibă a se ferì de-a nu face vre-o pagubă, nedreptate sau cheltueală locuitorilor, cu a le lua cevaş pentru hrana lor şi a cailor lor, fără de plată, căci oricare ne vor inştiinţa că nu au urmat, după porunca Domniei Mele, după ce il vor pune de va plătì acea pagubă, il vor şi pedepsì.

Poruncim Domnia Mea şi dumnealor ispravnicilor, i za-

biţilor judeţului să daţi tot felul mănă de ajutor slujbaşilor spre a putea săvĕrşì slujba fără de cusur, ca să nu se intimple sfeterismos, ci pentru orice pagubă se va intimpla din pricina neajutorului d-voastre veţi fi respunzĕtori, cum impotrivă cănd vor fi locuitorii supăraţi de cătră slujbaşi cu vreun fel de nedreptate, earăş veţi fi respunzĕtori. (Urmează formula slavonească).

1802, Martie 10.

Urmează semnătura cu roşu: Mihail Constantin Suţul, Voevod.

Altă semnătură tot cu roşu: Vel logofĕt.

Pecetia gospod

După condică,
Raducanul,
Biv treti logofĕt
Condicar.

---

2. — **Carte domnească a lui Alexandru Nicolau Suţu, Voevod pentru stringerea «Vinăriciului» in Sud Vălcea pe anul 1820.**

. . . . (1) Iω̃ Alexandru Nicolau Suţul, Voevod . . . . (2) fiindcă pe anul acesta cu leat 1820, dumnealor boierii cumpĕrători ai Vinăriciului din toată ţara, au orănduit pe . . . . (3) tassildar la Sud Vălcea, cu care să aibă a orănduì slujbaşi in toate popoarele acestui judeţ, să caute venitul slujbei cu urmare după ponturile ce se cuprinde mai jos, carele foarte să se ferească spre a lipsì cu totul acel din anii trecuţi catahrisis şi nu numai acea incărcătură la zece douĕ cu nume de obiceiu să nu se mai facă, ci nici alte nedreptăţi i năpăstuiri şi

1) şi 2) Formula slavonească.
3) Numele lăsat in alb in original.

pagube locuitorilor intru nimic peste dreptul visterii să nu se facă, ci să se urmeze, precum se cuprinde mai jos intocmai.

A.[1] Mitropolia, căte trele episcopiile, monăstirile cele mari cu metoaşele lor, dumnealor veliţii boieri al doilea şi al treilea pănă la boierii cei mai după urmă, ce se face cu caftan, şi feciorii de boieri i jupănesele vĕduve, ce vor fi stătut bărbaţii lor pănă la cea mai după urmă boierie cu caftan, vinăriciu să nu plătească, precum şi postelnicii, i neamurile, i boierinaşii mazili şi alţi ce vor avea hrisoave i cărţi domneşti de scuteală earăş vinăriciu să nu plătească, insă numai cele ce vor fi invoite.

B. Toţi ceilalţi locuitori de obşte, cum şi pandurii din judeţele ot preste Olt, să plătească la orănduiţii slujbaşi vinăriciul drept, căte cinci bani de vadră şi obicĭnuitul părpăr (?) şi căte douĕ parale de răvaş, pentru fieştecare nume, iar plata de cramă şi cu altfel de numire cu totul să lipsească, spre a nu se face nici un fel de incurcătură locuitorilor, şi afară din cele mai sus numite, nicio para să nu se ia de la nimeni.

C. Monăstirile i bisericile ce vor avea mili de vinăriciu prin hrisoave i cărţi domneşti, să aibă a-şi lua milele pe deplin după coprinderea chrisoavelor i cărţilor ce vor avea şi le vor arăta la vinericeri, insă mĕsurătoarea să se facă de orănduiţii slujbaşi, dar să fie faţă la mĕsurat, la scris, la luatul banilor şi omul monăstirii, şi făcĕnd douĕ catastişe asemenea, iscălite şi de tacsildar şi de omul monăstirii, partea de bani a monăstirii indată ce se vor implinì de la aceia ce are monăstirea vinăriciu, să-i şi dea dimpreună cu un catastih ca să-l aducă la monăstire, fără de a se oprì de către tacsildar vreun ban din partea monăstirii cu nume de zeciuială sau cheltuială pentru ei, bez zeciuiala cutiei podurilor, care sunt indatorate monăstirile cele ştiute de o plătesc.

D. Toţi cei ce sunt subt priveleghiu de a scutì vinăriciu, foarte să se ferească a nu amesteca sau a face mijloc să scutească vinăriciul vreunuia din cei ce plătesc vinăriciu;

1) Literile slavone din original s'au inlocuit cu cele latine.

pentru că oricarele se va afla intr'o faptă ca aceasta i se va lua privileghiul de la mănă, cum şi cel ce cu meşteşuguri ca acesta va umbla a-şi scutì vinul, dovedindu-se de boerii vinăriceri, să-l apuce să plătească vinăriciul indoit.

E. Měsurătoarea să se facă dreaptă cu cotul inferat ce s'au dat slujbaşilor de la vistieria Domniei Mele, care měsurătoare să se facă ori mai nainte pănă a nu incepe a fierbe, sau mai pe urmă după ce va fierbe şi se va aşăza vinul, ear cănd fierbe vinul să nu se měsoare, nici să strămbeze cotul intr'o parte sau intr'alta, ci să-l pue drept in vas, cum şi la lungul doagei ce este afară din fund să nu se pue in měsurătoare, ci lungul să se pue din fund pănă in fund, lipsind precum am zis mai sus acea incărcătură la zece douě, a nu se face niciodată.

F. Răvaşele de plată ce se dau la măna celor ce plătesc vinăriciu să se facă cu desluşire, adică să se scrie intr'insele aşa: atăţea bani au dat cutare vinăriciu pe atăta vedre intr'atătea vase, care fac taleri atăţia; şi earăş asemenea răvaşe să se puie in fieştecăruia fund al vasului cu suma vedrelor ce au fost intr'insul, cu suma banilor ce au plătit şi cu numele stăpănului vinului, să-l lipească in fundul vasului spre a fi ştiut. Pentru care aceste răvaşe să nu ia vinăricerii nicio para, să se dea şi la măna scăunaşului din fieştecare popor foaie iscălită de insuş tacsildaru, in care foaie să arate pe toţi poporanii dintr'acel popor, fieşcare căte vase au avut şi in tot vasul căte vedre au fost şi căţi bani i s'au făcut pe suma vedrelor ce au plătit — care foae nimeni să nu fie volnic a o lua de la măna scăunaşului, ci să stea la děnsul, avěnd datorie să o păstreze scăunaşu pănă cănd din porunca domnească i se va cere ca să o arate la vreme de trebuinţă.

G. Făcěndu-se měsurătoarea şi plătindu-se vinăriciul, indată să dea slobozenie slujbaşii a-şi ridica vasele nepoprit, fără de a cere vreun avaet cu pricină căci l'au slobozit mai nainte decăt pe alţii, după cum se nărăvise de la o vreme incoace; decăt pentru răvaşul ce-l va da de slobozenie cătră scăunaş să ia vinăricerii numai douě parale; dar nici locuitorii să nu se indrăznească să ridice vinul mai nainte pănă nu

va trece slujbaşul cu mĕsurătoarea cotului, cum şi neguţătorii ce vor cumpĕra vinuri, pănă nu vor plătì locuitorii vinăriciul domnesc, să nu ridice vinurile.

H. La scaunele de carne monăstireşti sau boereşti, şi cele ce sunt scutite cu cărţi domneşti, să nu aibă nici un fel de amestec tacsildarii şi slujbaşii a le face vre-o cerere cu nume de avaet.

I. Căţi sudiţi ai străinilor Curţi vor avea vii aici in ţară să plătească şi ei vinăriciu ca şi locuitorii ţărani, ear care dintr'inşii vor avea sineturi de neamuri sau de altă stare, cu care subt chipul Raielii voesc să scutească vinăriciul, slujbaşii sunt datori să ia acele sineturi din măinele lor şi să le trimiţă la vistieria Domniei Mele, şi pe dinşii, adică pe sudiţi să-i indatoreze şi prin inchisoare a plătì vinăriciul intocmai cum plătesc şi ceialţi locuitori ai ţării.

J. Pricinile şi judecăţile ce se va intimpla intre potgorenii popoarelor de la acest judeţ, să se caute de boerul tacsildar, insă ferindu-se de a globì sau a jăfuì pe cinevaş, fără de numai să le caute dreptăţile intru adevĕr, iar slujbaşii să nu se indrăznească fără ştirea şi porunca tacsildarului de a face cevaş, cum nici ispravnicii să nu se amestece la judecăţile potgorenilor, iar când tacsildarul şi slujbaşii vor face năpăstuire şi jafuri, atunci să fie datori ispravnicii a da in ştirea Domniei Mele.

K. Pentru măncarea slujbaşilor şi pentru hrana cailor lor, ori ce le va trebuì să cumpere cu bani fără a supĕra pe cinevaş măcar cu căt de puţin.

L. După aceste mai sus numite ponturi, au să urmeze tacsildarii şi slujbaşii la căutatul acestei slujbe, ear care va urma in potrivă la cel mai puţin lucru, să vie omul acela ce va fi supĕrat să dea jalbă Domniei Mele, şi dovedindu-se vinovat acel tacsildar sau slujbaş, nu numai să plătească indoit, ci să se şi pedepsească.

Pentru care straşnic se porunceşte de către Domnia Mea tacsildarului de la numitul judeţ să caute să fie următor in tocmai după mai sus numitele ponturi, atăt insuş căt şi slujbaşii sĕi, ce-i va orănduì prin plăşi, cărora să li se cetească

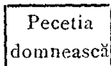
şi lor aceste ponturi, ca să le auză şi să le înţeleagă spre a nu cuteza a incărca la mĕsurătoare cu căt de puţin pe cinevaş, ori a umbla cu alt fel de cot sau cu coturi vechi din anii trecuţi, ori a face veri-ce nedreptate vre unuia cu vre un fel de meşteşug, ori naiscavai cheltueli locuitorilor pentru conace fără de plată, ci cu totul să se ferească de acel catahrisis ce se urma mai nainte in treaba vinăriciului, căci hotărire avem neschimbată pe unul ca acela de orice treaptă va fi, nu numai să-l punem a intoarce indărăt, ci să-l şi pedepsim straşnic.

Poruncim Domnia Mea şi d-v. ispravnicilor ai judeţului să daţi mănă de ajutor tacsildarului şi slujbaşilor cu slujitori indestui, precum şi zabiţi după la judeţe earăş, să le dea ajutorul cel cuviincios spre a nu se pricinui vre o pagubă huzmetului din pricina aceasta a neajutorului, căci inşi-vĕ veţi fi respunzĕtori, cum şi in potrivă cănd veţi vedea că slujbaşii nu urmează ponturilor ci fac lucruri nedrepte, nu numai să nu-i ingăduiţi, şi să şi inştiinţaţi Domniei Mele. (Urmează formula finală slavonească).

1820, August 20.

Urmează iscălitura domnească:
«Alexandru Nicolau Suţul».

Biv vel logofĕt.

Pecetia domnească

Răducanul, serdar.

---

3. — Carte domnească a lui Grigore Vodă Ghica pentru stringerea «oeritului, dijmăritului şi vinăriciului» pe anul 1826 la Sud Vălcea.

. . . . (1) Iω Grigorie Dumitru Ghica Voevod . . . . (2) fiindcă pentru neajungerea

1) 2) Formula slavonească.

la plata datoriilor ţării, cu sfat de obşte a părinţilor archierei şi a dumnealor boierilor, s'au hotărit ca şi pe acest următor an cu leat 1826, să se urmeze căutarea şi implinirea la căte trele huzmeturile ţării, *oerit*, *dijmărit* şi *vinăriciu* cu adausul *ajutorinţii* la plata datoriilor ţării, după urmarea anului trecut, care huzmeturi cumpĕrându-se de d-lui cinstitul şi credinciosul boierul Domnii Mele biv vel dvornic Dimitrie Bibescu,(1) şi pentru slujba oeritului s'au dat această carte a Domniei Mele cu ponturile ce se arată mai jos, la măna . . . . (2) ce sau orănduit de d-lui boierul cumpĕrător tacsildar la Sud Vălcea, ca să aibă a căuta in anul acesta slujba oeritului acum pe vremea primăverii, incepĕndu-se de la zi intăi a lui Aprilie cu urmarea intocmai ponturilor ce mai jos se arată.

A. Mitropolitul, episcopiile, monăstirile cu metoaşele lor, i schiturile i dumnealor boierii de la vel ban pănă la vel clucer de arie, i jupănesele vĕduve de această treaptă nu au să plătească oerit pe dreptul vitelor ce vor avea, după cum s'au urmat mai nainte, ferindu-se insă privilegiaţii de-a nu amesteca sau a tăinuì oi de ale celor ce plătesc oerit, in oile lor, că vor cădea la invinovăţire.

B. Toţi cei ce sunt supuşi din vechime la plata oeritului, au să plătească de fiecare vită căte parale douĕzeci şi una după obşteasca hotărire, pe suma ce va avea fiecare in fiinţă vii la vremea scrisului; să nu se ceară oerit şi de la miei, i căpăţini de la simigii, precum se făcuse catahrisis mai nainte; au să plătească şi căte patru parale de numĕrătoare şi căte douĕ parale de răvaş de nume; ear cei ce vor avea de la zece in sus, să plătească şi poclon po taleri doi.

C. Preoţii i diaconii i preotesele şi diaconesele vĕduve au să plătească oerit după vechiul obiceiu, fără de nici un fel de adaus, decăt numai respunderea au să facă tot acum in primăvară, care plată a vechiului obiceiu este să dea de

1) Tata Domnitorului George D. Bibescu. (1842—1848).

2) Numele lăsat in alb in original.

fiecare oae i capră de la una până la zece, căte unsprezece bani fără poclon, ear de la zece in sus, căte zece bani şi poclonul căte optzeci de bani de nume, şi căte patru parale de turmă pentru numĕrătoare, şi căte douĕ parale de răvaş, ce se dă pe fiecare nume de plată.

D. Sudiţii străini, adecă Ungurenii, Ţuţuenii ce sunt şezĕtori in lăuntru şi vin cu oile numai la păşune aici in ţară, au să plătească oeritul şi văcăritul străinilor după vechiul obiceiu, şi are a se căuta pe vremea . . . . şi a se face tacsilul cătră inceputul lunii lui Decemvrie, care oerit după vechiul obiceiu este cum s'au zis mai sus la tagma preoţilor, ear obicĭnuitul văcărit al străinilor sudiţi este căte treizeci şi trei de bani pentru vita mare, ear pentru vita mică pe jumĕtate, care vită mică se numesc şi mănzaţii, ear sugĕtorii nu au să se supere; asemenea şi ori căţi alţi vor fi străini să plătească vinăriciul străinilor căte bani şaizeci şi şase de vita mare după obiceiu; şi sudiţii foarte să se ferească a nu amesteca oi de ale locuitorilor in oile lor, cu gănd să păgubească cămara domnească, pentru care să fie datori sudiţii a-şi arăta reghiile lor şi paşaporturile ce au, pentru suma vitelor lor la orănduiţii slujbaşi, şi când cinevaşi se va dovedì că au ascuns oi de ale locuitorilor ţării, unul ca acela să plătească oeritul indoit.

E. Sudiţii ce sunt locuitori aici in pămĕntul ţării au să plătească oeritul ca şi ceilalţi locuitori pămĕnteni po parale douĕzeci şi una de oae i capră i poclonu de la zece in sus, po taleri doi, i parale de numĕrătoare şi de răvaş, precum s'au zis mai sus.

F. Haslăi (?) după la serhaturi ce se vor găsì cu oile şi caprele lor la păşune aici in pămĕntul ţării, fiindcă unii ca aceia sunt popriţi a nu intra şi a ţinea vite in ţară, după prea inaltele impĕrăteşti firmanuri, să se apuce ca să plătească oeritul şi văcăritul străinilor după vechiul obiceiu, acum in vremea primăverii şi să se isgonească, care oerit au să-l plătească cum se arată mai sus la tagma preoţească, ear văcăritul ca ceilalţi străini de vita mare bani şaizeci şi şase, şi pentru aceştia să nu . . . . . cumpĕrătorii niscareva

pricini cu a se scădea din suma căştiurilor huzmeturilor ce are a respunde la domneasca vistierie.

G. Pentru oile şi caprele ce se string cu orănduealǎ de cătră Gelep-Paşa pentru miria impĕrătească să nu plătească oerit.

H. Gelepii cei ce string oi şi capre cu rizapazar (?) pentru mumbaiaoa Ţarigradului, i neguţătorii ce string capre pentru zalhanale şi măcelarii atăt cei din Bucureşti căt şi cei de pe la oraşele judeţelor pe suma vitelor ce vor avea strinse la vremea scrisului oeritului, adică in soroc de patru-zeci de zile, de la Aprilie intăiu pănă la Maiu in zece, să plătească oerit ca şi ceilalţi locuitori căte parale douĕ zeci şi una de vită şi cu poclonul căte taleri doui; iar pentru căte va avea cumpĕrate in urma scrisului, adică de la zece Maiu inainte, fiind că acela să plătească de cătră locuitorii vĕnzĕtori, să nu se supere numiţii pentru oerit.

I. La cercătura acestui huzmet să se caute după cărţile Domniei Mele ce se vor da de cercătură cu soroc de la August viitor pănă la sfirşitul lui Fevruarie cu leat 1827, ca să caute cercătura pămĕntenilor deodată cu a străinilor ungureni, care se locuesc aici in ţară şi să ia căte douĕ parale de răvaş, de nume, iar cercătura ungurenilor sudiţi care sunt musafiri, să se facă in vremea ei cum s'au urmat din vechime, după ce vor plătì oeritul earăş pănă la acel soroc, la sfirşitul lunei lui fevruarie; pănă cănd este slobod a face cercătura şi celorlalţi şi aşa se vor da şi cărţile Domnii Mele.

J. Slujbaşii să fie datori ca la primirea banilor oeritului să dea răvaş pe la măinile fieşcăruia cu coprindere că cutare au dat atăţia bani pentru atătea vite şi care ii va plătì şi poclonul, să se arate şi banii poclonului intr'acelaş răvaş cum şi leatul i luna şi ziua intru care au plătit.

K. Slujbaşii să aibă a se ferì de a nu face vre-o pagubă, nedreptate sau cheltueli locuitorilor cu a le lua ceva pentru hrana lor şi a cailor lor, fără de plată, ci toate ori căte le va trebuì să cumpere cu bani gata, căci de ori-care ne vom inştiinţa că au urmat impotrivă, nu numai il vom pune a plătì paguba, ci il vom şi pedepsì.

rească cu acea princesă, şi să fie cel puţin rege peste Micomicon. Il scărbea numai gândul că acel regat era in ţară de negri, şi că oamenii ce i se vor da lui ca vasali erau să fie toţi negri. Dar la aceasta găsì indată un bun leac in inchipuirea lui, şi-şi zise in sine: «Ce-mi pasă mie că vasalii mei au să fie negri? Nu-mi va fi uşor să i incarc şi să-i aduc in Spania, unde ii voiu putea vinde, şi mi se vor plătì in bani peşin, şi cu banii de pe dinşii voiu putea cumpĕra vre un titlu sau vre o dregătorie cu care să trăesc liniştit in toate zilele vieţii mele? Socotiţi că dorm şi n'am eu cap destul de priceput ca să mi fac treburile şi să vĕnd opt sau zece mii de vasali, căt ai clipì din ochi? Zeu, am să-i culeg, cu mic, cu mare, cum voiu putea şi ori căt de negri ar fi ei, am să-i fac albi sau galbeni in pungă la mine. Veniţi să vedeţi daca dau in gropi! Cu astfel de gănduri, Sancho mergea aşa de preocupat şi de mulţămit, incăt uita necazul că era pe jos.

Toată această scenă Cardenio şi parohul o priveau de după nişte tufe, şi nu ştiau ce să facă ca să se ducă la dinşii. Dar parohul care era mare şmecher, aflâ indată ceeace trebuiau să facă spre a-şi ajunge dorinţa: cu nişte foarfeci ce purta intr'o cutie, tăiè barba lui Cardenio cu multă indemănare, il imbrăcâ cu o manta sură ce avea el, ii dădu un guler negru, ear el rĕmase in nădragi şi in pieptar. Cardenio se deosebì atăt de mult de ceeace părea inainte, incăt el singur nu se mai cunoştea, chiar de s'ar fi uitat intr'o oglindă. După aceasta, fiindcă ceilalţi trecuserĕ inainte, in vreme ce ei se schimbau, cu uşurinţă amĕndoi eşirĕ la drumul cel mare inainte de dinşii, pentru că tufăriile şi trecĕtorile grele de prin acele locuri nu ingăduеau ca să meargă tot atăta cei călări ca şi cei de pe jos. In adevĕr, ei se aşezarĕ pe şes, la poalele muntelui, şi cum eşì Don Quijote şi tovarăşii lui la lumină, parohul se puse a-l privì ţintă, făcĕnd semne că are să-l cunoască, şi după ce stătù multişor privindu-l, se indreptâ spre dinsul cu braţele deschise şi strigănd in gura mare: «Bine te-am găsit, oglinda cavaleriei, bunul meu compatriot Don Quijote de la Mancha, floarea şi spuma galanteriei, sprijinul şi tămăduirea celor nevoiaşi, miezul cel mai curat al ca-

valeriei rătăcitoare!» Zicĕnd aceste, el ţinea imbrăţişat genunchiul piciorului sting al lui Don Quijote, care, uimit de ceeace vedea şi auzea că spune şi face acel om, incepù a-l privì cu băgare de seamă. La urmă il cunoscù, şi remase ca inmărmurit vĕzĕndu l. El işi dădù mare silinţă spre a descăleca, dar parohul nu se invoì, şi Don Quijote ii zise: «Lăsaţi-mĕ, graţia voastră, domnule licenţiat, căci nu este cu cale ca eu să stau pe cal, şi o persoană aşa de vrednică de respect cum e graţia voastră, să stea in picioare.—Aceasta nu voiu ingădui-o eu nici intr'un chip, zise parohul; stea măria voastră călare de vreme ce stănd călare isprăveşte cele mai mari vitejii şi avĕnturi ce s'au vĕzut in zilele noastre. Căt pentru mine, nevrednic preot, imi va fi de ajuns să mĕ urc pe spatele unuia din măgăriţele pe care călăresc aceşti domni, ce călĕtoresc cu graţia voastră, dacă nu au cu supĕrare, şi voiu socotì chiar aşa că merg călare pe calul Pegaz, sau pe zebra ori armăsarul pe care călărea acel faimos maur Muzavache, care şi până azi ăncă zace fărmecat pe marea coastă Zulema, aproape de marele oraş Compluto (1).—Nici la asta nu consimt, domnule licenţiat, respunse Don Quijote, şi eu ştiu că princesa, doamna mea, va fi bună, pentru dragostea mea, să poruncească scutierului ei ca să dea graţiei voastre şeaua catirei sale, căci el va putea să se indemăneze dindărăt, numai catira să l sufere.—Da, sufere, după cum cred, respunse princesa, şi ştiu de asemenea că nu va fi nevoe să dau poruncă domnului scutier, pentru că el e atăt de politicos şi de creştin, incăt nu va consimţì ca o persoană bisericească să meargă pe jos, când poate merge călare. — Aşa este, respunse bărbierul, şi descălecănd la moment, poftì pe paroh la şea, şi acesta primì fără să fie mult rugat. Dar pĕcatul fù că suindu-se bărbierul dinapoi, catira, care in adevĕr era năimită, ceeace e de ajuns spre a zice că era rea, ridicâ puţin picioarele de dindărăt, şi dădu douĕ svirlituri in aer, pe care dacă le-ar

---

1) La sud-vestul oraşului Alcala de Henares se aflä un deal numit Zulema, pe al căruia vĕrf se crede că a fost odinioară oraşul Compluto *(Complutum)*.